

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

На правах рукопису

ГАВРИЛЮК ХРИСТИНА ЮРІЇВНА

УДК 81'255.4+821.161.2+82.343

**ПЕРЕКЛАДИ «ЕНЕЇДИ» ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО:
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ МІФОЛОГІЇ**

10.02.16 – перекладознавство

ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
доктор філологічних наук, професор
Зимомря Микола Іванович

ОДЕСА
2014

ЗМІСТ

	стор.
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ ДО ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНО-СПЕЦИФІЧНОГО ТЕКСТУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	13
1.1. Лінгвокультурне поняття концепту та реалії.....	13
1.2. Перекладність та еквівалентність культурно-специфічної лексики.....	22
1.3. Медіаторський, комунікативний, хронотопний аспекти перекладу культурно-специфічного тексту.....	30
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ КУЛЬТУРНО-СПЕЦИФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ.....	42
2.1. Характеристика матеріалу та алгоритму дослідження, загальні методи ведення аналізу	42
2.2. Перекладознавчі прийоми та стратегії аналізу реалій.....	45
2.3. Поема «Енеїда» І. Котляревського в контексті культурної парадигми художнього тексту.....	54
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАД ПОБУТОВИХ РЕАЛІЙ ПОЕМИ «ЕНЕЇДА» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО	65
3.1. Відтворення реалій тематичної групи «традиційні напої»	66
3.2. Відтворення реалій тематичної групи «традиційні страви».....	73
3.3. Відтворення реалій тематичної групи «традиційний одяг».....	87
3.4. Відтворення фразеологізованих реалій тематичних груп «традиційні напої», «традиційні страви», «традиційний одяг».....	102

3.5. Інтерпретація кількісних параметрів відтворення.....	114
Висновки до розділу 3.....	121
РОЗДІЛ 4. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕМИ «ЕНЕЇДА»	
I. КОТЛЯРЕВСЬКОГО	125
4.1. Перекладацькі стратегії Б. Мельника при відтворенні культурної специфіки поеми «Енеїда».....	125
4.2. Перекладацькі стратегії І. Качанюк-Спех при відтворенні культурної специфіки поеми «Енеїда».....	135
4.3. Перекладацькі стратегії П. Куприся, І. Бражніна та В. Потапової при відтворенні культурної специфіки поеми «Енеїда».....	144
Висновки до розділу 4.....	162
ВИСНОВКИ.....	166
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	170
Додаток А.....	201
Додаток Б.....	233
Додаток В.....	279

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БМ	Богдан Мельник
ВП	Віра Потапова
ІБ	Ілля Бражнін
ІКС	Ірена Качанюк-Спех
КСЛ	культурно-специфічна лексика
КСТ	культурно-специфічний текст
МО	мова оригіналу
МП	мова перекладу
ПК	Петро Купрись
ТГ	тематична група
ТО	текст оригіналу
ТП	текст перекладу

ВСТУП

Відтворення культурної специфіки оригіналу в перекладі – одна з основних проблем перекладознавства. У зв'язку з виокремленням лінгвокультурного підходу до сутності інтерпретації особливого значення набуває з'ясування засад досягнення адекватності відтворення культурної специфіки тексту. Реалії становлять значну частину словникового запасу будь-якої мови і постають маркерами історії, релігії, міфології, традиції, побуту. У їхньому масиві побутова лексика найповніше концентрує своєрідність національного колориту народу як носія мови, а в поемі «Енеїда» – є виявом «української античності» [36, с. 49; 100, с. 339].

Виразна культурна маркованість поеми «Енеїда» (1798) І. Котляревського (1769 – 1838), написаної за сюжетом П. Вергілія (70-19 до н.е.) в контексті української національної та світової міфології, є однією із причин того, що її рецептивне осмислення на рівні перекладацьких практик починається тільки у середині ХХ ст. Першу ж відомість серед іноземного читача автору принесли етнологічно-літературознавчі розвідки дослідників-славістів німецькою (Г. Адам [229], Й. Аделунг [182], А. Брюкнер [190; 194], Й. Добровський [200], Й. Карасек [224], І. Кревецький [233], Й. Левицький [237], Р. Сембратович [259; 260], Тальві (Т. Якобсон) [263], К. Францоз [205], П. Шафарик [257], В. Ягіч [190]), англійською (К. Меннінг [240], В. Морфіл [243]) і російською (А. Пипін і В. Спасович [128]) мовами. На цьому етапі рецепція творчості І. Котляревського мала інформаційно-фактологічний характер і розгорталася в панслов'янському контексті. Нова критично-оцінювальна фаза досліджень, позначена виявленням типологічних особливостей поеми-травестії «Енеїда», пов'язана з такими персоналіями: Г. Андрусишин [184], Ю. Бойко-Блохин [193], І. Брик [195], В. Вітковський [274], Х. Грем [206], О. Евах [202], П. Зволінський [275-277], І. Качанюк-Спех [226], В. Кірконнел [184], С. Козак [232], Т. Колаковський [230], М. Лесів [236], М. Моретті [242], М. Неврли [244], Ф. Неуважний [249],

М. Павлишин [253], М. Шатульський [261], М. Юрковський [221], М. Якобец [219] та ін. Предметом дослідження в їхніх працях є: 1) художня цінність поеми порівняно з іншими західно- та східноєвропейськими травестіями; 2) типологічні паралелі між поемою І. Котляревського та її латиномовним прототипом; 3) гуманістичні та просвітницькі ідеї у творчості І. Котляревського; 4) загальні жанрово-стильові особливості поеми. На культурну специфіку твору звертають увагу тільки поодинокі автори [221, 236, 277].

Перші переклади поеми «Енеїда» І. Котляревського виконані російською (І. Бражнін, 1953 [280]; К. Худенський, 1957 [281]; В. Потапова, 1961 [278]; Д. Андреев, 1986 [279]), білоруською (А. Куляшов, 1969), чеською (М. Марчанова, Я. Туречек-Ізерський, 1955), болгарською (К. Кадійський, 1987) мовами. Розширення міжкультурної комунікації на зламі ХХ – ХХІ ст. зумовлює зацікавленість класичною спадщиною українського письменника. З'являються видання поеми румунською (А. Ковач, Й. Ковач, 2001), німецькою (І. Качанюк-Спех, 2003 [287]), англійською (Б. Мельник, 2004 [283]), польською (П. Купрись, 2008 [284]), грузинською (А. Асанідзе, 2011) мовами. Повним перекладам передували спроби трансформації окремих уривків або частин поеми англійською (Х. Грем [206], В. Семенина, Г. Андрусин і В. Кіркконел [184]), німецькою (О. Грицай [286]), польською (Ф. Неуважний, Є. Єнджеєвич [285]) мовами.

У зв'язку з цим формується новий широкий і перспективно значимий пласт наукових зацікавлень – перекладознавчих. Тут належить згадати праці, що висвітлюють іншомовну літературно-критичну (М. Гресько [41], М. Зимомря [50], Р. Кирчів [63], Г. Нудьга [111], Ф. Погребенник [121]) та перекладацьку (Х. Гаврилюк [25-35; 210], Д. Кузик [86], М. Мольнар [106], М. Пархоменко [120], Я. Погребенник [122], В. Полек [125], Л. Прима [127], М. Рильський [139], К. Чуковський [172]) рецепцію поеми «Енеїда» І. Котляревського. Вивчення перекладного масиву твору постає вагомим чинником інтерпретації національної та світової міфології. Йдеться про особливості розкриття різних аспектів культурної специфіки тексту поеми, основу якої творить прагматика тексту (М. Алефіренко [3], В. Жайворонок [45], О. Коваленко [68], Л. Корнева [78],

О. Мальцева [101], Г. Неділько [108], В. Олинська [116], В. Садівничий [142], Л. Сологуб [148], М. Ткачук [155], О. Тупиця [156] та ін.).

Проте цим не вичерпано потребу в подальших дослідженнях, які могли б поглибити розуміння поеми «Енеїда» з урахуванням нових перекладацьких ходів. Ця потреба викликана активізацією перекладацької діяльності, що формує багатий матеріал для досліджень. Так, поява різномовних перекладів поеми І. Котляревського відкриває перспективи для системного перекладознавчого дослідження в межах загальної теорії перекладу, де було б враховано лінгвокультурні аспекти. По-перше – аналізу адекватності відтворення реалій як основних мовних виражальних засобів оригіналу, атрибутів національної міфологічної дійсності. По-друге – з'ясування ступеня й шляхів досягнення адекватного відтворення культурної специфіки тексту з погляду часової дистантності оригіналу та перекладу, а отже, враховуючи лексико-семантичні зміни у відповідних мовах. По-третє – визначення комунікативно-прагматичного потенціалу перекладу.

Переклад, конкретизований певною мовною парою, орієнтує на синтез принципів часткових теорій. Це уможливорює здійснення аналізу у кількох бінарних зіставленнях – «українська – англійська», «українська – німецька», «українська – польська» та «українська – російська». Такий підхід дає змогу не тільки простежити основні тенденції кожного перекладу, загальні особливості творчого методу кожного перекладача у мовній, стилістичній і лінгвокультурній площинах, а й більш точно встановити ступінь адекватності різномовних відповідників, виявити чинники, які впливають на їхній вибір.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням наукового інтересу до перекладу культурно-специфічної лексики (КСЛ), недостатньою систематизацією чинних класифікацій способів відтворення українських реалій засобами генетично споріднених (українська – польська, українська – російська) і неспоріднених (українська – англійська, українська – німецька) мов, потребою обґрунтування у сучасному українському перекладознавстві комунікативно-прагматичних стратегій відтворення культурно-специфічного тексту (КСТ),

активізацією перекладацької рецепції творчості І. Котляревського з акцентом на окремі аспекти національної та світової міфології.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри германських мов і перекладознавства Дрогобицького державного педагогічного університету (ДДПУ) імені Івана Франка в межах комплексних кафедральних наукових тем «Переклад та його роль в контексті взаємодій національних культур (дискурс, складники, функції)» (протокол № 1 рішення вченої ради ДДПУ імені І. Франка від 15 січня 2009 року) та «Концепти міжкультурної комунікації: парадигма перекладу та його значення крізь призму мовних і літературних явищ національних культур» (протокол № 1 рішення вченої ради ДДПУ імені І. Франка від 23 січня 2014 року).

Мета дослідження: визначити особливості відтворення КСЛ у художній матриці поеми «Енеїда» І. Котляревського (на матеріалах англомовної, німецькомовної, польськомовної, російськомовної інтерпретацій).

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- окреслити особливості семантико-структурної організації КСЛ поеми «Енеїда» І. Котляревського;
- виокремити основні способи перекладу побутових реалій трьох тематичних груп (ТГ) «традиційні напої», «традиційні страви» і «традиційний одяг» поеми «Енеїда» І. Котляревського (на матеріалах англомовної, німецькомовної, польськомовної, російськомовної інтерпретацій);
- з'ясувати кореляцію рівня спорідненості мов у процесі перекладу поеми «Енеїда» І. Котляревського;
- проаналізувати стратегії відтворення культурної специфіки оригіналу в англомовному (Б. Мельник), німецькомовному (І. Качанюк-Спех), польськомовному (П. Купрись), російськомовних (І. Бражнін, В. Потапова) перекладах;
- розкрити засади перекладацьких стратегій стосовно фіксації інтерпретаційної моделі в аналізованих перекладах.

Об'єкт дослідження – переклади поеми «Енеїда» І. Котляревського. У дисертації проаналізовано п'ять перекладних версій у повному обсязі (Б. Мельник, І. Качанюк-Спех, П. Купрись, І. Бражнін, В. Потапова).

Предмет дослідження становлять способи відтворення національно-культурної специфіки побутових реалій поеми «Енеїда» англійською, німецькою, польською та російською мовами.

Основу **матеріалу дослідження** складають версії поеми «Енеїда» І. Котляревського в англійськомовному, німецькомовному, польськомовному перекладах, а також двох російськомовних інтерпретаціях: 99 контекстів, виявлених у ТГ «традиційні напої», 145 контекстів – у ТГ «традиційні страви», 119 контекстів – у ТГ «традиційний одяг». Загалом розглянуто 363 контексти, що дає можливість узагальнити питання адекватності прочитання оригіналу мовою мети.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети і розв'язання конкретних завдань дисертаційного дослідження ґрунтується на загальних положеннях системного аналізу з використанням загальнонаукових, лінгвістичних, перекладознавчих методів: *суцільної вибірки* – сприяв створенню досліджуваного масиву; *лінгвістичного спостереження* – дав змогу з'ясувати етнокультурне підґрунтя реалій; *структурно-типологічний* – уможливив окреслення особливостей реалій першотвору та їхніх різномовних відповідників; *структурно-функціональний* – зумовив залучення сутнісних ознак зіставлення «оригінал – переклад»; *порівняльно-історичний* – виокремив спільні та відмінні риси фактологічного матеріалу в діахронічному розрізі; *квантитативний метод* використано для систематизації й узагальнення основних результатів.

Наукова новизна полягає у тому, що в дисертації вперше здійснено комплексний аналіз перекладів поеми «Енеїда» І. Котляревського генетично спорідненими і неспорідненими мовами; розкрито збереження культурної специфіки оригіналу в перекладах англійською, німецькою, польською, російською мовами. Виявлено зразки ієрархічної та однорівневої структурованості реалій, конкретизовано типологічні ознаки ядер-реалій.

Обґрунтовано взаємодію між мовою оригіналу (МО) та мовою перекладу (МП) відповідними культурними системами та їхнім дискурсом, спрямованим на досягнення адекватності відтворення реалій. Уперше системно розглянуто динаміку рецепції поеми «Енеїда» І. Котляревського (на матеріалах англомовної, німецькомовної, польськомовної, російськомовної інтерпретацій) у межах національної та світової міфології.

Теоретичне значення дисертації полягає у: дослідженні перекладів поеми «Енеїда» І. Котляревського; здійсненні системного аналізу КСЛ в типологічному зіставленні «оригінал – переклад»; характеристиці семантико-прагматичних особливостей перекладів поеми «Енеїда» І. Котляревського (на матеріалах англомовної, німецькомовної, польськомовної, російськомовної інтерпретацій); обґрунтуванні стратегій нейтралізації та універсалізації культурної специфіки текстових структур поеми «Енеїда» І. Котляревського в перекладі генетично спорідненими і неспорідненими мовами.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих результатів у перекладознавстві (розділи «Загальна теорія перекладу», «Стилістика перекладу», «Основи художнього перекладу»), у курсах лекцій, на семінарських і практичних заняттях із теорії та практики перекладу. Результати дослідження можуть бути корисними для подальших досліджень у галузі літературознавства, міжкультурної комунікації, інтерпретації тексту, а також у перекладацькій практиці. Отримані висновки можуть лягти в основу курсів із лінгвокраїнознавства (розділ «Зв'язок мови, історії та культури»), етнолінгвістики (розділи «Лінгвокультурологія», «Мова і культура», «Етнолінгвістика і семіотика народної культури»), бути використаними при укладанні двомовних словників, довідників реалій досліджуваного твору, подальших досліджень іншомовної рецепції творчості І. Котляревського.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації було обговорено на засіданнях кафедри германських мов і перекладознавства ДДПУ імені Івана Франка (Дрогобич, 2008 – 2014) та висвітлено на IV науково-практичній конференції «Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації»

(Луганськ, 2008), III Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2009), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної» (Полтава, 2010), чотирьох щорічних Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Українське слово мовами народів світу» (Дрогобич, 2010, 2011, 2013, 2014), I Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених (Дрогобич, 2013), Міжнародній науковій конференції «Польська культура в контексті волинського тексту» (Луцьк, 2014), II Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (Дрогобич, 2014).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи викладено у 12 публікаціях: 5 статей, опублікованих у фахових виданнях, визначених ДАК України, 1 стаття у міжнародному науковому періодичному виданні (Білорусь), 1 стаття у науковому виданні (Польща), 3 статті в збірниках, 2 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 319 сторінок, з них – 169 сторінок основного тексту. Робота містить 14 таблиць і 8 рисунків. Список використаних джерел налічує 312 позицій, із них 107 – латиницею.

У **переліку умовних позначень** наведено застосовані в дисертації термінологічні скорочення і позначення та їхнє розшифрування.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, охарактеризовано стан її вивчення в сучасному перекладознавстві, визначено актуальність та новизну, окреслено мету і завдання дослідження, зазначено об'єкт і предмет, подано загальну характеристику фактичного матеріалу дослідження, методи його аналізу, вказано на теоретичне і практичне значення результатів роботи, наведено відомості про апробацію одержаних результатів і структуру роботи.

У **першому розділі** розглянуто чинні теоретичні концепції у системі перекладу КСТ та КСЛ; подано огляд вітчизняних і зарубіжних праць, що

висвітлюють лінгвокультурний підхід до явища перекладу; з'ясовано фактори, що впливають на адекватність відтворення КСТ іноземною мовою; висвітлено аспект часової дистантності оригіналу і перекладу, основні принципи і стратегії відтворення культурної специфіки тексту як вияву національної та світової міфології.

У **другому розділі** охарактеризовано матеріал дослідження та алгоритм перекладознавчого аналізу; обґрунтовано застосування в ході аналізу загальнонаукових, лінгвістичних і перекладознавчих методів; окреслено особливості поеми «Енеїда» І. Котляревського в контексті культурно-специфічної парадигми художнього тексту; розроблено концепцію ядрової структурованості побутових реалій твору.

У **третьому розділі** проведено детальний аналіз особливостей перекладу побутових реалій ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» і «традиційний одяг» як маркерів міфологічної дійсності поеми «Енеїда» англійською, німецькою, польською і російською мовами; окреслено вплив лінгвокультурних факторів на вибір алгоритму перекладу; з'ясовано домінантні способи перекладу в межах кожної ТГ.

У **четвертому розділі** подано аналіз та обґрунтування домінантних стратегій відтворення культурної специфіки оригіналу поеми «Енеїда» в перекладах різними мовами; окреслено індивідуальні риси стилю кожного перекладача, що виявляються у відтворенні українських реалій засобами іноземної мови.

У **висновках** узагальнено основні теоретичні та практичні результати роботи; окреслено перспективи для подальших перекладознавчих досліджень культурно-специфічної лексики.

Список використаних джерел містить проаналізовані науково-критичні праці вітчизняних і зарубіжних учених, джерела ілюстративного матеріалу, лексикографічну і довідкову літературу.

У **додатках** подано три таблиці, що ілюструють матеріал дослідження.

РОЗДІЛ 1

ЗАСАДИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ ДО ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНО-СПЕЦИФІЧНОГО ТЕКСТУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Лінгвокультурне поняття концепту та реалії

З переходом від лінгвістичного до лінгвокультурного бачення явища перекладу проблема відтворення культурної специфіки оригіналу набула нового виміру. У системі лінгвістичного підходу переклад розглядали як бінарний процес, основною передумовою якого є взаємодія двох мов – МО і МП. З 80-х рр. ХХ ст. у світовому перекладознавстві починається інтенсивне переосмислення явища перекладу в культурологічному руслі [187-189; 199; 201; 216; 225; 235; 264; 265; 271]. Останньою фундаментальною працею, де переклад розглядається як «заміна значень МО значеннями МП» вважається «Лінгвістична теорія перекладу: нарис із прикладної лінгвістики» Дж. Кетфорда («A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics», 1965) [197, с. 1; 266].

Концепція «культурного повороту», запроваджена компаративістом С. Баснет («Translation, History and Culture», 1990 [189], «Translation Studies», 1991 [188]), дала теоретичні підстави для виокремлення перекладознавства в окрему, незалежну від мовознавства науку. Відповідно до неї переклад виходить за рамки механічного підбору еквівалентів. Не тільки окремі слова, словосполучення чи весь текст твору, але й загалом мову, якою він написаний, необхідно осмислювати в системі рідної культури. Тож художній текст починають трактувати не як довільний набір культурно-специфічних елементів, а як спосіб вираження специфіки певної культури [188, с. 23, 31]. Паралельно до перекладознавства інтенсивно розвивається суміжна з ним дисципліна – культурознавство. На основі цього наголошено на спільності предмету вивчення цих двох «інтердисциплін». Адже «дослідження культури завжди передбачає процеси кодування і декодування, що становлять процес перекладу» [187, с. 138-139], а критерієм специфічності культури є її ж «перекладна здатність» [264, с. 593].

З початком «культурного повороту» у перекладознавстві активно розглядають питання взаємодії культури і перекладу, вивчають, наскільки вагомим є вплив культури на його здійснення і результат. Підняті питання націлено на визначення ролі перекладача як посередника між двома мовами і двома культурами [201; 265]. Обов'язковою умовою здійснення перекладу вважають належність перекладача до певної літературної та культурної традиції, оскільки «переклад – це тип діяльності, який обов'язково охоплює щонайменше дві мови та дві літературні традиції, тобто, щонайменше два набори нормативних систем кожного рівня» [265, с. 207]. Звертаючись до культурних традицій інших народів, література «поглиблює і збагачує свою національну духовність, стає органічною частиною загальнолюдського континууму» [112, с. 3].

Здійснюються спроби нового термінологічного визначення перекладу у системі лінгвокультурного підходу. Так, на думку німецького лінгвіста Ю. Гаус, він становить не тільки лінгвістичний, а й культурний акт, акт міжкультурної взаємодії, що не мислиться без мови і культури. Мова та культура при цьому є неподільними [216, с. 11]. За визначенням іншого німецького лінгвіста Г. Фермеера, це явище є «інтерлінгвальним та інтеркультурним. Переклад передбачає і мовний, і культурний трансфер. Іншими словами – це процес виходу за рамки культури» [271, с. 40].

Виходячи з цього, наголошено на потребі відмежування перекладу від іншого інтеркультурного явища – мультилінгвалізму і, тим самим, уникнення термінологічної формалізації, підкреслення відмінності їхніх механізмів. Р. Грутман стверджує, що ключова відмінність між двома поняттями полягає у тому, що перекладом передбачено не тільки формальну наявність двох чи більше мовних систем, а саме заміну (субституцію) однієї мовної системи іншою [207, с. 157].

Попри те спільність поглядів на невіддільність мови і культури у контексті перекладу, природа взаємозв'язків між цими двома величинами інтерпретується по-різному. Одні дослідники пропонують розглядати мову як «підструктуру культури» [254, с. 134], «частину культури» [272, с. 222], «русло, в якому

формується та розвивається мова» [215, с. 121]. Інші – як власне формант культури [216, с. 11]. На рівноцінність мови і культури вказує П. Ньюмарк, за визначенням якого культура – це «спосіб життя та його прояви, що є притаманними для громади, яка користується певною мовою як власним засобом вираження» [245, с. 94].

Взаємодію мови і культури помічено задовго до формування теоретичних лінгвокультурних принципів у перекладознавстві. Так, у 20-х рр. ХХ ст. звернено увагу на динамічні зв'язки між мовою, культурою та думкою [192, с. 5-7], вказано на необхідність двох контекстів – ситуації і культури – для повноцінного розуміння мови [225, с. 72]. Ці погляди надалі отримали належне теоретичне обґрунтування у працях сучасних перекладознавців і лінгвістів. Зокрема, Р. Леппігальме стверджує, що текст необхідно розглядати «спершу в культурному контексті, потім у ситуаційному, і тільки тоді власне сам текст» [235, с. 3].

Як зауважує Л. Коломієць, «культурний поворот» був менш відчутний в Україні, ніж на Заході. Водночас, для українського перекладознавства було характерним звертання до націєтворчого потенціалу перекладу, його ролі в «становленні й розвиткові української мови, культури й нації» [71, с. 8]. Попри це, у сучасних умовах спостерігається посилений науковий інтерес до окреслених вище питань. Культурологічні тенденції набувають все більшої ваги у новітніх дослідженнях. Так, зв'язки між мовою і культурою, перекладом і культурою є предметом дослідження кількох поколінь українських науковців у галузі перекладу і літератури В. Демецької [42], М. Зимомрі [52], Р. Зорівчак [54], Л. Коломієць [71], Г. Кочура [84], О. Кундзіча [88], Т. Олійник [117], М. Олікової [119], М. Стріхи [152]; Ю. Чалої [169], О. Чередниченка [170] та ін.

Натомість представники російського і радянського перекладознавства традиційно наголошували на лінгвістичних і літературознавчих аспектах перекладу. Лінгвістичне спрямування мають дослідження Л. Бархударова [9], Є. Верещагіна та В. Костомарова [16], Л. Латишева [91], Я. Рецкера [137], А. Федорова [159], А. Швейцера [174]. Літературознавчі аспекти перекладу висвітлено у працях К. Чуковського [172], Н. Чуковського [173], Е. Еткінда

[177] та ін. Визначний культуролог Ю. Лотман одним із перших у тогочасній науці формулює засади міжкультурної взаємодії за участю перекладу на основі семіотичного підходу. На його думку, «жодна мова (у повному сенсі цього слова) не може існувати поза контекстом культури, і жодна культура не може існувати, якщо в її центрі немає структури природної мови» [99, с. 212].

Паралельним розвитком перекладознавства у лінгвістичному та культурологічному руслі зумовлена поява нової проблематики. Зокрема, в лінгвокультурній площині перекладу вимагають якісно нової теоретичної оцінки категорії «реалія» та «концепт».

Слово МО може виражати цілком незрозумілий для цільової культури концепт. Цим концептом, абстрактним чи конкретним, може бути будь-що, від релігійних вірувань чи суспільних звичаїв до специфічної страви [186, с. 17]. Попри очевидний зв'язок між словом і концептом чітко простежується нерівноцінність мовної і концептуальної площин. Особливо помітно це виявляється в процесі перекладу. Тому справедливу думку висловлює М. Палюшкевич-Місячек щодо того, що мова є дечим більшим, ніж просто «номенклатурною системою універсальних концептів. У протилежному випадку було б легко перекладати з однієї мови на іншу. Будь-який концепт мови оригіналу можна було б легко замінити назвою мови перекладу» [252, с. 244].

Концепт (від лат. *conceptio* – розуміння) – формулювання, загальне поняття, думка [289, с. 571]. У філології цей полідисциплінарний термін розглядають в системі когнітивного [8; 153], культурологічного [23; 55], лінгвокультурного [2; 15; 23; 24; 70], лінгвістичного [8; 75; 79; 146; 154] підходів.

Один із провідних представників лінгвокультурологічного напрямку в сучасному російському мовознавстві С. Воркачов пропонує аналізувати «концепт» у трихотомії «мова – свідомість – культура». Такий підхід дозволяє синтезувати його лінгвістичні, культурологічні, комунікативні і когнітивні аспекти. Самі концепти названо «згустками смислів», що формують свідомість. Дослідник вводить поняття «лінгвоконцепту», основною ознакою якого є етнокультурна означеність. Розглядаючи лінгвоконцепт як «вербалізований

культурний смисл» [23, с. 76], С. Воркачов наголошує на його трансцендентній, а не суто лінгвальній структурі: «Лінгвоконцепт характеризується гетерогенністю і багатьма ознаками. Він переймає від поняття дискурсивність подання смислу, від образу – метафоричність та емотивність цього подання, а від значення – включення його імені у лексичну систему мови» [23, с. 77].

А. Сусов та І. Сусов простежують «концепт» у генеалогічному зв'язку з терміном «поняття». Дослідники доходять висновку, «що поняття і концепт насправді є двома іпостасями однієї і тієї ж ментальної сутності, підхід до якої може бути як логічним, так і психологічним» [153, с. 16]. Альтернативно «поняття» розглядають як складову «концепту». На думку І. Коровіної, «концепт неминуче розпадається на компоненти – образи та поняття, що сукупно представлені у ньому... Таким чином, концепт є нічим іншим, як сукупним поняттям» [79, с. 335]. Дослідниця поділяє загальноприйняте бачення «концепту» як «позамовної інтелективної сутності», що «з'явилась у свідомості людини задовго до появи будь-якої мови і тільки пізніше знайшла своє вираження у мовленні та мові» [79, с. 335]. Отже, наголошуючи на лінгвістичному чи лінгвокультурному застосуванні терміну «концепт», розуміють його лексичне вираження в тексті через так звані «ключові слова культури» [12, с. 110], оскільки сам концепт є величиною, що не належить до мови. Одним із мовних засобів вираження концепту є реалія.

Тлумачення терміну «реалія» у дискурсах суміжних дисциплін (психології, культурології, перекладознавства та лінгвістики) призводить до його невизначеності за типологічними ознаками. Лінгвісти А. Кретов та Н. Фененко справедливо констатують, що під реалією в науковій літературі розуміють «... і явище позамовної дійсності (предмет), і його культурний еквівалент (концепт), і засіб номінації цього концепту у мові (лексема чи фразеологічна сполука)» [163, с. 71]. Самі дослідники пропонують розглядати концепт як один із аспектів реалії, таким чином пристосовуючи його до власної класифікації реалій. Згідно з нею R-реалії відображають матеріальний, C-реалії – концептуальний, а L-реалії – мовний аспекти відповідно родового терміну «реалія» [163, с. 71]. Тут

наголошено на первинності саме мовного аспекту реалії, у межах якого реалія є мовним знаком, «який позначає притаманний одній культурі та відсутній в іншій натурфакт / артефакт, що вирізняється речевістю денотату, а також ментефакт, що визначає моральні, художні цінності нації та риси її національного менталітету» [85, с. 10].

Українська дослідниця Ю. Чала розглядає термін «концепт» у контексті перекладу художнього тексту «на рівні переходу від культури до культури» [169, с. 122]. Це дає можливість розмежувати терміни «реалія» і «концепт». Основними критеріями, що відділяють «концепт» від «реалії», є його чітка прив'язаність до певного часового відтинку та не обов'язково предметний характер [169, с. 124].

Взаємозв'язок реалії і концепту розкривається у взаємодії мовної і культурної площин [77, с. 38]. Д. Сергеева вважає, що картина світу буває концептуальною і мовною. «Вони безпосередньо зв'язані між собою, оскільки мова пояснює концептуальну картину світу» [146, с. 74]. Ч. Хонгвей називає мову портретом матеріальної, інституційної та ментальної культури, що «віддзеркалює, підтримує, розширює і розвиває» інші її аспекти [215, с. 121-123]. Це дозволяє стверджувати, що реалія як мовний атрибут є портретом концепту як атрибуту культурного.

У науковій літературі прийнято вживати крім терміну «реалія» також численні аналоги: «безеквівалентна лексика», «екзотична лексика», «екзотизм», «варваризм», «алієнізм», «вокалізм», «етнографізм», «фонові слова», «конотативні слова», «слова з культурним компонентом», «пробіли», «лакуни» тощо [20, с. 36], які наділяються однаковим або відмінним значенням. Застосування терміну «національно-специфічна лексика» передбачає наявність тих конотацій, які містять національний колорит. Термінологія світового перекладознавства формується в лінгвокультурному дискурсі. У цьому значенні тут традиційно вживають терміни «культурно-специфічні одиниці» (*culture-specific items*), «культурно-специфічна лексика» (*culture-specific lexicon*), «одиниці культурного спрямування» (*culture bound units*) тощо.

Термін «реалія» вперше обґрунтовано у фундаментальній перекладознавчій праці «О художественном переводе» (1941) [158] А. Федорова. Початково під ним розуміли не лексему, а національно-специфічний об'єкт [159, с. 199]. Оскільки реалія розглядалася як екстралінгвістичне поняття, то відкидалася будь-яка можливість її перекладу. Замість визначення «переклад реалій» було запропоновано вживати термін «переклад слів-реалій» [159, с. 171]. Таке позамовне трактування реалій зазнало істотних змін у ході розвитку перекладознавчої науки. «Аналіз існуючих визначень реалії, – як наголошує І. Лівницька, – дозволяє виділити дві основні точки зору на розуміння цього явища – екстралінгвістичну та лінгвістичну» [97, с. 174].

У сучасному перекладознавстві диференціація реалій за ознакою матеріальності / нематеріальності не має чіткого обґрунтування. Цим терміном об'єднують і «поняття, зв'язані із суцільно національною специфікою побуту того народу, який користується даною мовою», і «слова, що позначають предмети побуту, страви національної кухні, назви звичаїв, обрядів, об'єктів, характерних тільки для певних умов» [90, с. 44]. Так, реаліями вважаються «предмети і явища, характерні для певного народу і країни» [9, с. 14], «культурно-обмежені слова» [73, с. 27], «неперекладні» одиниці мови, назви специфічних для життя народу предметів і явищ [159, с. 145], «мовні одиниці, що позначають елементи «чужої» культури, що мають національне, історичне, місцеве і побутове забарвлення та не мають еквівалентів в інших мовах і культурах [166, с. 198] тощо. Сюди зараховують «специфічні факти історії та державного устрою національної спільноти, особливості її географічного середовища, характерні предмети матеріальної культури, минулого і теперішнього, фольклорні та етнографічні поняття», а також «їхні назви, слова і словосполучення» [17, с. 35-36].

Питання дефініційної точності культурно-специфічних одиниць широко висвітлено в західноєвропейському перекладознавстві [183; 186; 217; 223; 245; 246]. Зокрема П. Ньюмарк зараховує сюди як окремі одиничні слова, так і фрази і колокації. Необхідним критерієм є особлива пов'язаність даних лексичних одиниць зі стилем життя громади, яка користується певною мовою з метою

самовираження [246, с. 94]. Термінологічною невизначеністю пояснюється зарахування деякими перекладознавцями до КСЛ не тільки «власних назв», а й «загальних висловлювань» [183, с. 59].

У перекладознавчій праці «Неперекладне у перекладі» С. Флорін та С. Влахов дають таке визначення реалій: це «слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу і чужі для іншого; будучи носіями національного і / або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а отже, не піддаються перекладу «на загальних засадах» і вимагають особливого підходу» [20, с. 47]. Їхня класифікація реалій, в якій враховано предметний, місцевий, часовий і перекладацький поділи, є засадничою і в сучасній перекладознавчій науці. Відповідно до неї предметний поділ [20, с. 51-56] передбачає групування реалій на географічні, етнографічні (побут, праця, мистецтво і культура, етнічні об'єкти, міри і гроші), суспільно-політичні (адміністративно-територіальний устрій, органи та носії влади, суспільно-політичне життя, військові реалії). За місцевим поділом [20, с. 57-65] виділено свої (національні, локальні, мікрореалії) та чужі (інтернаціональні, регіональні) реалії в площині однієї мови / мовної пари відповідно. У часовому вимірі [20, с. 65] реалії розподілено на сучасні та історичні.

В. Виноградов уточнює і доповнює класифікацію болгарських вчених, поділяючи реалії на побутові, етнографічні і міфологічні, реалії світу природи, реалії державно-адміністративного устрою і суспільного життя, ономастичні, асоціативні [17, с. 111-112]. Перші чотири категорії в цьому переліку названо «чистими» реаліями.

Основоположною для західноєвропейського перекладознавства є класифікація П. Ньюмарка за такими рубриками: екологія (флора, фауна і т.д.), матеріальна культура (артефакти, їжа, одяг, будівлі, населені пункти, транспорт), соціальна культура (праця і дозвілля), організації, звичаї, ідеї (політичні, соціальні, правові, релігійні та художні), жести і звички [245, с. 94-103].

У монографії «Реалія і переклад» Р. Зорівчак називає реаліями «моно- і полі лексичні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [54, с. 58]. Це визначення уточнює О. Чередниченко, наголошуючи на необхідності розглядати етнокультурну специфіку реалії стосовно «об'єктивної дійсності мови-сприймача в даний історичний момент» [170, с. 189]. Таке трактування реалій дає змогу провести поділ реалій в історично-семантичному та структурному планах [54, с. 70-71]. Першим передбачено виокремлення із загального корпусу таких одиниць власне реалій та історичних реалій. У структурному плані виділено реалії-одночлени, реалії-полічлени номінативного характеру і реалії-фразеологізми. З погляду перекладацької практики дослідниця виділяє явні і приховані реалії [54, с. 72].

Г. Флорос наголошує на здатності КСЛ лягати в основу об'ємних текстових сегментів [204, с. 13]. Ці текстові сегменти надалі формують макро- і мікроструктури художнього тексту, так звані «культурні сузір'я» (*cultural constellations*). Завданням подібних структур є ідентифікувати КСЛ у художньому масиві твору. Відповідно вони не ототожнюються з КСЛ, а охоплюють її поряд з іншими текстовими засобами вираження. «Культурні сузір'я» – це «текстові конструкції, які описують усі елементи культурної системи, що виявляються у тексті» [204, с. 11]. За ступенем вираження в тексті твору автор поділяє «культурні сузір'я» на явні (*overt cultural constellation*) та приховані (*covert cultural constellation*) [204, с. 12-13]. Їхня кількість у тексті відповідає числу культурних систем, відображених у ньому на рівні міфопоетики.

Основною перекладознавчою проблемою, пов'язаною з категорією реалій, є їхнє відтворення засобами іноземної мови. Х. Айксела стверджує: «Культурно-специфічні одиниці – це текстуально актуалізовані одиниці, чия функція та конотації в тексті оригіналу є такими, що під час їхнього перенесення в текст перекладу виникає перекладацька проблема, що є наслідком відсутності аналогічної одиниці. Іншою причиною може бути відмінний інтертекстуальний

статус одиниці оригіналу в культурній системі читачів тексту перекладу» [183, с. 58]. Ці та інші лексико-семантичні розбіжності лежать в основі поняття неперекладності, що розглядається в наступному підрозділі.

1.2. Перекладність та еквівалентність культурно-специфічної лексики

Перекладознавча наука володіє суттєвою теоретико-практичною базою в питанні відтворення культурно-специфічного лексикону. Дослідження цієї проблематики розгортається в кількох напрямках. Передусім йдеться про загальнотеоретичні питання перекладності / неперекладності КСЛ, безеквівалентності КСЛ, адекватності тексту перекладу (ТП) стосовно тексту оригіналу (ТО), які є предметом дослідження Л. Бархударова [9], М. Бейкер [186], В. Виноградова [17], С. Влахова та С. Флоріна [20], В. Карабана [60], Д. Кенні [227], Ке Піна [254], В. Комісарова [73, 74], Д. Конноллі [198], В. Коптілова [76], Т. Корольової [80], І. Корунця [81], М. Култхарда [199], О. Кундзіча [88], В. Левіка [92]; Ю. Найди [247; 248], А. Науменка та О. Огуя [66], Т. Олійник [117; 118], А. Поповича [126], В. Радчука [133], Я. Рецкера [137], М. Рильського [138], А. Федорова [158]. Широке висвітлення отримують прикладні аспекти. Стратегії відтворення культурної специфіки оригіналу в перекладі є предметом дослідження Т. Андрієнко [5-7], Т. Волинець [22]; В. Демецької [42], М. Іваницької [57]; А. Казакової [58], Л. Мікуліної [103], М. Міхєєвої [104], В. Подміногіна [123; 124], О. Ребрія [135], Н. Фененко [161], О. Чередниченка [170], А. Якимчук [180]. Індивідуальні способи відтворення КСЛ обґрунтовано в працях В. Єфремова [44], Б. Мессіка [241]. Ступінь збереження етнічного / національного компоненту КСТ при перекладі з'ясовують П. Болотников та Е. Ісаєва [12], У. Головач [39], Я. Кисільова [64], М. Мікуліна [103], В. Олинської [116], В. Россельс [140], П. Содомора [147], О. Філіпова [166]. Окремо розглядаються фактори, що впливають на адекватність перекладу. Проблему генетичної спорідненості МО і МП докладно висвітлено в розвідках Ю. Абизова [1], Н. Борисенко [13], Т. Волинець [22], Н. Гілевича [37], Н. Голубєвої [40],

Б. Іриніна [56], В. Огнева [115], В. Рагойші [130], М. Святової [143], Р. Станкевич [150], асинхронності ТО і ТП – у працях А. Андрес [4], В. Виноградова [18], Н. Рудницької [141]. Комунікативно-прагматичні моделі перекладу розробляли Т. Андрієнко [5], Ф. Ковакс [231], Г. Колшанський [72], Ф. Льюїс [238], У. Мрозіцька [107], М. Новикова [109; 110], К. Норд [250], О. Ребрій [134] та ін.

«Перекладність – це можливість перенесення певного значення з однієї мови в іншу без радикальних змін» [306, с. 273]. Ставлення до терміну «переклад реалій» у перекладознавстві змінювалося разом із станом теоретичного опрацювання цієї категорії лексики. Як зазначалося вище, первинне заперечення можливості їхнього перекладу було викликане формалізованим екстралінгвістичним баченням цієї категорії КСЛ. Оскільки в реаліях вбачали виключно фізичні прояви матеріальної культури, заперечувалася можливість їхнього відтворення засобами мови [159, с. 171]. Відповідно до іншого пояснення, «переклад реалій» є «двічі умовним», адже ці одиниці, як правило, не мають прямих словникових відповідників і відтворюються залежно від контексту [20, с. 79]. Тож «питання не в тому, можна чи не можна перекласти реалію, а в тому, як її перекласти» [20, с. 80]. Слушно зауважено, що доречно говорити не про «переклад у буквальному розумінні», а про «віднайдення семантико-стилістичного відповідника» [38, с. 226]. В окремих випадках йдеться про щонайбільше «відтворення семантичної структури» [38, с. 227]. Труднощі у відтворенні реалій пов'язані з особливостями цієї лінгвістичної категорії, яка не має у МП сталого відповідника (еквівалента). Це викликано тим, що в цільовій культурі не існує позначуваного реалією об'єкту (референта). Складність відтворення реалій підсилюється необхідністю поряд з предметним значенням (семантикою) реалії передати її колорит (конотацію), її національне та історичне забарвлення [166, с. 199], міфологічний підтекст.

З початком культурного повороту у перекладознавстві проблема перекладності КСТ та еквівалентності КСЛ розглядається в контексті взаємозалежності перекладу, мови та культури. Так, Ю. Найда зазначає, що міжкультурні відмінності несуть набагато більше труднощів для перекладача,

аніж міжмовні [248, с. 130]. Логічне продовження цієї думки пропонує Л. Венуті, стверджуючи, що перекладач «не може і не повинен намагатися цілком усунути ці відмінності. Перекладений текст повинен бути тією точкою, де проявляється чужа культура, де читач отримує змогу поглянути на культурну інакшість» [269, с. 305]. Адже перекладність тексту, на думку М. Снелл-Хорнбі, визначається тим, наскільки він «включений у власну специфічну культуру» [262, с. 41].

З погляду лінгвістичного перекладознавства перекладність залежить від «словотворчих можливостей» мов [1, с. 219; 64, с. 75]. Вважають, що питання перекладності чи неперекладності реалій не повинне поставати взагалі, оскільки за допомогою будь-якої людської мови можна описувати відомі та нові ситуації [9, с. 14; 132, с. 330]. Л. Бархударов пояснює це тим, що в процесі існування потреба та можливість відтворювати власними засобами нові концепти стає неодмінною умовою функціональної життєздатності мови [9, с. 14]. Незалежно від ступеня «розвиненості» чи «популярності», «мови будь-якого граматичного ладу в змозі висловити будь-яку думку і будь-яке поняття» [9, с. 19], «будь-що може бути перекладене іншою мовою» [208, с. 22]. Це пов'язано з особливостями лексикону як системи, відкритої для взаємодоповнення [9, с. 20]. Важливо враховувати і те, що «мови обладнані різними засобами для вираження однакового експресивного змісту» [218, с. 4], «...різних понять та аспектів досвіду» [186, с. 86]. З іншого боку, рівень розвитку мови є важливою умовою здійснення адекватного перекладу. Адже «будь-яка високорозвинута мова є засобом достатньо могутнім для того, щоб передати зміст, виражений в єдності з формою» [159, с. 144]. З огляду на це справедливо стверджують окремі дослідники про безпідставність терміну «безеквівалентна лексика» [17, с. 35], оскільки «немає такого слова, яке не могло би бути перекладеним на іншу мову хоч би описово...» [159, с. 172]. На штучності поняття неперекладності наголошує О. Кундзіч: «... у наші дні ввійшло в моду ставити творчий процес вверх ногами – перекладати слова з метафізичною надією, що з них механічно утвориться той же образ; саме із метафізичності такого розуміння літературної

мови виникла низка «проблем» «неперекладності», які неможливо вирішити без поступок, прибильшень і насильства над мовою» [89, с. 23].

Поняття перекладності / неперекладності реалій безпосередньо пов'язане з питанням еквівалентності / безеквівалентності. Теорія еквівалентності займає чільне місце у перекладознавстві, а сама ця величина традиційно вважається визначальною для перекладу [247; 248; 265]. У теорії перекладу напрацьовано численні класифікації типів еквівалентності. Зокрема, її поділяють на функціональну і формальну / лінгвістичну [209, с. 2], формальну, когнітивну і динамічну [248, с. 14], еквівалентність на рівні слова, над рівнем слова, граматичну, текстуальну, прагматичну еквівалентність [186] тощо. Нею передбачено двосторонню взаємодію об'єктів еквівалентних відношень – тексту МО і тексту МП, а також їхніх відповідних структурних компонентів.

Ряд дослідників розглядають еквівалентність як формальність [262]. На думку М. Бейкер, термін «еквівалентність» нерідко вживають «заради зручності – більшість перекладачів радше звикли до неї, не те щоб вона мала якийсь теоретичний статус» [186, с. 5-6]. Еквівалентність «розглядається і як необхідна умова для здійснення перекладу, і як перешкода на шляху розвитку перекладознавства, і як вигідна категорія для аналізу перекладів» [227, с. 77].

Еквівалентність є не єдиним способом встановлення відповідності між МО та МП. Як стверджує Я. Рецкер, природа зв'язків між двома мовами є триступеневою. Відповідність між ними може досягатися шляхом не тільки еквівалентності, а також аналогії, що об'єднує квазісинонімію і часткову еквівалентність, та адекватності [137, с. 125-129].

Н. Фененко та А. Кретов виносять еквівалентність за рамки тексту, тим самим надаючи їй суб'єктивного характеру. Тут вона позначає психоемоційну реакцію, яку текст викликає у реципієнта. Звідси виділено експресивну еквівалентність, яка сприймається свідомістю, та імпресивну еквівалентність, яка сприймається підсвідомістю. До експресивної еквівалентності дослідники зараховують денотативну, конотативну, жанрову і прагматичну еквівалентність, відводячи імпресивній досить невизначену формально-естетичну [163, с. 73].

Одним з чинників, який впливає на ступінь еквівалентності тексту МП щодо тексту МО, є **рівень генетичної спорідненості мов**. Попри те, що рівень розвиненості мови не впливає на адекватність перекладу насичених культурною інформацією текстів, підбір вдалого способу перекладу реалій визначається генетичними характеристиками мов. У даному ракурсі важливо навести думку Е. Овсяннікової: «Історія розвитку мови – це історія того, як вона поперемінно виступає то бенефіціаром (користувачем багатств інших мов), то бенефіціантом (донором)» [114, с. 94]. Вибір між транскрипцією чи перекладом (у значенні інших технік відтворення КСЛ. – Х. Г.) визначається мовою, на яку здійснюється переклад. Закономірно, що переклад за участі генетично віддалених мов вимагає суттєвих «змін на різних мовних рівнях (граматика, лексика, порядок слів). Натомість переклад між близькоспорідненими мовами здебільшого обмежується лексичними змінами [143, с. 112]. Це пов'язано з тим, що у другому випадку «якості та властивості (морфологічні, фонетичні, синтаксичні, словоскладальні, фразеологічні, інтонаційні та ін.) характерні певною мірою і мові оригіналу, і мові перекладу» [37, с. 185].

Асимілятивні механізми, задіяні у перекладі, досліджують також на рівні зіставлення окремих мов. Так, англійська мова, як і культура відрізняється здатністю легко вбирати «іншомовні вкраплення» [117, с. 54], в тому числі й реалії. С. Влахов і С. Флорін зазначають, що англійська мова «загалом з легкістю приймає орієнтальні реалії і порівняно важче – слов'янські (те ж стосується і деяких інших західних мов). Російська мова критичніша у цьому плані і чужі реалії ... надовго зберігають у ній своє оригінальне специфічне забарвлення. Німецька ж мова найменш гостинна до реалій і здебільшого приймає їх, як чужорідні тіла... . Значною мірою це зумовлено наявністю у ній дуже зручного засобу калькування шляхом словоскладання» [20, с. 101]. Е. Овсяннікова зараховує німецьку на рівні з англійською та російською до «демократичних» мов у плані запозичень. М. Бейкер вказує на вищі асимілятивні характеристики англійської і польської мов порівняно з іншими [186, с. 35] тощо. Такі розбіжності дозволяють дійти висновку, що у різних бінарних зіставленнях ті самі мови

можуть виявляти різні тенденції. Спостереження за асимілятивною здатністю різних мов потребує подальших компаративних досліджень в контексті перекладу, а також стандартизації їхніх практичних результатів для окремих мовних пар.

Н. Борисенко справедливо зауважує, що «лексичні труднощі при перекладі із близькоспоріднених мов – проблема і практична, і теоретична» [13, с. 20]. Не викликає сумніву, що ступінь об'єктивної еквівалентності, не пов'язаної з суб'єктивними орієнтирами перекладача, перебуває в прямій пропорції зі ступенем наближеності МО та МП. Так, при перекладі із близькоспоріднених мов перекладач має більше шансів віднайти відповідник, ніж із генетично віддалених [255, с. 173]. Ці відповідники «відносно легко виявляються на будь-якому рівні системи мови перекладу» [22, с. 115]. На думку Н. Голубевої, «матеріальна і духовна близькість східнослов'янських народів» значно спрощує здійснення перекладу їхніми мовами [40, с. 38]. Н. Гілевич аргументовано наголошує, що «не треба перебільшувати значення, з якої мови, близької чи ні, здійснюється переклад. Адже перекладач зобов'язаний знати мову, з якої перекладає (і на яку перекладає. – Х. Г.), незалежно від того, близька вона чи ні» [37, с. 185]. Близькість мов за генетичними параметрами не завжди дозволяє досягнути максимального рівня еквівалентності. Натомість, нею нерідко зумовлене явище, яке дослідники по-різному називають «перекладацькою інерцією» [56, с. 347], «перерисовуванням конструкції» [150], «буквалізмом» [37, с. 185; 89, с. 10; 105, с. 18], «механічним відтворенням» [37, с. 185], «гіпнозом максимальної схожості» [150]. Часто ця «оманлива близькість» викликає «реальне відчуття неперекладності» [150]. У випадку генетично близьких мов формальна еквівалентність набуває не менш вагомого значення, ніж функціональна. Важливо «бути не тільки художньо вірним оригіналові, але й формально точним, оскільки у зв'язку з подібним звучанням обох мов відхилення від формальної точності може потягнути за собою і відхилення від вірності» [56, с. 345].

Іншим чинником, який впливає на еквівалентність, є **контекст**. «У процесі перекладу реалій немає раз і назавжди встановлених правил, основний орієнтир –

контекст, в якому вживається національно забарвлене слово» [64, с. 75]. З погляду лінгвоконцептології лінгвістичний аналіз мовних фактів повинен відбуватися в різних вербальних контекстах та різних умовах спілкування [153, с. 17]. Адже, «реалія цікавить перекладача передусім не як власне реалія, а як реалія в кожному окремому випадку, у конкретному вузькому контексті» [20, с. 443]. Важливим є не тільки вузький (контекст речення чи в поезії – рядка) і широкий чи текстовий контекст [9, с. 169]. Особливе значення для перекладу КСТ має «національний культурний контекст» [109, с. 68], «контекст культури в цілому» [23, с. 79]. Крізь призму культури розглядають контекст Ф. Боас [192], Ю. Гаус [216], Д. Катан [225], Р. Леппігальме [235], Ю. Найда [248] та ін. Питання еквівалентності КСТ, де враховано особливості контексту, є предметом дослідження Н. Вірсеми [273], М. Гарві [209], І. Левого [94], І. Ливицької [97], Ю. Найди [247; 248], Г. Турі [265], О. Філіпової [166] та ін. Питанню імпліцитності лексики, адекватності декодування семантичного обсягу при перекладі присвячені праці Л. Бойко [11], Р. Зорівчак [54], А. Кашичкіна [61], Я. Кисільової [64], Т. Кияка [65], О. Лященко [239], П. Содомори [147] та ін.

У науковій літературі поряд з терміном «еквівалентність» вживають термін «адекватність», розмежовуючи або ототожнюючи їх. З цього приводу О. Чередниченко зазначає: «Під еквівалентністю розуміємо наближення до смислової структури оригіналу, тобто більш-менш точне відтворення його змісту. Адекватність перекладу розглядаємо як його функціональну тотожність оригіналові, за якої враховується рецепція дискурсу. Адекватність перекладу забезпечується його семантичною еквівалентністю, але може досягатися і за відсутності такої» [170, с. 153]. Інші дослідники виокремлюють еквівалентність окремої одиниці та еквівалентність цілого тексту. Під останньою розуміють власне адекватність. Вона становить прерогативу перекладацького ремесла згідно з «принципом підпорядкування елементів цілому» [9, с. 15]. Тому «із антиномій загальне – одиничне, ціле – частина і зміст – форма перекладачеві належало б віддавати перевагу загальному, цілому та змісту, але не нехтуючи другими членами антиномій, особливо якщо вони несуть в собі елементи протилежного

начала: форму необхідно зберегти, якщо вона змістовна (тобто стилістично яскрава, експресивна), одиничне – там, де присутні елементи загального, тобто національна та історична специфіка» [94, с. 152].

При висвітленні проблем, пов'язаних з перекладом КСЛ, необхідно згадати про так званий «вертикальний контекст», до складу якого вона входить. Саме вертикальний контекст, як правило, є «джерелом зменшення еквівалентності» [17, с. 13]. По-перше, під вертикальним контекстом розуміють імпліцитну історично-філологічну інформацію, породжену самою мовою, яка не залежить від намірів відправника тексту, тобто фонові знання. По-друге, він охоплює інформацію, що цілком залежить від відправника. Цей відправник формує текст так, щоб підвести читача до вторинного тексту і вторинної ситуації. Важливі зауваження зроблено й стосовно природи алюзій у тексті. Розуміння алюзій втрачається з часом, а на здатність їхнього сприйняття впливає словниковий запас читача. Його обмеженість знижує здатність читача помічати та розуміти алюзії [17, с. 20-21], що не менш справедливо стосовно реалій. Першочерговим завданням контексту є допомогти розшифрувати вихідну культурно-специфічну інформацію [103, с. 82].

Про перекладність та ступінь еквівалентності можна говорити в межах конкретного контексту. Поза ним логічно прийнятним є «енциклопедичний», формальний спосіб перекладу незнайомого поняття. Контекст є одним з основних чинників, що впливають на вибір способу перекладу. Залежно від нього одну й ту ж реалію може бути відтворено по-різному. На спосіб перекладу КСЛ впливає також загальна частота вживання реалій у ТО. Багаторазове повторення однакових одиниць збільшує потребу в простих або синтетичних способах перекладу, оскільки «контекстуальні значення не привносяться ззовні, а є реалізацією потенційно закладених у слові значень» [137, с. 22].

Перекладність поезії та еквівалентність її структур визначається окрім мовних параметрів і контексту **композиційно-метричними характеристиками**. Д. Коннолі вважає поезію «письмом у його максимально компактній, стиснутій та піднесеній формі, де мова здебільшого конотативна, аніж денотативна, а зміст і

форма невіддільно пов'язані» [198, с. 171]. Культурна специфіка при віршованій формі нерідко є обтяжливим фактором у перекладі. Беручи до уваги різні рівні відповідностей між оригінальним і перекладеними твором, дослідник справедливо зауважує, що досягнення фонологічної еквівалентності означає жертвування текстуальною [198, с. 174], що загалом справедливо стосовно будь-якого художнього тексту. Розмірковуючи про відносну перекладність, Т. Олійник зауважує, що «ці жертви, як правило, стосуються більше плану вираження, ніж змісту, який у перекладі можна виразити описово» [118, с. 216]. У випадку перекладу поетичної форми певні семантичні втрати можуть бути відносно непомітними на фоні збережених ритміки та строфіки вірша.

У перекладознавстві поширеною є думка про неперекладність поезії через її «умовно-вільний характер» [178, с. 166]. З огляду на це поезію називають «мистецтвом компромісів» [220, с. 197], що вимагає нестандартних підходів при відтворенні іноземною мовою. Вирішення проблеми еквівалентності у поетичному перекладі традиційно відбувається у двох напрямках. Першим передбачено переклад поезії прозою, другим – неодмінне дотримання поетичної форми. Одним із вирішень цієї проблеми є створення якомога більшої кількості перекладів. Це пов'язано з тим, що перекладна множинність одного і того ж поетичного твору дозволяє висвітлити різні аспекти оригіналу, створити цілісну картину мовою перекладу [198, с. 175].

1.3. Медіаторський, комунікативний, хронотопний аспекти перекладу культурно-специфічного тексту

Основоположні для перекладознавства поняття інтерпретації та рецепції художнього тексту отримали системне висвітлення в працях і статтях українських дослідників О. Білоус [49; 191], М. Зимомрі [51-53], С. Ковганюка [69], Г. Кочура [84], О. Кундзіча [88; 89], У. Мрозіцької [107], М. Новікової [109; 110], В. Подміногіна [124], О. Ребрія [134-136], М. Рильського [138], О. Семеніхіної [145], М. Стріхи [152], О. Чередниченка [170; 171] та ін. Значну увагу приділено

згаданій проблематиці в дослідженнях російських науковців А. Андрес [4], Т. Казакової [58], В. Комісарова [73], В. Кухаренко [90] та представників світового перекладознавства – Д. Дюришина [43], Д. Катана [225], А. Лефевра [234], К. Норд [250], М. Шрайбера [258], Л. Венуті [267-270].

«Якщо розглядати поняття рецепції в широкому розумінні, то шляхів рецепції виокремлено чимало: науково-популярні статті, науково-критична література, теоретичні праці з історії й теорії компаративістики, оригінальна творчість ... авторів, переклади, виконані безпосередньо з оригіналу та рецензії на переклади. Можна стверджувати, що під рецепцією розуміємо все, що стосується певного автора в літературі та мові-реципієнті, тобто всі мета-тексти» [145, с. 463]. Об'ємність цього терміну вимагає окреслення меж, у яких він є актуальним для пропонованого дослідження. З позицій перекладознавчого аналізу поеми «Енеїда» І. Котляревського під рецепцією необхідно розуміти, по-перше, *процес засвоєння* реципієнтом (перекладачем і читачем) її культурної специфіки, естетичних засад художнього тексту; по-друге, *процес засвоєння* естетичних засад автора і літературної епохи загалом. Поряд з інформативною та критично-оцінювальною інтерпретаційна фаза використання рецептивного механізму є невід'ємною складовою перекладознавчого аналізу [52, с. 286], *способом засвоєння* читачем естетичних засад художнього тексту, автора і літературної епохи. У зв'язку з цим важливим є висвітлення пов'язаних з цими величинами аспектів:

- наскільки вагомою є роль перекладача у процесі декодування і вторинного заcodування оригіналу (медіаторський аспект);
- на кого повинен бути спрямованим переклад: на автора або оригінал чи на реципієнта (комунікативний аспект);
- яку роль відіграє часова дистантність в ході інтерпретації (хронотопний аспект);
- які особливості згаданого вище в контексті перекладу КСТ.

«В умовах міжмовної комунікації між автором і читачем – адресантом і адресатом – стоїть особа перекладача «медіума», який, залежно від об'єктивних і

суб'єктивних факторів, неминуче передає інформацію зі спотвореннями» [11, с. 14]. Виконуючи дві супутні функції: отримувача (декодувальника) і відправника (кодувальника) інформації, перекладач виступає основною зв'язувальною ланкою у комунікативному трикутнику [211, с. 155]. Погляди науковців стосовно того, наскільки помітним повинен бути стиль перекладача та його роль в комунікації, неоднотайні. Розбіжність стосовно цього, зокрема західноєвропейських перекладознавців, унаочнено у двох тематичних працях Л. Венуті «Перекладацька невидимість» (The Translator's Invisibility, 1995) [269] і «Скандали перекладу» (The Scandals of Translation, 1998) [268]. У першій дослідник констатує, що «перекладений текст ... вважається прийнятним для більшості видавців, рецензентів та читачів, коли його читання є плавним. Коли відсутність будь-яких лінгвістичних чи стилістичних особливостей робить його прозорим. Коли здається, що він відображає особистість іноземного письменника, або ж намір, або суть іншомовного твору. Іншими словами, коли здається, що переклад, власне, не є перекладом, а оригіналом». Метою такого підходу є мінімізація очуження [269, с. 117]. Цю думку продовжує Т. Германс, зазначаючи, що переклад може бути вдалим тільки при «відкиданні чи сублімації» перекладацької праці, від якої «не повинно залишитися і сліду» [212, с. 62].

У другій праці погляди Л. Венуті на роль перекладача зазнають якісних змін. Тут йому рекомендують залишатися «видимим» у своїй діяльності. Адже завдяки цьому читач повинен чітко усвідомити, що читає переклад твору, який є надбанням іншої культури [268, с. 13]. Це дозволить йому відчувати культурну ідентичність оригіналу і не потрапити під «ідеологічну домінацію» культури МП [269, с. 18]. Тези Л. Венуті співзвучні висловленим ще на початку ХІХ ст. поглядам німецького філософа Ф. Шляйєрмахера: «Або перекладач залишає автора у спокої, наскільки це можливо, і наближає читача до нього (очуження. – Х. Г.). Або ж перекладач, наскільки це можливо, залишає у спокої читача, і наближає до нього автора (одомашнення. – Х. Г.)» [175, с. 133].

Особу перекладача часто розглядають на межі лінгвістичного і культурологічного підходів. З огляду на трансляційну теорію міжкультурної

комунікації С. Воркачов називає перекладача «посередником в діалозі культур», який «повинен бути щонайменше «бікультурним». Це дозволить йому при трансляції лінгвоконцептів сполучати значення імен-квазіеквівалентів з їхнім контекстуальним смислом. Контекст у такому випадку прямує до безкінечності і у своїх межах може бути рівнозначним контексту культури в цілому» [23, с. 79]. Білінгвалізм і бікультуризм та навіть мультикультуралізм перекладача як необхідну умову здійснення адекватного перекладу в українському перекладознавстві докладно обґрунтовує О. Чердиченко [170, с. 232], у західному – Н. Армстронг [185, с. 3], І. Поші [255, с. 173] та ін.

Дослідники вивчають проблему перекладача й на прескриптивному рівні. Зокрема, Ю. Найда моделює перекладацькі ходи відповідно до чотирьох зумовлених культурними особливостями аспектів МО, що детермінують еквівалентність перекладу. До них належать ситуація, стиль, значення і концепт. Зокрема, перекладачеві необхідно визначитися з вибором – зупинитися на менш зрозумілій культурній інформації оригіналу чи більш зрозумілій, але анахронічній в сучасних умовах інформації цільового тексту. Щоб сподіватися реакції читачів, Ю. Найда радить вдатися до певної адаптації та модернізації культурної інформації [247, с. 72]. Працюючи з текстом, що належить до конкретного історичного періоду, перекладачеві необхідно користуватися лексикою цього періоду. Натомість застарілі слова не повинні траплятися в сучасному тексті [248, с. 153]. Дослідник також наголошує на тому, що переклад мав би справляти таке ж враження на читача цільового тексту, як оригінал на свого реципієнта [247, с. 75]. До того ж необхідно пам'ятати про неоднорідність читацьких груп у межах однієї культури та їхні різні (рецептивні. – Х. Г.) очікування стосовно тих самих ситуативних контекстів [186, с. 16]. П. Гольцер резюмує, що для здійснення адекватного перекладу необхідними є «докладне розуміння культури-джерела й цільової культури, знання про реципієнтів цільового тексту, застосування стратегій для компенсації дефіциту фонових знань і врахування аспектів прагматики цільового тексту і пар мов і культур» [214, с. 377].

На думку В. Демецької, прагматична заданість тексту може орієнтувати на застосування адаптації, яка «полягає у відтворенні прагматичного потенціалу тексту ... в перекладі з урахуванням лінгвокультурних стереотипів носіїв мови та культури реципієнта» [42]. У цьому контексті засадничими є дві концепції: згадана теорія «перекладацької невидимості» Л. Венуті та теорія «skopos», або «мети перекладу» Г. Фермеєра. Згідно з другою теорією, текст МО відходить на задній план, а перекладач постає ініціативним учасником перекладу. Саме він формує переклад відповідно до поставленої мети [272].

На увагу заслуговують і численні новітні положення, серед них – згадана концепція перекладу «культурних сузір'їв» Г. Флороса. Їхнє відтворення проходить у два етапи: перенесення та репродукції. Фаза перенесення охоплює три кроки: «створення культурних систем у цільовій мові», «контрастивне порівняння» елементів і «контроль сумісності» [204, с. 14]. На першому етапі передбачено систематизацію «культурних сузір'їв» ТО. Її метою є з'ясувати, які культурні системи відображено в тексті твору. Зіставний аналіз дозволяє дійти висновку про природу зв'язків між культурними елементами МО та МП. Автор вказує на зв'язки трьох типів: «повна ідентичність» (*complete identity*), «часткова ідентичність» (*partial identity*) та «неідентичність» (*non-identity*). На основі цих зв'язків визначається «культурна схожість» (*cultural similarity*), «культурна відмінність» (*cultural difference*) і «культурна специфічність» (*cultural specificity*) тексту. Особливо важливим є останній крок у фазі перенесення – «контроль сумісності». Він відбувається на власне мовному рівні і дозволяє стверджувати про можливість чи неможливість перенесення «культурних сузір'їв» МО в МП [204, с. 14].

Відмінне бачення перекладача у взаємодії двох текстів призводить до акцентування важливості його ролі, розгляд його постаті з позиції співавторства. Р. Станкевич стверджує, що «немає і не може існувати мистецтва без участі творчої індивідуальності (в даному випадку – індивідуальності перекладача). Як творець, перекладач не може не вносити чогось свого в інтерпретацію оригіналу. Процес художнього відтворення – найвища форма співавторства. Природно, є

відмінності між автором і співавтором, є межа перекладацької активності» [150]. Тому необхідно визнати «відносну самостійність» «перекладеного тексту і творчої діяльності перекладача, розуміння цієї діяльності як нового виду авторства, що підтверджується авторським правом на переклад» [10, с. 16].

На думку М. Новикової, перекладний текст є «не нагромадженням дрібних елементів», а «змістовною та стилістичною системою» [109, с. 47], яка сприяє розкриттю оригіналу [109, с. 50]. Існування цієї системи неможливе без низки компонентів, одним з яких є перекладацький стиль. Без нього «немає перекладацької інтерпретації; без інтерпретації немає мотивування тексту як цілого; без цього немає контексту; текст без контексту – факт поліграфічний, а не культурний» [109, с. 50].

Прескриптивні вимоги, що ставляться до перекладу та перекладача, різні. Л. Бархударов вважає, що «перекладач повинен роз'яснювати читачеві незрозумілі чи незнайомі для нього явища і поняття, але в жодному разі не підмінювати їх знайомими, звичними читачеві мовою перекладу явищами та поняттями» [9, с. 131]. Перекладач зобов'язаний максимально вдало поєднати «міру точності з мірою природності» [46, с. 251], норму відтворення і норму художності, перекладацьку вірність та вільність [93, с. 445]. Водночас на думку В. Левіка «точність перекладу взагалі не може бути мірилом його художності» [92, с. 255]. Цей принцип, хоч і основоположний, може бути продуктивним тільки тоді, коли вжитий у своїй «динамічній повноті», а не «статичній односторонності» [92, с. 262]. Л. Мкртчян стверджує, що «вірний», «точний», «адекватний», «повноцінний», як і будь-яке інше визначення перекладу – тільки слова, ... що фактично нічого не означають, якщо у перекладі не враховано стилістичну складову оригіналу» [105, с. 5].

Як показує перекладацька практика, «... часом перекладач дивиться наче з майбутнього на ті твори, які перекладає» [17, с. 13]. Йому необхідно пов'язати текст оригіналу в його культурному контексті з цільовими комунікативно-культурологічними обставинами [216, с. 57]. Тож при відтворенні художнього твору необхідно враховувати концепцію твору (минулий часопростір). Водночас

сенс оригінального твору слід моделювати відповідно до концептів, які здатний сприйняти сучасний читач (актуальний часопростір). Особливої важливості цей аспект набуває при відтворенні реалій. Пов'язаність з минулим періодом часу призводить до архаїзації значного їх пласту. «З розвитком суспільної свідомості народу, у середовищі якого з'явився твір, зміст його в деяких частинах застаріває, стає навіть у вітчизняних умовах незрозумілим чи призводить до помилкових тлумачень: так застарівають історичні реалії» [94, с. 130]. Це, безумовно, позначається на підходах до їхнього відтворення.

Традиційно вважають, що переклад архаїзованих культурно-специфічних одиниць за допомогою сучасних словникових резервів є помилковим. «Безцільність пошуків прямих історичних відповідностей мові оригіналу ... зовсім не означає, що літературу минулого слід перекладати за допомогою сучасного словника та фразеології. Використання навіть окремих сучасних елементів мовлення (серед них і слів, що позначають реалії нашого часу і побуту) неминуче конфліктувало б з часом і середовищем дії, переносило б його в наші дні і побут, нав'язувало б читачеві асоціації, що не узгоджуються ні з оригіналом, ні з навколишнім текстом перекладу» [159, с. 325]. З іншого боку, використання застарілої лексики безпосередньо впливає на комунікативні відносини між автором та читачем. «...Вираз, що використовувався автором як просторіччя і так само сприймався сучасним автору читачем, у наступних поколіннях може втратити просторічний характер, або й взагалі перетворитися на архаїзм. Тому нинішній іноземний читач сприймає оригінал спотворено і переклад повинен би виходити із первинного – неспотвореного – сприйняття» [94, с. 130]. З огляду на це, «всі ознаки першотвору мають розглядатися відносно сучасної мовної та естетичної норми і фонових знань сучасного читача, і за умов невідповідності перших останнім всі особливості змісту й форми оригіналу мають бути інтерпретовані й відтворені в перекладі з урахуванням сучасної мовної та естетичної норми та фонових знань сучасного читача перекладу» [141, с. 16]. Можна погодитися, що перекладацька традиція – «це справа не індивідуального смаку, а літературних канонів, які завжди внутрішньо властиві поетиці перекладів» [39, с. 16]. Водночас

коригування невідповідностей між культурою-джерелом та цільовою культурою в процесі перекладу «знаходиться повністю у владі перекладача» [117, с. 56], тому передбачає не тільки «креативне» використання наявних мовних ресурсів, а й залучення індивідуально-авторських [136, с. 185].

На визначальну роль часу і простору в адекватному сприйнятті перекладу вказують західноєвропейські перекладознавці. На думку Л. Венуті, «час є надзвичайно важливим фактором для забезпечення відносної автономії перекладу від іноземного оригіналу. Оскільки кожен текст, оригінальний чи перекладний, виникає в окремій культурній ситуації в певний історичний момент, у ньому є два часові виміри. Перший – синхронний, в якому текст займає певне місце в сучасній ієрархії культурних фактів та практик. Другий – діахронічний, у межах якого текст вступає у контакт з минулими фактами та практиками, які набули чи не набули авторитету культурних традицій свого часу» [270, с. 801]. М. Снелл-Хорнбі зазначає, що хронотоп реципієнта ТО та реципієнта ТП поряд із культурною складовою є фактором перекладності тексту [262, с. 41].

Проблема часово-просторового існування художнього тексту лежить в основі теорії інтертемпорального (міжчасового) перекладу (*intertemporal translation*) Д. Робінсона [256]. Міжчасовий переклад, на думку дослідника, передбачає своєрідне редагування. Тут йдеться про осучаснення попередньо написаного тексту з метою підлаштування його вокабуляру та ідіоматики до актуальних умов. Тому міжмовний (інтерлінгвальний) переклад завжди повинен розглядатися як міжчасовий.

Ця теорія дозволяє простежити паралелі з іншими ключовими концепціями. Аналіз оригіналу та його перекладу в міжчасовому ракурсі дозволяє по-новому поглянути на дихотомію «очуження» («форенізації») та «одомашнення» («доместикації») [267, с. 240-244]. Д. Робінсон пропонує розглядати часові параметри твору в динамічній площині, на тлі перманентних змін у лексиконі МО та МП. Великий часовий відрізок між перекладом та оригіналом значно поглиблює їхні лінгвістичні та культурні невідповідності. Перекладачі анахроністичних текстів по-різному підходять до вирішення цих труднощів. Одні

намагаються підкреслити архаїчність тексту, його орфографічних, фонологічних, лексичних та інших параметрів. У такий спосіб вони повідомляють читачеві, що перед ним – не сучасний твір. Інші, навпаки, цілеспрямовано модернізують текст шляхом його «детемпоралізації», тобто позбавлення його архаїчних чи сучасних мотивів. Кожну з вищенаведених практик Д. Робінсон вважає способом моделювання читача [256, с. 115].

Дихотомія «форенізація» (*foreignization*) / «натуралізація» (*naturalization*) становить основу алгоритму перекладу КСТ, запропонованого німецьким лінгвістом і перекладознавцем М. Шрайбером [258, с. 151-154]. На його думку, перекладач застосовує форенізацію, якщо бажає, щоб створений ним текст читався як переклад, натуралізацію – як оригінал. У першому випадку переклад є джерелоцентричним, у другому – змодельованим під читача. М. Шрайбер пропонує подальший поділ двох прийомів. Лінгвістична форенізація / натуралізація вказують на ступінь відповідності перекладу стилю та ідіоматиці МП. Культурна форенізація / натуралізація виражають пропорції між культурними концептами МО та МП. Дослідник підкреслює, що поширеною є практика одночасного застосування в перекладі лінгвістичної натуралізації та культурної форенізації.

Будь-який спосіб відтворення означає збереження певних аспектів вихідних одиниць і втрату інших, і жоден з них не здатний повною мірою відтворити багатоаспектну природу одиниць культурно-специфічного лексикону. Відповідно до концепції креолізації А. Поповича [126, с. 130] кожен текст є компромісом між двома культурами. Це дозволяє описати три стандартні ситуації при перекладі КСТ. Першою передбачено перевагу прототексту над метатекстом. Внаслідок цього читач натрапляє в перекладі на велику кількість елементів протокультури. Комунікативні втрати в такому випадку полягають у зниженні загальної читабельності тексту, розуміння та сприйняття реалій. Друга ситуація ілюструє протилежне – перевагу метатексту над прототекстом. Це надає перекладному тексту плинності, але культурна специфіка оригіналу зазнає відчутних змін, адже замінюється елементами, характерними для культури читача. У цьому випадку

комунікативні втрати лежать у культурологічній площині. Третім варіантом є досягнення балансу між культурою МО та культурою МП. При тому, що втрати в такому разі комбіновані і охоплюють як культурну специфіку, так і лінгвістичну складову, цей шлях автор вважає найоптимальнішим [126, с. 138-139].

Окрім втрат, спричинених застосуванням певної техніки перекладу, у процесі перекладання нерідко трапляються ті, що зумовлені хибними здогадами і неправильним тлумаченням [254, с. 133]. Систематичні хибні припущення щодо змісту реалій, стереотипне уявлення про культурну реальність, відображену в ТО можуть суттєво вплинути на достовірність та адекватність перекладу.

Низка дослідників не тільки констатують, а й наголошують на необхідності формування читача з допомогою перекладу. У цьому контексті важливо навести положення концепції «ідеального читача» Ф. Шляйєрмахера. Такий читач є «обізнаним з іноземною мовою», проте вона для нього «залишається іноземною» [175, с. 137]. Виходячи з цього твердження, М. Култхард наголошує, що основний виклик перед перекладачем полягає у формуванні нового ідеального реципієнта ТП. Необхідно пам'ятати, що такий читач навіть за умови аналогічного академічного, професійного та інтелектуального рівня, що й у читача оригіналу, має відчутно відмінні очікування від тексту та інші культурологічні знання [199, с. 19].

На сучасному етапі існуючі концепції, пов'язані з перекладом КСТ, доповнюються новими актуальними ідеями. Продуктивним є дослідження відтворення культурної специфіки оригіналу на фоні глобалізаційних тенденцій у суспільстві та розвитку рецептивних очікувань сучасного читача [131; 152; 170; 171; 203; 214; 273]. Зокрема, Н. Вірсема наголошує на важливому значенні сучасних технологій для перекладацької діяльності, що дозволяє йому запропонувати концепцію активного реципієнта. На думку дослідника, інтернет та онлайн-словники можуть допомогти читачеві осягнути чужу для нього культуру. У зв'язку з цим переклад може бути виконано в більш екзотичний спосіб. До того ж окремі культурно-специфічні одиниці взагалі не потребують перекладу, тому їх можна зберігати в ТП в оригінальній формі. Таке відтворення

сприяло б взаємному збагаченню культур, а нові екзотичні лексичні одиниці з часом могли б увійти до словників цільових мов [273].

Висновки до розділу 1

На сучасному етапі наукової думки переклад розглядають у системі лінгвокультурного підходу. Це дозволяє вважати його не тільки взаємодією двох мов, а й двох культур, інтерлінгвальним та інтеркультурним явищем. У зв'язку з цим йдеться про перехід від лінгвістичного до лінгвокультурного тлумачення перекладу. Цьому посприяв «культурний поворот» у світовому перекладознавстві 80-х рр. ХХ ст., а також тенденції культурологічного спрямування в працях українських і російських теоретиків перекладу. «Культурний поворот» сигналізував початок осмислення художнього тексту не як ситуативного набору елементів, а як комплексного способу вираження культурної специфіки оригіналу. Відповідно до концепції «культурного повороту» окремі слова, словосполучення, весь ТО і загалом мову, якою він написаний, розглядають у системі вихідної культури.

Синтез культури і мови в явищі перекладу вводить у перекладознавчий дискурс, поряд із терміном «реалія», поняття «концепт». Відомо, що слово МО може виражати неіснуючий у МП концепт. Погляди на природу зв'язків між цими двома величинами не одностайні. Прибічники культурологічного підходу в перекладознавстві розділяють картину світу на концептуальну і мовну, не заперечуючи зв'язку між ними, але, тим самим, розмежовуючи поняття «концепт» і «реалія». Інші дослідники значно обмежують трактування концепту, безпосередньо вводячи його в орбіту реалії, де він розглядається як її культурний аспект. Виходячи з цього, доречно вважати ці два поняття рівноцінними у власній системі вираження, де концепт як культурний атрибут є «портретом» реалії як атрибуту мовного.

Аналіз теоретичних праць з проблеми відтворення реалій дозволяє дійти висновку про відсутність стандартизованого підходу. До цієї категорії

зараховують одиничні лексеми і словосполучення, фразеологічну та ономастичну лексику, кластерні утворення, текстові сегменти та навіть цілі макрообразні структури КСТ. Необхідним критерієм для набуття лексикою культурної специфіки вважається її пов'язаність зі стилем життя деякої громади, що користується певною мовою як засобом самовираження. Класифікація реалій безпосередньо залежить від їхньої належності до певної сфери культурного або суспільного життя, ступеня поширеності, міжмовної взаємодії, пов'язаності з певним історичним періодом, а також здатності актуалізувати наявні у них асоціативні зв'язки у свідомості реципієнта.

Основною проблемою в перекладі реалій є досягнення еквівалентності їхніх відповідників. Вона залежить від низки факторів, серед яких контекст, генетична спорідненість мов, композиційно-метричні параметри тексту. Зауважено, що тісні генетичні міжмовні зв'язки не обов'язково сприяють досягненню оптимального рівня еквівалентності.

Переклад КСТ повинен відбуватися з урахуванням комунікативно-прагматичного і хронотопного аспектів. У сучасних працях з перекладознавства окреслено концепцію «невидимості» перекладача, від якої залежить досягнення «прозорості» текстових структур у МП. Водночас такий підхід не виключає можливості певного моделювання ТО перекладачем відповідно до очікувань цільового читача.

Часова дистантність оригіналу і перекладу позначається на практичному відтворенні КСЛ, в тому числі й реалій. Об'єктивні розбіжності між хронотопами реципієнтів ТО і ТП, зумовлені розведенням цих текстів у часі, посилюються на фоні динамічної природи культурно-специфічного лексикону мови, який має здатність до архаїзації. Цим зумовлено перехід від концепції «ідеального читача» до нових теорій. Окремі з них передбачають активну участь реципієнта в осмисленні цільового тексту, розширення його фонових знань в умовах глобалізаційних процесів у суспільстві.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ КУЛЬТУРНО-СПЕЦИФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Відповідно до мети та завдань роботи було розроблено структуру, дібрано матеріал та комплекс загальнонаукових і перекладознавчих методів дослідження.

2.1. Характеристика матеріалу та алгоритму дослідження, загальні методи ведення аналізу

Для вирішення поставлених завдань було здійснено підбір перекладів на основі критерію генетичної спорідненості мов, якими вони виконані, до МО. Відповідно до цього об'єктом дослідження обрано переклади Богдана Мельника (БМ) та Ірини Качанюк-Спех (ІКС) генетично віддаленими англійською та німецькою мовами і переклади Петра Куприся (ПК), Іллі Бражніна (ІБ) та Віри Потапової (ВП) генетично спорідненими польською та російською мовами. З текстів даних перекладів здійснено суцільну вибірку культурно-специфічних фрагментів побутового характеру. Вибірку проведено шляхом групування реалій у цих текстових уривках відповідно до трьох ТГ: «традиційні напої», «традиційні страви», «традиційний одяг». Зіставний аналіз одиниць МО та МП здійснено на основі частоти трапляння реалій у різних контекстуальних ситуаціях. Матеріал дослідження становлять різномовні варіанти еквівалентів до 27 назв напоїв (у 99 контекстах), 83 назв страв (у 145 контекстах) та 54 назв одягу (у 119 контекстах) поеми «Енеїда». Загалом – різномовні відповідники до 164 назв оригіналу у 363 контекстах. У дослідженні також розглянуто окремі назви-реалії цих ТГ, що входять до складу фразеологічних утворень, та їхні різномовні відповідники. Текстові фрагменти, що ілюструють контекстуальне вживання згаданих одиниць оригіналу та їхніх відповідників, а також способи їхнього відтворення в кожному з аналізованих перекладів, подано в Додатку А, Додатку Б і Додатку В.

Розгляд реалій трьох ТГ у розділі 3 здійснено шляхом зіставлення ступеня відтворення етномовного компонента одиниць оригіналу в їхніх різномовних відповідниках. Тут проаналізовано рівень збереження денотативної, конотативної (у тому числі, національної) та локальної семантики, з'ясовано домінантні способи перекладу реалій кожної ТГ, встановлено особливості відтворення реалій залежно від їхньої структурної організації.

У розділі 4 узагальнено кількісні та відсоткові показники застосування різних способів відтворення реалій у кожному перекладі. На основі домінантних прийомів виведено стратегії, що характеризують метод кожного перекладача. Способи перекладу класифіковано таким чином, щоб аргументувати наявність у кожному з аналізованих перекладів елементів стратегій форенізації, доместикації, а також впроваджених у цьому дослідженні – нейтралізації, універсалізації та елімінації культурно-специфічної одиниці.

В основу дослідження покладено комплексне і системне вивчення мовних і позамовних явищ у межах моделі трирівневого аналізу ТП [165]. Нею передбачено розгляд перекладу на філософсько-лінгвістичному, культурологічному і мовному рівнях, де важливо виокремити стилістичний, структурно-семантичний, компаративний і хронотопічний напрями. Відповідно до поставлених завдань у різних аспектах дослідження застосовано елементи порівняльно-історичного, порівняльно-генетичного, проблемно-логічного, структурно-типологічного, структурно-функціонального методів. При оцінці ступеня відтворення структури реалій оригіналу використано метод компонентного аналізу [54]. Виклад досліджуваного матеріалу здійснено із застосуванням описового методу і моделювання. При систематизації та узагальненні основних результатів застосовано елементи статистичного методу кількісних підрахунків та відсоткового співвідношення.

Культурологічний рівень аналізу поеми «Енеїда» І. Котляревського та її перекладів передбачає їхнє висвітлення в контексті національної культурної спадщини. Він дозволяє розглядати тексти в системі культурних, міфологічних, звичаєвих, традиційних, національних стереотипів, розкрити особливості

художнього тексту в «контексті культури» [23, с. 79]. З огляду на це в методологічний дискурс введено історико-етнографічні та фольклорні праці [21; 87; 98; 179; 303], а також студії, де висвітлено різні аспекти гастрономічної культури і традицій [48; 67; 102; 221], елементів традиційного костюма [47; 62; 129; 149; 151; 221], паремій на їхній основі [203; 304].

Мовний аналіз реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського дає змогу зосередитися на лінгвальних особливостях вираження їхньої культурної специфіки у відповідниках англійською, німецькою, польською і російською мовами. Ним передбачено врахування істотних трансформацій на фонологічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Застосування структурно-типологічного і структурно-функціонального методів робить можливим виявлення конвергентних і дивергентних ознак у структурі та функціях одиниць оригіналу та їхніх відповідників у перекладах.

Філологічний аналіз спрямовано на вивчення не тільки лінгвістичних, а й літературознавчих параметрів реалій поеми. Він інтегрує елементи стилістичного та структурно-семантичного аналізу, внаслідок чого виявлено смислотворчі, образотворчі та стилістичні функції реалій у загальній структурі ТО. Вивчення реалій як формантів образної системи твору, визначення їхнього значення для формування фігуративних структур тексту ґрунтується на загальнотеоретичних та аспектних працях українських дослідників [3; 15; 68; 108; 210]. З цією метою використано також розвідки зарубіжних науковців [14; 196; 203; 214; 228]. Філологічний аналіз дозволяє з'ясувати творчий підхід І. Котляревського до композиційної організації побутових реалій у поемі. На основі компаративного зіставлення вдається простежити ступінь збереження її параметрів у перекладах.

Метод компонентного аналізу та аналізу словникових дефініцій дозволяє дослідити реалії згаданих ТГ та їхні різномовні відповідники на предмет відтворення трикомпонентної структури, з'ясувати ступінь цього відтворення в перекладах кожною з аналізованих мов.

Введення в методологічну основу дослідження хронотопного аналізу викликане фактором часової дистантності оригіналу і перекладів. Лексико-

семантичні параметри реалій досліджуються з проекцією на іншомовного адресата, чий хронотоп не збігається з хронотопом оригіналу. Врахування цього аспекту важливе з огляду на те, що поема та її переклади віддалені в часі періодом від 150 до понад 200 років. Зміни, яких зазнала українська мова за цей період, впливають на рецепцію поеми. Хронотопний аспект дослідження передбачає застосування порівняльно-історичного та порівняльно-генетичного методів, що спрямовані на виявлення часово-просторових і причинно-наслідкових зв'язків між одиницями оригіналу та їхніми різномовними відповідниками; з'ясування того, як рівень генетичної спорідненості мов та їхнього історичного розвитку впливає на адекватність відтворення реалій у перекладі. Завдяки цьому виникає можливість простежити перекладацькі закономірності між генетично віддаленими (англійська / німецька та українська; англійська / німецька і польська / російська) та генетично спорідненими (польська / російська та українська, російська / російська) мовними парами.

Виклад матеріалу здійснюється шляхом описового методу. Структура роботи сформована на основі проблемно-логічного підходу з метою виокремлення та аргументації сутнісних ознак предмету дослідження. Застосування елементів методу кількісних підрахунків та відсоткового співвідношення дозволяє систематизувати результати дослідження в кількох напрямках: 1) «по горизонталі» для виявлення закономірностей перекладу реалій у кожній з трьох аналізованих ТГ; 2) «по вертикалі» для узагальнення особливостей творчого методу кожного перекладача. Табличний запис ілюструє основні тенденції, помічені в ході дослідження.

2.2. Перекладознавчі прийоми та стратегії аналізу реалій

У науковій літературі запропоновано численні класифікації способів, технік та моделей перекладу культурно-специфічної лексики, зокрема реалій. Нерідко під різними термінами розуміють однакові прийоми. Оскільки у перекладах відображено еволюційні процеси в мові та мовленні, видозмінюються й способи

відтворення домінант художнього тексту. Поява нових перекладів формує широку аналітичну базу, що призводить до потреби систематизації та доповнення існуючих класифікацій відтворення різних мовних засобів художнього зображення, серед них і реалій.

За методологічну основу практичного відтворення реалій у перекладі в даному дослідженні використано класифікацію Р. Зорівчак, запропоновану у тематичній праці «Реалія і переклад» на основі бінарного англо-українського зіставлення [54]. Сюди належать транскрипція (транслітерація) [54, с. 93-104], гіперонімічне перейменування [54, с. 104-109], дескриптивна перифраза [54, с. 109-122], комбінована реномінація [54, с. 122-128], калькування [54, с. 128-132], транспозиція на конотативному рівні [54, с. 132-135], метод уподібнення [54, с. 135-137], контекстуальне розтлумачення реалій [54, с. 137-139] та ситуативний відповідник [54, с. 139-141].

Ці техніки характеризують переклад українських реалій англійською мовою. Ведення дослідження в різних бінарних зіставленнях змушує пам'ятати про відсутність «спільного перекладного коду для всіх культур» [250, с. 92]. У кожній мові віднаходяться свої особливі способи відтворення культурно-специфічної лексики. Тому необхідним є доповнення згаданої класифікації іншими стратегіями та техніками, що відповідають парадигматичним параметрам інших мов, переклади якими аналізуються в цій роботі. З огляду на це, до методики введено такі способи перекладу, як міжмовне запозичення, семантичне увиразнення, підбір функціонального аналога та лексико-синтаксичне перефразування (для всіх аналізованих мов) і гіпонімічне перейменування (для близькоспоріднених мов). Зіставний аналіз транскодованих російськомовних відповідників дозволяє розмежувати способи власне транслітерації і граматичного освоєння.

У методології перекладознавчого аналізу не існує усталених перекладацьких трафаретів для відтворення реалій [177, с. 117]. Це стосується не тільки локальних, а й широко відомих культурно-специфічних понять. Будь-яка реалія може бути перекладена різними способами, які адекватно передають її

семантику та прагматику [157, с. 111]. До того ж для оптимального відтворення культурної інформації можуть знадобитися не окремі процедури, а їхнє поєднання [217, с. 37; 222, с. 36]. Комплексні прийоми відтворення реалій нерідко спостерігаємо в перекладах поеми «Енеїда» всіма аналізованими мовами. Їхнє утворення відбувається не тільки шляхом поєднанням індивідуальних способів перекладу реалій, а й шляхом залучення загальних перекладацьких трансформацій. У зв'язку з цим для дослідження важливою є теорія закономірних відповідників Я. Рецкера [137, с. 45-68]. Окрему увагу приділено структурним та функціональним параметрам перекладацької компенсації [137, с. 63-68].

Терміном **транскодування** у перекладознавстві, зазвичай, об'єднують **транскрипцію** та **транслітерацію** [83, с. 21], якими передбачено примат відтворення фонетичної чи графічної форми вихідної одиниці відповідно. Негативне ставлення низки перекладознавців до транскодування як способу відтворення реалій пов'язане з певною його формальністю. З огляду на це логічно стверджувати, що «відсутність у культурі перекладу тих чи інших реалій ... повинна компенсуватися не тільки формально, але і змістово-культурно-світоглядною своєрідністю тексту» [163, с. 76]. На думку Р. Зорівчак, «транскрипція, поруч із запозиченням і чужим синтаксисом, сприяють перенесенню читача в атмосферу чужої мови, а не перекладові з однієї мови на іншу». Дослідниця пояснює часте зловживання цією технікою «безпорадністю перекладача» [54, с. 97]. Саме тому більш доречно застосовувати транскодування у «площині близькоспоріднених мов. У них внаслідок морфемної подібності слів засвоєння реалій відбувається при незначних фонетичних змінах» [54, с. 98].

Під транскрипцією (транслітерацією) розуміють не тільки механічне політерне відтворення одиниці МО в МП. Транскодування може вимагати певних трансформацій на фонетичному, морфемному і граматичному рівнях. Граматичні трансформації вихідної одиниці в процесі перекладу зумовлюють певну адаптацію її структури до парадигми МП, своєрідне **освоєння**. Необхідно розрізняти освоєння у вузькому сенсі як один із способів відтворення реалій, і в широкому, де під ним розуміють весь ТП, в якому «освоєне стає своїм, рівним з

оригіналом» [89, с. 7]. Опозиція транслітерації/транскрипції та освоєння виявляється в когнітивно-комунікативному аспекті. Тоді як транскодування загалом орієнтоване на оригінал і, відповідно, збереження його національного колориту, освоєння виконує більш прагматичну функцію, адаптуючи переклад для читача в лінгвальному плані. Тож освоєння – це узуальне, унормоване в МП вживання отриманого шляхом транскодування неологізму. Застосування цього способу для відтворення реалій є продуктивним у МП, генетично близькій до МО. Тому ним найчастіше відтворюють або широко відомі поняття, або регіональні реалії [20, с. 60]. Виходячи зі сказаного, цей спосіб перекладу необхідно долучити до загальної класифікації методів відтворення культурно-специфічної лексики.

Попри те, що «будь-яка мова ... потребує якоїсь кількості запозичень, що називають реалії іншомовної культури» [17, с. 129], більшість дослідників застерігають від надмірного захоплення транскодуванням. Воно не сприяє збереженню національного колориту і навіть захаращує оповідь непотрібними екзотизмами [17, с. 132], тому доречне за умови врахування певних чинників. Серед них – асимілятивна здатність мов [217, с. 38], інтенсивність міжкультурної взаємодії конкретної мовної пари [176, с. 124], врахування умовного поділу реалії на одиниці «першого та другого плану» [19, с. 444-445], рівень універсальності позначуваних реаліями концептів [159, с. 172]. Важливим фактором є також фонові знання, але «тільки та їхня частина, що стосується явищ, специфічних для іншої культури, іншої країни і необхідна для читачів перекладеного твору, щоби без втрат засвоїти в деталях його зміст» [159, с. 165].

Механізм транскодування лежить в основі двох технік відтворення культурно-специфічної лексики за класифікацією британського теоретика перекладу П. Ньюмарка: «перенесення» (*transference*) і «натуралізації» (*naturalization*). Відповідно до принципів практичного застосування «перенесення» збігається з власне транслітерацією. Натомість процес «натуралізації» передбачає пристосування до парадигми цільової мови, як й освоєння. Так, «перенесення» зберігає національний колорит і призначене здебільшого для обізнаних читачів, бо може викликати нерозуміння певних

аспектів у читацького загалу [245, с. 96]. «Натуралізація», яка теж полягає у відтворенні графічної форми, є доречною тоді, коли перекладач хоче «привабити читача або створити атмосферу близькості між текстом і читачем» [245, с. 82]. Помічено, що «перенесення» переважає там, де «текст є більше експресивним, аніж інформативним» [222, с. 36]. Це пов'язано з тим, що «транскрибований чи транслітерований текст є ніби підвішеним між мовами і не належить жодній з них... Він належить особливій проміжній мові. Ця особлива мова не існує сама по собі незалежно, а виникає на стику двох мов» [241, с. 180-181].

Н. Вірсема піддає сумніву існування об'єктивних лінгвістичних чи культурних бар'єрів при запозиченні іншомовної лексики. Їх можна уникнути, залучивши новітні інформаційні технології до процесу перекладання та реценції читацькою аудиторією. Більше того, збереження культурної інформації МО у ТП, на думку дослідника, має беззаперечні переваги. По-перше, у такому випадку покращується плинність читання тексту. По-друге, текст зберігає екзотичні для читача риси. Крім того, перекладачеві надається можливість точнішого дотримання оригіналу. У зв'язку з цим читач отримує правдивіше враження про культуру МО [322].

Спосіб **гіперонімічного перейменування** передбачає «вилучення певної інформації», втрату «культурологічної і лінгвокраїнознавчої атрибуції», тобто «дереалізацію» реалії [54, с. 106]. Уникнення генералізації є обов'язковою умовою успішного перекладу КСТ, якщо в ньому достатньою мірою враховано рецептивні очікування певного кола читачів [250, с. 92].

У перекладознавстві існують також протилежні погляди на доцільність застосування гіперонімічного перейменування. «Вживаючи слово-реалію, письменник не завжди підкреслює, не обов'язково виявляє через нього сутність реалії, тобто не акцентує увагу читача на відмінності від інших предметів того ж роду» [17, с. 132]. У такому випадку застосування гіпероніма може бути не тільки вимушеним, а й виправданим [54, с. 108].

За класифікацією П. Ньюмарка гіперонімічному перейменуванню відповідає компонентний аналіз. Цей спосіб перекладу розглядається як конкурентна до

«перенесення» техніка, що спрямована на подолання культурних прогалін. Саме компонентний аналіз, на думку дослідника, є «найточнішою перекладацькою процедурою, бо вилучає культуру і підкреслює повідомлення» [245, с. 114].

Введення **дескриптивних перифраз** у ТП часто зумовлене потребою експлікації прихованих значень. Тому описові відповідники «ніколи не бувають звичайними лексичними паралелями до існуючих назв» [54, с. 109]. Застосування цього способу є небажаним при здійсненні перекладу поетичного тексту, де перекладач зобов'язаний враховувати сталі метричні параметри і, тим самим, уникати перенасичення тексту [9, с. 99; 217, с. 43].

Комбінована реномінація – це комплексний спосіб перекладу реалій, в основі якого лежить поєднання транскрипції / транслітерації і описової перифрази [54, с. 122]. Цей спосіб доцільно вживати при перекладі генетично віддаленими мовами, оскільки він є максимально інформативним і водночас зберігає екзотичний компонент значення. У близькоспоріднених мовах необхідність додаткових пояснень відпадає, що робить самодостатнім застосування транскодувальних технік. Поетична форма тексту значною мірою обмежує практичний вжиток комбінованої реномінації.

Під кальками в перекладознавстві розуміють широкий спектр лексико-семантичних одиниць, отриманих в результаті буквального перекладу і / або запозичення [46]. За одним із визначень, сюди належать і «поморфемні або послівні переклади найменувань чужих для певного народу об'єктів», і «транскрибовані реалії іншої мови», і «оказіоналізми або неологізми» [20, с. 58]. Внесення у ТП реалій третьої стосовно МО та МП мови не цілком відповідає алгоритму калькування з двох причин. По-перше, цей спосіб передбачає виникнення нового слова (неологізму), тоді як чужомовна реалія вже може бути добре відомою реципієнту, що, власне, і є підставою для введення її у ТП. По-друге, в основі калькування лежить словотвірний процес. Саме тому воно є набагато більш продуктивним при відтворенні не одиничних реалій, а реалій-словосполучень [20, с. 88]. Залучення реалій третьої мови в ході перекладу призводить до вибіркового внесення елементів іншої культурної системи до ТП,

тоді як калькування – стирання колориту оригіналу. Тому в даному дослідженні використання таких реалій класифіковано, як **міжмовне запозичення**.

Відтворюючи внутрішню форму слова та переносячи образні структури у МП, калькування «активізує словотворчі запаси, дає поштовх до утворення семантично містких неологізмів» [54, с. 128]. Цей спосіб перекладу є особливо продуктивним у перекладі німецькою мовою з огляду на її широкі словотвірні можливості, калькування [20, с. 88]. Ступінь адекватності перекладу великою мірою визначається кількістю наявних у ньому калькованих відповідників. Ш. Герві та І. Гігінс вважають, що «культурний переклад» і «буквальний переклад» є взаємовиключними та взаємозаперечними, оскільки застосування буквального перекладу виключає збереження культурної специфіки тексту [213, с. 16].

Транспозиція на конотативному рівні – це спосіб перекладу, при якому домінує конотативна семантика реалії, денотативна сема втрачається повністю, а локальна стає іррелевантною. Таке явище найчастіше спостерігається тоді, коли реалія є елементом тропа [54, с. 132]. Накладання конотацій МО на відповідні значення МП є найбільш актуальним при відтворенні тих реалій, на основі яких формуються фразеологічні одиниці. У них пріоритетною є не первинна (культурно-специфічна), а вторинна (фігуративна) семантика.

Метод уподібнення полягає у «відтворенні семантико-стилістичних функцій реалії мови-джерела іншомовним аналогом-реалією мови-переймача» [54, с. 135]. Цей спосіб має серйозні недоліки, основним з яких є штучне прирівнювання неідентичних концептів, що надалі призводить до ототожнення відмінних культур, загального одомашнення перекладу [217, с. 43]. Метод уподібнення доцільно розглядати в опозиції до транскодування та гіперонімічного перейменування. Такий алгоритм дозволяє вивчити ТП на предмет заміни (доместикація), збереження (форенізація) та стирання (нейтралізація) елементів національного колориту оригіналу. В. Івір вважає застосування методу уподібнення доцільним за умов, коли культури мають певні точки дотику у вигляді спільних чи аналогічних елементів [217, с. 43]. Міжмовне запозичення,

при якому у ТП вводяться елементи не культури МП, а культури третьої мови, із лексичних запасів якої здійснюється заміна, можна вважати різновидом уподібнення.

Контекстуальне розтлумачення реалій виникає на основі трансформації смислового розвитку і часто виражене через дескриптивну перифразу та гіперонімічне перейменування [54, с. 139], тим самим передбачаючи суттєву нейтралізацію значення. **Лексико-синтаксичне перефразування** уособлює найвищий ступінь узагальнення змісту і більшою мірою спрямоване на дотримання композиційної структури ТП. Його граничним виявом є повна **відсутність відповідника** до оригінальної реалії.

На відміну від згаданих вище способів відтворення реалій, підбір **ситуативного відповідника** регламентований контекстом, поза яким «його семантичний континуум ... не має нічого спільного із семантикою реалії мови-джерела» [54, с. 139].

«Під аналогом зазвичай розуміють вибір або одного із синонімів, або одного із значень багатозначного слова, або лексичний відповідник, що позначає споріднене чи аналогічне явище» [103, с. 92]. У цьому дослідженні **функціональний аналог** розглядаємо як відповідник у транслітерованій або калькованій формі запису, що закріплений у словниковому порядку або виникає внаслідок синонімічної заміни. Наявність у мові функціональних аналогів може вказувати на відсутність або значне ослаблення культурної специфіки одиниці оригіналу. У такому випадку йдеться про лексеми, які у певних чи усіх аналізованих бінарних зіставленнях не є самостійними реаліями. Входячи до більших текстових структур, вони беруть участь у формуванні культурно-специфічної семантики на рівні мікрообразів. Сюди належать також ті лексичні одиниці, культурна специфіка яких не виявляється на денотативному рівні, але є конотативно значимою, що дозволяє говорити про їхню латентну семантику. У цій роботі такі лексеми розглядаються в межах визначених ТГ.

А. Федоров розглядає гіпонімічний або узагальнено-приблизний переклад як такий, при якому «слова МО, що позначають видове поняття, відтворюються

словами МП, що позначають родові поняття» [159, с. 171], ототожнюючи його з гіперонімічним перейменуванням за класифікацією Р. Зорівчак. У цьому дослідженні запропоновано розрізняти ці два прийоми і розглядати **гіпонімічне перейменування**, як конкретизацію семантики вихідної одиниці у ТП, тобто зворотній до гіперонімічного перейменування процес.

Частота застосування тих чи інших способів перекладу реалій у межах цілого тексту впливає на загальний рівень збереження його культурної специфіки. Тому в основу дослідження покладено аналіз не тільки індивідуальних прийомів відтворення реалій засобами іншої мови, а й загальних тенденцій, які дають можливість говорити про стиль перекладу як єдності [269, с. 15-16].

Зважаючи на це, пропонуємо такий розподіл релевантних способів перекладу побутових реалій поеми «Енеїда» відповідно до двох основних стратегій у межах лінгвокультурного підходу до перекладу. **Форенізація** значення досягається шляхом **транскодування** (власне транслітерація та освоєння), **комбінованої реномінації** та **семантичного увиразнення**, оскільки, застосовуючи ці способи, перекладач «спирається на універсальне і специфічне для мови оригіналу» [5, с. 12]. **Доместикація** охоплює адаптивні **методи уподібнення** та **міжмовного запозичення**, в ході застосування яких акцент зміщено на «універсальне і специфічне для мови перекладу» [5, с. 11].

У зв'язку з цим важливо зауважити, що принцип відтворення, покладений в основу терміну «семантичне увиразнення», вже описано в перекладознавчій теорії. Так, на думку А. Кам'янець, «культурно-специфічні елементи тексту-джерела ..., що маловідомі в цільовій культурі, іноді можна замінити в цільовому тексті відомішими елементами, які однак теж асоціюються з культурою-джерелом. Такий підхід ... означає наближення цільового тексту до цільової культури, що дає підстави трактувати його саме як одомашнення» [59, с. 14]. Така трансформація значення, хоча й має прагматичне підґрунтя, покликана зберегти специфіку ТО. З цією метою перекладачі звертаються до лексико-семантичних засобів не МП, а саме МО. Натрапляючи на більш відому реалію МО, цільовий читач розпізнає її, але не ототожнює з власною культурою. Саме тому вважаємо

семантичне увиразнення одним із перекладацьких механізмів очуження в перекладі.

Протиставлення стратегій форенізації та доместикації не до кінця охоплює всі можливості перекладацької інтерпретації КСТ. Це пов'язано з тим, що, крім відтворення оригінальних чи внесення чужих культурних елементів, можливе стирання культурної специфіки загалом. Таку стратегію пропонуємо визначити як **нейтралізацію**. Вона є наслідком широкого застосування **гіперонімічного перейменування**, **дескриптивної перифрази** та **контекстуального розтлумачення**, оскільки ці способи перекладу передбачають вживання семантично нейтральної лексики на відтворення культурно маркованої.

Наявність у тематичних групах лексем з нейтральною або затемненою семантикою, регіональних та інтернаціональних реалій, а також одиниць, які актуалізують специфічне значення в межах більших семантико-структурних сполук (ядер-реалій, кластерів), дає змогу ввести в дослідження стратегію **універсалізації**, представленої **функціональним аналогом**. За визначенням Т. Андрієнко, ця стратегія опирається на універсальне знання, уникаючи культурної специфіки і МО, і МП [5, с. 12]. З огляду на те, що предметне та конотативне значення реалій необхідно розглядати за певних контекстуальних умов, його універсальність є відносною величиною.

Орієнтація на оригінал або читача залежить від співвідношення стратегій у ТП, при застосуванні яких культурне значення оригіналу відтворено більшою чи меншою мірою або нейтралізовано. Фінальним вираженням нейтралізації культурної семантики реалій оригіналу є її **елімінація** з ТП внаслідок **відсутності прямого відповідника** або **лексико-синтаксичного перефразування**.

2.3. Поема «Енеїда» І. Котляревського в контексті культурної парадигми художнього тексту

Реалії є засобом організації художнього мовлення та зображення художньої дійсності. Відповідно до цього важливо з'ясувати їхню природу в двох

взаємопов'язаних площинах – мовній та літературній. Мовознавчий контекст передбачає аналіз особливостей зовнішньої і внутрішньої структури реалій, сполучуваності їхніх компонентів та, залежно від цього, співвідношення денотативних і конотативних значень, встановлення природи зв'язків між ними тощо. Літературознавчий контекст підводить до визначення стилістичних особливостей реалій, а саме: їхньої функції в образній та символічній системі тексту, його міфопоетиці.

Особливої виразності мовленню І. Котляревського надають не індивідуальні реалії, а ширші семантичні структури, до складу яких вони входять. Характерною рисою авторської манери І. Котляревського є групування реалій для створення логічно завершених у плані культурного вираження кластерів. Дане групування переважно відбувається за встановленим зразком: кластери утворюються із семантично споріднених структур у межах однієї або кількох строф. Складовими кластерів можуть бути індивідуальні реалії, вони не завжди мають істотне семантичне навантаження і нерідко набувають конотативної виразності винятково в контекстуальному середовищі самого кластера, в семантичних зв'язках з іншими його елементами. На основі таких зв'язків відбувається формування структур, які визначаємо як ядра-реалії. В основу ядра-реалії можуть лягати різні в семантичному плані елементи, що містять культурну специфіку або позбавлені її. Зв'язки підпорядкування між елементами дозволяють виокремити два типи моделей ядер-реалій – **ієрархічну** (рис. 2.1) та **однорівневу** (рис. 2.2):

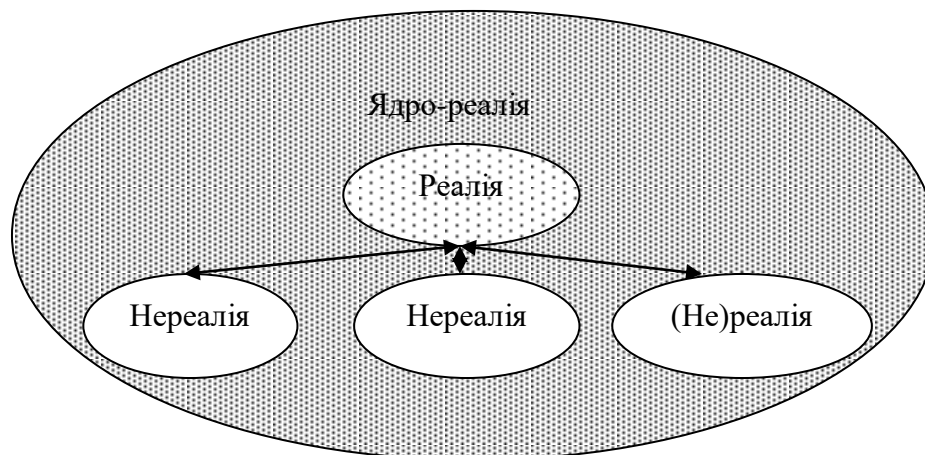

Рис 2.1. Утворення ядра-реалії відповідно до ієрархічної моделі

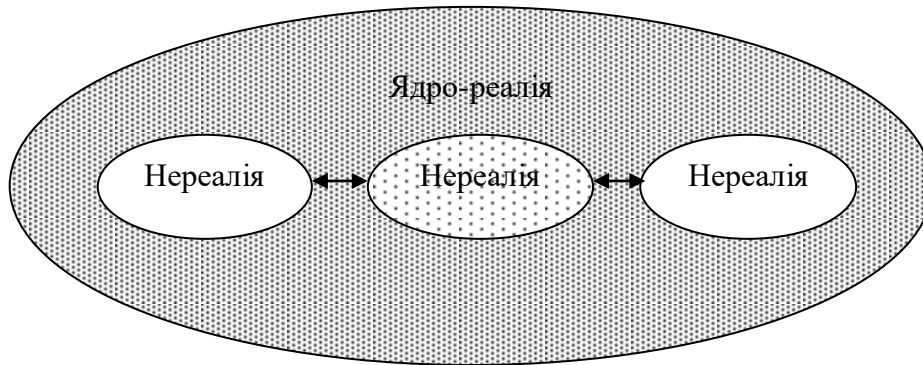

Рис 2.2. Утворення ядра-реалії відповідно до однорівневої моделі

З рис 2.1 видно, що в ієрархічній моделі центральним елементом ядра-реалії є культурно-специфічна одиниця, яка містить впізнаване (експліцитне) культурне значення і є власне реалією. Функцією допоміжних компонентів, як специфічних, так і неспецифічних з огляду на їхнє культурне вираження, є задати контекстуальну семантику центрального елемента. Таку ядро-реалію вжито в рядках *«Приходила і ся сюди / В червоній юпочці баєвій»* [283, с. 26], де центральним елементом є лексема з виразною етнокультурною ознакою *юпочка*, а її конотативне значення формується двома іншими – *червона* і *баєва*.

Натомість, як показує рис. 2.2, в однорівневій моделі умовно центральним елементом ядра-реалії є одиниця, позбавлена культурної специфіки. Її функцією, як і завдання умовно допоміжних компонентів – семантизувати культурну специфіку цілої структури. Таке ядро-реалію містять рядки *«Тут їли рознії потрави / ... Свинячу голову до хрину»* [283, с. 26]. Жоден з елементів сполуки *свиняча голова до хрину* не є самостійною реалією поза контекстом. У ньому з допомогою семантичних зв'язків вони формують ядро-реалію, що несе істотну культурно-специфічну інформацію. Ядро-реалія у цьому випадку є найменшою самостійною у плані семантики культурно-специфічною структурною одиницею.

Виходячи з цього, загальна ієрархія зв'язків між найбільш часто представленими культурно-специфічними поняттями різного рангу в поемі *«Енеїда»* побудована таким чином (рис. 2.3):

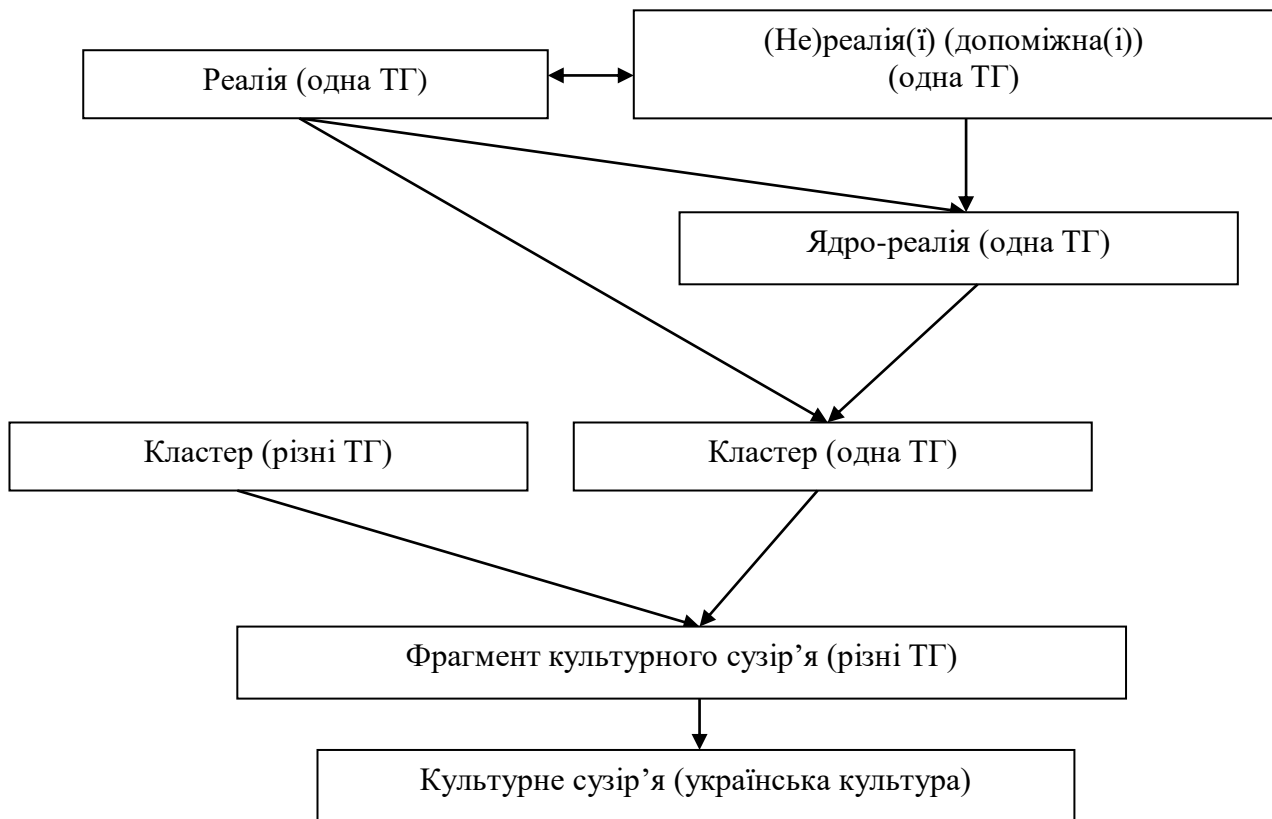

Рис. 2.3. Композиційна структура реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського

Подібна структурованість повною мірою характерна для тематичних рубрик «традиційний одяг» та «традиційні страви». Менш притаманною вона є для ТГ «традиційні напої», де більшість реалій-одночленів вже містять національно-культурну семантику і не потребують об'єднання в більші полічленні структури для її вираження. Тож композиційну схему, зображену на рис. 2.3, можна проілюструвати на прикладі бенкету в Дідони [283, с. 26] у такий спосіб:

- 1) самостійні реалії-одночлени і / або ядра-реалії, утворені за принципом ієрархічної або однорівневої моделі;
- 2) на основі самостійних реалій і / або ядер-реалій утворено кластери;
- 3) на основі кількох кластерів, що містять реалії / реалії-ядра різних ТГ, сформовано цілісну картину бенкету, що займає 10 строф і становить семантично самодостатній фрагмент культурного сузір'я в контексті національної та світової міфології (див. рис. 2.4).

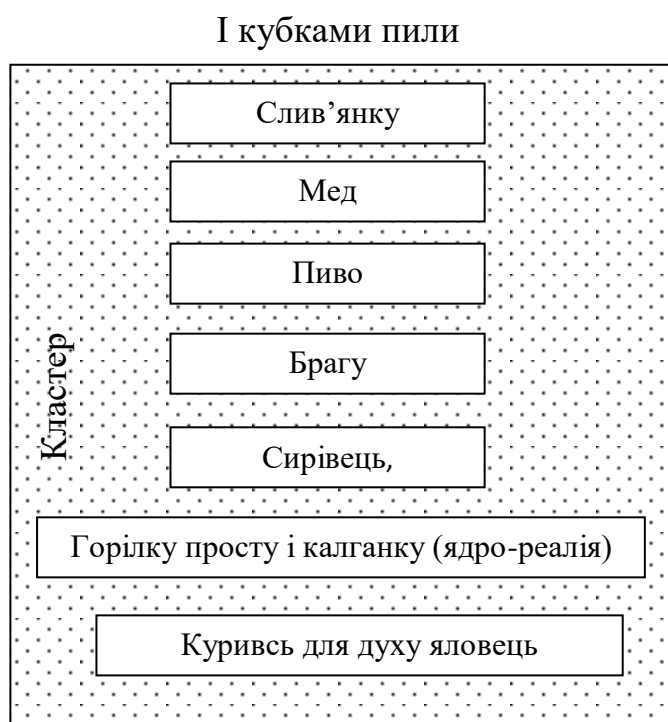

Рис. 2.4. Схема формування кластеру у поемі «Енеїда» І. Котляревського

Формування ядер-реалій відбувається з допомогою активного застосування атрибутів. У випадку страв чи напоїв – це інформація про спосіб приготування, вигляд, смак, наприклад: атрибути *свиняча, до хрину* при центральному елементі *голова*. Коли йдеться про одяг – це зовнішній вигляд, спосіб виготовлення, практичність / непрактичність, застосування в побуті, наприклад: центральний елемент *юпочка* і його атрибути *червона, басва*. Ці атрибутивні компоненти виконують роль «агентів впливу» на читача. Вони конкретизують або деталізують культурну специфіку центрального елемента ядра-реалії, тоді як йому відведено роль культурного ідентифікатора. Атрибутивні компоненти також «розчиняють» енциклопедичну інформативність поеми, надаючи їй художності. В окремих ядрах-реаліях поеми питома вага атрибутики може значно перевищувати за рівнем експресії значення центрального елемента. Таке спостерігаємо, наприклад, в одному із описів приготування горілки [283, с. 106], де її схарактеризовано як *не тютюнкову, не пінну, не третьопробну, перегінну* і т.ін. Схематично лексико-семантичне оформлення ядер-реалій зображено на рис 2.5:

Рис. 2.5. Лексико-семантична структура ядер у поемі «Енеїда»
І. Котляревського

Слова-реалії у поемі мають експліцитний та імпліцитний характер. Це добре помітно у ТГ «традиційні страви». Реалії, що сюди належать, умовно поділяються на дві групи. До першої входять назви одно- чи багатоконпонентних страв, назви яких експлікують семантику, тим самим виказуючи національний колорит, наприклад, *саламаха, рябко, борщ, галушки* тощо. До другої групи належать назви, що поза гастрономічним дискурсом і загальним культурним контекстом твору не містять культурно-специфічної ознаки. Формуючи смислові пари з допоміжними атрибутивними денотатами, вони набувають цю ознаку в ситуативному контексті, наприклад, *решетилівські вівці, опішнянські сливи, кури печені* тощо.

Для художнього письма І. Котляревського характерні певні смислово-граматичні відхилення. У деяких ядрах-реаліях ТГ «традиційні страви» граматичні та смислові зв'язки не завжди логічні. Розгляньмо це явище на прикладі ядра-реалії *кури до софоруку* [283, с. 168]. Одна з її складових позначає істотну страву (*кури*), інша – додаткову (*соус софорок*). За логікою семантично головною у словосполученні є перша, з огляду на граматичні зв'язки – друга. Натомість у художній дійсності «Енеїди» *кури* подаються до софоруку, а не софорок до курей, *свиняча голова до хрину* [283, с. 26], а не хрін до свинячої

голови, *потрух з галушками* [283, с. 133], а не галушки з потрухом, *хрін з квасом* [283, с. 124], а не навпаки. Таке переформатування є зручним з позицій бурлеску як основного методу зображення художньої дійсності та засобу трансформації міфологічної картини світу в поемі. Він ламає звичний порядок в усталеній мовній парадигмі. Паралельно існують також варіанти з традиційними граматично-семантичними зв'язками: *галушки з салом* [283, с. 21], а не сало з галушками (згідно попередньої схеми), *гречані з часником пампухи* [283, с. 42], *круті яйця з сирівцем* [283, с. 106], *печена з часником свинина* [283, с. 133] тощо.

У ТГ «традиційний одяг» чітко простежується підбір реалій за схемою «тип-підтип / різновид», у семантичному значенні – гіперонім-гіпонім. Наприклад, *каптан* – підтип каптана: *свита, чуйка*; *корсет* – підтип корсету: *шнурівка*; *плахта* – різновид плахти: *дерга, дробушка*; *спідниця* – різновид спідниці: *охвота*.

Культурна специфіка лексем, що в такому разі позначають родове та видове поняття, може бути однаковою або відрізнятися. Лексеми *каптан* і *чуйка* мають споріднені денотати і певною мірою відмінні конотати. Обидві назви належать до застарілої лексики і позначають одяг, який вийшов з ужитку на сучасному етапі. Попри те, що лексема *каптан* є більш відомою, ніж її гіпонім *чуйка*, обидві рівноцінно виражають специфіку української культури. Якісно іншою є комбінація *спідниця – охвота*. При тому, що денотативне значення обох лексем близьке, у лексемі *охвота* з більшою інтенсивністю виявляється національне забарвлення. Це пов'язано зокрема з тим, що лексема *спідниця* належить до актуального лексикону. Як результат, у сприйнятті сучасного читача вона не викликає асоціацій ні з тогочасною культурою, ні минулим періодом часу. Натомість *охвота* є архаїзмом і, відповідно, сильніше пов'язується з часом написання поеми.

У контексті етномовного аналізу поеми «Енеїда» І. Котляревського слід враховувати класифікацію реалій за місцевим поділом [20, с. 57-65]. Не всі назви страв, одягу, напоїв у творі є реаліями. Окрім того, деякі з них позначають не тільки предмети матеріальної культури українського народу, а мають регіональне чи інтернаціональне значення. Через це дотепер не підраховано точну кількість

усіх реалій у поемі, серед них і побутових. Назви з нейтральними конотатами та відсутніми локальними семами розглядаються в роботі як форманти більших семантично значущих структур (ядер-реалій, кластерів).

Проблема інтернаціонального статусу окремих назв-реалій особливо гостро постає у ТГ «традиційний одяг». Тут складно визначити, яке вбрання є власне українським, а яке запозиченим, що пов'язано, серед іншого, з наявністю контroversійного етноісторичного матеріалу. Цей процес потребує детального етимологічного, лінгвістичного, історико-культурного та соціоетнографічного аналізу. Український етнограф Ф. Вовк стверджує: «Ще дуже недавно національні костюми вважаєш за щось дуже стале, за одну з форм виявлення народної індивідуальности, вбачаєш в них одну з національних «святощів». ... так звані «національні» костюми зовсім не такі національні і не такі сталі, як це думали раніше, а якраз являють собою пережитки старих мод, запозичення, тощо, які міняються дуже часто, залежачи не стільки від географічних та етнічних умов, скільки од соціальних» [21, с. 125]. Автор відносить цілу низку традиційних назв до «неукраїнських», запозичених у сусідніх народів. Серед них – значний відсоток використаних І. Котляревським у поемі «Енеїда», а саме *сорочка, штани, жупан, кунтуш, корсетка, юпка, капота, панчохи, сап'янці, чоботи, капелюх, шапка, бриль* тощо [21, с. 126]. Однак це вбрання масово побутувало на теренах України і набуло своєрідних народних ознак. Відповідні назви асимілювалися і отримали конотації, характерні тільки для української і відсутні в інших культурах, до мовного складу яких вони також входять. Промовистим у цьому плані є приклад назви *жупан* [21, с. 145]. Предмет одягу, який вона позначає, з'явився в українському побуті за посередництвом польської культури. Тут він отримав специфічну форму і подібний до свити крій, нехарактерний для польського жупану. Під впливом соціокультурних взаємопроникнень це вбрання почало асоціюватися не тільки з польською шляхтою, а й з українським козацтвом.

На думку Р. Кірсанової, костюм є самостійним елементом художньої дійсності. У художньому творі він використовується у трьох стилістичних

значеннях: 1) як важлива художня деталь і стилістичний прийом; 2) як засіб вираження авторського ставлення до дійсності; 3) як засіб зв'язку літературного твору з позатекстовим світом, з усіма проблемами культурного і літературного життя того часу [62, с. 7]. Цю класифікацію необхідно доповнити ще одним пунктом, де костюм виступає естетичним засобом творення художнього образу в новій міфологічній дійсності. Не тільки саме вбрання, але і його колір, матеріал, форма, крій, оздоблення тощо вказують на вік, соціальний і подружній статус, функцію, розкривають образи персонажів. Тому автор дуже ретельно добирає цю атрибутику. Водночас повнота образу досягається не широкими описами, а мінімальною кількістю назв, двома-трьома. З допомогою широкого конотаційного поля твориться повноцінний і повнокольоровий зовнішній портрет персонажа.

У ТГ «традиційний одяг» подібно до ТГ «традиційні страви» не завжди дотримано логічних закономірностей. У випадку назв одягу йдеться про композиційну заданість образної системи, наприклад, згадування предметів вбрання у низхідному напрямку, «від голови до ніг», що характерно для зображення жіночих образів у поемі:

Юнона [283, с. 17]:	<i>кибалка</i>
	↓
	<i>спідниця, шнурівка</i>
Венера[283, с. 21]:	<i>очіпок грезетовий</i>
	↓
	<i>кунтуш з усами люстровий</i>
Дідона [283, с. 27]:	<i>караблик бархатовий</i>
	↓
	<i>спідниця, карсет шовковий</i>

У такій ієрархії відображено суспільні звичаї, адже головні убори одружених жінок традиційно мали символічне та оберегове значення в українському народному костюмі. Помітно, що в образі Ганни цей порядок змінено на висхідний. Спочатку згадано верхній одяг, а вже потім – головні прикраси, в тому числі й стьонжки (стрічки), звичні для убору молодої неodrуженої дівчини [283, с. 26]:

червона юпочка баєва
зап'яска фаналева
 ↑

сцьонжки, намисто, ковтки

Композиційною особливістю художньої манери І. Котляревського, характерною для усіх тематичних рубрик, є багаторазове вживання однакових назв-реалій. Це допомагає увиразнити їхню концептуальну значимість, підкреслити культурну належність. Наприклад, лексема *свитка* вжито у 8 контекстах, де вона є елементом образу козаків [283, с. 25, 35, 245], прислуги [283, с. 66], молодих дівчат [283, с. 26], жіноцтва різного віку і соціального статусу [283, с. 97, 117, 245]. Лексема *борщ* трапляється в поемі 4 рази, з яких тричі підкреслено незамінність страви, що позначається нею, в українській традиційній кухні [283, с. 117, 133, 168], а також – ритуальне значення [283, с. 45]. У ТГ «традиційні напої» одним із таких культурних маркерів є лексема *горілка*, яку вжито в поемі 21 раз. Ці назви репрезентують традиційну, безпомилково впізнавану українську культурну атрибутику, є маркерами української міфологічної дійсності.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 обґрунтовано вибір матеріалу дослідження. Мотивом для вибору побутових реалій поеми як об'єкту аналізу є їхня здатність найбільш повно концентрувати етноспецифіку МО. Описано алгоритм здійснення аналізу шляхом порівняння реалій, що належать до ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» і «традиційний одяг», з їхніми відповідниками в п'яти перекладах.

Методичну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, які відповідають обраному матеріалу і дозволяють досягнути поставленої мети. Поява реалій є наслідком взаємодії мовної та культурної систем. З огляду на це необхідним є їхнє вивчення з погляду лінгвістичного та екстралінгвістичного підходів. Поєднання лінгвістичного, культурологічного, літературознавчого, стилістичного, структурно-семантичного, компаративного та хронотопного методів аналізу є необхідним для досягнення поставлених у дослідженні завдань.

За методологічну основу перекладознавчого аналізу реалій обрано класифікацію способів перекладу реалій Р. Зорівчак. Аналіз відповідностей у різних бінарних зіставленнях вимагає залучення таких технік як міжмовне запозичення, семантичне увиразнення, підбір функціонального аналога, лексико-синтаксичне перефразування, освоєння, гіпонімічне перейменування, а також врахування комплексних технік відтворення реалій. Основні способи перекладу узагальнено в стратегіях нейтралізації, універсалізації, форенізації, доместикації, елімінації.

Композиційні параметри зовнішньої та внутрішньої структури побутових реалій поеми вказують на доцільність виокремлення проміжної ланки між самостійною в семантичному плані реалією та кластером як сукупністю реалій – ядра-реалії. Під ядром-реалією розуміємо комплекс специфічних та / або неспецифічних з лінгвокультурного погляду елементів. Останні набувають культурного значення в найближчому контексті завдяки семантичним зв'язкам. Відповідно до характеру цих зв'язків, ядра-реалії формуються за принципом ієрархічної або однорівневої моделі.

До особливостей поезики І. Котляревського, спрямованих на актуалізацію культурної специфіки поеми «Енеїда», окрім ядер-реалій належить вживання допоміжних атрибутів, що підкреслюють семантику центрального елемента ядра-реалії, регіональних та інтернаціональних реалій; семантико-граматичне переформатування; образотворча та композиційна заданість реалій; підбір реалій за схемою «вид / різновид» у ТГ «традиційний одяг»; частота вживання однакових реалій у різних контекстуальних ситуаціях.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАД ПОБУТОВИХ РЕАЛІЙ

ПОЕМИ «ЕНЕЇДА» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Авторська міфотворчість, на думку О. Гальчук – «вершинний вияв освоєння античності, коли здебільшого немає зовнішньої «чужої» атрибутики, а є глибоке тонке розуміння античного світогляду, свідчення уваги до зразків, які дають змогу вільно творити «в стилі древніх» і викликають відповідну асоціацію» [36, с. 57]. Абсолютно «чуже», за твердженням А. Нямцу, й «не може бути продуктивною основою для осмислення «свого», бо через акцентовану ідейно-естетичну й художню своєрідність воно, як правило, ніколи не стає органічною частиною сприймаючого національного духовного контексту. Окрім того, кожна національна культура, звертаючись до художнього матеріалу іншого народу, шукає в ньому не тільки часткові збіги, паралелі й асоціації, а й, головне, докази своєї універсальності» [112, с. 3]. За цим принципом створено поему І. Котляревського, де переосмислено «художню тканину твору римського автора з позицій нового естетичного ставлення до дійсності», а в основу покладено національне життя [155, с. 75]. Так під виглядом троянців і богів постають українські козаки та пани, а «руйнування дистанції між сюжетно-особистісним часом» поеми Вергілія і «предметно-побутовою реальністю» [112, с. 10] твору І. Котляревського має наслідком синтез традиційної та нової міфологічної дійсності.

За таких умов здійснення перекладознавчого аналізу вимагає врахування двох передумов: лінгвістичної та етнографічної. У розділі 3 зосереджено увагу на виявленні перекладацьких закономірностей при відтворенні одиниць ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» та «традиційний одяг», що в найбільш концентрованому вигляді символізують побут українського народу в поемі «Енеїда» І. Котляревського, його міфологічну основу.

3.1. Відтворення реалій тематичної групи «традиційні напої»

«В етнографічному описі будь-якого народу важливим питанням є вивчення традиційної кухні» [48, с. 8]. Традиційні страви та напої є «етнічними ідентифікаторами», важливими елементами національної культури і ментальності [48, с. 8; 203, с. 377]. Формування їхніх назв «на основі унікального національного досвіду» є причиною труднощів при інтерпретації і вимагає «детального культурного аналізу» [196, с. 375]. У поемі «Енеїда» нараховано 27 назв напоїв, що увиразнюють культурну специфіку в 99 контекстах (див. Додаток А). Нижче проаналізовано національно-культурний компонент найбільш репрезентативних із них.

Брага (9 разів), **горілка** (21 раз), **сивуха** (18 разів) – найчастіше вживані назви напоїв у поемі. Для них характерна велика кількість повних, часткових, а також ситуативних відповідників у перекладах. Їхній вибір залежить від семантичного оточення та ритмічного рисунка. Спорідненість з МО слов'янських мов дозволяє досягти в перекладах вищого рівня еквівалентності. Парадигматичні відмінності германських мов призводять до застосування перифраз, описового відтворення та контекстуальної заміни.

Так, відповідниками до лексеми *брага* в перекладі БМ є гіперонім *liquor* [283, с. 26] та отриманий шляхом застосування методу уподібнення відповідник *brandy* [283, с. 21, 26, 45, 46, 53]. В інших перекладах спостерігається єдність підходів до її перекладу. Лексему оригіналу тут відтворено способом транскодування: ІКС – *Braha* [287, с. 6, 10, 28, 34, 100, 137, 150, 190]; ПК – *braha* [284, с. 28, 32, 47, 48, 53, 115, 150, 163, 201] та підбором функціонального аналога: ІБ – *брага* [280, с. 6, 10, 27, 92, 127, 138, 175]; ВП – *брага* [278, с. 25, 29, 51, 131, 173, 187, 233].

Відтворення назви реалії *горілка* / *горілочка* менш однорідне. В англomовному перекладі відповідники отримано в результаті застосування методу уподібнення – *whiskey* [283, с. 212], *gin* [283, с. 42], гіперонімічного перейменування – *booze* [283, с. 28, 46, 53, 69, 74] та ситуативного відповідника

brandy [283, с. 45, 46, 106]. Менш диверсифікованим є стиль відтворення цієї одиниці МО в інших перекладах: ІКС – гіперонім *der Schnaps* [287, с. 6, 13, 29, 34, 50, 82, 97, 100, 101, 106, 107, 111, 178], міжмовне запозичення *Wodka* [287, с. 26, 27, 28]; ПК – транскодування *gorzalka* [284, с. 28, 35, 45, 48, 51, 53, 99, 112, 115, 121, 122], метод уподібнення *wodka* [284, с. 32, 67, 189]; ВП – транскодування *gorелка* [278, с. 25, 29, 49, 50, 52, 57, 110, 131, 132, 138, 143, 221], відповідник, одержаний у результаті методу уподібнення *водка* [278, с. 77]; ІБ – транскодування *горилка* [280, с. 6, 13, 25, 26, 29, 42, 47, 92, 97, 98, 165], у тому числі зі збереження демінутивної форми *горилочка* [280, с. 92, 93], відповідник, отриманий шляхом застосування методу уподібнення *водка* [280, с. 10].

На прикладах відтворення культурно-специфічної одиниці *сивуха / сивушка* вдається простежити значущість фактору генетичної спорідненості МО та МП. Для перекладів БМ та ІКС характерна смислова заміна. Вона досягається застосуванням методу уподібнення *whisk(e)y* [283, с. 45, 50, 53, 124, 133, 189], ситуативного відповідника *brandy* [283, с. 53], гіпероніма *booze* [283, с. 42, 264] в англійському перекладі та гіпероніма *der Schnaps* [287, с. 10, 27, 28, 32, 34, 37, 45, 49, 100, 102, 104, 108] у німецькому. Виняток становить міжмовне запозичення *Wodka* [284, с. 7], що ілюструє заміну не тільки значення, але й форми. У польському та російських перекладах, натомість, пріоритетним є дотримання функціональної аналогії відповідників, оскільки в бінарних зіставленнях цими мовами назва-реалія *сивуха* є регіональною [288; 309]. Порівняймо: *siwucha* [284, с. 29, 32, 38, 46, 47, 49, 51, 53, 170, 229], *сивуха* [278, с. 25, 29, 50, 51, 52, 57, 75, 135, 140, 195, 263; 280, с. 7, 10, 15, 26, 27, 28, 30, 32, 41, 99, 144, 200], *siwuszka* [284, с. 66, 115, 117, 118], *сивушка* [278, с. 60, 131; 280, с. 34, 92, 94, 95]. Збіг функцій і форми оригінальної одиниці та цих відповідників сприяє досягненню високого рівня еквівалентності в російських і польському перекладах. У німецькому та англійському акцент зроблено на відтворення тієї частини семантики, яка відповідає прагматичній меті комунікації.

Словесне різноманіття поеми досягається не тільки лексико-семантичними засобами, а й морфологічними. Це актуально для перекладів поеми слов'янськими

мовами. Так, в інтерпретації ПК трапляються лексеми *siwuszka, miodek, winko, gorzałczyna, piwko*, в ІБ – *квасок, сивушка, медок, винцо, пивцо, горилочка*, у ВП – *медок, квасок, винцо, пивцо*. Вони відповідають аналогічним демінутивам в оригіналі поеми. Характерно, що в І. Котляревського відсутні згрубілі форми назв традиційних напоїв. На примітний пейоратив *винище* натрапляємо в перекладі ВП. Його вживання зумовлене потребою компенсації конотативного змісту реалії *чикилдиха*. Адже назви *сивуха, мокруха, чикилдиха* мали глузливу конотацію [102, с. 168]. Власне, *чикилдиха* позначала один із найгірших сортів горілки [282, с. 232]:

<i>Як чикилдихи обіжрався, –</i>	<i>Старик винищем обожрався</i>
<i>Анхіз з горілочки умер [283, с. 42]</i>	<i>Да в тот же день к чертям убрался</i>
	<i>[278, с. 50].</i>

Формальне переважання денотативного значення над конотативним, що, фактично, призводить до повного витіснення останнього, спостерігається в перекладі реалій *мокруха* та *гарячий*.

Мокруха [283, с. 50]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 50], ІКС – калька *dieses Naß* [287, с. 32], ПК – калька *ta wilgoć* [284, с. 51], ІБ – лексико-синтаксичне перефразування, прямий відповідник відсутній [280, с. 30], ВП – лексико-синтаксичне перефразування, прямий відповідник відсутній [278, с. 55].

Відомо про дві принципово відмінні технології приготування *мокрухи*. Результатом першої була «низькосортна неочищена горілка». Більш «благородний» варіант *мокрухи* передбачав спиртний напій, що настоювався на цедрі лимона та гвоздиці і доливався вишневим соком [48, с. 162]. З контексту очевидно, що автор має на увазі саме першу версію: «*І од сієї він мокрухи / Скрививсь, наморщивсь і зівнув*» [283, с. 50]. На хибність буквального тлумачення лексеми *мокруха* вказує також схожість її морфологічної будови з іншими лексемами даної ТГ – *варенуха, сивуха* тощо. Натомість у німецькому та польському перекладах спостерігаємо своєрідний семантичний зсув. Внаслідок цього конотативне значення цілком розчиняється в буквальних денотатах відповідників *das Naß* та *wilgoć* («вологість»). Семантичне поле німецької лексеми

дозволяє асоціювати її з напоєм у найбільш загальному сенсі. Водночас, польська лексема позбавлена такого значення [309]. Очевидно, тут перекладачі при виборі еквівалентів керуються тільки буквальним денотативним значенням «вологий», «мокрый». Попри відповідність певних денотативних сем, запропоновані варіанти перекладу не відтворюють семантику реалії *мокруха* в адекватний спосіб.

Гарячий [283, с. 94]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 94], ІКС – дескриптивна перифраза *heiße Getränke* [287, с. 71], ПК – калькування *wrzątek* [284, с. 88], ІБ – функціональний аналог *сбитень* [280, с. 65], ВП – функціональний аналог *сбитень* [278, с. 98].

Зрозуміти семантичне поле лексеми *гарячий* у межах ТГ «традиційні напої» дозволяє її детальний опис, поданий етнографічними джерелами. «Гарячий (збитень) – солодкий медовий напій зі спеціями, який споживався гарячим (звідси назва – Х. Г.). Його готували, як правило, на базарах, ярмарках, на храмових та інших церковних святах для миттєвого споживання... Збитень належав до солодких делікатесних напоїв і його споживання розцінювалось небагатим населенням як марнотратство, що призводить до збідніння. Готувався збитень із паленого меду, який варився у воді з додаванням спецій (кориці, кардамону, духмяного перцю тощо)» [48, с. 152-153]. Попри аналогічність значень, німецькомовний і польськомовний відповідники відрізняються за ступенем адекватності стосовно оригінальної лексеми. Попри загалом позбавлену специфіки семантику, сполука *heiße Getränke* вдало корелює з контекстом – «*I mi, що фіги-миги возять, / Що в боклагах гарячий носять, / Там всі неклися крамарі*» [283, с. 94]. Натомість калька *wrzątek* [309] не є функціональним аналогом оригінальної одиниці *гарячий*. Польський етнограф і дослідник творчості І. Котляревського М. Юрковський досить вільно тлумачить лексему *гарячий*, вказуючи, що так жартівливо називали горілку [221, с. 182]. Але навіть таке спрощене пояснення вказує на хибність інтерпретації аналізованої реалії в польському перекладі.

Напої-аналоги, до яких можна б застосувати поданий вище опис, існують у різних культурах. Подібні денотати містять німецька лексема *Glühwein*,

англійська *mulled wine*, німецька *Punsch*, англійська *punch*, польська *poncz*, російські *пунш* та *глинтвейн* [305; 307; 308]. Оскільки більшість з них є інтернаціональними реаліями, стирання української культурної специфіки внаслідок їхнього застосування в перекладі, на наш погляд, не було б критичним. Жодна з них, проте, не вжита в перекладах. Натомість російські перекладачі вдало вводять у переклад відповідного уривка застарілу назву *сбитень*. Вона є семантичним та функціональним аналогом українського *збитня*, значення якого добувається шляхом смислового розвитку вихідної одиниці *гарячий* [282, с. 246] Більше того, архаїзація значення лексеми *сбитень* програмує рецепцію у діахронічному руслі.

Кластер «Пили *сикизку, деренівку* / І *кримську вкусную дулівку*, / Що то *айвовкою* зовуть [283, с. 133] характеризується синтезом граматичних, лексичних та семантичних перекладацьких трансформацій: БМ – транслітерація зі збереженням граматичної форми відмінка *SYKYZKU, DERENIVKU, the heavenly DULIVKU* + відповідник відсутній [283, с. 133]; ІКС – дескриптивна перифраза *Schnaps aus Beeren* + дескриптивна перифраза *Quittenlikör von der Krim* + ситуативний відповідник *Cydonia* [287, с. 108]; ПК – транскодування *ajwówka, sykizka* + функціональні аналоги *dereniówka, gruszkówka* + калька *krymska* [284, с. 122]; ІБ – функціональні аналоги *кизиловка, грушовка* + транскодування *айвовка* [280, с. 99]; ВП – функціональний аналог *кизиловая* + транскодування *дулівка, крымская айвовка* [278, с. 139].

Спосіб відтворення, обраний БМ, є недоцільним з огляду на прагматичний аспект перекладу. Перекладач не тільки транслітерує реалії, що виводить їх за межі рецептивного поля англомовного читача. Він зберігає їх у формі знахідного відмінка, категорія якого не характерна для англійської мови. Сумнівним є також графічне оформлення з допомогою великих літер, через що додатково підкреслюється екзотичність форми. Адже в наступній строфі великими літерами подано топонімічні назви *OPISHNIA* («корито опішнянських слив» – «*a basket of OPISHNIA plums*»), *LYP'IANKA* («рогатого скота з Лип'янки» – «*Horned cattle from LYP'IANKA*»), *BUDIANKA* («сивухи відер п'ять з Будянки» – «*five pails of*

whiskey from BUDIANKA») [283, с. 133]. Набагато доречніше було б вжити дескриптивну перифразу на кшталт використаної в німецькому перекладі, оскільки йдеться про три різні наливки: з груш (*дулівка*), кизилу (*деренівка*) та різних ягід червоного кольору (*сикизка*). Як зауважує В. Закладний, остання вживалася не тільки в побуті на щодень, а й у церковних ритуалах [48, с. 172]. Тому спосіб відтворення в англomовному перекладі не дозволяє говорити про збереження будь-яких денотативних чи конотативних сем одиниць оригіналу. Йдеться про крайній вияв механічного перенесення зовнішньої форми реалії з МО в МП.

М. Юрковський зараховує лексему *Будянка* до назв напоїв [221, с. 182], водночас припускаючи топонімічне значення цієї одиниці, яке є вірним з огляду на контекст. Аналогічно як гастрономічне поняття трактує дану лексему німецька перекладачка. Це відображено в дібраному нею відповіднику *Distelschnaps*, тобто «настоянка з будяка». Хибне тлумачення все ж має певний позитив, бо впливає на зростання кількісних показників відтворення реалій у німецькому перекладі. У рамках аналізованого кластеру воно певним чином компенсує об'єднання значень двох інших лексем *сикизка* та *деренівка* в єдиній дескриптивній сполучі *Schnaps aus Beeren*.

Сирівець [283, с. 26, 27, 46, 106]: БМ – міжмовне запозичення *kvass* [283, с. 26, 46], міжмовне запозичення з дескриптивним елементом *sour kvass* [283, с. 27], відповідник відсутній [331, с. 106]; ІКС – міжмовне запозичення *der Kwas* [287, с. 10, 12], відповідник відсутній [287, с. 29, 82]; ПК – метод уподібнення *kwas* [284, с. 32], дескриптивна перифраза *kwas chlebowy* [284, с. 34, 48], відповідник відсутній [284, с. 99]; ІБ – відповідник відсутній [334, с. 10], метод уподібнення з демінутивним елементом *квасок* [280, с. 11, 27], комбінована реномінація *квасок-сырець* [280, с. 75]; ВП – відповідник відсутній [278, с. 29], метод уподібнення *квас* [278, с. 31, 52], транскодування *сыровець* [278, с. 110].

Ф. Вовк називає сирівець головним напоєм після води. Цей хлібний квас готували без заварювання і він суттєво відрізнявся від «великоруського квасу способом приготування» [21, с. 87]. Відповідно до цього опису можна говорити

про неповну денотативну відповідність російськомовних варіантів *квас* і *квасок* та одиниці оригіналу *сирівець*. Натомість варіанти *kvass* (англ.), *der Kwas* (нім.) та *kwas* (пол.) не цілком збігаються з одиницею оригіналу на конотативному рівні. Попри спільне загальнослов'янське значення багатьох лексем, у польську, а тим більше англійську та німецьку мови такі назви потрапляють здебільшого з російської. У зв'язку з видозміненою семантикою ці елементи тут найчастіше виконують роль маркерів не української, а російської культури. Тож йдеться про втрату специфічних національних конотацій попри формальну ідентичність.

Лексеми *сирівець* та *квас* не слід ототожнювати ще й з тієї точки зору, що між ними чітко простежується зв'язок підпорядкованості. Лексема *сирівець* є гіпонімом стосовно родового значення в лексемі *квас*, оскільки позначає саме хлібний напій. Як стверджується в етнографічних джерелах [48, с. 158, 172; 67, с. 177; 102, с. 168], квас часто готувався з буряків, фруктів чи ягід (наприклад, *грушевий квас* [283, с. 123]). На відмінність між двома напоями опосередковано, але недвозначно вказує уривок з поеми: «*Як гуца в сирівці іграє, / Шиплять, як кваснуть, буряки*» [283, с. 90]. Тому додавання дескриптивного елементу *chlebowy* у польському перекладі значно сприяє підвищенню адекватності цілого відповідника.

Очевидно, найбільш повно передає спектр значень лексеми *сирівець* відповідник, отриманий у результаті її освоєння російською мовою – *сыроец*. Принцип відтворення графічної форми лежить також в основі прикладки *квасок-сырец*. У денотативному плані лексема *сырец* (в українській мові – *сирець*) позначає напівфабрикат, первинний продукт закваски, що традиційно використовувався як заправка для борщу та інших перших страв. Це ж значення має лексема *сирівець* [48, с. 172; 67, с. 178]. Дібраний відповідник більш точно відтворює семантику одиниці МП. Він також вказує на те, що *сирівець* є тільки одним із різновидів квасу.

Важливим для оцінки адекватності відповідників є їхнє контекстуальне оточення. У тих ситуаціях, де підкреслено денотат «напій, хлібний квас», спостерігається семантичне уподібнення та узагальнення шляхом застосування

лексем *квас*, *квасок*. Натомість відповідники *сыровец* і *квасок-сырец* – форманти ядра-реалії *крутії яйця з сирівцем* [283, с. 106], семантика якої не збігається з індивідуальними значеннями її елементів. Очевидно, тут йдеться не про напій, а першу страву *холодник* – холодний або сирий [67, с. 178] борщ. Тому збереження зовнішньої форми дозволяє певною мірою експлікувати справжнє значення оригінальної конструкції.

3.2. Відтворення реалій тематичної групи «традиційні страви»

О. Бурукіна називає їжу «основним індикатором етнічної належності», а традиційну їжу – засобом «доступу читача до світу персонажів оригіналу на рівні емоцій» [196, с. 373]. ТГ «традиційні страви» є найбільш чисельно представленою у тексті поеми «Енеїда» І. Котляревського. Вона охоплює 83 смислові одиниці, які є культурно значимими у 145 контекстах (див. Додаток Б). Сюди входять повсякденні, святкові та ритуальні страви, що наділяє цю рубрику винятковим конотаційним потенціалом. Назви страв доцільно розглядати не відокремлено, а враховуючи найближче семантичне оточення, тобто в ядрових конструкціях (у складі ядер-реалій).

З отрібки баба-шарпанина [283, с. 133]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 133], ІКС – ситуативний відповідник *Pasteten* [287, с. 108], ПК – транскодування *babka-szarpanina* [284, с. 122], ІБ – ситуативний відповідник *пшеничная баба* [280, с. 98], ВП – відповідник, утворений методом уподібнення *лещевина* [278, с. 62].

Відповідно до традиційних рецептів, баба-шарпанина готувалася зі звареного і посіченого м'яса ляща чи тараньки, що заливалося рідким тістом і запікалося в печі [102, с. 157]. У перекладах ІБ та ПК відтворення реалії відбувається в лексичному, а не семантичному полі.

Лексична форма польськомовного відповідника *babka-szarpanina* виходить на перший план, тоді як семантичне значення розкривається поза межами тексту в коментарі. Польське дієслово *szarpać* і утворений від нього іменник *szarpanina* є

еквівалентами до українських лексем *шарпати* та *шарпанина* тільки на рівні денотатів. Ця подібність мала б допомогти польськомовному читачеві здогадатися етимологію назви, в основі якої – особливості приготування. Збереження оригінальної графічної форми в комплексі з денотативним значенням дозволяє адекватно відтворити семантику оригінальної лексеми.

У перекладі ІБ семантичне поле відповідника *пшеничная баба* не співмірне зі значно вужчим семантично специфічним полем української реалії. Лексема *баба* в кулінарному значенні – вид пирога, паски, калача, здебільшого солодкого [289, с. 50], що ще більше підкреслено атрибутом *пшеничная*. Зокрема на Полтавщині, регіональні різновиди страв якої становлять стрижень аналізованої ТГ, а також у багатьох інших регіонах вживали житній хліб. З пшеничного борошна випікалися ласощі для урочистих подій [21, с. 87]. Образ пшениці, опосередковано присутній у цих та інших назвах страв поеми, є відображенням землеробської та пов'язаної з нею ритуальної культури. На підтвердження цього в «Енеїді» натрапляємо на назви *буханчики пшеничні білі* [283, с. 50], *варенички пшеничні білі* [283, с. 106]. Баба-шарпанина теж учинялася на пшеничному тісті, але ця характеристика не є основною в ядрі-реалії, бо відтворює тільки один із аспектів денотату страви. Крім того, семантичні зв'язки в словосполученні *пшеничная баба* дозволяють апріорі зарахувати цю страву до хлібних виробів, тим часом її основним компонентом була риба. З огляду на це більш адекватним є переклад ВП. Тоді як в оригінальній назві відображено процес приготування, у лексемі *лещевина* центральний елемент містить вказівку на основний інгредієнт [292, с. 852], тим самим зберігаючи певну семантичну достовірність.

Семантика назви *баба-шарпанина* суттєво відмінна від значення лексеми *paistet* у німецькому підряднику. Поширеність цього відповідника за рахунок приставки *aller Art* («різних сортів») формує загальний і недиференційований ситуативний відповідник.

Борщ [283, с. 45, 117, 133, 168]: БМ – транскодування *borshch* [283, с. 117, 168], транскодування в поєднанні з дескриптивними елементами: *borshch with dill* [283, с. 45], *borshch from young red beets* [283, с. 133]; ІКС – транскодування *der*

Borschtsch [287, с. 28, 137], у тому числі з дескриптивними елементами *Borschtsch mit Rüben* [287, с. 107], транскодування + тарабарщина *der Torschtsch* [287, с. 93]; ПК – функціональний аналог *barszcz* [284, с. 47, 107, 150], у тому числі з дескриптивними елементами *barszczyk (z mięsem)*, *buraczkami* [284, с. 122]; ІБ – функціональний аналог *борщ* [280, с. 26, 128], у тому числі з дескриптивними елементами *борщ с бураками* [280, с. 98], відповідник відсутній [280, с. 85]; ВП – функціональний аналог *борщ* [278, с. 51, 139], відповідник, отриманий методом уподібнення, *борщок* [278, с. 174], відповідник відсутній [278, с. 123].

Борщ є однією з найбільш популярних страв української традиційної кухні, її візитною карткою [296, с. 51-52]. Ритуальне значення цієї страви в поемі підкреслено з допомогою кількісних параметрів. До прикладу, на влаштованих Енеєм поминках Анхіза «*трохи було не шість*» казанів борщу, тоді як юшки тільки п'ять, а галушок – чотири [283, с. 45]. Кількісний показник та семантичне оточення актуалізують конотації, які розкривають ритуальне значення цієї страви. М. Маркевич описує борщ як страву на основі трьох основних інгредієнтів: капусти, буряків і м'яса (у піст – риби), що заправляється свинячим салом та буряковим квасом, а при подачі на стіл – салом з цибулею та сметаною [102, с. 157]. Тут йдеться про один із трьох основних різновидів борщу [303, с. 82]. Одним із наслідків міжмовного існування лексеми *борщ* є утворення від неї, поруч з українською демінутивною словоформою *борщик*, російської лексеми *борщок*. Остання входить також до розмовного шару лексики української мови. Попри формальну схожість лексеми *борщик* та *борщок* не є синонімами. Словоформа *борщик* – морфологічний демінутив. Натомість *борщок* містить семи, що вказують на специфічні особливості приготування. Лексикографічні джерела подають значення назви *борщок* як рідкої страви «без овочів на буряковому відварі» [295; 297; 302, Т.1]. Звідси борщок – неповний за складом варіант борщу.

У семантико-структурному плані невдалими є тавтологічні варіанти *Borschtsch mit Rüben* та *борщ с бураками*. Лексема *борщ* імпліцитно передбачає в своєму складі сему *буряк* – борщ не мислився без цього інгредієнта. Причиною появи таких відповідників є спотворення синтаксичних відношень та розмиті

семантичні зв'язки в рядку «був борщ до шпундрів з буряками» [283, с. 133]. Натомість назва *шпундра з буряками* (в І. Котляревського – *шпундрі* [283, с. 133]) становить окрему кулінарну, а з мовознавчого погляду – лексико-семантичну єдність.

Привертає увагу німецьке лексичне новоутворення *der Torschtsch*, що не має аналогів ні в оригіналі, ні в інших перекладах. Воно викликане композиційними особливостями оригінальної строфи. За зразком першотвору, тарабарська мова в усіх (крім англомовного) перекладах будується на кореневій взаємозаміні номінативних і дієслівних елементів кожного рядка. У німецькій інтерпретації перший рядок сформовано за відмінною схемою із залученням тільки номінативних частин. Внаслідок цього виникає потреба переформатування культурно-специфічної одиниці *борщ*. Це, проте, не повинне викликати труднощів у розумінні словесної гри. По-перше, транслітерована лексема *борщ* трапляється в німецькому перекладі кілька разів, тому стає зрозумілою для читача. По-друге, поширення тарабарської форми мовлення на дві строфи дозволяє реципієнтові схопити шаблонний рисунок у побудові словесної гри. Не викликає сумніву, що нездатність відтворити дві початкові строфи 4-ї частини поеми в запропонованому автором форматі є інтерпретаційною та естетичною хвилюю англомовного перекладу в порівнянні з іншими.

Шпундра з буряками [283, с. 133]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 133], ІКС – відповідник, отриманий методом уподібнення *Braten vom Fleisch* [287, с. 107], ПК – гіперонім *mięso* [284, с. 122], ІБ – відповідник відсутній [280, с. 98], ВП – гіперонім + калька *грудинка с бураками* [278, с. 62].

Шпундра являла собою свинячу грудинку, підсмажену з цибулею, залиту буряковим квасом, заправлену борошном і тушковану з буряками в горщику [102, с. 165]. У порівнянні з цим описом семантика відповідника в перекладі ВП відчутно спрощена. Водночас серед інших перекладних варіантів тільки він дає найбільше уявлення про двокомпонентну основу страви. Використання гіпероніма націлене на те, щоб роз'яснити російськомовному читачеві специфіку приготування цієї традиційної української страви в максимально стислій лексично

та оптимально наповненій семантично формі. Калькування у складі цього та подібних еквівалентів має не змістотворчу, а формотворчу функцію. Воно також спрямоване на збереження заданого ритмічного рисунку. Залучення транслітерованої форми *бураки* вносить у переклад елемент українського національного колориту.

Попри відчутне одомашнення певний ступінь адекватності характерний для німецькомовного відповідника. Лексему *Braten* вжито в поемі ще двічі на позначення різних м'ясних страв: *печена з часником свинина* [283, с. 133] – *Schweinsbraten mit Knoblauchsoße* [287, с. 108], *печена* [283, с. 168] – *Braten* [287, с. 138]. Це свідчить про відсутність диференціації її значення в різних контекстах. Німецький переклад всіх трьох назв поряд з адаптацією характеризується значним рівнем гіперонімічного перейменування.

Вартують уваги семантико-структурні відношення в ядрі-реалії *Braten vom Fleisch und Borschtsch mit Rüben* [287, с. 107]. Неримованість німецького перекладу дозволяє досягти композиційної гнучкості. З огляду на це доречною виглядала б транспозиція елементів ядрової структури, наприклад, *Borschtsch und Braten vom Fleisch mit Rüben*. У цій сполуці перекладені реалії більше кореспондували б з оригінальними. Натомість композиційна паралельність елементів перекладеного рядка створює відчуття відносної ритміки і певною мірою компенсує семантико-структурні неточності. З цією метою, очевидно, розширено перший елемент ядра-реалії *Braten vom Fleisch*. Аналогічно до лексеми *борщ*, одиниця *Braten* уже містить у своєму семантичному полі сему *м'ясо*. Тому ця конструкція має тавтологічний характер.

У польському перекладі лексема *mięso* не є самостійною у структурному плані, а входить до складу розширеного відповідника *barszczyk z mięsem, buraczkami* [284, с. 122]. М'ясо було одним із традиційних інгредієнтів борщу [102, с. 157]. З огляду на це згадана лексема є умовним відповідником до назви страви *шпундрі* і не містить культурних конотацій. Таким чином, кількісно двом реаліям оригіналу протиставлено тільки одну реалію в перекладі. У якісному вимірі – за рахунок втрати однієї з реалій ресурси кинуті на зайву компенсацію.

Вона полягає в роз'ясненні тієї лексичної одиниці, яка його не потребує, адже закладена в читацькій свідомості на рівні стереотипу і є елементом цільової культури.

Явища полісемії та міжмовної омонімії є причиною неадекватного відтворення лексеми *ягни* [283, с. 168]. У перекладах: БМ – відповідник відсутній [283, с. 168], ІКС – калька *Lamm* [287, с. 138], ПК – відповідник відсутній [284, с. 151], ІБ – калька *ягнята* [280, с. 128], ВП – відповідник відсутній [278, с. 175].

Стереотипне уявлення про референт та двозначний контекст зумовлюють вибір хибного варіанту в англomовному та російському перекладах і відсутність відповідників у решті з них. Перекладачі обирають пряме значення лексеми *ягни* – «молода баранина», не враховуючи культурних і часових параметрів ТО, а також з огляду на те, що кластер сформовано з назв м'ясних страв: «*Теляти лизень тут лежав;/ Ягни і до софорку кури,/ Печеної різної три гури*» [283, с. 168]. На думку етнографа В. Закладного, *ягни* – це українізований варіант назви балканської страви *яхнія*, що готувалася з овочів і грибів [48, с. 70]. Крім пісних *яхній* готували також м'ясні [291]. Подібність фонетичних форм лексем *яхнія* та *ягни*, а також їхніх контекстуальних значень дозволяє говорити, що і німецькомовний, і російськомовний відповідники спотворюють закладену в одиниці МО семантику. Вони формують відповідність не до культурно-специфічного, а до семантично нейтрального значення лексеми.

Тетеря [283, с. 42, 124]: БМ – калька *woodcock meat* [283, с. 42], дескриптивна перифраза *a dish from fruit and flour* [283, с. 124]; ІКС – відповідник відсутній [287, с. 26], калька *Auerhahn* [287, с. 101]; ПК – відповідник, отриманий у результаті методу уподібнення, *wodzianka* [284, с. 45, 115]; ІБ – відповідник, отриманий у результаті методу уподібнення, *тюря* [280, с. 25], ситуативний компенсаторний відповідник *окрошка, кисель* [280, с. 92]; ВП – відповідник, отриманий у результаті методу уподібнення *тюря* [278, с. 49, 132].

Полісемічне слово *тетеря* має декілька словникових значень: 1) те саме, що тетерук, тетерка; 2) страва з борошна та пшона; 3) страва із сухарів або хліба з

водою, сіллю, цибулею та олією [289, с. 1447]. Ці словникові значення об'єднані семою істивності. У процесі мовно-літературного вживання лексема *тетеря* виявляє тенденцію до суттєвої трансформації денотатів. На різних часових проміжках частота вживання того чи іншого денотативного значення різна. Вірні, на перший погляд, асоціативні стереотипи є хибними в ретроспективно-діахронічному зрізі. «Мовні одиниці, що є частиною культури, не завжди відповідають їхньому гіпотетичному значенню, і це призводить до повного або часткового непорозуміння» [228, с. 367]. Підбір невірної відповідника в англomовному та німецькому перекладах зумовлений вибором хибного словникового значення та нехтуванням історично-культурними аспектами. Перекладачі обмежуються першим і традиційним значенням лексеми, яке не містить культурних конотацій.

У «Коментарі» до поеми *тетерю* описано, як «гарячу страву, яку можна приготувати нашвидкуруч: накришити в кип'яток сухарів, засмажити цибулею на олії, посолити...» [282, с. 232]. У М. Маркевича техніка приготування відрізняється: «Взяти гречаного борошна, розколотити, як для млинців, вимити рівну кількість пшона з борошном, варити в горщику, посолити і покласти масла і все закип'ятити» [102, с. 164]. Очевидно, паралельно існувало два способи приготування страви. З обох рецептур зрозуміло, що *тетеря* – не м'ясна страва. Тобто контекстуальна актуалізація двох словникових (буквального і культурно-специфічного) значень на основі спільної семи істивності у даному випадку – збіг. Подібні спостереження можна застосувати і до німецькомовного відповідника.

В іншому епізоді аналізовану лексему відтворено ближче до значення одиниці оригіналу, хоч і описово. При цьому одну дескриптивну перифразу *dish from fruit and flour* вжито взамін цілого кластеру реалій «*Вбирали ... рябка, тетерю, саламаху*» [331, с. 124]. Адекватність такої структури є умовною, оскільки всі перераховані страви готувалися на основі круп [48, с. 52, 64; 102, с. 163]. Описовий переклад не відтворює також семи «популярна козацька страва» [303, с. 95].

Стилістично більш вдалими є відповідники *тюря* та *wodzianka*. Друга лексема репрезентує польськомовний варіант назви сілезької регіональної страви *wodzionka* [312]. Обидві лексичні одиниці є денотативними аналогами української *метері*. У німецькій мові також існує функціональний аналог для назви цієї страви – *Brotsuppe*, який можна було використати в перекладі. Його калькований відповідник *bread soup* входить до англomовного вокабуляру. Проста страва такого типу загалом характерна для багатьох національних кухонь. Попри те, що ці лексеми є маркерами інших культур, вони більш адекватно відтворили б денотативне значення одиниці МО порівняно з варіантами *woodcock meat* та *Auerhahn*. Застосування згаданих лексем як відповідників могло б увиразнити також сему «простота», «невибагливість», «бідність».

Кав'яр [283, с. 106, 133]: БМ – функціональний аналог *caviar* [283, с. 133], відповідник відсутній [283, с. 106]; ІКС – функціональний аналог *Kaviar* [287, с. 82, 107], ПК – функціональний аналог *kawior* [284, с. 99, 122]; ІБ – відповідник відсутній [280, с. 75, 98], ВП – функціональний аналог *укра* [278, с. 110, 139].

Назва *кав'яр* є застарілим варіантом лексеми «ікра» [289, с. 521]. Те, що тепер вважається делікатесом, було звичною стравою на селянському столі під час посту. «Особливо цінувався кав'яр з осетрових, але готували і з інших риб: щуки, судака, окуня тощо [67, с. 184]. Внаслідок цього сприйняття цієї лексеми сучасним читачем відрізняється від її значення в тексті твору.

Якщо дотримуватися опису, поданого М. Маркевичем, то необхідно визнати не тільки регіональну, а й специфічно українську культурну маркованість лексеми *кав'яр*: «Відварюють яловичину з сіллю, а тим часом вчиняють житні з гречаним борошном коржі, і це подається разом. Буханці нічим не мастять» [102, с. 157]. Укладач «Коментаря» до поеми О. Ставицький звертає увагу на розходження пояснення М. Маркевича з іншими авторитетними визначеннями і припускає його помилковість [282, с. 251]. На наш погляд, контекст вказує на правильність традиційного значення одиниці *кав'яр*. Уперше її вжито в епізоді, де описано прості, десертні, «дитячі» страви на столі у праведних душ [283, с. 106], яким

передує загальний ввідний елемент *ласоці*. Більш неоднозначним є епізод, де описано бенкет у Латина [283, с. 133]. Помітно, що у всіх крім першого та останнього рядків ужито назви страв із м'яса чи риби:

Пили горілку до ізволу

І їли бублики, кав'яр.

Був борщ до шпундрів з буряками,

А в юшці потрух з галушками,

Потім до соку каплуни;

З отрібки баба-шарпанина,

Печена з часником свинина,

Крохналь, який їдять пани [283, с. 133].

У цьому контекстуальному оточенні лексему *кав'яр* вдається співвіднести з описом М. Маркевича. З іншого боку, згідно з характерною для поеми ієрархічною структурованістю кластерів *кав'яр з бубликами* логічно поміщено перед основним курсом страв.

Кури до софорку [283, с. 168]: БМ – дескриптивна перифраза *stuffed fowl* [283, с. 168], ІКС – дескриптивна перифраза *Tunke mit Hühnerfleisch* [287, с. 138], ПК – дескриптивна перифраза *faszerowane kury* [284, с. 151], ІБ – функціональний аналог *куры* [280, с. 128], ВП – функціональний аналог *куры с фаршем* [278, с. 175]. *Кури до софорку* [283, с. 168]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 168], ІКС – відповідник, утворений методом уподібнення *Tunke* [287, с. 138], ПК – відповідник відсутній [284, с. 151], ІБ – відповідник відсутній + лексична компенсація *окрошка* [280, с. 128], ВП – відповідник відсутній [278, с. 175].

Дана ядро-реалія складається з двох семантично самостійних елементів. Лексична форма одного з них (*софорок*) позначена семою належності до власне української культури. Інший (*кури*) реалізує культурну семантику тільки в контекстуальній ситуації у межах ядрової конструкції. В англomовному та польському перекладах, а також інтерпретації ВП відповідники теж двоелементні. Заміна специфічної лексеми *софорок* семантично нейтральною *фарширований*

викликана намаганням перекладачів відтворити особливості приготування страви та передати конотацію «заможність»: «Софорок (супорка) – соус, що готували до вареної, печеної або фаршированої курки. Це була ласа, панська страва, яка рідко коли потрапляла на селянський стіл» [67, с. 185]. Така заміна не компенсує стирання національного колориту ядра-реалії. Німецькомовний варіант *Tunke* дозволяє відтворити хоча б основні риси денотативного компонента значення лексеми *софорок*. Тут також збережено характерну для композиційної манери І. Котляревського структуру «оберненого синтаксису». У них переформатовано логічні синтаксичні зв'язки між головним і залежним елементами при збереженні логічних семантичних відношень: *Tunke mit Hühnerfleisch* замість *Hühnerfleisch mit Tunke*.

Печена з часником свинина [283, с. 133]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 133], ІКС – калька *Schweinsbraten mit Knoblauchsoße* [287, с. 108], ПК – калька *pieczona z czosnikiem wieprzowina* [284, с. 122], ІБ – калька *запеченная свинина* [280, с. 98], ВП – калька *с чесноком свинина* [278, с. 139].

Семантичні пропорції в німецькомовному та польськомовному відповідниках дозволяють говорити про їхню адекватність. У німецькому перекладі ядро-реалію оригіналу доповнено елементом *Soße*. У композиційному плані це створює рівний строфічний рисунок і є своєрідною компенсацією за відсутність римування. Цей варіант відповідає нормам німецької мови, адже відображає характерний для неї принцип словоскладання. З прагматичної точки зору він є зрозумілим для читача і водночас дозволяє відтворити денотативне значення ядра-реалії.

Для російськомовних варіантів характерна часткова адекватність. Відповідник у перекладі ІБ не зберігає сему гарнірування, у ВП не вербалізовано сему приготування.

Ядро-реалія **просічне з ушками, з грінками** [283, с. 168]: БМ – гіперонім *soup* + транскодування *ushka* + відповідник відсутній [283, с. 168], ІКС – гіперонім *Fische* + відповідник, отриманий методом уподібнення, *Maultaschen* + функціональний аналог *Zwieback* [287, с. 138], ПК – відповідник, отриманий

методом уподібнення, *solanka* + функціональний аналог *ushka* + функціональний аналог *grzanki* [284, с. 151], ІБ – гіперонім *рыбное* + відповідник відсутній + функціональний аналог *грєнки* [280, с. 128], ВП – відповідник, отриманий методом уподібнення, *рассольник* + відповідник відсутній + функціональний аналог *грєнки* [278, с. 175].

В етнографічних та лексикографічних джерелах подано різний опис даної страви. В. Закладний зауважує, що в часи І. Котляревського існувало два види просілого. Ця юшка готувалася на м'ясі або на рибі [48, с. 48]. Цьому поясненню відповідають гіпероніми в перекладах ІКС та ІБ, а також польськомовний аналог *solanka*, запозичений з російської мови. Суперечливим є варіант ВП. Лексема *рассольник* позначає загальнослов'янську рідку страву, що є характерною також для української традиційної кухні, але відрізняється за способом приготування та інгредієнтами [289, с. 1264]. Очевидно перекладачка проводить аналогію не так на семантичному, як на лексико-морфологічному рівні. Це ж спостерігаємо у назві *solanka*. Так, денотат «сіл / сіль» – «сол / соль» – «sól» узгоджується з поданим у коментарі до поеми поясненням «з засолом» [282, с. 272]. Англomовний гіперонім *soup* у парі з транслітерованим відповідником *ushka* найбільш повно концентрує денотативний зміст ядра-реалії оригіналу. На відміну від інших відповідників ця ядрова конструкція в англomовному перекладі позбавлена компонентів, які привносили б у неї елементи чужого колориту.

У перекладах даного епізоду російською мовою вилучено допоміжний елемент, представлений лексемою *ушка*. Попри відсутність у лексиконі російської мови буквального відповідника, в традиційній кухні Росії є концептуально та функціонально схожа страва – *пельмени*. Очевидно перекладачі намагаються уникнути зайвого пристосування до реалій чужої культури. Така адаптація має місце в німецькому перекладі, де вжито лексему *Maultaschen*. Попри збіг форми, англomовний та польськомовний відповідники утворено по-різному. У випадку англomовного відповідника йдеться про транслітерацію. Контекстуальне оточення та основний елемент-гіперонім *soup* підказують читачеві, що йдеться про другу або допоміжну страву. Тут асоціативний ланцюг

побудовано без емпіричної аргументації, а передовсім завдяки логічній проекції на контекст ситуації. Натомість польськомовний варіант *ushka* є закріпленою одиницею лексикону. Страва, яку називає ця лексема, належить до польської гастрономічної культури. У розпорядженні перекладача є функціональний аналог, який повноцінно відтворює і зовнішню структуру аналізованої регіональної реалії, і її внутрішню форму.

Морфологічний спосіб словотвору в основі лексем *pirig* [283, с. 129] та *пиріжок* [283, с. 57] впливає на зміну їхніх значень. Йдеться не тільки про утворення демінутивного варіанту і внаслідок цього – модифікацію семантики. Має місце виникнення якісно нових смислів, тобто суттєве або навіть кардинальне перетворення семантичного змісту [65, с. 19]. Аналогічними словотвірними механізмами володіють російська і польська мови. Однак вони не завжди застосовуються при перекладі для досягнення диференціації значень. Так, у польськомовному варіанті реалію оригіналу відтворено з допомогою функціонального аналога і дотримано демінутивної словоформи: «*То піднесла їм пиріжок*» [283, с. 57] – «*Podala zaraz im pierozek*» [284, с. 56]. У версії ІБ одиниця МО не має відповідника при тому, що у російській мові існує лексема *пиріжок* – «*Такое отмочила вдруг*» [280, с. 34].

У перекладі ВП відсутня смислова диференціація. Тут і *pirig*, і *пиріжок* відтворені єдиним відповідником *пирог*:

<i>То піднесла їм пиріжок</i> [283, с. 57]	<i>Она им поднесла пирог</i> [278, с. 61];
<i>Пиріг завдовжки із аршин</i> [283, с. 129]	<i>Пирог без малого с аршин</i> [278, с. 137].

В основі відповідників до лексем *pirig* та *пиріжок* у перекладах БМ та ІКС – семантична опозиція:

<i>And offered them a tasty cake</i> [283, с. 57]	<i>Brachte sie Kuchen als Geschenk</i> [287, с. 37];
<i>A longish loaf of bread</i> [283, с. 129]	<i>Langen gebackenen Perih</i> [287, с. 105].

Первинну семантику обох назв диференційовано через сему розміру і форми, які в перекладах мають експліцитний характер. Перекладачі вдало відтворюють цю семантичну опозиційність за допомогою додавання оцінних епітетів *longish* та *lang*. Це протиставлення «малий – великий» у сполучі з лексемою *cake* передає також англomовна лексема *bread*. Вживання транслітерованої одиниці *Perih* в німецькому перекладі все ж є недоречним з прагматичної точки зору. Вона зберігає національний колорит оригіналу, але не доносить його в адекватний спосіб до читача. Атрибут *gebacken* тільки віддалено натякає на значення центрального елемента. Весь спектр конотативних значень залишається недосяжним для іншомовного реципієнта. Адже, «крім українців, жоден з індоєвропейських народів не мав звичаю пекти пироги» [98, с. 433].

Полтавські пундики пряжені [283, с. 133]: БМ – гіперонім + калька *Poltava toasted pastry cuts* [283, с. 133], дескриптивна перифраза + калька *aus Poltawa Zwiebelteig* [287, с. 108], гіперонім + калька *z Poltawy ciastka przypiekane* [284, с. 123], ІБ – транскодування + ситуативний відповідник *полтавские пундики слоеные* [280, с. 99], ВП – гіперонім + калька *полтавские коржики печенье* [278, с. 140].

При відтворенні даного ядра-реалії синтезовано різні перекладацькі прийоми. Не усі відповідники, отримані в результаті їхнього застосування, є адекватними. Пундики традиційно належали до несолодкої випічки [102, с. 161]. Тоді як *pastry cuts*, *Zwiebelteig*, *коржики*, *ciastka* викликають асоціації з солодким десертом. У розумінні сучасного читача ласощами, серед яких були й пундики, виступають солодощі. Це могло спонукати перекладачів до такого вибору еквівалентів. ІБ подає також атрибут *слоеные*, що вдало корелює з центральним елементом і допомагає експлікувати спосіб приготування. Інші відповідники теж наділено ознаками *toasted*, *prypiekane*, *печенье*, але з дещо відмінними від оригінального значеннями. У всіх назвах збережено також ономастичний компонент. Його відтворено за допомогою властивих кожній мові засобів: іменниковим ад'єктивом *Poltava* в англійській, прийменниковим зворотом *aus*

Poltawa в німецькій та з *Poltawy* в польській, прикметниковим означенням *полтавские* в російській мові.

Сім'яна макуха [283, с. 26]: БМ – ситуативний відповідник *an apple cake* [283, с. 26], ІКС – ситуативний відповідник *Brot aus Graupen* [287, с. 10], ПК – функціональний аналог + вилучення *makuch* [284, с. 32], ІБ – функціональний аналог *конопляная макуха* [280, с. 10], ВП – функціональний аналог *конопляная макуха* [278, с. 29].

Цікавими в компаративному руслі є англомовний та німецький переклади. У першому як відповідник застосовано ситуативну конструкцію *an apple cake* («яблучний пиріг»). Ця страва не відповідає бідній за складом і смаковими якостями та простій за способом приготування *макусі* [102, с. 160]. Невідповідність спостерігаємо при зіставленні денотатів. Макуха не була самодостатньою стравою і призначалася для худоби, а в бідних сім'ях вживалася в їжу [48, с. 138-139]. Звідси – конотація злиднів, бідності. Це підказує і контекст. Після важких поневірянь троянці «*пили на radoщах сивуху / І їли сім'яну макуху, / Покіль їх кликнули за стіл*» [283, с. 26]. Англомовний відповідник *an apple cake* позбавлений подібних конотацій і вносить у ТП елементи-маркери західної культури.

Німецькомовний ситуативний відповідник *Brot aus Graupen* («перловий хліб») є дещо ближчим за денотативним критерієм. Німецька перекладач добирає назву на позначення простої щоденної страви. Це дозволяє говорити про нострифікацію на рівні смислу. Розбіжності між одиницями МО та МП виникають у триелементному зіставленні сполук *сім'яна макуха*, *an apple cake* та *Brot aus Graupen*. На їхньому прикладі спостерігаємо смисловий розвиток у межах кількох перекладів: квазі-страва, відходи виробництва (макуха) – основна страва (хліб) – десерт (пиріг).

Стовпці [283, с. 106]: БМ – гіперонім *buns* [283, с. 106], ІКС – дескриптивна перифраза *Leckerbissen Aus Honig und Buchweizenmehl* [287, с. 82], ПК – гіперонім *buleczki* [284, с. 99], ІБ – відповідник відсутній [280, с. 75], ВП – ситуативний відповідник *оладьки* [278, с. 110].

В. Закладний описує дану страву як гречані млинці [48, с. 100]. Відповідно до цього денотативний зміст лексеми *стовпці* найбільш адекватно відтворено в німецькому перекладі. В універсальний описовий відповідник *Leckerbissen aus Honig und Buchweizenmehl* включено інформацію про спосіб приготування, основні інгредієнти, смакові особливості страви та її місце в гастрономічній ієрархії. З цього ж огляду не цілком адекватними є англомовний відповідник *buns* та польськомовний *bułeczki*. Це зумовлено не тільки надмірним спрощенням значення внаслідок застосування прийому гіперонімії, а й невідповідністю семантиці лексеми МО. Характерною рисою польського перекладу, яку відображено при відтворенні даної одиниці, є збереження категорії демінутивності в тих лексемах, що позначають десертні страви: *bułeczki*, *placuszki*, *paćzki* [284, с. 99]. У цьому ж випадку такий прийом є не зовсім доречним з погляду дотримання семантичної вірності. Адже гречаники при потребі вживали замість хліба [48, с. 100]. Семантика ж лексеми *bułeczki* («булочки») містить асоціації з десертними виробами із пшеничної муки.

3.3. Відтворення реалій тематичної групи «традиційний одяг»

«Безеквівалентні лексеми, що називають предмети одягу, ... сприяють оформленню «національної ідентифікації твору», але основним їхнім призначенням є відображення соціально-культурного середовища, характеристика ліричного героя... Асоціації, що виникають на основі такої безеквівалентної лексики, допомагають збереженню лаконічності поетичного тексту» [144, с. 135]. В оригіналі поеми нараховано 54 назви традиційного українського вбрання, культурна специфіка якого виявляється в 119 контекстах (див. Додаток В). Для сучасника І. Котляревського предмети одягу та пов'язані з ними звичаї були зрозумілими та очевидними. «Предметне середовище літературного твору було природним середовищем для читача. Тому було легко не тільки уявити собі пластичний вигляд персонажа, але й зрозуміти, які витівки долі сховані за згадками про його костюм чи тканину, з якої він пошитий. Опис зовнішнього

вигляду героїв літературного твору віднаходив у душах читачів певний емоційний відгук. Адже кожен предмет передбачав не тільки конкретну форму, але й володів прихованим значенням, був знаком цілої низки понять, що сформувалися в процесі побутового його вживання. Розраховуючи на розуміння в певному авторському сенсі, вели свою оповідь письменники» [62, с. 5]. Для іноземного читача, що перебуває у відмінній естетичній системі координат, відтворення архаїчної лексики, до якої належить більшість реалій, вимагає додаткової візуалізації в перекладі. Способи її досягнення простежимо в даному підрозділі.

Бурка [283, с. 169, 220], **бурка комлицька** [283, с. 231]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 169, 231], гіперонім *a cloak* [283, с. 220]; ІКС – гіперонім *ein Mantel* [287, с. 139], відповідник відсутній [287, с. 185, 191]; ПК – відповідник, утворений методом уподібнення, *orończa* [284, с. 152, 196], метод уподібнення + калька *komłuska orończa* [284, с. 202]; ІБ – функціональний аналог *бурка* [280, с. 129, 171], функціональний аналог із дескриптивними елементами *лохматая бурка* [280, с. 176]; ВП – функціональний аналог *бурка* [278, с. 176, 228], функціональний аналог + калька *калмыцкая бурка* [278, с. 235].

Бурка одночасно слугувала «і теплим плащем, і ковдрою» [47, с. 56]. У поемі натрапляємо на цю назву у другому значенні – «А хто під буркою витягавсь» [283, с. 220], «На щит Палланта положили, / Комлицькою буркою прикрили» [283, с. 231], «І там під прилавком зігнувшись, / І цупко в бурку завернувшись, / Захрін старий во весь свій ніс» [283, с. 169]. Хоч атрибут *комлицька* (калмицька) свідчить про східне походження речі, бурка була одним із найдавніших загальнослов'янських убрань. На це вказує, зокрема, наявність лексеми *бурка* в російській мові та семантично близького варіанту *orończa* в польській. Вони, як і англломовний гіперонім *cloak*, об'єднані спільними денотатами та є функціональними аналогами. Подібну функцію виконує також німецький гіперонім *ein Mantel*. У перекладі можна було б використати ще точніший і вужчий відповідник *ein Cape*, значення якого найбільше відповідає семантиці лексеми МО.

Жупан [283, с. 119], *цвітні жупани* [283, с. 107], *сині жупани* [283, с. 146]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 119], гіперонім + калька *florid cloaks* [283, с. 107], дескриптивна перифраза *an overcoat in blue* [287, с. 146]; ІКС – гіперонім *der Rock* [287, с. 95], гіперонім + ситуативний відповідник *feine Kleider* [287, с. 83], дескриптивна перифраза *in blau gekleidet* [287, с. 121]; ПК – функціональний аналог *župan* [284, с. 100, 110], функціональний аналог + калька *niebieskie županu* [284, с. 135]; ІБ – транслітерація *жупан* [280, с. 88], транскодування + калька *цветные жупаны* [280, с. 76], *синие жупаны* [280, с. 110]; ВП – транскодування *жупан* [278, с. 106], транскодування + ситуативний відповідник *дорогие жупаны* [278, с. 111], транскодування + калька *синие жупаны* [278, с. 153].

Лексема *жупан* асоціюється не тільки з українською, а й польською історією та культурою [21, с. 164; 309]. На це вказує І. Котляревський у рядку «*Лях цвенькати уже не буде, / Загубить чуйку і жупан*» [283, с. 119]. На денотативному рівні лексеми *župan* та *жупан*, попри збіг форм, не є повними відповідниками. На відміну від польського прототипу, український варіант мав інший, свиткоподібний крій [21, с. 145]. Перенесення в інші суспільні умови зумовило також певну трансформацію конотативного та локального значень. У польській культурі *župan* безпомилково пов'язують із станом шляхти. В українській він набуває конотацій козацької слави [21, с. 145].

Аналогом українського *жупана* в російському народному костюмі є *кафтан* [288, с. 308; 289, с. 530]. Повний збіг лексем *кафтан* і *жупан* можливий тільки на рівні базового денотату, оскільки обидві позначають старовинний верхній чоловічий одяг. Відповідник *кафтан* містить також додаткову сему «домашній одяг» [149, с. 138-139], що не є характерною для української лексеми. Відчутною є різниця на конотативному рівні: *кафтан* набув поширення серед різних верств населення, в тому числі й селянства. У цьому значенні семантичну аналогію вдається провести не з лексемою *жупан*, а іншою культурно-маркованою лексичною одиницею *свитка*. Попри те, що в поемі *каптан* розглядається як елемент козацького гардеробу, семантичне поле лексеми *кафтан*

не містить асоціативних зв'язків зі станом козацтва. Він є маркером російської культури.

Кластерна структура та парне вживання двох ядер-реалій у рядках «*Пошили сині всім жупани, / На спід же білії каптани*» [283, с. 146] спонукають польського та російського перекладачів дотримуватися такого ж зразка при їхньому відтворенні. Це однак не дозволяє відтворити весь семантичний обсяг цих одиниць оригіналу. Історично характерним для українських земель був спосіб одягання жупану поверх каптану [47, с. 62], на що також вказує контекст. У російських реаліях було звичним одягання цих двох предметів одягу в протилежному порядку, а каптан загалом належав до основного верхнього чоловічого одягу [149, с. 138; 288, с. 423]. Цю відмінність бере до уваги ВП, в якій буквальний російськомовний відповідник *кафтан* замінено отриманою шляхом уподібнення лексемою *полукафтан*. Це було «старовинне чоловіче вбрання, вкорочений каптан», який одягали під інший верхній одяг [288, с. 908]. Така заміна дає змогу більш адекватно відтворити денотативне значення української лексеми *каптан*. У всіх інших контекстах у перекладі ВП, де трапляється ця реалія, її відтворено за допомогою російськомовної лексеми *кафтан*. Тож йдеться про функціональний підхід при перекладі, яким враховано котенкстуальні зміни значення. У перекладі ІБ акцент зроблено на збереженні зовнішньої форми. Через це в рядку «*Всем сшили синие жупаны, / А также белые кафтаны*» [280, с. 110] дві назви ототожнено: *кафтан* розглядається як альтернатива жупана. Вибір такого відповідника призводить до змістової колізії. Перекладач протиставляє один одному два різновиди верхнього одягу, тоді як в оригіналі вони перебувають у відношенні підпорядкування.

З метою підсилення конотативної ознаки культурно-специфічну одиницю *жупан* поєднано з кольорами – *цвітні* та *сині*. Утворена в такий спосіб ядро-реалія *цвітні жупани* містить конотації гріховності, свавілля, влади та багатства, адже вбрання яскравих кольорів з дорогих тканин було особливо поширеним серед шляхти. На ці конотації вказує також негативна експресія рядка «*Не ті се що в цвітних жупанах*» [283, с. 107] у контексті опису пекла. Ці відтінки значення

відтворено по-різному. Ситуативні атрибути *feine* та *дорогие* в перекладах ІКС та ІБ експлікують конотацію багатства, тоді як кальки *florid* та *цветные* сприяють більш точному відтворенню денотату. Англomовна одиниця позбавлена згаданих конотацій і в контексті актуалізує тільки буквальне значення «квітчастий». Вилучення означення з польського перекладу відчутно збіднює семантику кластеру.

Для західного світу вбрання такого типу як жупан було нехарактерним. Відсутність аналогічних атрибутів матеріальної культури та концепту козацтва змушує перекладачів вдатися до описового відтворення української реалії. Англійська та німецька мови не мають лексико-семантичних засобів, які могли б викликати у читачів відповідні асоціації. Водночас лексеми *der Kaftan / kaftan* входять до сучасних словників цих мов. При запозиченні ці назви турецького походження зберегли не лише зовнішню форму, а й східний колорит [294, т. 2, с. 377; 307; 308]. Як згадувалося, значна частина реалій поеми, серед них і *каптан*, мають східне походження. Однак тут ця ознака не настільки помітна, адже запозичення відбувалося не тільки на рівні лексики, а й референтів, які вона позначала. Через це останні набули специфічних для українського середовища рис, а їхні назви не просто запозичено, але й асимільовано українською мовою. Тому й лексеми *der Kaftan / kaftan* можна б було залучити для відтворення реалії *каптан* в окремих контекстах.

Найменування головних уборів займають чільне місце у ТГ «традиційний одяг». Попри незначну їхню кількість, вони найяскравіше виявляють самотність українського народного костюму.

Кибалка [283, с. 17]: БМ – гіперонім *headdress (edge)* [283, с. 17], ІКС – ситуативний відповідник *Kopftuch* [287, с. 4], ПК – ситуативний відповідник *czerep* [284, с. 26], ІБ – відповідник відсутній, лексико-синтаксичне перефразування *моментом прибрана коса* [280, с. 4], ВП – відповідник, отриманий методом уподібнення *кичка* [278, с. 22].

Кибалка була одним із традиційних елементів кількарівневого головного убору. «Розділивши волосся на дві половини і скрутивши кожну з них у джгути,

жінка намотувала його на кибалку. ... поверх кибалки накладали очіпок, який пов'язували наміткою або хусткою. Кибалки були у вжитку, так як за народним звичаєм заміжня жінка не мала права заплітати волосся, а лише намотувати або крутити» [303, с. 125].

Денотати лексем *Kopftuch* («хустка»), *czerepek* («чепець») та *кичка* збігаються з денотатом лексеми *кибалка* на рівні загальних характеристик, де позначають «жіночий головний убір». Однак кожна з них має специфічні денотативні семи. Так, *czerepek* – «покриття для голови з полотна або ситцю, часто прикрашене оборками, що зав'язувалося під підборіддям і яке носили здебільшого заміжні та вдови» [309]. *Kopftuch* – «чотирикутний шмат тканини» [307]. Ці лексеми не містять сем, в яких було б відображено ритуал намотування чи накручування волосся [151, с. 118]. Кибалка відрізнялася не тільки функцією, а й виглядом, оскільки мала форму відкритого луб'яного кільця. За українськими звичаями очіпок або хустку одягали поверх неї. Тому беззастережне ототожнення назв цих уборів є недоречним.

З рядка «сховала під кибалку мичку» [283, с. 17] помітно, що основним є не предмет, а його функціональне, в тому числі й ритуальне призначення. Тому певні аналогії між відповідниками на функціональному рівні все ж простежуємо. У німецькомовному, польськомовному та російськомовному (ВП) варіантах дотримано основної умови – убір, який вони називають, повинен прикривати волосся [21, с. 132; 303, с. 125]. Належність референтів лексем *Kopftuch* і *czerepek* до гардеробу заміжніх жінок споріднює семантику їхніх назв із значенням лексеми *кибалка*. Окреслені семантичні паралелі дозволяють говорити про спільність традицій і стереотипних уявлень у різних культурних системах.

Конотативне значення лексеми *кибалка* меншою мірою відображене у перекладах. Кибалка, особливо рогатої форми, вважалася оберегом та символом плодючості. У німецькомовному відповіднику *Kopftuch* цю обрядову семантику втрачено. Лексема «хустка» не містить локальної семи, бо позначуваний нею референт був характерним для різних спільнот. Окрім того, в її семантичному полі відсутній часовий ідентифікатор. Це не дозволяє асоціювати її з певним

історичним періодом. Вибір такого відповідника зумовлений дистанційністю німецької та української народних культур. Його стилістична нейтральність дозволяє уникнути культурної асиміляції.

Попри денотативну відповідність [289, с. 1597; 303, с. 125], вживання лексеми *szerek* передбачає певне пристосування національного колориту поеми до польських реалій [309]. Адже «чепець» мав певні регіональні видозміни, що дозволяє говорити про неповне відтворення локальної семантики. Застосування цієї лексеми як еквівалента для різних культурно-специфічних одиниць оригіналу, таких як *кибалка*, *очіпок*, *караблик* у різних контекстах дає змогу дійти висновку, що цей відповідник є значною мірою ситуативним.

Більшість головних уборів та їхніх назв, згаданих у поемі, мають спільне східнослов'янське походження головних уборів [149, с. 178; 151, с. 119]. У російському народному костюмі існував подібний до кибалки убір – кика або кичка. «Кичка – типовий російський головний убір, що складається з трьох елементів: власне кички, потиличника і «сороки». Власне кичка являла собою зроблений з обтягнутого тканиною твердого матеріалу (бересту, шкіри, картону) незамкнений обруч, високий предмет, частині якого (кичному чолу) надавали різної форми: півмісяця (рогата кичка), підкови, лопати тощо [149, с. 156]. Г. Стельмашук уточнює, що кибалки українських та білоруських жінок здебільшого мали кільцеподібну форму, тоді як російських – дугоподібну [151, с. 119]. Цей опис вказує на те, що кичка в значенні одного з елементів головного убору є аналогом кибалки. Рогаті кибалки траплялися також в українському народному костюмі [296, с. 281]. З огляду на аналогічні денотативні (форма, функції, елемент складного убору, спосіб одягання) та конотативні (ритуальне значення і застосування) значення в перекладі лексеми *кибалка* та *кичка* уподібнено. Попри це увесь спектр значень української реалії в такому російськомовному відповіднику представлено неповно. Адже кибалку не одягали в парі з такими елементами, як потиличник і сорока чи подібними до них. Натомість намітка чи очіпок, передбачені поверх неї, не застосовувалися у відповідному російському уборі. Між обома лексемами існують й певні

формальні відповідності. Так, кичка – одна з численних діалектних назв кибалки [151, с. 125; 291]. Однак цей факт є швидше вибіркоvim, ніж репрезентативним. Тому національні конотації двох назв різні. Попри мовне взаємопроникнення обидві реалії залишаються репрезентантами колориту різних народних культур: кибалка – української, кичка – російської. Тож їхнє уподібнення призводить до часткової модифікації культурної специфіки оригіналу.

У відповідному уривку англійською мовою назву відтворено загальним поняттям. Її переформатовано з урахуванням семантичних зв'язків у кластері. Попри гіперонімічне перейменування центрального елемента, рядки «*She ... pushed her hair beneath the headdress edge, / For to expose her braid would be a fault*» [283, с. 17] частково відображають принцип фіксування кибалки, натякають на табу, пов'язане з непокритістю волосся. Тому можна говорити про опосередковане збереження культурної ознаки. Такий спосіб перекладу призначений для читача, який не орієнтується в тогочасних українських реаліях.

Ядро-реалія **очіпок грезетовий** [283, с. 21]: БМ – калька + гіперонім *brocade hood* [283, с. 21], ІКС – калька + метод уподібнення *eine Brokathaube* [287, с. 6], ПК – відповідник, отриманий методом уподібнення *czeppek brokatowy* [284, с. 29], ІБ – відповідник, отриманий методом уподібнення *чепец* [280, с. 7], ВП – транскодування *очіпок из грезета* [278, с. 25].

В англomовному та німецькому перекладах спостерігаємо аналогії в семантичній і композиційній структурі оригінальної ядра-реалії та її відповідників. Однак центральні елементи *hood* та *Haube* у складі англійської та німецької кальок по-різному відтворюють семантику лексеми *очіпок*. Одиниці *Haube* та особливо *hood* не диференційовані за статевою ознакою. Ці головні убори на різних історичних етапах були елементами чоловічого, жіночого та дитячого гардеробу [310; 311], тоді як *очіпок* – виключно жіночий головний убір. З ним пов'язана низка народних звичаїв. Зокрема, одягання очіпка вперше відбувалося на весіллі. У зв'язку з цим він вказував на перехід з дівочого у подружній стан і символізував щастя та плодючість молодої сім'ї [47, с. 73].

Тоді як англомовний відповідник *hood* відтворює в перекладі тільки універсальні, родові ознаки одиниці оригіналу, німецькомовна лексема *die Haube* містить загальну вказівку на форму і тип головного убору. По-друге, у ній наявні семи, що вказують на подружній статус жінки. Ця імпліцитна вказівка на існування звичаю покривання голови заміжньої жінки в німецькій традиції [310] знайшла відображення в ідіоматичних виразах *unter die Haube kommen* («виходити заміж»), *unter die Haube bringen* («видавати заміж») [305; 307]. Йдеться про уподібнення не тільки за денотативною, а й конотативною ознакою. Попри це такий варіант все ж вносить відчутний елемент німецького колориту у ТП.

Для референтів, позначених центральними елементами ядер-реалій *hood*, *Haube* та *очіпок* характерна значна кількість форм, варіантів крою, носіння, оздоб тощо. Завданням атрибутивного компонента *грезетовий* є увиразнення значення цих лексем. З грезетової тканини виготовляли м'які очіпки, які одягали під платовий убір [47, с. 73]. У перекладах *грезетовий* замінено на «парчевий» (*brocade*, *Brokathaube*). Це призводить до зміни ряду семантичних ознак. Адже з парчі шили інший вид очіпка, твердий, що був самостійним головним убором і мав форму шапки [47, с. 73].

Транслітерована російською мовою форма *очіпок* найповніше відтворює національний колорит вихідної одиниці. Натомість отриманий в результаті уподібнення відповідник *чепец* попри денотативну схожість відрізняється з погляду функціональності. «Чепець» зазвичай виконував функцію домашнього головного убору. Його одягали не тільки жінки, а й діти [290]. Крім того, цей убір традиційно асоціюється з пізнішим історичним періодом. Контекст оригінального уривка вказує, що очіпок одягався на урочистості: «Умилася, причепурилась, / І, як в неділю, нарядилась, / Хоч би до дудки на танець!» [283, с. 21]. З огляду на це доречно вказати, що в народному російському костюмі існував приблизний аналог очіпка – повойник [149, с. 156]. Відомими були повойники у формі круглої чи овальної м'якої шапочки із зав'язками ззаду. Ці два типи відповідають різновидам очіпка, що традиційно поділявся на м'який (чушка) і твердий (власне очіпок) [151, с. 122]. Використання лексеми *чепец*, попри певні денотативні та

конотативні, локальні та хронологічні розбіжності з одиницею оригіналу виконує важливу функцію. Його застосування допомагає уникнути втрати українського колориту завдяки збігу його зовнішньої форми із синонімічним до *очінка* поняттям *чепець*.

Оригінальне означення лексеми *грезетовий* з несуттєвою граматичною трансформацією (*из грезета*) збережене в перекладі ВП і відсутнє в перекладі ІБ. Відтворення цієї лексеми є визначальним для адекватного перекладу цілої ядра-реалії. Р. Кірсанова зауважує, що, концентруючи увагу на цілісному сприйнятті образів, читач не помічає тих виражальних засобів, за допомогою яких вони створюються [62, с. 5]. Наприклад, «грезет – однотонна шерстяна чи низькосортна шовкова тканина з дрібним квітковим тканим рисунком. ... у другій половині 18 ст. слово «грязетка» вживалося на позначення молодої кокетливої жінки, що працювала гувернанткою, продавщицею чи модисткою, і таке визначення мало двоякий смисл, грайливий відтінок» [62, с. 71]. «Парчевий», що є еквівалентом в англомовному, німецькому, а також польському перекладах, містить суттєво відмінні конотації. Через високу вартість парча користувалася популярністю в здебільшого купецькому середовищі [62, с. 173]. Вживання допоміжного компонента надає нових штрихів образам. Завданням лексеми *грезетовий* є підкреслити легковажність натури Венери. Цю характеристику образу розпізнала російська перекладачка. Використання в решті перекладів атрибуту «парчевий» наділяє образ богині невластивою їй серйозністю та поважністю.

Караблик бархатовий [283, с. 27]: БМ – калька + гіперонім *a velvet cap* [283, с. 27], ІКС – калька + гіперонім *aus feinem Samt die Haube* [287, с. 12], ПК – відповідник, отриманий методом уподібнення *czepczek niezgorzsy* [284, с. 34], ІБ – відповідник, отриманий методом уподібнення *чепець украшен бахромою* [280, с. 11], ВП – транскодування *кораблик* [278, с. 31].

У назві цього головного убору відображено особливості крою. Завдяки «ріжкам» він нагадував форму корабля [149, с. 179]. Гіпероніми *a cap* та *die Haube* різною мірою відтворюють базове денотативне значення вихідної одиниці. Зокрема лексема *a cap* є суперординатою стосовно реалії *кораблик*. З огляду на це

вона відтворює культурну інформацію в найбільш загальних рисах, тільки констатує, що йдеться про головний убір. Нейтральність її семантики призводить до того, що цю лексичну одиницю можна асоціювати і з сучасним періодом часу. Відповідник *die Haube* більш вдало відповідає семантиці реалії *очіпок*, ніж *караблик*. Це пов'язано з тим, що в першому випадку підкреслено ознаку сімейного стану, яку вдало ідентифіковано в перекладі за допомогою цієї німецької лексеми, отриманої шляхом уподібнення. Натомість убір *караблик* був соціальним маркером і вказував на належність до міщанства, дворянства, козацької старшини [151, с. 77]. Цих сем у лексемі *die Haube* немає.

Для вживання німецькомовної лексеми *die Haube* та польськомовної *czepiek* характерна ситуативність. Їхнє застосування як відповідників до різних культурно-специфічних одиниць, в яких виявлено істотні денотативні та конотативні розбіжності, призводить до нейтралізації культурного значення, маркерами якого вони є в межах ТП. Завдяки локальній семантиці, яку містять відповідні іншомовні лексеми, відбувається певна адаптація закладеного в оригіналі культурного значення до рецептивного середовища носіїв цільової культури.

Російськомовний відповідник ІБ *чепец украшен бахромой* вказує на те, що перекладач ототожнює лексеми *караблик* та *очіпок* (чепець) за посередництвом російського аналога *повойник*: «... до нижнього краю деяких повойників пришивали паворози – своєрідну гофровану оборку» [149, с. 156]. Така оздоба не була характерною для *караблика*, який мав вигляд парчевої чи оксамитової шапочки з хутряними відворотами, у заможному варіанті – соболевими [47, с. 65]. Тож вибір атрибутивного елемента *бахрома* узгоджено з денотативним значенням центрального елемента ядра-реалії, яким виступає *чепец*. Вони пов'язані між собою логічно-семантичними зв'язками. Введення у текст ситуативно дібраної атрибутики дозволяє дещо компенсувати денотативні та конотативні втрати центрального елемента. Використання подібних авторських дескриптивних елементів дозволило б частково уникнути певної монотонності у відтворенні

культурно-специфічних назв головних уборів у польському перекладі, де відповідником до більшості з них є єдина одиниця – *czepiek*.

На фоні інших якісно вирізняється варіант *кораблик*, запропонований ВП. Як стверджує Г. Стельмащук, «рогаті» головні убори були відомі всім східним слов'янам» [151, с. 77]. Крім цього, у тогочасному російському народному костюмі існувала шапка аналогічного крою та форми [149, с. 157]. Тому відповідник *кораблик* зберігає семантичний обсяг одиниці МО, відтворюючи її доступними для цільового читача лексико-семантичними засобами.

Караблик із соболей [331, с. 129]: БМ – відповідник відсутній [283, с. 129], ІКС – ситуативний відповідник *Umhang mit Zobelbesatz* [287, с. 105], ПК – відповідник, утворений методом уподібнення + калька *czepiek ze soboli* [284, с. 119], ІБ – відповідник, утворений методом уподібнення + калька *чепец из темных соболей* [280, с. 96], ВП – транскодування + калька *кораблик из соболей* [278, с. 136].

У перекладах ВП та ПК збережено центральний елемент та атрибутику в складі ядра-реалії. У результаті цього з'являються лексично та семантично повніші відповідники *кораблик из соболей* та *czepiek zszyty ze soboli* відповідно. ІБ влучно експлікує в перекладі конотативну інформацію з допомогою додавання лексеми *темный*. Цей атрибут дає вказівку на соціальний статус жінки, адже темніше хутро вище цінувалося і свідчило про високе матеріальне становище. Бідніші задовольнялися опушкою із зайця, кроля чи лисиці [47, с. 65].

Німецький відповідник *Umhang mit Zobelbesatz* (дослівно – пелерина, накидка з соболиною каймою) є ситуативним. Він не пов'язаний із семантикою оригінальної назви, адже центральний елемент, довкола якого сформовано реалію, не належить до категорії головних уборів. Очевидно, перекладачка відштовхується від семантики допоміжного компонента *из соболей*, шукаючи паралелі в німецькому народному костюмі. Накидки з хутряною облямівкою були поширеними серед європейської знаті. Без сумніву, йдеться про цілком відмінний часовий період. Не знайшовши в німецькій культурі функціонального аналога, перекладачка зупиняється на вбранні, яке німецький читач повинен ототожнити з

царським образом Амати. Аналогічний спосіб можна було використати при перекладі даної назви англійською мовою. Це дозволило б не лише уникнути, а й певною мірою компенсувати втрату культурного значення.

Намітка [283, с. 142, 191]: БМ – контекстуальне розтлумачення *cotton fabric for the women's heads* [283, с. 142], відповідник відсутній [283, с. 191]; ІКС – ситуативний відповідник *Gewänder* [287, с. 114], дескриптивна перифраза *Kopfschmuck* [287, с. 158]; ПК – ситуативний відповідник *narzutka* [284, с. 129, 171]; ІБ – відповідник відсутній [280, с. 104, 146]; ВП – гіперонім *покрывало* [278, с. 146, 197]. **Серпанок** [283, с. 142]: БМ – дескриптивна перифраза *cotton fabric* [283, с. 142], ІКС – відповідник, отриманий методом уподібнення, *Musselin* [287, с. 114], ПК – дескриптивна перифраза *plótno tkane* [284, с. 129], ІБ – відповідник, отриманий методом уподібнення, *кисея* [280, с. 104], ВП – відповідник, отриманий методом уподібнення, *кисея* [278, с. 146].

Як і кибалка, очіпок і хустка, намітка була складовою різних комбінацій у жіночому головному уборі [149, с. 178-179; 151, с. 137]. У ядрі-реалії «серпанків вісім на намітки» [283, с. 142] культурну маркованість виявляють дві взаємопов'язані одиниці. Різні етнографічні джерела трактують намітку та серпанок як комплементарні або й тотожні предмети гардеробу [151, с. 74]. Г. Стельмащук зазначає: «...найчастіше для цього головного убору (намітки. – Х. Г.) ... вживали термін «серпанок» (персько-тюркське «serpenek»), що означає – жіноча прикраса на голові» [151, с. 74]. З указанного рядка поеми зрозуміло, що автор диференціює значення двох лексем. Намітка – це частина головного убору, тоді як серпанок – високоякісне прозоре і легке полотно для її пошиття.

Функціонально подібний головний убір можна знайти в багатьох, особливо споріднених з українською культурах. Так, «намітка була відома на більшості території України, а також Білорусії, у росіянок Брянської та Смоленської губерній» [151, с. 135]. У російському народному костюмі аналог намітки зберіг давньоруську назву *убрус* [149, с. 179]. І намітка, й *убрус* являли собою додатковий, не самостійний платовий убір [149, с. 156, 179]. На розбіжність їхніх денотативних значень вказують нюанси їхнього носіння. Так, *убрус* міг одягатися

на чи під шапку, тоді як намітка ніколи не поєднувалася саме з цим убором [151, с. 80]. Це вкотре підкреслює важливість врахування локальної семантики реалії. Попри спільне походження та суспільно-історичні умови побутування, назви елементів одягу зазнають суттєвих модифікацій в українському та російському побуті. Застосування лексеми *убрус* надавало б російського колориту ТП та скеровувало б читача в давніші часи. Тому єдиний російськомовний відповідник *покрывало* обрано з урахуванням не тільки денотативних, а й часових параметрів. Водночас він не відтворює особливостей конотативної семантики *намітки*, її ритуального оберегового значення. З огляду на це, а також через широке розповсюдження намітки, зокрема й на окремих російських територіях, доцільно було б вдатися до транскодування.

Намітка широко побутувала в Польщі [151, с. 135]. Часткові семантичні та функціональні аналоги до цієї лексеми існують у польській (*podwika, podwiczka*), а також англійській (*wimple*) і німецькій (*Guimpe, Wimpel*) культурах [310-312]. Застосування лексеми *narzutka* як відповідника до реалії *намітка* не вносить елементів чужого колориту до ТП. Разом з тим такий спосіб перекладу не є адекватним, оскільки одиниця *narzutka* позначає не головний убір, а верхній одяг [309].

Реалії на позначення чоловічих головних уборів *капелюх* і *шапка* попри усталеність зовнішньої форми вираження в кількох мовних зіставленнях зазнають суттєвих трансформацій семантики, зумовлених її частковою архаїзацією.

Капелюх [283, с. 129]: БМ – дескриптивна перифраза *a wide-brimmed hat* [283, с. 129], ІКС – гіперонім *ein großer Hut* [287, с. 104], ПК – функціональний аналог *Kapelusz* [284, с. 119], ІБ – функціональний аналог *капелюх* [280, с. 96], ВП – відповідник, отриманий методом уподібнення, *треух* [278, с. 136].

На перший погляд лексема *капелюх* не є власне реалією. Однак окремі етнографічні джерела подають відмінні від традиційного значення назви цього убору. Тут капелюхи описано як «кругловаті шапки з футра з навушниками, що їх або зав'язують навколо шиї, або вони висять вільно, або ще загортають їх вгору та зав'язують на тімені стрічками» [21, с. 154; 296, с. 273]. Це нагадує опис

традиційної російської вушанки і є вірогідним з огляду на хронологічну пов'язаність із часом створення поеми. Капелюхи в їхньому традиційному (сучасному. – Х. Г.) вигляді були більше поширені на Заході України і нагадували капелюхи словаків та угорців [149, с. 172]. З огляду на це російськомовні відповідники виявляють найвищий рівень семантичної достовірності. У них відтворено не тільки денотативні особливості, а й історичне значення капелюха, його первинну семантику, а в лексемі *капелюх* – також графічну форму. Часова трансформація значень лексем *капелюх* та *Kapelusz* відбувається на фоні збереження форм запису. Це позбавляє читача можливості не тільки адекватно сприймати, а й ідентифікувати їх як реалії. У німецькому та англійському перекладах гіперонімічні відповідники поширено за рахунок інформативного (*wide-brimmed*) та емоційно-оцінного (*groß*) означень відповідно. Тут також йдеться про капелюх у сучасному значенні. Англійську дескриптивну сполуку *wide-brimmed hat* (дослівно «широкополий капелюх») логічніше було б подати як відповідник до назви *брить*.

Шапка [283, с. 27, 50, 66, 83, 93, 101, 107, 146, 149, 245]: БМ – гіпероніми *a cap / caps* [283, с. 27, 83, 146, 149], *headgear* [283, с. 50, 93, 146], *a hat / hats* [283, с. 101, 245], контекстуальне розтлумачення *the coachman's cap* [283, с. 66], лексико-семантичне перефразування *mitred* [283, с. 107]; ІКС – гіперонім *eine Mütze / Mützen* [287, с. 12, 32, 44, 57, 70, 77, 121, 203], калька *Kopfmützen aus Gold* [287, с. 83]; ПК – функціональний аналог *czapka / czapeczka* [284, с. 34, 51, 63, 74, 87, 94, 135, 136, 214], калька *złote czapki* [284, с. 100]; ІБ – функціональний аналог *шапка* [280, с. 12, 30, 53, 71, 110], відповідник, утворений методом уподібнення *папах* [280, с. 41, 110], ситуативні відповідники *колпаки* [280, с. 64], *митры золотые* [280, с. 76], відповідник відсутній [280, с. 110, 186]; ВП – відповідник відсутній [278, с. 31], функціональний аналог *шапка* [278, с. 55, 84, 153, 247], *шапченка* [278, с. 68, 105], ситуативні відповідники *колпаки* [278, с. 97], *злототканые колпаки* [278, с. 111].

«Як одягнув шапку, то вже й козак – це найперший і найголовніший одяг козака» [179]. За кольором шлика можна було визначити, з якого куреня козак

[151, с. 66]. Поема загалом небагата на кольори, але ті нечисленні, що в ній наявні, несуть важливе, часто символічне значення. І. Котляревський тільки раз вказує на барву шапки: «*Набакир шапочка стриміла, / Далеко дуже червоніла*» [283, с. 66]. Це відповідає опису козаків, поданому Д. Яворницьким: «На голову одягали високу гостру шапку зі смушковою околицею заввишки з четверть, із сукняним червоним чи зеленим дном, заввишки в півтори четверті, на ваті, із золотими перехрестами, срібною китицею на самому вершку й гачком для китиці – пристібати, щоб не теліпалася» [179]. Червоний колір у козацькому побуті займав центральне місце, використовувався від прапорів до вбрання. Ю. Фігурний стверджує, що червона барва в «мілітарній та культурній надбудовах стверджує себе уособленням крові, вогню, війни, ознакою належності до стану воїнів-професіоналів, символом провідної військово-аристократичної верстви» [167, с. 93]. Ця символіка не є суто українською, а паневропейською, тож її смисли легко ідентифікувати. Проте в англomовному перекладі цю кольорему не збережено. В інших вона відтворена різними способами – від конверсії на зразок українського варіанту (*алела* [280, с. 41], *czerwoniala* [284, с. 63]) до субстантивації (*sichtbar war ihr Rot* [287, с. 44]) та фразеологізації (*как вишня, издалека рдела* [278, с. 68]).

3.4. Відтворення фразеологізованих реалій тематичних груп «традиційні напої», «традиційні страви», «традиційний одяг»

Культурно-специфічні одиниці, що є формантами сталих виразів чи фразеологізмів, заслуговують окремої уваги. У подібних висловлюваннях реалії не є самостійними семантичними одиницями, а утворюють більшу концептуальну структуру. Тому в перекладі важливо відтворити не роздільні денотативні значення компонентів, а цілісне конотативне значення фразеологізму. Саме фразеологізми на основі реалій найповніше уособлюють новий міфологічний контекст поеми, її національний колорит.

Ідіома *питу гірку (чашу)* («Уже б не тив сеї гіркої», [283, с. 22] пов'язана асоціативними зв'язками з лексемою *горілка*. В англomовному перекладі цю конструкцію відтворено ситуативно, тому вилучено конотації поневіряння та труднощів: «*I would not be a hobbledehoy*» [283, с. 22]. Водночас належність лексеми *hobbledehoy* до застарілої лексики певною мірою компенсує відсутність ідіоматичного відтворення та стилі. ІБ трансформує фразу, зберігаючи в ній і денотат «гіркий», і близьке до оригінального конотативне значення. При цьому він відтворює ідіоматичний формат висловлювання – «*Уж лучше б смерть принять за Трою, / Чем волочить вслед за собою / По свету горький свой удел*» [280, с. 2]. В іншому російському перекладі пряме відтворення даного фразеологізму відсутнє [278, с. 27]. У німецькій інтерпретації співзвучне з оригінальним значення ідіоми актуалізовано у смисловій парі *Trinken-Umherirren* («*Hätte die Ende dieses Trinken und Umherirren um die Welt*» [287, с. 8]). Другий елемент підкреслює контекстуальне значення першого. Водночас, відбувається зміщення акцентів з об'єктивних причин поневіряння головного героя в суб'єктивну площину, що не цілком відповідає сюжетним параметрам оригіналу. Тільки польськомовний відповідник демонструє адекватність як на лексичному, так і на семантичному рівнях, органічно зберігаючи при цьому ідіоматичність оригінального виразу: «*Nie piłbym czarki gorzkiej swojej*» [284, с. 30].

Повні еквіваленти лежать в основі відтворення виразу *пилає горілка, як вода* [283, с. 28] в німецькому – «*So wie das Wasser, floß der Schnaps*» [287, с. 13], російському (ІБ) – «*пилає горілка, как вода*» [280, с. 4] та польському – «*gorzałke niczym wodę chlali*» [284, с. 35] перекладах. Це пов'язано з прозорістю фігуративного образу та наявністю композиційно та семантично рівноцінних одиниць у МП. Не менш влучно звучить частковий еквівалент у версії БМ – «*the booze was drunk like Adam's ale*» [283, с. 28]. Застарілий англomовний вираз *Adam's ale* органічно кореспондує з архаїзованим вокабуляром поеми, а його гумористична конотація відповідає бурлескній стилістиці оригіналу. Авторський синонімічний ряд у перекладі ВП «*Сивуху, пенник и настойки / Лакали наравне с водой*» [278, с. 8] також надає яскравішого стилістичного окрасу висловлюванню.

Тут фразеологічні конотації замінено культурно-специфічними, що дозволяє говорити про своєрідну компенсацію вилучених в інших епізодах реалій.

Більшість фразеологічних одиниць, до складу яких входить побутова КСЛ, сформована на основі назв страв. Архетип *хліб-сіль*, міфологічний обрядовий атрибут українського патріархального побуту, трапляється в поемі декілька разів. Хліб як обрядова страва особливого статусу супроводжує українця крізь все його життя, від народження до смерті. В «Енеїді» хліб у тій чи іншій формі присутній на кожному бенкеті, навіть на найменшій трапезі. Хліб-сіль у поемі є синонімом визнання, поваги та прохання про прихильність того, кому підноситься. Цей ритуал супроводжується поклоном, що засвідчує шанобливість і є виявом суспільно-родинних зв'язків, які з давніх-давен закладено в основу громади. Хліб-сіль підносять незнайомцям чи дорогим гостям на знак пошани та гостинності [296, с. 618; 300, т. 11, с. 82; 303, с. 99, 142, 156, 168]. Вшанування хлібом-сіллю – загальнослов'янська традиція. Тому відтворення даного фразеологізованого ядра-реалії здебільшого відбувається в лексичній площині. Ритуальні конотації відтворюються в межах встановленого контексту і є багатоаспектними:

1. Гостинність [283, с. 133], теплий прийом [283, с. 168]:

- МО – «*Прошу Енею поклонятися / І хліба-солі не цуратись, / Кусок останній розділю*» [283, с. 133]: БМ – «*I welcome you with cordiality, / Stay here, enjoy our hospitality. / I want to share with you / Our land and our bread*» [283, с. 133], ІКС – «*Entbietet meinen Gruß Aeneas, / Empfangen soll er Brot und Salz, / Will auch das Letzte mit ihm teilen*» [287, с. 107], ПК – «*... dla Eneasza / Przekazać ukłon proszę bardzo / I chlebem – solą nie pogardzać, / Ostatnim kęsem się podzielę*» [284, с. 122], ІБ – «*Прошу Энею поклониться, / Моих щедрот не сторониться, / С ним кус последний разделяю*» [280, с. 98], ВП – «*Поклон Энею, а дотоле / Прошу отведать хлеба-соли, / Куском последним поделюсь*» [278, с. 139].

- МО: «*Не поцурайтеся хліба-солі*» [283, с. 168]: БМ – «*Do not reject my bread and salt*» [283, с. 168], ІКС – «*Ihr dürft nicht Brot und Salz verschmähen*» [287, с. 137], ПК – «*Lecz nie pogardźcie chlebem, solą*» [284, с. 150], ІБ – «*Прошу*

отведать хлеба-соли!» [280, с. 128], ВП – *«Не погнушайтесь хлебом-солью»* [278, с. 174].

2. Плата за гостинність [283, с. 35], вдячність за теплий прийом [283, с. 66]:

- МО – *«От так за хліб, за сіль ти платиш?»* [283, с. 35]; БМ – *«Is that how you pay for my bread?»* [283, с. 35], ІКС – *«Ist dies der Lohn für meine Güte?»* [287, с. 17], ПК – *«Za chleb, za sól mi tak odpłacasz»* [284, с. 40], ІБ – *«За хліб, за соль так расквитаться!»* [280, с. 16], ВП – *«За хліб, за соль наместо платы...»* [278, с. 37];

- МО – Ацесту *«за хліб подяковав, за сіль»* [283, с. 66]; БМ – *«He went to see Acestus / To thank him for his bread and salt»* [283, с. 66], ІКС – *«Bedankte sich für Brot und Salz»* [287, с. 44], ПК – *«Za chleb, za sól mi podziękował»* [284, с. 63], ІБ – *«метнувся, / За хліб, за соль благодарить»* [280, с. 40], ВП – *«поспешил сказать Ацесту: / «Спасибо, мол, за хліб, за соль!»* [278, с. 67];

3. Родинний візит [283, с. 17]:

- МО – *«Взяла ... хліба з сіллю на тарілку»* [283, с. 17], БМ – *«With bread and salt»* [283, с. 17], ІКС – *«Brot und Salz»* [287, с. 4], *«der Teller mit dem Salz und Brot»* [287, с. 5], ПК – *«Zgarneła / Chleb, sól na talerz...»* [284, с. 26], *«talerz z chlebem, solą»* [284, с. 26], ІБ – *«хліб-соль в тарелке прихватила»* [280, с. 4], ВП – *«хліб-соль – на блюдо»* [278, с. 22]. За українським звичаєм, коли молодиця йшла в гості, вона дарувала господареві хлібину, спечену у власній печі [282, с. 219]. Ця глибинна культурно-специфічна конотація аналізованого уривка лежить поза контекстом, тому не підлягає вербалізації в перекладах.

4. Дружній візит [283, с. 128]:

МО – *«Еней послав поклон оддають / І з хлібом, з сіллю і з другими / подарками предорогими»* [283, с. 128]; БМ – *«He, Aeneas-Lord, and his subordinates / Were bowing to the Royalty in adoration. / They (Aeneas' delegates. – X. Г.) came with bread and salt, / And many gifts they would exalt»* [283, с. 128], ІКС – *«Aeneas seine Boten schickt; / Mit Brot und Salz sind sie gekommen / Und manchem kostbaren Geschenk»* [287, с. 103], ПК – *«Ich (posłów – X. Г.) z chlebem, solą śle, z innymi / Podarunkami najdroższymi, / By króla poznać jak przystało»* [284, с. 117], ІБ – *«...»*

хлебом-солью и другими / Подарками предорогими / Латинян он (Еней – Х. Г.) почитит спешит» [280, с. 94], ВП – «Для первого знакомства просит/ Принять хлеб-соль и преподносит/ Подарки дорогие вам» [278, с. 134].

Незважаючи на сакральний зміст концепту *хліб-сіль*, бурлескне зображення художньої дійсності наділяє архетип іронічними конотаціями: «...од Енея есть послы, / Из хлібом, з сіллю **причвалали**, / Та і подарки принесли, / Хотять Латину поклониться, / Знакомитись і подружиться» [283, с. 128]. У всіх перекладах, окрім англомовного, збережено недбалість висловлювання, гротескне спотворення образу, занижений стиль оповіді. Це досягається введенням у ТП одного-двох елементів заниженої лексики. Порівняймо: БМ – «... *from Aeneas came a delegation / With bread and salt and things of gold, / A very valuable donation, / And that their aim was to salute/ The ruler with a good repute*» [283, с. 128], ІКС – «*Mit Brot und Salz und mit Geschenken/ Sind sie erschienen im Palast / Latinus wollen sie begrüßen / Und bieten ihm die Freundschaft an*» [287, с. 103], ПК – «... *z chlebem, solą przyczlapalo/ Eneaszowych posłów grono, / Przynosząc darów też niemało, / Że chcą pokłonić się tu właśnie, / Zapoznać się i zaprzyjaźnić*» [284, с. 118], ІБ – «...послы пришли / **Мол**, с хлебом-солью **удружили**, / Да и подарки принесли. / Хотят Латину поклониться, / Знакомство завести, сдружиться» [280, с. 94], ВП – «... услышал царь Латин, / Что с хлебом-солью и дарами / Почтил его Анхизов сын, / Хотят водиться с ним троянцы / И **приплелись** от них посланцы» [278, с. 134], «Я хлеба-соли не **чураюсь**» [278, с. 134].

Особливості синтаксису кожної МП визначають можливість збереження при перекладі асидентичного зв'язку у прикладці «хліб-сіль». Притаманність цієї словоформи парадигмі російської мови сприяє відтворенню асиндетону в перекладах ІБ та ВП. Ця ж особливість також позначається на подальшому синтаксичному увиразненні концептуального наповнення, наприклад: «Царя Латина хлебосольство / Пришлось троянцам по нутру» [278, с. 139]. У германських мовах відбувається заміна нехарактерного для подібної структури безсполучникового зв'язку більш звичними сполучниковими *bread and salt, Brot*

und Salz. Це «вирівнює» експресію фрази, надає розміреності висловлюванню, але розбиває синтетичну єдність семантики ядра-реалії оригіналу.

Аналіз ідіоми *убити (добру) грінку*, що означає «мати вигоду, користь, виграти що-небудь» [300, т. 2, с. 170], є доречно проводити в смисловій парі з іншою ідіомою *мутити, як на селі москаль*. Вони формують фігуративний кластер: «*Дідону мав він мов за жінку, / Убивши в неї добру грінку, / Мутив, як на селі москаль!*» [283, с. 28]. У цих рядках відображено історично зумовлені міжетнічні та міжкультурні стереотипи, їхнє психоемоційне сприйняття. Про це свідчать численні приказки, побудовані на співзвучних образах – «москаль козака як раз огулить, а москаля й чорт не одурить» [304, с. 78], «мутить, як у селі Москаль» [304, с. 182]. Ментальність «москаля» увиразнюється через сему «крутіїство», а «козака» – через сему «простодушність». Власне, ідіома «*мутив, як на селі москаль*» ідентифікує усталений стереотип крутіїства та хитрості, а комплементарна в заданому контексті «убивши в неї добру грінку» підсилює цей мотив.

Зіставлення відповідників на предмет адекватності потребує з'ясування семантики лексеми *москаль*. У часи І. Котляревського *москалями* називали солдатів царської армії [282, с. 229]. Екзонім *москаль* реалізує в поемі чітко виражену іронічну, навіть пейоративну конотацію. З огляду на це у російських перекладах він міг бути замінений відносно нейтральним аналогом *солдат*: ІБ – «*Дідону он считал за женку, / Забыл родимую сторонку, / Блажил, как на селе солдат*» [280, с. 13], «*Нисколько не боясь Юнони, / Заполучил Дидону в жены, / Мутил, как на селе солдат!*» [278, с. 33]. Ця ж лексема зберігає ідентичне значення в польській мові. Однак перекладач також вживає замість неї аналог *żołnierz* – «*Dydonę miał za żonę niby, / Wygrawszy na tym bez ochyby, / Jak żołnierz na wsi, mącił pewny!*» [284, с. 36]). Ця польськомовна лексема виявляє істотну культурну маркованість і переносить читача в реалії польського війська. Відмінним шляхом іде канадський перекладач. В його інтерпретації збережено етносемі та частково денотат. Проте лексична одиниця зазнає відчутних якісних змін, втрачаючи іронічну конотацію: «*He treated Dido like his spouse, / As if he were*

the master of the house, / Confounding like a village Russ!» [283, с. 28]. У німецькому перекладі аналізований уривок замінено неїдіоматичною описовою структурою: «*Dido war ihm wie eine Gattin. / Nachdem ihm so viel Glück zuteil, / Verwirrte er so manche Seele*» [287, с. 14]. Помітно, що всі перекладачі більшою мірою зосереджені на відтворенні саме цієї ідіоми. Тому фігуративний образ в основі її комплементу *вбити грінку* втрачено.

«*А буйні голови поклали/ В мішок і теж з собою помчали,/ Мов пару гарних дубівок*» [283, с. 195] – багатоеlementне та експресивне авторське порівняння. В його основі – ідіоматичний вислів *положити/покласти голову* («наложив головою» [304, с. 210]). Дане порівняння побудоване на основі схожості з елементом гастрономічного дискурсу [300, т. 2, с. 429] та ілюструє підвалини колективного мислення. З огляду на формування окремих відповідників на основі сленгових слів, їхнього зіставлення тільки в ретроспективному напрямі недостатньо. В українському сленгу конотацію «голова» мають лексеми «диня» [301, с. 122], «гарбуз» [301, с. 102], «кавун» [301, с. 162], «качан» [301, с. 167] тощо. Аналогічні семи містять російськомовні лексеми «дыня», «тыква», «арбуз». У сучасній німецькій мові лексеми «*der Kürbis*» (гарбуз), «*die Melone*» (диня), в англійській – «*melon*» (диня) у процесі вторинної номінації отримують нові значення, що співвідносяться з лексемою «голова» на основі зовнішньої подібності [307]. Тож в основі відповідників – аналогічна образність, що дозволяє стверджувати про їхнє адекватне відтворення: БМ – «*The heads of those two daring felons, / They put into a sack, like melons / And took them to the citadel*» [283, с. 195], ІКС – «*Auch schmissen sie die beiden Köpfe, / Wie Kürbisse, in einen Sack, / Und eilten fort mit ihrer Beute*» [287, с. 162], ПК – «*A biedne głowy powkładali / Do wórka, z nimi wraz pognali / Jak z parą dyniek ładnych, grubych*» [284, с. 175], ІБ – «*Да заодно с собой забрали / И головы, что сами сняли, / Сложив, как пару дынь, в мешок*» [280, с. 149], ВП – «*А две казацкие головки/ С собой помчали, как дубовки, / Швырнув их попросту в мешок*» [278, с. 201]. З-поміж перекладених епізодів у стилістичному плані вигідно виділяється польськомовний. У ньому

збережено не тільки остов фразеологізму, яким виступає порівняння, а й оздоба, якою є епітет.

В основі художнього порівняння «*ох, ви на смертних дуже ласі! / Як грек на ніжинські ковбаси*» [283, с. 211] лежать алюзії на грецькі колонії в місті Ніжин. «Положений на перехресті міжнародних транзитних шляхів, Ніжин у 17-18 ст. був одним з найбільших торгових центрів Лівобережної України, чому сприяло існування трьох великих ярмарків й оселення в Ніжині грецьких купців, яким гетьманський уряд, починаючи з Б. Хмельницького, давав широкі привілеї в царині торгівлі й самоврядування» [293, с. 1765]. Оскільки фразеологізація значення може бути як спонтанною, так і зумисною [15, с. 128], цей факт у поєднанні з побутовими реаліями створив у творчій уяві поета промовистий образ. Дане порівняння було сформоване на основі народного висловлювання «ласий на ковбаси» [304, с. 98] і переформатоване в такий спосіб, щоб відобразити характерні явища тогочасного суспільства. З огляду на індивідуально-авторську природу фразеологізму, у перекладах його відтворено шляхом калькування образу: БМ – «*Oh, you are fond of mortal lovers, / Just like that Greek, who greedily devours / The Nizhyn sausages*» [283, с. 211], ІКС – «*Ihr seid auf Sterbliche so gierig, / Wie Griechen auf die feine Wurst*» [287, с. 177], ПК – «*Och, na śmiertelnych wy wciąż łasę! / Jak na nieżyńskie Grek kielbasy*» [284, с. 188], ІБ – «*Вы до людей, как кот до сала, / Как грек до нежинских колбас*» [280, с. 164], ВП – «*Уж больно вы до смертных падки – / Что грек до нежинских колбас*» [278, с. 220].

На зовнішній схожості засноване подвійне порівняння «*Уже світова зірниця / Була на небі, як п'ятак / Або пшенична варяниця, / І небо рділося, мов мак*» [283, с. 237]. У ньому відображене шанобливе ставлення народу до хліба, землеробську натуру, тісний зв'язок із землею та вирощеним на ній [296, с. 431]. Даний фразеологізм перегукується із записаним М. Номисом «паляниця – як пух, як дух, як милеє щастя» [304, с. 540], де розкривається міфологічне світобачення.

Попри те, що у вокабулярі кожної з мов перекладу існують власні семантичні аналогії, перекладачі доречно звертаються до власне авторського

образу: БМ – «*The morning star was in the sky quite low, / Big as a five-cent piece, indeed, / Like some boiled round wheat dough. / The firmament was strewn with poppy seed*» [283, с. 237], ІКС – «*Der Morgenstern erschien am Himmel / Und war, wie eine Münze, rund / Und so groß, wie ein Weizenfladen, / Wie Mohn, wurde der Himmel rot*» [287, с. 197], ПК – «*Jutrzenka już na niebie słiczna / Jak duży piąтак wyglądała, / Czy jak pierożek też pszeniczny, / I jak mak niebo czerwieniało*» [284, с. 209], ІБ – «*Рассветная звезда в окошко / Уже виднелась, как п'ятак / Или пшеничная лепешка, / И небо рделось, точно мак*» [280, с. 182], ВП – «*Уж заряница не с полушку / Светилась в небе, а с пятак / Или с пшеничную галушку, / И небо рделось, словно мак*» [278, с. 241]. В англomовному та особливо німецькомовному відповідниках розведено характеристики розміру та форми. Цим досягається повнота і вичерпність образу «зірниці»: БМ – «*The morning star was in the sky quite low, / Big as a five-cent piece, indeed, / Like some boiled round wheat dough. / The firmament was strewn with poppy seed*» [283, с. 237], ІКС – «*Der Morgenstern erschien am Himmel / Und war, wie eine Münze, rund / Und so groß, wie ein Weizenfladen, / Wie Mohn, wurde der Himmel rot*» [287, с. 197].

Фразеологізм «*як піднесуть із оцтом фігу*» [283, с. 79] в контексті підсилено двома іншими – «*тобі там буде не до чмиги*» та «*то зараз вхопить тебе лунь*». Даний кластер має яскраво виражений зневажливий характер. Фига(и) з оцтом – дорогі привозні ласощі [282, с. 242], маринований інжир, який могли собі дозволити тільки заможні люди [48, с. 65]. Ця культурна інформація не актуалізується у відповідних уривках в російських перекладах. Натомість аналізований фразеологізм отримує конотацію, що перегукується з вульгаризовано-розмовними фразеологізмами «*дуля з маком*», «*фіга з маком*». Схожою також є лексично-синтаксична структура згаданих сполук. У цьому руслі здійснюється смислова заміна в російських перекладах: ІБ – «*И поднесут такую фигу*» [280, с. 51], ВП – «*Как поднесут нам фи́ги с маком*» [278, с. 83]. Ці відповідники є адекватними з огляду на їхню експресивність. Однак вони не повністю відповідають оригіналу на семантичному рівні, оскільки в

І. Котляревського дана ідіома швидше означає «дати прочухана», аніж «відмовити».

У німецькому та польському перекладах фразу відтворено шляхом калькування. Тут акцент зміщено з вторинної фігуративної на власне культурну семантику: ІКС – «*Läßt man dich Essigfeigen kosten*» [287, с. 56], ПК – «*Podadzą tobie z octem figę*» [284, с. 73]. У перекладі БМ фігуративна ідіоматичність висловлювання втрачена: «*And when you see the populace*» [283, с. 79].

Поодинокі назви елементів одягу є формантами художніх порівнянь, наприклад, «*став похожим на верзун*» [283, с. 267]. Англомовний переклад вирізняється з-поміж інших помилковою асоціацією центрального елемента *верзун* зі спільнокореневою лексемою *верзти*. Аналіз їхніх семантичних полів без сумніву встановив би невідповідність на рівні денотатів. Адже лексема *верзун* позначає «шкіряний постіл, лапоть» [282, с. 284] і окрім того містить культурні конотації, що асоціюються виключно з українською культурою. Саме тому прочитання її релевантного значення є проблематичним. Внаслідок цього англомовний варіант не відповідає оригіналу ні за рівнем фігуративності, ні експресії: «*He was like a babbling child*» [283, с. 267]. У перекладі ІБ, подібно до англомовного, відсутнє адекватне фігуративне відтворення фразеологізму: «Латин, как хлипкий старикашка» [280, с. 201].

У решті перекладів відтворення відбувається з урахуванням семантики центрального елемента та творення на його основі співзвучного образу: ПК – «*wprost wyglądał niczym łapęć*» [284, с. 231], ВП – «стал похожим на башмак» [278, с. 265]. Німецька перекладачка формує порівняння на основі іншої риси: «*wurde bleich, wie weißes Laken*» [287, с. 220], що відповідає внутрішньому стану Латина та є асоціативно продуктивним.

«*Як в намисті, вся в жовнах*» [283, с. 77]. Дане порівняння актуалізується в протилежних естетичних вимірах. Лексема *жовна* на протигагу контекстуальному комплементу *намисто* містить виразну негативну конотацію. Така опозиція збережена у всіх перекладах окрім англомовного, де відповідник для цієї фразеологічної одиниці відсутній: ІКС – «*Bedeckt mit Blasen, wie mit*

Schmuck» [287, с. 52], ПК – «*I jak w koralach, w strupach całe*» [284, с. 69], ІБ – «*как в монистах – в волдырях*» [280, с. 48], ВП – «*как в монисте – в желваках*» [278, с. 79]. Використання лексеми *монисто* при наявності в російській мові частіше вживаного синоніма *ожерелье* є виграшним з семантичного та концептуального боку. Це пов'язано з тим, що в процесі запозичення російською мовою вона зберегла денотативну та конотативну семантику оригіналу [298; 299]. Попри те, що лексема *монисто* малоросійського походження, вона не характерна для лексикону сучасної літературної української мови. У російській вона вживається як більш архаїстична словоформа порівняно з лексемою *ожерелье* і тому адекватно відтворює образ.

Фразеологічна конструкція «*Коли кого міх налякає, / То послі торба спать не дасть*» [283, с. 118] безпосередньо не містить елементів, які б належали до аналізованих груп. Водночас, вона є ілюстративною з погляду потреби врахування культурно-специфічної та фігуративної семантики при перекладі. У цьому фразеологізмі, як і попередньому загальний образ твориться на основі двох опозиційних понять – *торба* та *мішок*. Цю естетико-семантичну опозиційність помітно з іншої народної приказки «що Бог дасть, то все в торбу – що не попало, то клади в мішок» [304, с. 228]. У народній свідомості лексема *міх / мішок* набуває конотації безформності чи навіть небезпеки, страху, що ілюструє вислів «неначе изза угла мішком прибитий» [304, с. 293]. Ця ж характеристика виразно проступає в контексті аналізованого фразеологізму.

Обігрування цієї народної логіки лягає в основу комічного елемента в оригінальній фразі. У перекладах реалізується таке ж спотворення об'єктивно логічних понять. Тобто друга частина фрази за своїм характером абсурдна, бо відображає не реальний, а уявний стан речей. Він зумовлений негативним попереднім досвідом, який в подальшому накладається на типові ситуації: БМ – «*Whoever burns his fingers, then, behold, / He blows on things that are ice-cold, / Bad things one tends to magnify*» [283, с. 118], ІКС – «*Nachdem er Schweres durchgestanden, / Daß Leichteres den Schlaf ihm raubt*» [287, с. 94], ПК – «*Gdy kto się na gorącym sparzy, / To później i na zimne dmucha*» [284, с. 109], ІБ – «*И куст*

ворону испугает, / Коль раньше пугана была» [280, с. 87], ВП – «*Разок на молоке ожегся – / И на воду привыкнешь дуть»* [278, с. 125].

В українській фразеології існують паралельні варіанти до аналізованої одиниці, що одночасно є частковими еквівалентами стосовно варіантів, запропонованих у перекладах, оскільки всіх їх об'єднує конотація страху. Так, приказка «хто спаривсь на окропі, той й на холодну воду дмухне» [304, с. 274] перегукується з англomовним та польським перекладами. В іншій фразеологічній конструкції «опарився на молоці, та й на воду студить» [304, с. 274] простежуються паралелі з російськомовним варіантом ВП. Приказка «Лякана ворона куца боіцця» [304, с. 274] співзвучна відповіднику, запропонованому ПБ. Це є свідченням того, що попри відмінності географічного, історичного, соціального, загальнокультурного характеру глибинні ментальні процеси різних етносів проходять за схожою моделлю, в їхній основі – міфологічна заданість. Цим пояснюються образні аналогії фольклорних та утворених з них авторських фразеологізмів, а також лексичних засобів для їхнього відтворення не тільки у спільнокореневих, а й генеалогічно віддалених мовних системах.

На основі зіставного аналізу КСЛ трьох ТГ, що входять до складу фразеологічних конструкцій, вдається простежити певні суттєві закономірності. По-перше, назви-реалії у складі фразеологізмів або зберігають та актуалізують свою культурну семантику, або втрачають її. У другому випадку пріоритетним стає збереження фігуративного образу, значення якого безпосередньо залежить від культурної конотації назви-реалії. Водночас ця конотація може експлікуватися або вилучатися зі сукупної ідіоматичної семантики. Культурні конотації здебільшого експліковані у фразеологічних порівняннях, що мають: 1) авторський характер; 2) часткові лексико-семантичні відповідники у МП, що є адекватними стосовно оригінального фігуративного образу.

3.5. Інтерпретація кількісних параметрів відтворення

Порівняльний аналіз, поданий у попередніх підрозділах, дає змогу дійти висновку про те, що незалежно від ТГ, назви-реалії відтворено найчастіше в комбінований спосіб. Тут йдеться про синтез двох або більше традиційних способів перекладу, а також лексико-граматичних трансформацій. Він викликаний ядровою та кластерною структурованістю культурно-специфічних одиниць. Спосіб відтворення центрального елемента ядра-реалії є найбільш показовим, адже він у більшості випадків визначає загальний характер перекладного відповідника.

ТГ «традиційні напої» та «традиційні страви» виявляють конвергентні та дивергентні закономірності при перекладі. Назви страв та напоїв у випадку архаїзації та вилучення з мовного вжитку нерідко стають символами гастрономічних традицій, маркерами національної культури загалом. Референти, які вони позначають, виконують роль матеріальних посередників у ході міжкультурної взаємодії. Для таких назв-реалій характерний вищий рівень мобільності порівняно з культурно-специфічними одиницями, що формують ТГ «традиційний одяг». Вона полягає у здатності іноземних мов порівняно легко запозичувати їхню форму та значення. Концепт страви чи напою є більш універсальним, тоді як концепт одягу має більш специфічну природу. У зв'язку з цим, у мовах існує більше механізмів лексико-семантичної та функціональної трансформації назв страв, ніж назв одягу.

У табл. 3.1 проілюстровано кількісні показники способів відтворення 27 назв ТГ «традиційні напої» у 99 контекстах в англomовному, німецькому, польському і російських перекладах поеми «Енеїда» І. Котляревського (тут і далі у таблицях темним виділено домінантні способи відтворення). Характерною рисою аналізованої ТГ є багаторазове вживання однакових реалій у різних контекстуальних ситуаціях. Це, з одного боку, дозволяє урізноманітнити алгоритм їхнього перекладу, з іншого – становить ризик механічного відтворення. Основу

даної ТГ становлять реалії-домінанти (*брага, горілка, сивуха*), питома вага яких визначає загальні тенденції в перекладі.

Таблиця 3.1

**Кількісні параметри відтворення реалій тематичної групи
«традиційні напої» (%)**

Перекладач		БМ (n=99)	ІКС (n=99)	ПК (n=99)	ІБ (n=99)	ВП (n=99)
Спосіб відтворення						
Відповідник відсутній	n	8	7	2	7	8
	%	8,1	7,1	2,0	7,1	8,1
Гіперонімічне перейменування	n	25	35	5	9	2
	%	25,2	35,3	5,0	9,1	2,0
Гіпонімічне перейменування	n	0	0	0	0	0
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Дескриптивна перифраза	n	0	7	2	0	0
	%	0,0	7,1	2,0	0,0	0,0
Калькування	n	3	3	5	6	4
	%	3,0	3,0	5,0	6,0	4,0
Комбінована реномінація	n	0	0	0	1	0
	%	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
Контекстуальне розтлумачення	n	0	0	1	1	0
	%	0,0	0,0	1,0	1,0	0,0
Лексико-синтаксичне перефразування	n	12	10	2	4	8
	%	12,1	10,1	2,0	4,0	8,1
Метод уподібнення	n	20	0	9	3	5
	%	20,2	0,0	9,1	3,0	5,0
Міжмовне запозичення	n	4	6	0	0	1
	%	4,0	6,0	0,0	0,0	1,0
Семантичне увиразнення	n	0	0	0	0	0
	%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ситуативний відповідник	n	14	7	9	4	10
	%	14,1	7,1	9,1	4,0	10,1
Транскодування	n	3	9	28	19	19
	%	3,0	9,1	28,2	19,2	19,2
Функціональний аналог	n	10	15	36	45	42
	%	10,1	15,1	36,3	45,4	42,4

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Як видно з табл. 3.1, основними способами перекладу реалій на позначення традиційних напоїв є гіперонімічне перейменування (в англomовному та німецькому перекладах), метод уподібнення і підбір ситуативного відповідника (в англomовному перекладі), підбір функціонального аналога (у польському, російських і німецькому перекладах), транскодування (у польському та російських перекладах). Розподіл перекладів за генетичною ознакою їхніх мов вказує на контрадикторність способів гіперонімічного перейменування, підбору функціонального аналога та транскодування. У ході зіставного аналізу з'ясовано, що функціональний аналог дібрано здебільшого до тих назв, які входять до словникового складу різних мов, тому їхня культурна специфіка затемнена, наприклад, *мед* (МО) – *mead* (БМ), *Met* (ІКС), *miód* (ПК), *мед* (ІБ, ВП), *пуниш* (МО) – *Punsch* (ІКС), *poncz* (ПК), *пуни* (ІБ, ВП). У німецькому перекладі ТГ «традиційні напої» порівняно з іншими ТГ широко застосовано транскодування (9,1%). Екзотична для цільового читача лексема *Braha* внаслідок багаторазового вживання набуває контекстуальних конотацій, що допомагає її ідентифікації в межах цілого ТП. Застосування методу уподібнення у ТГ «традиційні напої» пов'язане з відтворенням лексем *whiskey* та *brandy*, семантика яких лежить у відмінній культурній площині.

У ТГ «традиційні страви» проаналізовано 83 назви в 145 контекстах. У цій групі найбільше ядрових конструкцій, що зумовлює широке застосування комбінованих способів перекладу. У табл. 3.2 унаочнено способи відтворення назв-реалій на позначення страв:

Таблиця 3.2

**Кількісні параметри відтворення реалій тематичної групи
«традиційні страви» (%)**

Перекладач		БМ	ІКС	ПК	ІБ	ВП	
		(n=145)	(n=145)	(n=145)	(n=145)	(n=145)	
Спосіб відтворення	Відповідник відсутній	n	21	10	10	29	17
		%	14,4	6,8	6,8	20,0	11,7

Продовження табл. 3.2

Перекладач		БМ (n=145)	ІКС (n=145)	ПК (n=145)	ІБ (n=145)	ВП (n=145)
Спосіб відтворення						
Гіперонімічне перейменування	n	13	23	10	6	5
	%	8,9	15,8	6,8	4,1	3,4
Гіпонімічне перейменування	n	0	0	0	1	2
	%	0,0	0,0	0,0	0,6	1,3
Дескриптивна перифраза	n	28	12	2	0	0
	%	19,3	8,2	1,3	0,0	0,0
Калькування	n	13	17	18	19	21
	%	8,9	11,7	12,4	13,1	14,4
Комбінована реномінація	n	1	1	0	0	0
	%	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0
Контекстуальне розтлумачення	n	4	4	2	1	3
	%	2,7	2,7	1,3	0,6	2,0
Лексико-синтаксичне перифразування	n	3	1	0	2	0
	%	2,0	0,6	0,0	1,3	0,0
Метод уподібнення	n	18	21	18	6	12
	%	12,4	14,4	12,4	4,1	8,2
Міжмовне запозичення	n	0	1	0	0	0
	%	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0
Семантичне увиразнення	n	8	0	5	5	3
	%	5,5	0,0	3,4	3,4	2,0
Ситуативний відповідник	n	9	15	4	7	4
	%	6,2	10,3	2,7	4,8	2,7
Транскодування	n	8	10	11	13	15
	%	5,5	6,8	7,6	8,9	10,3
Функціональний аналог	n	19	30	65	56	63
	%	13,1	20,6	44,8	37,9	42,7

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Як видно з табл. 3.2, основними способами перекладу реалій, що позначають назви страв, є: гіперонімічне перейменування (в англomовному перекладі), дескриптивна перифраза (у німецькому перекладах), калькування (у всіх перекладах крім англomовного), метод уподібнення (в англomовному, німецькому та польському перекладах), підбір функціонального аналога (у всіх перекладах).

Високий рівень застосування способу калькування викликаний тим, що більшість назв аналізованої ТГ та їхніх атрибутів входять до ядрових конструкцій. Йдеться про структури, сформовані на основі одиниць без виразної культурної семантики, наприклад: *печена з часником свинина* (МО) – *pieczona z czosnkiem wieprzowina* (ПК), *запечення свинина* (ІБ), *с чесноком свинина* (ВП).

Показник застосування гіперонімічного перейменування для відтворення реалій ТГ «традиційний одяг» є нижчим, ніж у двох інших групах. Причиною цього є залучення інших продуктивних способів перекладу – калькування, методу уподібнення. Родо-видову заміну вжито для відтворення і тих одиниць, які виявляють максимально високий рівень культурної маркованості, наприклад, *книші* (МО) – *buns* (БМ), *Gebäck* (ІКС)), і тих, культурна специфіка яких затемнена: *грецьські ковбаси* (МО) – *fat sausages* (БМ), *Wurst* (ІКС).

Зворотню динаміку спостерігаємо в застосуванні функціонального аналога. Це пов'язано з тим, що багато реалій для позначення страв традиційної української кухні в поемі, є загальнослов'янського або східнослов'янського походження. Тому їхні референти є характерними для російської та / або польської культур, наприклад, *грінки* (МО) – *grzanki* (ПК), *гренки* (ІБ, ВП). У цих бінарних зіставленнях зникає потреба адаптації тих культурно маркованих одиниць, які відтворено шляхом транскодування: *галушки* (МО) – *galuszki* (ПК), *галушки* (ІБ, ВП). При такій трансформації збережено семантику вихідної одиниці та враховано комунікативну мету перекладу.

Множинність способів відтворення реалій ТГ «традиційні страви» свідчить про те, що попри подібність елементів багатьох національних кухонь, набуте в ході індивідуальних умов існування народу культурне значення є суттєвою перешкодою при перекладі їхніх назв. Процес стирання специфічної семантики при відтворенні генетично далекими мовами як англійська та німецька є невідворотним. Співвідношення між частотою застосування техніки транскодування та підбору функціонального аналога в перекладах слов'янськими мовами визначене двома обставинами: 1) значна частка назв даної ТГ не є власне

реаліями; 2) першочерговим завданням перекладу є збереження не квалітативної, а квантитативної складової ТГ.

Загальна порівняльна оцінка відтворення 54 реалій ТГ «традиційний одяг» у 119 контекстах дозволяє виокремити основні способи та тенденції перекладу. Табл. 3.3 дає змогу дійти висновку, що розподіл традиційних способів відтворення реалій нерівномірний в п'яти аналізованих перекладах.

Таблиця 3.3

Кількісні параметри відтворення реалій ТГ «традиційний одяг» (%)

Перекладач		БМ (n=119)	ІКС (n=119)	ПК (n=119)	ІБ (n=119)	ВП (n=119)
Спосіб відтворення						
Відповідник відсутній	n	25	16	2	15	12
	%	21,0	13,4	1,6	12,6	10,0
Гіперонімічне перейменування	n	33	49	16	10	13
	%	27,7	41,1	13,4	8,4	10,9
Гіпонімічне перейменування	n	0	0	0	1	3
	%	0,0	0,0	0,0	0,8	2,5
Дескриптивна перифраза	n	12	15	4	1	1
	%	10,0	12,6	3,3	0,8	0,8
Калькування	n	2	5	6	1	2
	%	1,6	4,2	5,0	0,8	1,6
Комбінована реномінація	n	1	0	0	0	0
	%	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Контекстуальне розтлумачення	n	8	3	1	2	1
	%	6,7	2,5	0,8	1,6	0,8
Лексико-синтаксичне перифразування	n	5	5	1	2	0
	%	4,2	4,2	0,8	1,6	0,0
Метод уподібнення	n	4	4	22	19	9
	%	3,3	3,3	18,4	15,9	7,5
Міжмовне запозичення	n	0	0	0	2	0
	%	0,0	0,0	0,0	1,6	0,0
Семантичне увиразнення	n	0	0	1	4	4
	%	0,0	0,0	0,8	3,3	3,3
Ситуативний відповідник	n	7	11	4	10	7
	%	5,8	9,2	3,3	8,4	5,8
Транскодування	n	0	0	9	11	26
	%	0,0	0,0	7,5	9,2	21,8
Функціональний аналог	n	22	11	53	41	41
	%	18,4	8,4	45,3	34,4	34,4

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

На основі кількісних показників гіперонімічного перейменування, поданих у табл. 3.3, доходимо висновку, що назви предметів гардеробу порівняно з одиницями двох інших ТГ найважче проникають з однієї мови в іншу. З огляду на це простежуємо опозиційність прийомів підбору функціонального аналога та гіперонімічного перейменування. Перший є домінантним у польському та російському перекладах, другий – характерним для англомовного та особливо німецького перекладів. Відсутністю аналогічних предметів одягу в західноєвропейському гардеробі пояснюємо низькі показники застосування методу уподібнення в англомовному та німецькому перекладах даної ТГ.

Подібність зовнішньої форми багатьох лексем ТГ «традиційний одяг» в українській, російській та польській мовах дає змогу говорити про регіональний статус не тільки їхніх назв, але й об'єктів, які вони позначають. Це зумовлено етимологічними факторами: 1) загальнослов'янським походженням назв предметів одягу [129, с. 5]; 2) східним походженням назв одягу; 3) хронологічною паралельністю суспільно-історичних умов та культурного розвитку. Ці ж чинники пояснюють високий показник застосування методу уподібнення в польському та російських перекладах. Функціональна подібність денотатів одиниць МО та МП є визначальною умовою для підбору аналога у ТП. Водночас відсутність усталених форм в англійській та німецькій мовах на позначення української КСЛ є свідченням відокремленого функціонування відповідних культур та істотних історичних відмінностей. Внаслідок цього специфічні поняття української мови не мали шляхів для проникнення у лексикон цих мов.

Окремі назви ТГ «традиційний одяг» все ж входять до вокабуляру англійської та німецької мов, наприклад, *kaftan* (англ.), *der Kaftan* (нім.). Однак перекладачі не вводять їх у ТП. Лексеми *kaftan*, *der Kaftan* зберігають свою первинну семантику та асоціюються не з українською культурою, а з культурою Близького Сходу. Застосування їх у відповідних перекладах було б виправданим. Завдяки усталеній у різних мовах зовнішній формі воно вносило б у ТП

необхідний елемент екзотичності. Адже східне походження прочитуємо також в українськомовному, польськомовному та російськомовному лексичних варіантах цієї назви. Проте в слов'янських мовах лексему *каптан* не лише запозичено, а й асимільовано, внаслідок чого вона отримала нові специфічні значення.

Переклад окремих реалій ТГ «традиційні страви» і «традиційний одяг» російською мовою здійснено за допомогою гіпонімічного перейменування внаслідок трансформації смислового розвитку: *буханчики пшеничні білі* (МО) – *пшеничний белый хлеб* (ІБ, ВП), *пояс* (МО) – *кушак* (ІБ, ВП). У межах цілого ТП цей випадок однак не є репрезентативним, адже застосовується для відтворення однакових одиниць у різних контекстуальних ситуаціях.

Аналіз кількісного співвідношення способів перекладу назв-реалій трьох ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» та «традиційний одяг» демонструє дивергентні та конвергентні риси. Вони зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. На вибір способу перекладу впливає наявність універсальних ознак у семантиці реалії, від якої залежить підбір відповідників з-поміж лексико-семантичних засобів різних іноземних мов. Різновекторність перекладацьких прийомів і трансформацій вказує на відсутність усталеної традиції у відтворенні більшості культурно-маркованих одиниць української мови.

Висновки до розділу 3

Аналіз способів відтворення назв-реалій ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» та «традиційний одяг» поеми «Енеїда» І. Котляревського англійською, німецькою, польською та російською мовами дав змогу простежити такі закономірності.

Багатовекторний алгоритм відтворення реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського є характерним для кожної з аналізованих мов. Він передбачає поєднання: 1) одних традиційних способів перекладу реалій з іншими; 2) традиційних способів перекладу з різного роду перекладацькими

трансформаціями. Таке комбіноване відтворення зумовлене ядровою і кластерною організацією реалій, контекстуальним оточенням або суб'єктивним підходом кожного перекладача до інтерпретації та трансформації семантики реалії МО.

Поширеною є практика, коли перекладачі залучають один спосіб перекладу для відтворення різних культурно-специфічних одиниць або, навпаки, відтворюють одну реалію шляхом застосування різних технік. У цьому плані ілюстративним є синтез функцій таких способів перекладу, як гіперонімічне перейменування, метод уподібнення і підбір ситуативного відповідника. Така комбінація найбільш характерна для перекладів англійською, німецькою та частково польською мовами, де ці способи відтворення є домінантними. Багаторазове ситуативне вживання відповідника, отриманого методом уподібнення, для відтворення різних реалій нівелює його адаптивну функцію. Відсутність семантичної диференціації лексем відповідно до конкретного контексту призводить до нейтралізації як їхніх культурних конотацій, так і специфіки одиниць оригіналу.

У перекладах побутових реалій вжито здебільшого структурні кальки. Перекладачі застосовують спосіб калькування для формального збереження та вираження у ТП одного, кількох або всіх компонентів ядра-реалії в їхніх первинних синтаксичних і семантичних зв'язках із центральним елементом.

Основними способами відтворення реалій ТГ «традиційні напої» у перекладах є: англійською мовою – гіперонімічне перейменування (25,2%), метод уподібнення (20,2%), підбір ситуативного відповідника (14,1%); німецькою – гіперонімічне перейменування (35,3%), підбір функціонального аналога (15,1%); польською – підбір функціонального аналога (36,3%), транскодування (28,2%), російською – підбір функціонального аналога (45,4% (ІБ), 42,4% (ВП)), транскодування (19,2% (ІБ), 19,2% (ВП)).

Реалії ТГ «традиційні страви» у перекладах найчастіше відтворено такими способами: англійською мовою – дескриптивна перифраза (19,3%), підбір функціонального аналога (13,1%), метод уподібнення (12,4%); німецькою – підбір функціонального аналога (20,6%), гіперонімічне перейменування (15,8%), метод

уподібнення (14,4%), калькування (11,7%); польською – підбір функціонального аналога (44,8%), метод уподібнення і калькування (по 12,4%); російською – підбір функціонального аналога (37,9% (ІБ), 42,7% (ВП)), калькування (13,1% (ІБ), 14,4% (ВП)).

Для відтворення реалій ТГ «традиційний одяг» у перекладах характерним є застосування таких способів: англійською мовою – гіперонімічне перейменування (27,7%), підбір функціонального аналога (18,4%); німецькою – гіперонімічне перейменування (41,1%), дескриптивна перифраза (12,6%); польською – підбір функціонального аналога (45,3%), метод уподібнення (18,4%), гіперонімічне перейменування (13,4%); російською – підбір функціонального аналога (34,4% (ІБ), 34,4% (ВП)), метод уподібнення (15,9% (ІБ)), транскодування (21,8% (ВП)). Показник застосування способів перекладу визначено на основі частоти вживання назв у різних контекстуальних ситуаціях.

Етномовний аналіз побутових назв-реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського та їхніх різномовних відповідників дозволяє виділити декілька основних факторів, які призводять до спотворення ознаки культурної маркованості при перекладі. Ними є:

- 1) системне застосування гіперонімічного перейменування для відтворення індивідуальної реалії або центрального елементу ядра-реалії;
- 2) синтез трьох способів перекладу: гіперонімічного перейменування, ситуативного відповідника та методу уподібнення;
- 3) транскодування маловідомих або не запозичених МП назв. Тут відтворення культурної маркованості є формальним внаслідок порушення прагматичної функціональності перекладу;
- 4) застосування методів уподібнення та міжмовного запозичення;
- 5) асинхронна міжмовна омонімія та полісемія;
- 6) необ'єктивність та недостовірність деякої інформації, поданої в етнографічній і лексикографічній довідковій літературі, що спонукає перекладача керуватися хибними або другорядними ознаками при відтворенні семантики назв-реалій. Сюди належить також стереотипність уявлення про їхнє значення, що

призводить до хибної інтерпретації або поверхового аналізу семантичних зв'язків всередині ядра-реалії.

У перекладі назв-реалій, що є формантами фразеологічних одиниць, акцент зміщено в бік відтворення не культурно-специфічної, а фігуративної семантики. Широке застосування семантичних аналогів викликане тим, що більшість цих фразеологізмів – традиційні, але модифіковані автором.

РОЗДІЛ 4

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕМИ «ЕНЕЇДА» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Зіставний аналіз, проведений у попередньому розділі, дав змогу визначити основні способи перекладу одиниць у ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» і «традиційний одяг» різними іноземними мовами. На його основі можна систематизувати загальні та домінантні способи відтворення побутової лексики в межах кожного перекладу.

Встановлено, що англomовний та німецький, польський та російський переклади попарно виявляють принципову подібність у відтворенні побутових реалій трьох ТГ. Це виражено в підборі лексико-семантичних відповідників та методичній основі стилю кожного з перекладачів і зумовлено схожістю парадигматичних відношень у відповідних мовних системах та історико-культурного розвитку народу-носія цільової мови. Необхідним є також висвітлення творчого методу кожного перекладача, де було б враховано як індивідуальні способи перекладу побутових реалій, так і загальні стратегії відтворення культурної специфіки оригіналу.

4.1. Перекладацькі стратегії Б. Мельника при відтворенні культурної специфіки поеми «Енеїда»

Основними способами відтворення побутових реалій трьох ТГ поеми «Енеїда» І. Котляревського в перекладі БМ є гіперонімічне перейменування (19,6%), підбір функціонального аналога (14,0%), метод уподібнення (11,5%), дескриптивна перифраза (11,0%), ситуативний відповідник (8,2%). Ще 14,8% побутових реалій усіх ТГ не мають прямих відповідників у ТП (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

**Способи відтворення побутових реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського
в перекладі Б. Мельника**

Спосіб перекладу побутових реалій	Традиційні напої n=99		Традиційні страви n=145		Традиційний одяг n=119		Разом n=363	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Відповідник відсутній	8	8,1	21	14,4	25	21,0	54	14,8
Гіперонімічне перейменування	25	25,2	13	8,9	33	27,7	71	19,6
Гіпонімічне перейменування	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Дескриптивна перифраза	0	0,0	28	19,3	12	10,0	40	11,0
Калькування	3	3,0	13	8,9	2	1,6	18	5,0
Комбінована реномінація	0	0,0	1	0,6	1	0,8	2	0,5
Контекстуальне розтлумачення	0	0,0	4	2,7	8	6,7	12	3,3
Лексико-синтаксичне перефразування	12	12,1	3	2,0	5	4,2	20	5,5
Метод уподібнення	20	20,2	18	12,4	4	3,3	42	11,5
Міжмовне запозичення	4	4,0	0	0,0	0	0,0	4	1,1
Семантичне увиразнення	0	0,0	8	5,5	0	0,0	8	2,2
Ситуативний відповідник	14	14,1	9	6,2	7	5,8	30	8,2
Транскодування	3	3,0	8	5,5	0	0,0	11	3,0
Функціональний аналог	10	10,1	19	13,1	22	18,4	51	14,0

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Гіперонімічне перейменування як один із основних перекладацьких інструментів БМ трапляється двох типів:

1. **Синонімічна гіперонімія.** Її функцією є кількісне відтворення одиниць оригіналу, уникнення формальних втрат без адекватної репрезентації культурної специфіки одиниці МО (рис. 4.1):

каптан $\left\{ \begin{array}{l} a blouse \\ a jacket \\ a coat \end{array} \right.$

Рис. 4.1. Синонімічна гіперонімія

2. **Уніфікуюча гіперонімія.** Вона полягає у підборі найбільш універсального родового поняття для позначення видових понять у системі «вид одягу – різновид одягу» (рис. 4.2):

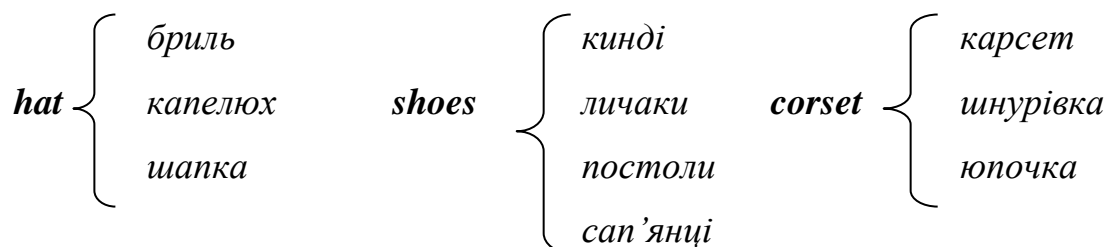

Рис 4.2. Уніфікуюча гіперонімія

Спосіб гіперонімічного перейменування має суттєві недоліки, виражені у втраті конотативних значень, національної та локальної семантики. У масштабах цілого ТП це передбачає стирання культурно-специфічних і стилістичних ознак оригіналу. Відповідники, отримані цим способом, не відтворюють параметричні особливості референтів, функціонально-прагматичні особливості, асоціативні зв'язки конотативів одиниць оригіналу. Наприклад, лексема *cap* не диференціює жіночі та чоловічі убори. У лексемі *shoes* втрачено сему локальності.

Порівняльне зіставлення окремих реалій та їхніх відповідників вказує на те, що **метод уподібнення** часто є альтернативою гіперонімічного перейменування. В основі цієї трансформації лежить перенесення акценту з екзотичного на побутово-тривіальне внаслідок недиференційованого ситуативного застосування таких відповідників. Цей спосіб широко застосовано БМ у ТГ «традиційні напої» для відтворення назв різновидів спиртних виробів або настоянок. Наприклад, лексему *whiskey* в перекладі вжито на позначення кількох напоїв:

МО: *Та і горілочку хлитали* [283, с. 21]

БМ: *And washed them down with whiskey* [283, с. 21];

МО: *Пальонки* вдома ковтанув [283, с. 191]

БМ: *... he had ... a whiskey sip* [283, с. 191];

МО: *Цебри сивушки там стояли*

I браги повнії діжки [283, с. 45]

БМ: *Large buckets full of **whiskey***

And vats of brandy soon

Were ready to be drunk [283, с. 45].

Інша близька для англомовного читача назва напою *brandy* є відповідником до ще більшого ряду українських культурно-специфічних лексем:

МО: *І **брагу** кухликом тягли* [283, с. 21]

БМ: *They sipped some **brandy** too* [283, с. 21];

МО: *А послі танців **варенухи***

По філіжанці піднесли [283, с. 27]

БМ: *And when the dance was up,*

*They drank more **brandy with stewed fruit*** [283, с. 27];

МО: *І зараз миттю всі пустились*

***Горілку**, м'ясо купувать* [283, с. 45]

БМ: *At once, they all went out*

*To shop for **brandy*** [283, с. 45];

МО: *А Бахус **пінненьку** лигав,*

Із Ганімедова пуздерка [283, с. 54]

БМ: *... while **Bachus**, the fun-loving male,*

*Drank **brandy** from Hannimed's rich vault* [283, с. 54];

МО: ***Сивуху** так, як брагу, хлище* [283, с. 53]

БМ: *He guzzles **brandy** like a whiz* [283, с. 53].

Диференціацію напоїв через відмінність інгредієнтів та способів їхнього приготування в перекладі втрачено внаслідок ситуативного вживання отриманих методом уподібнення відповідників. Функціонально ідентичним є алгоритм застосування гіперонімічного перейменування. Так, родове поняття *booze* встановлює ситуативну відповідність з різними за денотативними параметрами та експресивністю назвами-реаліями МО:

МО: *Пилась **горілка**, як вода* [283, с. 28]

БМ: *The **booze** was drunk like Adam's ale* [283, с. 28];

МО: *Могоричу всі потягли* [283, с. 118]

БМ: *They had some **booze**, a little sup* [283, с. 118];

МО: *І вижлуктив **підпінка** чару* [283, с. 235]

БМ: *He drank some **booze*** [283, с. 235];

МО: *Його **сивуха** запалила*

І живота укоротила [283, с. 42]

БМ: *He died from **booze**, which used to quell*

His thirst... [283, с. 42];

МО: *Як **чикилдихи** обіжрався* [283, с. 42]

БМ: *He guzzled too much **booze** and choked* [283, с. 42].

Типові напої західної цивілізації, назви яких є відповідниками до одиниць МО, належать до англофонного середовища та є носіями чужої культури. З огляду на це метод уподібнення не є більш адекватним способом відтворення, ніж родовидова заміна. При його застосуванні відбувається не тільки втрата колориту, а заміна його на чужий для оригінального твору колорит [20, с. 116]. У зв'язку з цим Д. Кузик, перший рецензент перекладу БМ, зауважує: «У мовну тканину перекладач вводить слова, чужі часам Котляревського ... і відступає від етнографічної точності, не відтворює національного колориту» [86, с. 147].

Застосування власне гіперонімічних відповідників (*booze, alcohol*) і відповідників, які виконують функцію гіперонімів внаслідок ситуативного вживання, але утворені методом уподібнення (*whiskey, brandy, gin*), зорієнтоване на цільового читача. Їхнє сприйняття англословним та україномовним реципієнтами відрізняється. У життєвому досвіді першого вони асоціюються зі звичними традиційними напоями, а для другого мають екзотичний характер. З огляду на це вони позбавлені семи екзотичності у сприйнятті цільового реципієнта-носія англійської мови. Відповідники, отримані в процесі уподібнення є більш виразними в стилістичному плані. Їхня семантика, позначена чужим колоритом, проте, може не корелювати із семантикою інших специфічних елементів у їхньому контекстуальному оточенні:

МО: *Сивухи відер п'ять з Будянки* [283, с. 133]

БМ: *Five pails of **whiskey** from BUDIANKA* [283, с. 133].

Уподібнення відбувається не тільки шляхом підбору культурно-маркованих засобів вираження цільової мови, а й через запозичення з лексичних запасів інших мов. Підставою для цього є інтернаціональний статус запозиченої лексеми, її входження до лексики цільової мови. Лексичний обмін між українською та російською мовами призводить до застосування перекладачем ширше відомих в англофонному світі аналогів з лексики останньої :

МО: *Поки ... кужля **сирівцю** не втер* [283, с. 46]

БМ: *Which followed by a pint of **kvass*** [283, с. 46];

МО: *Медок, **сивушку** потивали* [283, с. 57]

БМ: *Was drinking **vodka**, mead and ale* [283, с. 57].

Одним із продуктивних способів відтворення побутових реалій у перекладі БМ є **дескриптивна перифраза**. У структурному плані вона може поділятися на двочленну чи багаточленну з додаванням денотативної або емоційно-оцінної ознаки:

МО: *І **коливо** з куті зробили* [283, с. 45]

БМ: *They boiled shelled wheat with poppy seed* [283, с. 45];

МО: *Лубенського шмат **короваяю*** [283, с. 133]

БМ: *He sent Aeneas-Lord a piece of **wedding bread*** [283, с. 133];

МО: *Ні холодно було, ні душно,*

*A саме так, як в **сіряках*** [283, с. 107]

БМ: *In there, 'twas neither cold, nor hot,*

*It was like in **a peasant coat**, just right* [283, с. 107];

МО: *Приходила і ся сюди ...*

*В **стьонжках**, в намисті і ковтках* [283, с. 26]

БМ: *... That stunt with **motley ribbons**, rings*

And swaying corals on long strings [283, с. 26].

В українській та англійській мовах існують лексичні лакуни на позначення кулінарних назв. Їхньою причиною є відмінності в історичному та культурному розвитку. Цим пояснюється наявність у ТП сформованих за універсальним

зразком дескриптивних перифраз для відтворення різних реалій оригіналу, наприклад, *куліш / кулешик – boiled corn flour, the cornmeal pulp, cornmeal pap.*

Характерно, що **транскодування** рідко застосовано для відтворення побутових реалій поеми англійською мовою. С. Влахов та С. Флорін зазначають: «Як слово народного, повсякденного мовлення, реалія в оригіналі нічим не відрізняється від слів, що її оточують, не «стирчить над рядком», а цілком природно зливається з гомогенною тканиною всього контексту. Очевидно, таке ж малопомітне становище вона повинна займати і після введення в текст перекладу. ... Нічим не можна виправдати введення реалії в якості строкатої декорації, екзотичного реквізиту, покликаного зобразити місцевий колорит» [19, с. 443]. Саме такою є поява відповідників *dulivka, sykyzka, derenivka*, схарактеризованих у розділі 3. Справедливо зауважено, що транскрибувати потрібно тільки виведені на передній план реалії за умови, що на них концентрує увагу читача автор. Інші ж, менш вагомі реалії так званого «другого плану», слід відтворювати іншими способами [19, с. 444-445]. Адже «при всій значимості реалії для національного образу художнього твору, її переклад не варто розглядати як самоціль». Тільки функціональність реалії в конкретному контексті і в тексті загалом є підставою для перекладацького рішення [168, с. 47]. З огляду на це, в англломовному перекладі вдало транскодовано деякі загальновідомі реалії поеми:

МО: *Був борщ до шпундрів з буряками* [283, с. 133]

БМ: *Like borshch from young red beets* [283, с. 133];

МО: *Варенички пшеничні білі* [283, с. 106]

БМ: *Varenyky, their favourites* [283, с. 106].

В інструментарії БМ важливе місце займає механізм **компенсації**. Ця перекладацька трансформація супроводжує різні способи перекладу індивідуальних реалій та ядер-реалій. В англломовному перекладі вдається виокремити декілька типів компенсації:

1. **Синонімічна компенсація на основі методу уподібнення**. Це подвоєння денотатів або додавання ядер-реалій, які відповідають контексту. Такий тип компенсації передбачає внесення у ТП лексеми, добре відомої цільовому читачеві.

Його найчастіше застосовано з композиційних мотивів з метою дотримання ритмомелодики вірша:

МО: *Медок, сивушку попивали* [283, с. 57]

БМ: *Was drinking vodka, mead and ale* [283, с. 57].

Тут компенсація виражається через застосування у кластері лексеми *ale*, яка не має відповідності в ТО.

2. **Синонімічна компенсація на основі міжмовного запозичення** реалії, освоєної як вихідною, так і цільовою мовою з іншої (третьої стосовного аналізованого бінарного зіставлення) мови:

МО: *Кислиці, ягоди, коржі*

I всякі-разні витребеньки [283, с. 50]

БМ: *As well as crab-apples, berries and cakes, too,*

And many fancy things, like tarts [283, с. 50].

3. **Семантичне увиразнення**, особливості застосування якого дозволяють виокремити його як самостійний спосіб перекладу реалій. Семантичне увиразнення передбачає заміну реалії МО іншою реалією МО у ТП. У такому випадку підбираються лексеми, запозичені МП в їхній оригінальній графічній формі. Необхідною умовою є те, щоб семантика такої лексеми була краще відомою для іноземного читача, ніж значення вжитої в ТО:

МО: *Часник, рогіз, паслін, кислиці,*

Козельці, терн, глід, полуниці [283, с. 106]

БМ: *Among the most beloved dishes*

Were borshch and most delicious

Holubchyky, nalysnyky, kefir [283, с. 106].

У даному уривку культурна специфіка компонентів кластеру затемнена. Заміна їх більш відомими поняттями компенсує також відсутність художньої експресії. Це підтверджується в ході зіставлення даного уривку з аналогічним епізодом у німецькому перекладі. Тут лексеми, що формують кластер, відтворено шляхом підбору функціональних аналогів або ситуативних відповідників:

ІКС: *Knoblauch und Binsen, saure Äpfel,*

Hahnenfuß, Schlehen, Hagebutt, Erdbeeren ... [287, с. 82].

Адекватність семантичного увиразнення визначається ступенем запозичення лексем-компенсаторів до лексичних запасів МП. Розуміння новоутвореного кластеру англомовним реципієнтом може бути неповним, оскільки лексеми *holubchyku* та *nalysnyku* репрезентують маловідомі поняття. Збереження афіксальних особливостей українського словотвору при перекладі англійською мовою (*holubchyku*) є недоречним з погляду граматичних відмінностей двох мов. Проте ці лексеми мають шанс бути з часом запозиченими англійською мовою, на що вказує динаміка частоти їхнього трапляння в Інтернет-словниках та пошукових системах. Лексема *holubtsi* вже має усталені відповідники *cabbage rolls* та *pigs in a blanket* в англійській мові [311]. Семантичне увиразнення дає змогу компенсувати лексико-семантичні втрати в інших кластерах, де назви реалій передано описово або не відтворено:

МО: *Рябка, тетерю, саламаху* [283, с. 124]

БМ: *A dish from fruit and flour* [283, с. 124].

4. **Кількісна компенсація.** Цей тип компенсації зорієнтований на розширення оригінального кластера шляхом уведення нових денотатів, семантика яких відповідає семантиці одиниць МО. Тут лексеми-компенсатори дібрано не за рівнем експресивності, а за логічною належністю до однієї семантичної групи:

МО: *Вбирали січену капусту,*

Шатковану, і огірки

(Хоть се було в час м'ясопусту),

Хрін з квасом, редьку, буряки [283, с. 124]

БМ: *They ate white cabbage, thinly sliced,*

*Cucumbers, radishes, **green peas,***

Horseradish with roast and red beets all diced,

Green peppers, onions and cheese [283, с. 124].

При перекладі твору, віддаленого значним інтервалом часу від сучасного читача, важливо враховувати модифікацію семантики не тільки з метою збереження її культурного компонента, а й з огляду на необхідність уникнення

небажаної модернізації значення. У ході розвитку мови відбувається витіснення одних значень іншими при збереженні усталеної зовнішньої форми. Прикладом цього є внесення БМ у переклад хибного значення лексеми *тетеря*. Як видно з поданих нижче рядків, кількаразове вживання однієї лексеми у різних контекстах не завжди призводить до послідовного та адекватного відтворення її семантики:

МО: *Троянцям всім дали тетері* [283, с. 42]

БМ: *The Trojans were fed woodcock meat* [283, с. 42];

МО: *Рябка, тетерю, саламаху* [283, с. 124]

БМ: *A dish from fruit and flour* [283, с. 124].

Проведений вище аналіз релевантних способів перекладу побутових реалій поеми «Енеїда», поданих у табл. 4.1, дає змогу з'ясувати особливості перекладацьких стратегій БМ (табл. 4.2).

Таблиця 4.2.

Стратегії відтворення культурної специфіки поеми «Енеїда»

I. Котляревського англійською мовою (на основі побутових реалій)

Стратегія відтворення культурної специфіки оригіналу		Разом у трьох ТГ	Сумарний показник
		%	%
Нейтралізація	Гіперонімічне перейменування	19,6	33,9
	Дескриптивна перифраза	11,0	
	Контекстуальне розтлумачення	3,3	
Доместикація	Метод уподібнення	11,5	12,6
	Міжмовне запозичення	1,1	
Форенізація	Транскодування	3,0	5,7
	Комбінована реномінація	0,5	
	Семантичне увиразнення	2,2	
Універсалізація	Функціональний аналог	14,0	14,0
Елімінація	Відповідник відсутній	14,8	20,3
	Лексико-синтаксичне перефразування	5,5	

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Встановлено, що для перекладу БМ характерний високий рівень нейтралізації культурної специфіки оригіналу (33,9%). Це пов'язано із детально напрацьованим механізмом гіперонімічного перейменування, а також широким застосуванням способу дескриптивної перифрази. Перекладач нерідко вдається до елімінації побутової КСЛ, що нівелює значний обсяг культурної інформації (20,3%), яку вона несе у поемі. Внаслідок цього відбувається стирання специфічних рис української культури, національного колориту першотвору загалом. БМ добирає функціональні аналоги (14,0%) до тих лексем, які не містять специфічних значень поза контекстом, у якому їх вжито, або конотативна семантика яких у ТО затемнена. Порівняно високий показник доместикації (12,6%) вказує на внесення перекладачем до ТП елементів, які маркують чужу культуру англофонного світу. Відносно низький рівень форенізації (5,7%) зумовлений генетичними особливостями українсько-англійського бінарного зіставлення. Йдеться про культури, позбавлені тісної взаємодії в процесі історичного розвитку. Кількісні пропорції у застосуванні доместикації та форенізації (1:2) дозволяють дійти висновку про першочергову орієнтацію англомовного перекладу на цільового читача.

4.2. Перекладацькі стратегії І. Качанюк-Спех при відтворенні культурної специфіки поеми «Енеїда»

Основними способами відтворення побутових реалій трьох ТГ поеми «Енеїда» в перекладі ІКС є гіперонімічне перейменування (29,5%), підбір функціонального аналога (15,1%), дескриптивна перифраза (9,4%), ситуативний відповідник (9,1%), транскодування (7,7%), метод уподібнення та калькування (по 6,9%). Ще 9,1% побутових реалій усіх ТГ не мають прямих відповідників у ТП (див табл. 4.3).

**Способи відтворення побутових реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського
в перекладі І. Качанюк-Спех**

Спосіб перекладу побутових реалій	Традиційні напої n=99		Традиційні страви n=145		Традиційний одяг n=119		Разом n=363	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Відповідник відсутній	7	7,1	10	6,8	16	13,4	33	9,1
Гіперонімічне перейменування	35	35,3	23	15,8	49	41,1	107	29,5
Гіпонімічне перейменування	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Дескриптивна перифраза	7	7,1	12	8,2	15	12,6	34	9,4
Калькування	3	3,0	17	11,7	5	4,2	25	6,9
Комбінована реномінація	0	0,0	1	0,6	0	0,0	1	0,3
Контекстуальне розтлумачення	0	0,0	4	2,7	3	2,5	7	1,9
Лексико-синтаксичне перефразування	10	10,1	1	0,6	5	4,2	16	4,4
Метод уподібнення	0	0,0	21	14,4	4	3,3	25	6,9
Міжмовне запозичення	6	6,0	1	0,6	0	0,0	7	1,9
Семантичне увиразнення	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ситуативний відповідник	7	7,1	15	10,3	11	9,2	33	9,1
Транскодування	9	9,1	10	6,8	9	7,5	28	7,7
Функціональний аналог	15	15,1	30	20,6	11	8,4	55	15,1

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Функціональний потенціал **гіперонімічного перейменування** найбільше виявляється в перекладі ІКС. Тут цей спосіб перекладу побутової КСЛ синтезовано з двома іншими: **дескриптивною перифразою** та **калькуванням**. В основі цієї комбінації лежить поширений спосіб словотвору німецької мови – словоскладання. Механізм перенесення значень МО в МП передбачає калькування структурних частин ядер-реалій. Зважаючи на те, що переклад ІКС виконано без дотримання римування оригінального вірша, композити є важливим для перекладу поетичного тексту засобом лексичної економії. Перекладачка

вдається до їхнього широкого застосування для відтворення побутових реалій усіх ТГ. Завданням описових відповідників, утворених граматичним словоскладанням, є експлікація денотативного значення одиниці оригіналу. При відтворенні цим способом реалій ТГ «традиційні напої» і «традиційні» страви» еспліковано інформацію про спосіб приготування та основні інгредієнти.

МО: *А послі танців **варенухи***

По філіжанці піднесли [283, с. 27]

ІКС: *Nach so viel Mühe leerte jeder*

*Gleich becherweise **Honigschnaps** [287, с. 11];*

МО: *І ганусною підкріпивсь [283, с. 219]*

ІКС: *Und sich gestärkt mit **Anisschnaps** [287, с. 182];*

МО: *Пили сикизку, деренівку*

І кримську вкусную дулівку,

Що то айвовкою зовуть [283, с. 133]

ІКС: *Getrunken wurde Schnaps aus Beeren,*

*Auch **Quittenlikör von der Krim,***

Welchen man dort Cydonia nannte [287, с. 108];

МО: *На закуску куліш і кашу,*

Лемішку, зубці, пугрю, квашу

І з маком медовий шулик [283, с. 26]

ІКС: *Als Nachtisch **Mehlspeise und Mais,***

Verschiedene Getreidebreie.

Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [287, с. 10].

У ТГ «традиційний одяг» кількість дескриптивних композитів найбільша.

При такому способі відтворення експліковано різні види денотативної інформації:

1. Логічний поділ референтів на верхній та нижній одяг:

МО: *Сорочку і каптан з китайки [283, с. 27]*

ІКС: *Ein **Überrock aus rotem Samt** [287, с. 12];*

МО: *Приходила і ся (Ганна) сюди*

В червоній юпочці баєвій [283, с. 26]

ІКС: *In einem Oberkleid aus Samt* [287, с. 11].

2. Матеріал, з якого виготовлене вбрання:

МО: *І шапку, пояс з каламайки,*

І чорний шовковий платок [283, с. 27]

ІКС: *Ein Stoffgürtel und eine Mütze*

Mit einem schwarzen Seidentuch [287, с. 12].

3. Комбінована експлікація попередніх характеристик

МО: *Взяла очінок грезетовий*

І кунтуш з усами люстровий,

Пішла к Зевесу на ралець [283, с. 21]

ІКС: *Mit einem Oberrock aus Samt,*

Am Kopfe eine Brokathaube,

So ist vor Zeus sie angelangt [287, с. 6].

Трапляються випадки подвійної гіперонімії, наприклад, *пояс з каламайки – ein Stoffgürtel*. Лексема *der Gürtel* відповідає лексемі *пояс* на денотативному (смуга з певного матеріалу для підперізування) і не збігається з нею на конотативному рівні (Еней – козак, а козаки носили за поясом зброю). Лексеми *каламайка* та її відповідник *der Stoff* у німецькому перекладі не можуть вважатися еквівалентними навіть за обсягом своїх денотатів. Адже *каламайка* – конкретний тип тканини.

Звернення до граматико-синтаксичного потенціалу німецької мови дозволяє перекладачці урізноманітнити загалом збіднений внаслідок родо-видових замінів ТП. Атрибутивний компонент, що входить до складу німецькомовних відповідників-комполітів, дає змогу розкрити денотативну інформацію, вміщену в назві реалії. З цього ж огляду доцільним є вживання продуктивних у німецькій мові демінутивних форм (*ein Schnäpschen, ein Bierchen*) для відтворення зменшувально-пестливих семантичних відтінків одиниць оригіналу. Поєднання гіперонімії з іншими способами відтворення дозволяє охопити більшу кількість аспектів лексичного значення. Такий синтетичний спосіб відтворення побутових

реалій є важливим для збереження композиційних особливостей першотвору і частково запобігає збідненню його національного колориту.

Показник застосування техніки **транскодування** в німецькому перекладі є значно вищим, аніж в англomовному. Це частково пов'язано з багатократним застосуванням політерного відтворення однакових лексем у різних контекстуальних ситуаціях, наприклад: *брага* – *die Braha* (7 разів), *борщ* – *der Borschtsch* (3 рази). Активне залучення техніки транскодування відбувається на фоні домінантності родо-видової заміни. Як згадувалося, ці два способи перекладу є комплементарними з погляду відтворення семантики. Застосування транскодування дозволяє найбільш повно зберегти етномовний компонент лексеми [147, с. 17], тоді як гіперонімічне перейменування нівелює його. Тому внесення лексем МО в ТП в незмінній зовнішній формі є спробою компенсувати загальну нейтралізацію національно-культурної ознаки. Транскодуванням відтворено найбільш знакові для української культури реалії, що позначають традиційні страви:

МО: *Борщу трохи було не з шість* [283, с. 45]

ІКС: *In sechsen sprudelte der Borschtsch* [287, с. 28];

МО: *Варенички пшеничні білі* [283, с. 106]

ІКС: *Aus weißem Teig die Warenyky* [287, с. 82];

МО: *Лубенського шмат короваю* [283, с. 133]

ІКС: *Als Gebäck Korowaj aus Lubenj* [287, с. 108].

Відсутність транскодованих форм серед відповідників до реалій ТГ «традиційний одяг» вказує на низьку міжкультурну мобільність елементів національного костюму порівняно з елементами національної кухні, що легше проникають у лексикон генетично віддалених мовних систем.

Доцільність транскодування в українсько-німецькому перекладі неоднозначна. У процесі опрацювання життєвого досвіду побутові реалії не тільки набувають емотивності, яку не завжди можна віддзеркалити в такий спосіб. Нерідко лексеми, механічно перенесені в ТП з ТО, зберігають тільки базові денотативні семи, або й залишаються незрозумілими для цільового читача.

Адекватне сприйняття цільовим читачем української реалії у поданих нижче рядках за вжитого алгоритму відтворення вимагає його попереднього ознайомлення з культурою МО:

МО: *Еней в Олімпі буде з нами*

*Живитись тими ж **пирогами**,*

Які кажу пекти я вам [283, с. 268]

ІКС: *Aeneas kommt auf den Olymp,*

*Um mit uns **perohy** zu essen,*

Die ihr auf meinen Befehl kocht [287, с. 222];

МО: ***Пуріг** завдовжки із аршин [283, с. 129]*

ІКС: *Langen gebackenen **Perih** [287, с. 105].*

Подібно до англomовного перекладу, у німецькому застосовано адаптивну техніку **міжмовного запозичення**. Вона має okazіональний характер і відбувається за посередництва:

1. Третьої мови стосовно українсько-німецького бінарного зіставлення, близькоспорідненої до МО (російська):

МО: *Дідона рано схопилась,*

*Пила з похмілля **сирівець** [283, с. 27]*

ІКС: *Ganz früh sprang Dido aus dem Bette,*

*Trank zur Ausnüchterung **den Kwas** [287, с. 12];*

МО: *Анхіз з **горілочки** умер [283, с. 42]*

ІКС: *Und so durch **Wodka** umgekommen [287, с. 27];*

МО: *Зевес тоді кружав **сивуху***

І оселедцем заїдав [283, с. 21]

ІКС: *Zeus aß gerade einen Hering,*

*Mit **Wodka** löschte er den Durst [287, с. 7].*

2. Третьої мови стосовно українсько-німецького бінарного зіставлення, генетично віддаленої від МО (італійська):

МО: *З **кулешиком** лемішку їла [283, с. 180]*

ІКС: *Aß nur Polenta und **den Brei** [287, с. 150].*

Лексико-семантична компенсація не є характерною для німецького перекладу. Проте тут трапляється **структурне переформатування** оригінальних кластерів у межах контексту шляхом уподібнення. Перекладачка цілеспрямовано інтерпретує контекст у такий спосіб, щоб пристосувати його до адресата. Тому утворені внаслідок нього структури відрізняються від згаданих ситуативних одиниць-коменсаторів в англомовному перекладі БМ. Переформатування відбувається на основі денотатів одиниць МО, які наділено новим конотативним значенням:

МО: *І кубками пили слив'янку,
Мед, пиво, брагу, **сирівець**,
Горілку просту і калганку,
Кривсь для духу яловець* [283, с. 26]

ІКС: *Man reichte Sliwowitz in Bechern,
Met, Bier, die Braha und **den Kwas**,
Auch Branntwein aus der Galantwurzel
Und ebenso **Wacholderschnaps*** [287, с. 10].

Концепт *ялівець* уособлює магічний, ритуальний підтекст українського обрядового життя [148, с. 87]. Нове значення «ялівцева горілка (джин)» утворено завдяки додаванню продуктивного гіпероніма *der Schnaps*. Новосформоване поняття є більш зрозумілим для німецькомовного читача, бо походить із сусідніх Нідерландів. На можливість здійснення такої трансформації перекладачці вказує контекст, адже в аналізованому епізоді згадано декілька назв традиційних напоїв.

В іншому уривку трапляється аналогічне переформатування кластера:

МО: *Зразову до ріжків **печінку**,
Гречаний з часником **пампук*** [283, с. 42]

ІКС: *Brühe mit **Leberknödeln** drauf,
Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch* [287, с. 27].

Тут семантичне перегрупування відбувається без залучення додаткових компонентів. Зіставлення аналізованих рядків, що містять кластер, дозволяє

виокремити шість значущих семантичних елементів у ТО та п'ять у ТП. Внаслідок їхнього перегрупування виникає новий контекст (рис. 4.3):

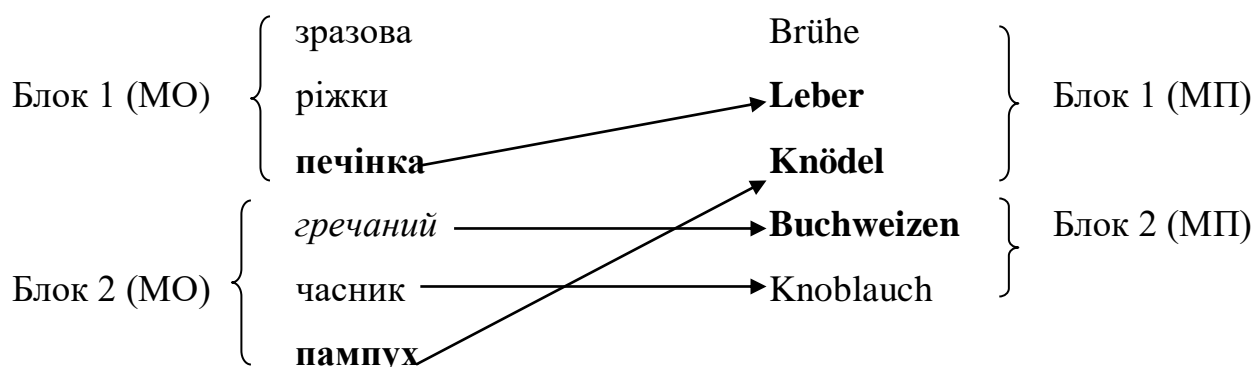

Рис 4.3. Адаптивне перегрупування кластеру реалій в німецькому перекладі

З рис. 4.3 видно, що компоненти оригінального кластера, до якого входять реалії ТГ «традиційні страви», за композиційною та смисловою ознакою умовно згруповано в два блоки МО з центральними елементами *печінка* і *пампук* відповідно. У ТП їхні відповідники *Leber* (*печінка*) та *Knödel* (*кльоцка*, *фрикаделька*) об'єднано в один смисловий блок. Лексема *гречаний* стає центральним елементом другого. У першому смисловому блоці МО здійснено ще одну суттєву заміну – вилучено елементи старого контексту *зразова* та *ріжки* і додано елемент нового – *Brühe* (*бульйон*). Цим значення адаптовано до німецькомовного реципієнта, оскільки суп з печінковими кльоцками є традиційною стравою німецької, австрійської та чеської кухонь [310]. Лексеми *пампук* і *Knödel* є відповідниками тільки в контексті. Отже, адаптація відбувається не тільки на лексичному чи лексико-семантичному рівні, а й на структурно-синтаксичному. В основі уподібнення лежить денотативне перегрупування в контексті культури цільової мови, а не спільність ознак. Німецькомовний уривок відповідає оригінальному в смисловому плані та за художніми якостями. При цьому говоримо про заміну культурної специфіки.

Проведений вище аналіз релевантних способів перекладу побутових реалій поеми «Енеїда», поданих у табл. 4.3, дає змогу з'ясувати особливості перекладацьких стратегій ІКС (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Стратегії відтворення культурної специфіки поеми «Енеїда»

I. Котляревського німецькою мовою (на основі побутових реалій)

Стратегія відтворення культурної специфіки оригіналу		Разом у трьох ТГ	Сумарний показник
		%	%
Нейтралізація	Гіперонімічне перейменування	29,5	40,8
	Дескриптивна перифраза	9,4	
	Контекстуальне розтлумачення	1,9	
Доместикація	Метод уподібнення	6,9	8,8
	Міжмовне запозичення	1,9	
Форенізація	Транскодування	7,7	8,0
	Комбінована реномінація	0,3	
	Семантичне увиразнення	0,0	
Універсалізація	Функціональний аналог	15,1	15,1
Елімінація	Відповідник відсутній	9,1	13,5
	Лексико-синтаксичне перефразування	4,4	

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Встановлено, що для перекладу ІКС характерний найвищий рівень нейтралізації національно-культурного значення з-поміж усіх перекладів (40,8%) та нижчий рівень елімінації (13,5%) порівняно з англomовною версією. Таким чином, у 54,3% контекстів передача побутової лексики засобами німецької мови відбувається шляхом редуції її культурної семантики. Це робить стирання національного колориту найбільш відчутним у перекладі ІКС. Ці показники дозволяють також говорити про те, що німецька перекладачка зосереджує увагу на збереженні текстових структур оригіналу, «відтворенні загального (курсив наш. – Х. Г.) враження, яке письменник хоче справити на читача» [287, с. 240]. Водночас перекладачка добирає функціональні аналоги до лексем без виразної культурної семантики поза конкретним контекстом. Внаслідок цього у німецькому перекладі розглядаємо універсалізацію (15,1%) як категорію, де виражено закономірні об'єктивні явища мови, а не суб'єктивний підхід до

відображення культури ТО. Стратегії доместикації (8,8%) та форенізації (8,0%) однаково виражені у ТП і не мають домінантного характеру (див табл. 4.4).

4.3. Перекладацькі стратегії П. Куприя, І. Бражніна та В. Потапової при відтворенні культурної специфіки поеми «Енеїда»

Основними способами відтворення побутових реалій трьох ТГ поеми «Енеїда» в польському перекладі є підбір функціонального аналога (42,7%), метод уподібнення і транскодування (по 13,2%), гіперонімічне перейменування (12,1%), калькування (8,0%). У перекладі не мають прямих відповідників 3,8% аналізованої побутової КСЛ (див табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Способи відтворення побутових реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського в перекладі П. Куприя

Спосіб перекладу побутових реалій	Традиційні напії n=99		Традиційні страви n=145		Традиційний одяг n=119		Разом n=363	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Відповідник відсутній	2	2,0	10	6,8	2	1,6	14	3,8
Гіперонімічне перейменування	5	5,0	23	15,8	16	13,4	44	12,1
Гіпонімічне перейменування	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Дескриптивна перифраза	2	2,0	2	1,3	4	3,3	8	2,2
Калькування	5	5,0	18	12,4	6	5,0	29	8,0
Комбінована реномінація	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Контекстуальне розтлумачення	1	1,0	2	1,3	1	0,8	4	1,1
Лексико-синтаксичне перефразування	2	2,0	0	0,0	1	0,8	3	0,8
Метод уподібнення	9	9,1	18	12,4	21	17,7	48	13,2
Міжмовне запозичення	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Семантичне увиразнення	0	0,0	5	3,4	1	0,8	6	1,7

Продовження табл. 4.5

Спосіб перекладу побутових реалій	Традиційні напої n=99		Традиційні страви n=145		Традиційний одяг n=119		Разом n=363	
	n	%	n	%		n	%	n
Ситуативний відповідник	9	9,1	4	2,7	4	3,3	17	4,7
Транскодування	28	28,2	11	7,6	9	7,5	48	13,2
Функціональний аналог	36	36,3	65	44,8	53	45,3	155	42,7

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Як видно з табл. 4.5, значна частина українських побутових реалій має функціональні аналоги в польській мові. Це пов'язано з тим, що МО та МП належать до групи слов'янських мов. Важливим фактором є близькість географічного розташування, а також спільність історичного розвитку української та польської культур на етапі створення поеми. Їхня взаємодія відбувалася, у т.ч на побутовому рівні, тому значний відсоток назв ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» і «традиційний одяг» мають не тільки спільні функції, але й ідентичну форму запису, споріднені за походженням.

У польському перекладі напрацьовано механізм застосування **функціонального аналога** для відтворення лексем з різним семантичним обсягом:

1. На позначення тих назв, які поза контекстом є загальними поняттями і не містять культурної семантики. Сюди належать лексичні одиниці, значення яких не містить культурної ознаки. Вони отримують конотативне наповнення в більших структурних утвореннях: ядра-реаліях, кластерах, у складі фразеологізмів. Функціональні аналоги такого типу характерні й для англомовного та німецького перекладів, мають традиційну форму запису в МП. Культурна специфіка цих одиниць може набувати експліцитного вираження в контексті:

МО: *То всякі вродяться potravи ...:*

*Пивце, **винце**, медок, горілка* [283, с. 130]

ПК: *Gorzalka, **winko**, piwko, miodek* [284, с. 121].

Тут лексема *винце* набуває конотації «високоякісний напій», «напій аристократичних верств населення». Культурна специфіка може залишатися й латентною:

МО: *Часник, рогіз, паслін, кислиці,*

*Козельці, терн, **глід**, полуниці* [283, с. 106]

ПК: *Jabluczka dzikie, czosnek, psiankę,*

*Truskawki, **glóg**, tarń bez ustanku* [284, с. 99].

У поданому кластері перераховано дикі рослини, які споживали в їжу тільки діти [21, с. 84]. І в оригінальному уривку, і в його польськомовному відповіднику цю інформацію збережено на імпліцитному рівні.

2. На позначення інтернаціональних понять, форма запису яких є подібною в різних мовах, а отже, характерною не тільки для польського, а й інших перекладів:

МО: *І їли бублики, **кав'яр*** [283, с. 133]

ПК: *І obwarzanki jedli, **kawior*** [284, с. 122];

МО: ***Медок**, сивушку попивали* [283, с. 57]

ПК: *І **miód**, gorzałkę porijali* [284, с. 56];

МО: *І по трактирах **пунш** пила* [283, с. 212]

ПК: *... і obficie **Poncz** po oberżach z nimi piła* [284, с. 189].

3. На позначення регіональних реалій, форма запису яких переважно збігається. Функціональні аналоги такого типу характерні також для російських перекладів:

МО: ***Пальонки** вдома ковтанув* [283, с. 191]

ПК: *Ów **przeralanki** łyknał jasnej* [284, с. 171];

МО: *Пили на radoщах **сивуху***

І їли сім'яну макуху [283, с. 26]

ПК: *Wśród uciech pili wciąż **siwuchę***

A zakąszali ją makuchiem [284, с. 32].

При відтворенні інтернаціональних та особливо регіональних реалій польською мовою спостерігається збіг зовнішньої форми функціонального аналога з формою лексем, отриманих шляхом транскодування. Способом графічного перенесення відтворено власне українські назви-реалії, референти яких є символами матеріальної культури українського народу, його національної міфологічної дійсності. Функціональний аналог і транскодування, які широко вживаються для відтворення побутової лексики трьох ТГ поеми, є відмінними з погляду прагматики. Можливість підібрати функціональний аналог вказує на універсальність денотативного і часто конотативного значення одиниці перекладу як в МО, так і МП, заданість її ознак у межах кількох культурних систем. Такий спосіб перекладу не є орієнтованим на читача чи оригінал, а зумовлений об'єктивними процесами розвитку мов. Натомість транскодування відображає джерелоцентричний підхід до перекладу. Його завданням є зберегти екзотичність авторського тексту. З огляду на те, що зовнішня форма функціональних аналогів та транслітерованих одиниць у МП нерідко збігається, для встановлення того, про який саме спосіб перекладу йдеться, необхідним є проведення детального етимологічного аналізу одиниці МО.

4. На позначення реалій, назви та референти яких запозичено українською мовою з польської. Функціональні аналоги такого типу найчастіше трапляються в ТГ «традиційний одяг»:

МО: *He ti se, що в **цвітних жупанах,**
В кармазинах або в сап'янах* [283, с. 107]

ПК: *To nie ci, co wciąż lśnią w **żupanach,**
Czy karmazynach, safianach* [284, с. 100];

МО: *Взяла очіпок грезетовий
І кунтуш з усами люстровий,
Пішла к Зевесу на ралець* [283, с. 21]

ПК: *Włożyła czepek brokatowy,
Z galonem kontusz lustrynowy
I do Zeusa poszła żwawo* [284, с. 29].

Попри формальну ідентичність та регіональний статус реалії можуть набувати специфічних конотацій у ТП. Польськомовна лексема *kontusz* містить денотат «старопольський верхній чоловічий одяг» [309]. У контексті оригінального уривку поеми вбрання, позначене цією назвою, є елементом жіночого костюму. Отже, змін можуть зазнавати не тільки конотації, а й денотативні характеристики. Не завжди піддаються відтворенню також особливості локальної семантики.

Для відтворення реалій, що є маркерами української культури, перекладач найчастіше обирає техніку **транскодування** або **метод уподібнення**. Це виражено через однаковий відсоток контекстуальних вживань польськомовних відповідників, отриманих у результаті застосування двох зазначених способів. Представлені у них стратегії форенізації та доместикації свідчать про спроби ПК збалансувати в ТП специфічні елементи культури-джерела та цільової культури. Методом уподібнення відтворено реалії в таких уривках:

МО: *А послі танців **варенухи***

По філіжанці піднесли [283, с. 27]

ПК: *Po tańcach wszystkim też **krupniku***

Po filiżance tu podano [284, с. 33];

МО: *Лемішку, **зубці**, пупрю, квашу* [283, с. 26]

ПК: *Lemieszkę, **peścak**, papkę, kaszę* [284, с. 32].

Шляхом транскодування перекладач відтворює ті назви, які були освоєні польською мовою у формі МО внаслідок міжмовного та міжкультурного обміну:

МО: *Кругом дівчата танцювали*

*В дробушках, чоботах, в **свитках*** [283, с. 26]

ПК: *Dziewczęta w **świtkach przewspaniałych***

W nowiutkich butach w krąg tańczyły [284, с. 33];

МО: *З отрібки **баба-шарпанина*** [283, с. 133]

ПК: *Z wątróbki **babka-szarpanina*** [284, с. 122];

МО: *Борщю скуштуйте, **галушок*** [283, с. 168]

ПК: *Skosztujcie barszczu i **galushek*** [284, с. 150].

До особливостей перекладацького методу ПК належить застосування різних способів відтворення до однакових культурно-специфічних одиниць оригіналу в різних контекстах. При цьому вибір конкретного прийому не залежить безпосередньо від контекстуального середовища, а є значною мірою ситуативним. Цю закономірність особливо помітно на фоні різного ступеня адекватності та експресивності польськомовних відповідників. Метод уподібнення і транскодування демонструють комплементарність у перекладі побутових реалій польською мовою. Це дозволяє: 1) збалансувати уніфікуючу гіперонімію в перекладі інших реалій; 2) надати ТП стилістичної виразності 3) зрівноважити співвідношення специфічних елементів колориту МО і МП в ТП.

Комплементарне застосовування транскодування і методу уподібнення для відтворення однакових одиниць МО дозволяє говорити про компенсаторну функцію цих технік у польському перекладі. Їхнім завданням є урізноманітнити мовний інструментарій перекладача:

- відповідник, отриманий методом уподібнення:

МО: *Дідона кріпко заюрила,*

*Горщок з **вареною** розбила* [283, с. 26]

ПК: *Dydona się rozochociła,*

*Z **krupnikiem** garnek aż rozbiła* [284, с. 33];

МО: *А послі танців **варенухи***

По філіжанці піднесли [283, с. 27]

ПК: *Po tańcach wszystkim też **krupniku***

Po filiżance tu podano [284, с. 33];

- відповідник, отриманий шляхом транскодування:

МО: *Над **варенухою** трудився* [283, с. 167]

ПК: *Nad **warenuchą** rad się trudził* [284, с. 149].

Комбінація методу уподібнення і транскодування може бути доповнена іншими способами перекладу, наприклад, підбором ситуативного відповідника. Таке поєднання вжито при відтворенні польською мовою лексеми *галушки* ТГ «традиційні страви» (шість контекстуальних вживань):

- відповідник, отриманий методом уподібнення (два контекстуальні вживання):

МО: *Тут з салом **галушки** лигали* [283, с. 21]

ПК: *Z słoniną **kluski** połykano* [284, с. 28];

МО: *А в чотирьох були **галушки*** [283, с. 45]

ПК: *A w czterech były **puszne kluski*** [284, с. 47];

- ситуативний відповідник (два контекстуальні вживання):

МО: *А в юшці потрух з **галушками*** [283, с. 133]

ПК: ***Pierogi** w juszce z **podrobami*** [284, с. 122];

МО: *Для куль – то **галушки** сушили* [283, с. 149]

ПК: *Z **pierogów** kule więc **suszono*** [284, с. 137];

- відповідник, отриманий шляхом транскодування (два контекстуальні вживання):

МО: *Без **галушок** як помирали* [283, с. 73]

ПК: *Jak bez **galuszek** **umierano*** [284, с. 66];

МО: *Борщю скуштуйте, **галушок*** [283, с. 168]

ПК: *Skosztujcie barszczu i **galushek*** [284, с. 150].

Метод уподібнення в польському перекладі має двоїстий характер і залежить від лексичного значення цільової одиниці. При його застосуванні перекладач враховує базові денотативні та конотативні значення лексеми МО, які часто перетинаються в українській і польській мовах, оскільки позначають подібні референти. З одного боку, введення в ТП власне польських назв-реалій призводить до адаптації значення вихідної одиниці. З іншого, при заміні реалій з регіональним значенням ТО одиницями аналогічного статусу в ТП в межах однієї ТГ адаптації культурного значення вдається уникнути. Наприклад,

МО: *А хто під **буркою** витягавсь* [283, с. 220]

ПК: *A kto **orończa** **wkrywał** **siebie*** [284, с. 196];

МО: *Загубить **чуйку** і **жупан*** [283, с. 119]

ПК: *I **żupan**, **kontusz** **gdzieś** **rozwlecze*** [284, с. 110];

МО: ***Просігне** з ушками, з **грінками*** [283, с. 168]

ПК: *Solanką w uszkach czy z grzankami* [284, с. 151].

Такий алгоритм застосування методу уподібнення споріднює цей спосіб зі **семантичним увиразненням**. Проте між названими техніками існує суттєва розбіжність. Метод уподібнення передбачає заміну культурно-специфічного значення МО рівнозначним культурно-специфічним значенням МП. Натомість механізм семантичного увиразнення вимагає дотримання кількох істотних умов, серед яких: 1) заміна культурно-специфічного значення МО іншим культурно-специфічним значенням МО, яке може мати семантичні паралелі також у МП; 2) висхідна експресивність цільового відповідника; 3) застосування як цільового відповідника лексеми, яка є відомою для більш широкого кола реципієнтів, тому за нею можна ідентифікувати культуру МО; 4) символіка значення цільового відповідника в МО. Семантичне увиразнення у польському перекладі ілюструють такі рядки:

МО: *A w kityki **krasiankami** grali* [283, с. 120]

ПК: *Lecz **pisankami** się stukali* [284, с. 112];

МО: *B **śdamaszkowemu** szuszonі* [283, с. 129]

ПК: *W **serdaczku** już **adamaszkowym*** [284, с. 119].

Значний рівень застосування **гіперонімічного перейменування** в польському перекладі дає змогу розглядати цей спосіб серед домінуючих. Він певною мірою споріднює польський переклад з англомовним і німецьким, проте тут не є визначальним для загального тону відтворення культурної специфіки всього тексту. Як і в англомовному перекладі, в польському трапляються випадки уніфікуючої заміни, коли відповідник до кількох специфічних понять ТО в межах цілого ТП є лексема МП з широкою семантикою (див. підрозділ 3.3). У зв'язку з цим спорідненість української та польської мов не є визначальним фактором для досягнення оптимального рівня адекватності у відтворенні культурної специфіки оригіналу. У ході аналізу відповідників до побутових реалій з'ясовано, що ступінь їхньої адекватності стосовно одиниць МО залежить не тільки від контексту окремого ядра-реалії, кластера чи навіть нагромадження кластерів. Їхню адекватність необхідно визначати за загальним індексом вживання в різних

контекстуальних ситуаціях. Лексеми з виразним культурним забарвленням можуть набувати гіперонімічного звучання у випадку їхнього недиференційованого застосування. Так, транслітерована лексема *gorzałka* попри виразну культурну маркованість набуває родових ознак у перекладах таких реалій:

МО: *Хто добре **пінної** лигнув* [283, с. 173]

ПК: *Kto dobrze **lyknął gorzałczyny*** [284, с. 154];

МО: *Як **чикилдихи** обіжрався* [283, с. 42]

ПК: ***Gorzałkę** chlejąc w cudzym domu* [284, с. 46].

Максимально зберігаючи національний компонент, цей польськомовний відповідник виносить за межі ТП цілу низку інших специфічних сем, які містять лексеми МО. При такому відтворенні реалії *пінна* не збережено денотативну сему «горілка, настояна на ялівці» [48, с. 167]. Не відображено в перекладі також ознаку «низькопробна горілка» [48, с. 176], яку містить лексема *чикилдиха* і на яку чітко вказує контекст.

Однією з істотних рис культурно-специфічного лексикону мови є його динамічність, що виражена у поступовій архаїзації одного або кількох семантичних значень. При перекладі віддаленого часовою дистанцією КСТ важливо врахувати цю особливість, як і невідповідність між фоновими знаннями сучасників оригіналу та читачів перекладу, розведених у часі та естетичних вимірах. Часовий фактор позначається на адекватності відтворення КСЛ. Вибір хибного значення призводить не лише до нівелювання культурної семантики, а й осучаснення лексики. Це простежуємо на прикладі відтворення польською мовою лексеми *юпка*:

МО: *Приходила і ся сюди*

В червоній юпочці баєвій [283, с. 26]

ПК: *W spódniczce drogiej, bo bajowej* [284, с. 33].

Вибір такого відповідника частково пов'язаний з наявністю в лексиконі поеми «Енеїда» І. Котляревського значної кількості запозичень з російської мови. Внаслідок цього виникає явище **асинхронної міжмовної омонімії**, при якому

збігається план вираження лексеми *юбка*, що входить до складу сучасної російської мови, та україномовної лексеми *юпка*. При цьому їхні значення не є тотожними, оскільки лексема МО пов'язана з конкретним історичним періодом. У сучасному костюмі відсутній референт, мовним вираженням якого є лексема *юпка* – «святковий жіночий верхній одяг із трьома клинцями і великим виложистим кроєм» [47, с. 92]. ПК буквально відтворює запозичене з лексико-семантичних запасів російської мови значення [129, с. 29], в якому відсутній власне український національний колорит.

Аналіз релевантних способів перекладу побутових реалій поеми «Енеїда» (табл. 4.5) дає змогу з'ясувати особливості перекладацьких стратегій ПК (див. табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Стратегії відтворення культурної специфіки поеми «Енеїда»

I. Котляревського польською мовою (на основі побутових реалій)

Стратегія відтворення культурної специфіки оригіналу		Разом у трьох ТГ	Сумарний показник
		%	%
Нейтралізація	Гіперонімічне перейменування	12,1	15,4
	Дескриптивна перифраза	2,2	
	Контекстуальне розтлумачення	1,1	
Доместикація	Метод уподібнення	13,2	13,2
	Міжмовне запозичення	0,0	
Форенізація	Транскодування	13,2	14,9
	Комбінована реномінація	0,0	
	Семантичне увиразнення	1,7	
Універсалізація	Функціональний аналог	42,7	42,7
Елімінація	Відповідник відсутній	3,8	4,6
	Лексико-синтаксичне перефразування	0,8	

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Переклад ПК містить ознаки, які споріднюють його з перекладами російською мовою. Певні паралелі спостерігаємо також у зіставленні з

англомовним і німецьким перекладами. З табл. 4.6 видно, що генетична спорідненість української та польської мов зумовлює можливість підбору функціональних аналогів до майже половини (42,7%) всіх побутових реалій поеми «Енеїда». Типологія функціонального аналога визначається семантичним обсягом реалії (специфічне значення набуте у конкретному контексті) та її класифікацією за місцевим поділом (регіональний статус) [20, с. 57]. Це дає змогу говорити про універсальну природу функціонального аналога в українсько-польському бінарному зіставленні. Істотний показник нейтралізації (15,4%) і типологія цієї стратегії вказують на певні паралелі в перекладацьких методах ПК, БМ та ІКС. Водночас стирання національного колориту української поеми в польському перекладі відчутне меншою мірою, оскільки компенсується іншими стратегіями. ПК намагається зрівноважити семантичний та прагматичний аспекти перекладу, на що вказує майже однаковий показник застосування стратегій форенізації (14,9%) та доместикації (13,2%). Це та найнижчий з-поміж перекладів відсоток елімінації культурно-означених одиниць (4,6%) дозволяє говорити про високий ступінь адекватності польського перекладу у відтворенні маркерів національної міфологічної дійсності поеми «Енеїда» – реалій.

Контрастивне дослідження перекладів різних авторів однією мовою дозволяє не тільки з'ясувати особливості перекладацького методу кожного із них. Воно дозволяє вивірити адекватність відповідників, отриманих внаслідок застосування різних способів перекладу, порівняти їхні комунікативно-прагматичні особливості. Порівняльний аналіз одномовних відповідників дає змогу визначити потенціал лексико-семантичного складу МП для відтворення КСЛ. Завдяки цьому стає можливим встановлення об'єктивності значення генетичної спорідненості МО та МП для створення адекватного перекладу. Завдяки зіставленню найбільш значущих конвергентних і дивергентних рис перекладів однією мовою вдається простежити не обтяжені суб'єктивними факторами особливості механізмів доместикації та форенізації, з'ясувати підходи перекладачів до вирішення проблеми часової дистантності.

Основними способами перекладу побутових реалій трьох ТГ поеми «Енеїда» в перекладі ІБ є підбір функціонального аналога (38,8%), транскодування (11,8%) метод уподібнення (7,7%), калькування (7,2%) і гіперонімічне перейменування (6,9%). 14,0% побутових реалій не мають прямих відповідників у ТП (див. табл. 4.7).

Таблиця 4.7

**Способи відтворення побутових реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського
в перекладі І. Бражніна**

Спосіб перекладу побутових реалій	Традиційні напої n=99		Традиційні страви n=145		Традиційний одяг n=119		Разом n=363	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Відповідник відсутній	7	7,1	29	20,0	15	12,6	51	14,0
Гіперонімічне перейменування	9	9,1	6	4,1	10	8,4	25	6,9
Гіпонімічне перейменування	0	0,0	1	0,6	1	0,8	2	0,6
Дескриптивна перифраза	0	0,0	0	0,0	1	0,8	1	0,3
Калькування	6	6,0	19	13,1	1	0,8	26	7,2
Комбінована реномінація	1	1,0	0	0,0	0	0,0	1	0,3
Контекстуальне розтлумачення	1	1,0	1	0,6	2	1,6	4	1,1
Лексико-синтаксичне перефразування	4	4,0	2	1,3	2	1,6	8	2,2
Метод уподібнення	3	3,0	6	4,1	19	15,9	28	7,7
Міжмовне запозичення	0	0,0	0	0,0	2	1,6	2	0,6
Семантичне увиразнення	0	0,0	5	3,4	0	0,0	5	1,4
Ситуативний відповідник	4	4,0	7	4,8	4	3,3	15	4,1
Транскодування	19	19,2	13	8,9	11	9,2	43	11,8
Функціональний аналог	45	45,4	56	37,9	41	34,4	141	38,8

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Основними способами відтворення побутових реалій поеми «Енеїда» в перекладі ВП є підбір функціонального аналога (40,0%), транскодування (16,5%),

калькування (7,4%), метод уподібнення (7,1%), ситуативний відповідник (5,8%) і гіперонімічне перейменування (5,5%). 10,2% аналізованих побутових реалій не мають прямих відповідників у ТП (див. табл. 4.8).

Таблиця 4.8

**Способи відтворення побутових реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського
в перекладі В. Потапової**

Спосіб перекладу побутових реалій	Традиційні напої n=99		Традиційні страви n=145		Традиційний одяг n=119		Разом n=363	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Відповідник відсутній	8	8,1	17	11,7	12	10,0	37	10,2
Гіперонімічне перейменування	2	2,0	5	3,4	12	10,9	19	5,5
Гіпонімічне перейменування	0	0,0	2	1,3	3	2,5	5	1,4
Дескриптивна перифраза	0	0,0	0	0,0	1	0,8	1	0,3
Калькування	4	4,0	21	14,4	2	1,6	27	7,4
Комбінована реномінація	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Контекстуальне розтлумачення	0	0,0	3	2,0	1	0,8	4	1,1
Лексико-синтаксичне перефразування	8	8,1	0	0,0	0	0,0	8	2,2
Метод уподібнення	5	5,0	12	8,2	9	7,5	26	7,1
Міжмовне запозичення	1	1,0	0	0,0	0	0,0	1	0,3
Семантичне увиразнення	0	0,0	3	2,0	4	3,3	7	1,9
Ситуативний відповідник	10	10,1	4	2,7	7	5,8	21	5,8
Транскодування	19	19,2	15	10,3	26	21,8	60	16,5
Функціональний аналог	42	42,4	63	42,7	41	34,4	145	40,0

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Як видно з табл. 4.7 і табл. 4.8, основні способи відтворення побутових реалій у двох російських перекладах в цілому збігаються. Тісні генетичні зв'язки між українською та російською мовами і спільність багатьох культурних, історичних, міфологічних та ін. аспектів розвитку, в т.ч. й пов'язаних з їжею та одягом, дозволяють перекладачам порівняно безперешкодно застосовувати

техніку транскодування для відтворення українських реалій. Це не створює труднощів для цільового реципієнта і не позбавлене прагматичної мотивації. Такі назви, як *брага*, *грінки*, *кисіль*, *капота*, *онучі* тощо є добре відомими для російського читача, бо в них відображено матеріальну культуру його народу. Тож їхні транскодовані назви є повноцінними функціональними аналогами з ідентичною семантикою.

З рецептивно-комунікативного погляду переклад ІБ позначений орієнтацією на читача. Вона полягає в **культурному одомашненні** першотвору, вираженому у включенні до ТП лексичних одиниць-маркерів російської культури. Натомість варіант ВП демонструє спрямованість на оригінал твору. Перекладачка досягає **культурного очуження** в перекладі, максимально зберігаючи національний колорит оригіналу. На практиці ця діаметральність досягається послідовним застосуванням різних способів відтворення в межах двох перекладів для однакових одиниць оригіналу:

1. Метод уподібнення (ІБ) і транскодування (ВП):

караблик – ІБ: *чепець* – ВП: *кораблик*

керя – ІБ: *епанча* – ВП: *киря*

очіпок – ІБ: *чепець* – ВП: *очипок*

постоли – ІБ: *лапти* – ВП: *постолы*

свитки – ІБ: *кафтан* – ВП: *свитки*

сорочка – ІБ: *рубашка* – ВП: *сорочка*

шапочка – ІБ: *папах* – ВП: *шапченка*

горілка – ІБ: *водка* – ВП: *горелка*

2. Гіперонімічне перейменування (ІБ) і транскодування / функціональний аналог (ВП):

галанці – ІБ: *штаны* – ВП: *голландцы*

дерга – ІБ: *юбки* – ВП: *дерюга*

підпінок – ІБ: *горилка* – ВП: *подпенюк*

сивушка – ІБ: *горилочка* – ВП: *сивуха*

коровай – ІБ: *хлеб* – ВП: *каравай*

сухари – ІБ: *хлеб* – ВП: *сухари*

3. Ситуативний відповідник (ІБ) і транскодування / функціональний аналог (ВП):

кожухи – ІБ: *кафтаны* – ВП: *кожухи*

кунтуш – ІБ: *кофта* – ВП: *кунтуш*.

4. Міжмовне запозичення (ІБ) і транскодування (ВП):

шнурівка – ІБ: *корсет* – ВП: *шнуровка*

юпочка – ІБ: *корсетка* – ВП: *юпочка*.

Помітно, що ВП вдається до транскодування, тоді як ІБ надає перевагу трансформації лексичного значення одиниць МО. В окремих епізодах спостерігається протилежна динаміка відтворення, при якій більш виразно виявляється культурне очуження перекладу ІБ, наприклад, *шушун* – функціональний аналог *шушон* (ІБ), гіперонім *шубейка* (ВП); *чоботи* – транскодування *чоботы* (ІБ) – функціональний аналог *сапожки* (ВП); *капоты* – функціональний аналог *капоты* (ІБ) – гіперонім *накидка* (ВП) тощо.

Зіставлення російськомовних відповідників дозволяє виокремити в межах транскодування два функціонально самостійні принципи відтворення: власне **транслітерацію** та **освоєння**. Останнє як різновид транскодувальної техніки виявляє типологічно відмінні від транслітерації риси не тільки на формальному, а й комунікативному рівнях. У процесі освоєння видозмінюються морфологічні ознаки одиниці оригіналу з метою її пристосовування до граматичної парадигми цільової мови. Застосування транслітерації або освоєння по-різному впливає на дотримання в перекладі специфіки оригіналу. Вибір транслітерації спрямований на текст-джерело, збереження його формальних параметрів, а з огляду на спорідненість мов – і семантичного потенціалу. Освоєння передбачає певний ступінь лінгвістичної адаптації. Перекладач, освоюючи вихідну реалію, «перекладає і те, що написав автор, і те, заради чого він це написав» [96, с. 19].

Зіставлення відповідників, отриманих шляхом застосування транслітерації та освоєння, вказує на дві основні тенденції: 1) зростання кількості транслітерованих одиниць у перекладі ІБ порівняно з перекладом ВП; 2)

зростання кількості освоєних одиниць у перекладі ВП порівняно з перекладом ІБ. Це підтверджує, що для стилю ВП є характерним певне **лінгвістичне одомашнення**:

горілка – ІБ: транслітерація *горилка* – ВП: освоєння *горелка*

чоботи – ІБ: транслітерація *чоботы* – ВП: освоєння *чеботы*

Застосування техніки освоєння не завжди є вдалим. Наприклад, лексема *горелка*, яка є відповідником до одиниці МО *горілка*, може бути трактована як вияв міжмовної омонімії, оскільки в російській мові вона має усталене значення – «пристрій для горіння палива» [288, с. 219].

Застосування у ТП лексики МО з більш вираженим культурним компонентом семантики з метою **семантичного увиразнення** поєднує творчі методи авторів аналізованих перекладів російською та англійською мовами. У російських перекладах заміна може мати гіперонімічний (*бухинка* – ВП: *каравай* (хліб); *потанці* – ІБ: *каравай* (хліб)) або суперординатний (*охвоти* – ІБ: *вышитые сорочки* (одяг); *охвоти* – ВП: *кунтуш* (одяг)) деномінатор. Такі російськомовні відповідники дозволяють досягти бажаного комунікативного ефекту, виконуючи компенсаційну, інформативну та експресивну функції:

МО: *Були в свитках, були в охвотах,
Були в дульєтах і в капотах* [283, с. 97]

ІБ: *В свитках были и в платочках,
В капотах, вышитых сорочках, –
У всякой жинки свой убор* [280, с. 68];

МО: *А в кітьки крашанками грали* [283, с. 120]

ВП: *А только писанки катали* [278, с. 129];

МО: *Мав без матні одні холоші,
І тільки слава, що в штанах ...* [283, с. 35]

ВП: *А шаровары?.. Только слава,
Что в шароварах был ты, право* [278, с. 37].

Лексеми в наведених рядках не трапляються в ТО, але їхнє інтенсивна культурна забарвленість робить їх недвозначними маркерами української

культури. Так, лексема *крашанки* має вужче значення порівняно з лексемою *писанки*. Семантика лексеми *штани* на сучасному етапі позбавлена культурних конотацій. Натомість одиниця *шаровари* безпомилково асоціюється зі станом козацтва. Це важливо в травестійно-бурлескному ключі, адже за таким принципом з епічної поеми Вергілія було вирізано українську національну міфологію та культуру в творі І. Котляревського. В інших контекстах дану лексему відтворено за допомогою застосування функціонального аналога *штаны*, графічна та фонетична форми якого збігаються в російській та українській мовах. Семантика лексеми *охвота* є імпліцитною та архаїзованою. Тому для її адекватного відтворення необхідне залучення певних експлікативних елементів. Обираючи як відповідник смислову конструкцію *вышитые сорочки*, перекладач не тільки запобігає привнесенню в ТП елементів чужої для ТО культури, а й органічно підкреслює національний колорит останнього, оскільки «зберігає характеристики хронотопу художнього твору», «переносить» читача до відповідного географічного середовища, ... культурно-історичної епохи» [6, с. 9].

Це дозволяє говорити про семантичне увиразнення як продуктивний механізм досягнення форенізації та засіб компенсації семантичних втрат оригіналу в процесі перекладу.

Аналіз релевантних способів перекладу побутових реалій поеми «Енеїда» (табл. 4.7 і табл. 4.8) дає змогу з'ясувати особливості перекладацьких стратегій ПК (див. табл. 4.9 і табл. 4.10).

Таблиця 4.9

Стратегії відтворення культурної специфіки поеми «Енеїда»

І. Котляревського російською мовою (ІБ) (на основі побутових реалій)

Стратегія відтворення культурної специфіки оригіналу		Разом у трьох ТГ	Сумарний показник
		%	%
Нейтралізація	Гіперонімічне перейменування	6,9	8,3
	Дескриптивна перифраза	0,3	
	Контекстуальне розтлумачення	1,1	

Продовження табл. 4.9

Стратегія відтворення культурної специфіки оригіналу		Разом у трьох ТГ	Сумарний показник
		%	%
Доместикація	Метод уподібнення	7,7	8,3
	Міжмовне запозичення	0,6	
Форенізація	Транскодування	11,8	13,5
	Комбінована реномінація	0,3	
	Семантичне увиразнення	1,4	
Універсалізація	Функціональний аналог	38,8	38,8
Елімінація	Відповідник відсутній	14,0	16,2
	Лексико-синтаксичне перефразування	2,2	

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

Таблиця 4.10

Стратегії відтворення культурної специфіки поеми «Енеїда»

I. Котляревського російською мовою (ВП) (на основі побутових реалій)

Стратегія відтворення культурної специфіки оригіналу		Разом у трьох ТГ	Сумарний показник
		%	%
Нейтралізація	Гіперонімічне перейменування	5,5	6,0
	Дескриптивна перифраза	0,3	
	Контекстуальне розтлумачення	1,1	
Доместикація	Метод уподібнення	7,1	7,4
	Міжмовне запозичення	0,3	
Форенізація	Транскодування	16,5	18,4
	Комбінована реномінація	0,0	
	Семантичне увиразнення	1,9	
Універсалізація	Функціональний аналог	40,0	40,0
Елімінація	Відповідник відсутній	10,2	12,4
	Лексико-синтаксичне перефразування	2,2	

Примітка. n – кількість контекстуальних вживань

З табл. 4.9 і табл. 4.10 видно, що фактор генетичної спорідненості української та російської мов є визначальним для стратегії перекладу.

Універсалізація культурної специфіки оригіналу в перекладах ІБ (38,3%) та ВП (40,0%) підтверджує існування значної кількості універсальних концептів на рівні побутової міфології у географічно близьких та споріднених у ході історії культурах. Багато назв не є власне реаліями в українсько-російському бінарному зіставленні і мають закріплені функціональні аналоги у кожній з двох мов. У цей спосіб також відтворено регіональні реалії, питома вага яких істотна в межах аналізованої пари мов. З огляду на це високий відсоток форенізації (18,4%) в перекладі ВП та порівняно низький (13,5%) – у перекладі ІБ є показником певних розбіжностей у прагматичній інтерпретації культурної специфіки першотвору двома перекладачами. ВП дотримується джерело центричного підходу, тоді як ІБ намагається пристосувати концепцію оригіналу до культури МП. На це вказує також застосування адаптивних технік, частка яких у перекладі ІБ становить 8,3%, тоді як у ВП – 7,4%. Для російських перекладів характерним є низький рівень нейтралізації культурної специфіки оригіналу (8,3% в ІБ та 6,0% – у ВП). Це зумовлено наявністю інших трансформаційних можливостей в інструментарії перекладачів, що мають справу з аналізованим бінарним зіставленням. З іншого боку, ІБ і ВП нерідко вдаються до елімінації лексем, що забарвлені національним колоритом – 16,2% і 12,4% відповідно. Як показує зіставлення цього показника в російських та польському перекладах, таке вилучення КСЛ є суб'єктивним, його можна було б уникнути.

Висновки до розділу 4

Зведена таблиця перекладацьких стратегій БМ, ІКС, ПК, ІБ та ВП (табл. 4.11) дозволяє простежити підхід кожного з них до відтворення в аналізованих перекладах культурної специфіки поеми «Енеїда» І. Котляревського. Табл 4.11 показує, що найвищий з-поміж перекладів рівень нейтралізації культурного значення спостерігається в німецькому перекладі (40,8%). Це дозволяє дійти висновку, що тут має місце найбільш відчутне стирання специфічного національного колориту як основного елементу, що виокремлює

сюжет поеми «Енеїда» І. Котляревського з міфологічного дискурсу античного світу та вводить в міфологічну площину українського народу.

Таблиця 4.11

Стратегії відтворення культурної специфіки поеми «Енеїда» в перекладах

Стратегія перекладу \ Перекладач	БМ	ІКС	ПК	ІБ	ВП
	%	%	%	%	%
Нейтралізація	33,9	40,8	15,4	8,3	6,0
Доместикація	12,6	8,8	13,2	8,3	7,4
Форенізація	5,7	8,0	14,9	13,5	18,4
Універсалізація	14,0	15,1	42,7	38,8	40,0
Елімінація	20,3	13,5	4,6	16,2	12,4

Меншою мірою нейтралізовано культурну специфіку поеми в англomовному (33,9%) та польському (15,4%) перекладах. Для російських інтерпретацій ця стратегія не є визначальною. Нейтралізацію семантики КСЛ вдається зрівноважити шляхом застосування компенсаторних прийомів: синонімічної та кількісної компенсації, семантичного увиразнення, застосування способів перекладу, що виявляють комплементарність в окремих бінарних зіставленнях тощо.

Попри генетичну спорідненість української та польської мов у перекладі ПК найбільш широко застосовано адаптивні техніки. Це призводить до певного одомашнення (13,2%) міфологічної дійсності, описаної в українській поемі, пристосування до реалій польського середовища. Стратегія доместикації є також релевантною для перекладу БМ, де становить 12,6%. Доместикація доцільна за умови, що вона не виходить на рівень макрообразної системи ТП. Цей метод перекладу є механізмом травестизації образу. Перекладач прагне дібрати не лексико-семантичний, а концептуальний аналог. Щоправда, концептосфера, з якої він походить, лежить в іншій за часово-історичними, географічними, естетичними параметрами культурній площині. Неконтрольоване одомашнення художнього тексту, внаслідок чого питома вага уподібнювальних елементів стає доміантною,

зміщує переклад у бік травестії. В такий спосіб на основі Вергілієвої «Енеїди» створено українську поему, яка під впливом нового контексту стала виразом національної міфології. Наявність окремих елементів чужої культури у ТП не є критичною. Адже в поему І. Котляревського включено різні «культурні сузір'я», що вводить цей твір в середовище світового міфу.

Для з'ясування підходу до збереження культурної специфіки оригіналу в перекладі необхідне зіставлення показників доместикації та форенізації. Так, у перекладах аналізованими германськими мовами спостерігаємо переважання доместикації (12,6% проти 5,7% (БМ), 8,8% проти 8,0% (ІКС)), слов'янськими – форенізації (14,9% проти 13,2% (ПК), 13,5% проти 8,3% (ІБ), 18,4% проти 7,4% (ВП)). Це дає підставу дійти висновку про визначальність та проблематичність фактора генетичної спорідненості МО та МП у виборі перекладацької стратегії, дотриманні прагматичного аспекту. Зіставний аналіз перекладів ІБ та ВП показав, що явища форенізації та доместикації в перекладі близькоспорідненими мовами можуть мати двоїстий характер. Очуження та одомашнення можна досягти не тільки в культурній, але й мовній площинах: введенням до ТП елементів чужої культури (метод уподібнення – культурне одомашнення), збереженням форми та змісту елементів національного колориту МО (транслітерація – культурне та лінгвістичне очуження), пристосуванням форми елементів національного колориту МО до норм МП при збереженні їхнього початкового змісту (освоєння – лінгвістичне одомашнення).

Можливість підібрати функціональний аналог вказує на універсальність денотативного і часто конотативного значення одиниці перекладу як в МО, так і МП, заданість її ознак у межах кількох культурних систем. Це підтверджують відповідні показники в перекладах ПК (42,7%), ВП (40,0%) та ІБ (38,8%). Типологія функціонального аналога дозволяє розмежувати власне українські реалії, регіональні реалії та лексику без виразної культурної специфіки.

Кількість вилучених з ТП побутових культурно-специфічних одиниць МО є найвищою в перекладі БМ (20,3%), найнижчою – в інтерпретації ПК (4,6%). Близькі показники елімінації в перекладах ІКС (13,5%), ІБ (16,2%) та ВП (12,4%)

вказують на те, що фактор генетичної спорідненості МО та МП не є визначальним для перекладності КСТ.

ВИСНОВКИ

Світова міфологія і, зокрема, культурна спадщина давнього Риму в інтерпретації І. Котляревського трансформувалася в національну специфіку українських реалій поеми «Енеїда». У перекладах предметом прочитання стає новий, закладений автором національний зміст, виражений етнографічно-побутовою лексикою, що створює для реципієнта додаткові труднощі. Аналіз результатів дослідження особливостей перекладу реалій аналізованого твору англійською, німецькою, польською і російською мовами, а також пов'язаних із ними стратегій відтворення культурної специфіки оригіналу, дав підставу сформулювати такі висновки.

Особливостями семантико-структурної організації побутових реалій ТГ «традиційні напої», «традиційні страви» і «традиційний одяг» поеми «Енеїда» І. Котляревського є вживання поряд з індивідуальними реаліями ядер-реалій з формуванням їх у кластери. Їхня поява пояснюється тим, що індивідуальні реалії можуть не мати культурного навантаження і набувати його у більшій семантичній сполучі і/або в конкретній контекстуальній ситуації. Ядра-реалії формуються з центрального і допоміжних елементів. На основі семантичних і синтаксичних зв'язків між ними нами виокремлено дві моделі – ієрархічну та однорівневу. Формування ядра-реалії за ієрархічною моделлю відбувається на основі центрального елементу, наділеного виразною культурною специфікою (власне реалії) і допоміжних елементів (реалій або нереалій), завданням яких є підкреслити її. Однорівнева модель передбачає центральний та допоміжні елементи, що рівноцінні за семантичною експресією. Тут завдання структурних одиниць – експлікувати та увиразнити культурно-специфічну інформацію цілої єдності, яка відсутня в її елементах. Особливості семантико-структурної організації реалій впливають на вибір способу перекладу.

Основними способами відтворення побутових реалій трьох ТГ поеми «Енеїда» І. Котляревського у перекладах є: - Б. Мельника – гіперонімічне перейменування (19,6%), підбір функціонального аналога (14,0%), метод

уподібнення (11,5%), дескриптивна перифраза (11,0%), ситуативний відповідник (8,2%); 14,8% усіх побутових реалій не мають прямого відповідника; - І. Качанюк-Спех – гіперонімічне перейменування (29,5%), підбір функціонального аналога (15,1%), дескриптивна перифраза (9,4%), ситуативний відповідник (9,1%), транскодування (7,7%), метод уподібнення та калькування (по 6,9%); 9,1% усіх побутових реалій не мають прямого відповідника; - П. Куприся – підбір функціонального аналога (42,7%), метод уподібнення і транскодування (по 13,2%), гіперонімічне перейменування (12,1%), калькування (8,0%); 3,8% побутових реалій не мають прямого відповідника; - І. Бражніна – підбір функціонального аналога (38,8%), транскодування (11,8%), метод уподібнення (7,7%), калькування (7,2%) і гіперонімічне перейменування (6,9%); 14,0% побутових реалій не мають прямого відповідника; - В. Потапової – підбір функціонального аналога (40,0%), транскодування (16,5%), калькування (7,4%), метод уподібнення (7,1%), ситуативний відповідник (5,8%) і гіперонімічне перейменування (5,5%); 10,2% побутових реалій не мають прямого відповідника.

Спільним для відтворення побутових реалій в перекладах поеми «Енеїда» І. Котляревського англійською та німецькою мовами (германські) є найвищий показник гіперонімічного перейменування, тоді як у перекладах польською та російською мовами (слов'янські) – функціонального аналога. Переважання гіперонімічного перейменування вказує на те, що в аналізованих германських мовах відсутні лексико-семантичні засоби, які б не лише адекватно відтворювали особливості денотату, а й частково зберігали культурні конотації одиниці оригіналу. Це є об'єктивно недосяжним, адже йдеться про культури, які рідко або зовсім не контактували між собою побутовому рівні. Високий рівень застосування функціональних аналогів у перекладах аналізованими слов'янськими мовами вказує на спільність їхніх мовних і культурних парадигм. Виявлені закономірності дають змогу дійти висновку, що рівень генетичної спорідненості мов оригіналу і перекладу є визначальним для вибору перекладачем способу і стратегії відтворення культурної специфіки першотвору.

На основі аналізу основних способів перекладу побутових реалій вдається виокремити стратегії відтворення національно-культурної специфіки поеми «Енеїда» І. Котляревського в перекладах: - Б. Мельника – нейтралізація (33,9%), елімінація (20,3%), універсалізація (14,0%), доместикація (12,6%), форенізація (5,7%); - І. Качанюк-Спех – нейтралізація (40,8%), універсалізація (15,1%), елімінація (13,5%), доместикація (8,8%), форенізація (8,0%); - П. Куприся – універсалізація (42,7%), нейтралізація (15,4%), форенізація (14,9%), доместикація (13,2%), елімінація (4,6%); - І. Бражніна – універсалізація (38,8%), елімінація (16,2%), форенізація (13,5%), нейтралізація і доместикація (по 8,3%); - В. Потапової – універсалізація (40,0%), форенізація (18,4%), елімінація (12,4%), доместикація (7,4%), нейтралізація (6,0%).

Визначальним для перекладацького методу Б. Мельника та І. Качанюк-Спех є домінуючий характер стратегії нейтралізації культурної специфіки оригіналу, що призводить до відчутного стирання його національного колориту та збіднення культурно-специфічного лексику. Зіставлення показників доместикації та форенізації дає підставу стверджувати, що німецький і особливо англомовний переклади зорієнтовані на реципієнта. Їхня мета – роз'яснення незрозумілих для нього атрибутів культури-джерела або співвіднесення їх із приблизними аналогами власної.

Подібність української, польської та російської мовних і культурних систем дає змогу говорити про універсальність значної кількості назв-реалій та їхніх референтів, а отже універсалізацію як основну стратегію їхнього відтворення. Хоча часто ця універсальність є позірною, оскільки охоплює відповідники до тих одиниць оригіналу, які не мають вираженої національно-культурної семантики. Співвідношення стратегій доместикації та форенізації у російськомовних перекладах вказує, що версія В. Потапової орієнтована на адекватне збереження художнього світу оригіналу, тоді як інтерпретація І. Бражніна – на пристосування його до читача. Доместикація у цьому випадку досягається не тільки шляхом культурної (метод уподібнення), а й лінгвістичної (освоєння) адаптації. У творчому методі П. Куприся синтезовано риси, які уможливають твердження

про його різновекторність. На це вказують високі показники як тих стратегій, що нейтралізують культурну специфіку оригіналу, так і тих, що її підкреслюють.

Вивчення особливостей перекладу реалій є актуальним завданням перекладознавства і має істотні **перспективи** для подальших теоретичних і прикладних напрацювань із цього питання. Дослідження перекладацької рецепції поеми «Енеїда» І. Котляревського може бути розширене за рахунок включення до перекладознавчого аналізу інших інтерпретаційних версій і різних тематичних груп реалій. Йдеться також про зіставлення творів українського національного письменства зі світовою художньою спадщиною, органічним складником якої є міфологія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК НАУКОВО-КРИТИЧНИХ ПРАЦЬ

1. Абызов Ю. О культуре перевода (Заметки о русских переводах латышской прозы) / Ю. Абызов // Мастерство перевода. – 1969. – Вып. 6. – С. 219-270.
2. Алефиренко Н. Ф. Протовербальное порождение культурных концептов и их фразеологическая репрезентация / Н. Ф. Алефиренко // Филологические науки. – 2002. – № 5. – С. 72-81.
3. Алефіренко М. Ф. Лексико-фразеологічні засоби художньо-образної системи поеми І. П. Котляревського «Енеїда» / М. Ф. Алефіренко // Творчість І. Котляревського в контексті сучасної філології : зб. наук. праць / під ред. А. А. Бурячка та ін. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 61-76.
4. Андрес А. Л. Дистанция времени и перевод (Некоторые мысли и наблюдения) / А. Л. Андрес // Мастерство перевода : сб. стат. / гл. ред. К. И. Чуковский. – М. : Советский писатель, 1965. – С. 118-131.
5. Андрієнко Т. П. Когнітивні чинники, що визначають вибір стратегії перекладу / Т. П. Андрієнко // Філологічні трактати Сумського державного університету. – 2012. – Т. 4, № 3. – С. 5-13.
6. Андрієнко Т. П. Стратегії відтворення предметних реалій у перекладі художнього тексту / Т. П. Андрієнко // Сучасна англістика : Традиції. Сьогодення. Перспективи : тези доповідей / під ред. В. О. Самохіної. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 8-9.
7. Андрієнко Т. П. Стратегії очуження й одомашнення в перекладі художнього дискурсу з англійської мови на українську : монографія / Т. П. Андрієнко. – К. : КиМУ, 2011. – 265 с.
8. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста : антология / под ред. д.ф.н., проф. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – С. 267-279.

9. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М. : «Международ. отношения», 1975. – 240 с.
10. Бевз Н. В. Переклад як культурний феномен : герменевтико-комунікативний аспект : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 філософська антропологія, філософія культури / Надія Вікторівна Бевз. – Харків, 2010. – 20 с.
11. Бойко Л. Б. К вопросу об отражении картины мира в переводе / Л. Б. Бойко // Проблемы семантики и прагматики : сб. науч. трудов. – Калининград, 1996. – С. 13-18.
12. Болотников П. В. Межъязыковая передача украинизмов в английских переводах повестей Н. В. Гоголя / П. В. Болотников, Э. М. Исаева // Современные проблемы лингвистики и лингводидактики : материалы итоговой научно-практической конференции факультета славянской и западноевропейской филологии. – М. : МПГУ, 2011. – С. 108-110.
13. Борисенко Н. Лексические трудности перевода с близкородственных языков / Н. Борисенко // Слов'янський збірник. – Полтава : Слов'янський клуб, 2003. – Вип. 2. – С. 14-25.
14. Быкова И. Образная составляющая как релевантный признак этноконнотата / И. Быкова // Вестник Воронеж. гос. ун-та / под. ред. А. А. Кретьова и др. – 2005. – № 1. – С. 34-40. – (Серия : «Лингвистика и межкультурная коммуникация»).
15. В'єнцко В. Етнокультурний компонент як структурний елемент вербалізації концепту у фразеологічних одиницях / В. В'єнцко // Вісник Львівського університету. – 2013. – Вип. 21. – С. 123-131.
16. Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1983. – 233 с.
17. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.

18. Виноградов В. С. Темпоральная (временная) стилизация как переводческий прием / В. С. Виноградов // Филологические науки. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – № 6. – С. 54-59.
19. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин // Мастерство перевода. – 1969. – Вып. 6. – С. 432-459.
20. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 342 с.
21. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Ф. Вовк ; упоряд. Ю. Іванченко. – К. : Мистецтво, 1995. – 335 с.
22. Волинец Т. Грамматические проблемы художественного перевода / Т. Волинец // Studia Rosica posnaniensia. – Poznań, 2005. – Zeszyt XXXII. – S. 109-116.
23. Воркачев С. Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация: истоки и цели / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2005. – № 4. – С. 76-83.
24. Гаврилюк А. П. Роль концепту у перекладознавстві / А. П. Гаврилюк // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – Острог, 2012. – Вип. 25. – С. 19-21. – (Серія : Філологія).
25. Гаврилюк К. Ю. Воспроизведение бытовых концепт-реалий поэмы «Энеида» И. Котляревского в русскоязычных переводах / К. Ю. Гаврилюк // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы : Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. – 2014. – № 3 (185). – С. 6-11.
26. Гаврилюк Х. Ю. «Енеїда» І. Котляревського у польськомовному прочитанні Єжи Єнджеєвича та Петра Куприся / Х. Ю. Гаврилюк // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред.-упоряд. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. – Дрогобич, 2012. – Вип. 3. – С. 288-295.
27. Гаврилюк Х. Ю. Антропонім як перекладознавча категорія (на матеріалах англomовного та німецькомовного перекладів «Енеїди» І. Котляревського) / Х. Ю. Гаврилюк // Науковий вісник Південноукраїнського національного

педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. праць. – Одеса : Астропринт, 2011. – № 12. – С. 24-33.

28. Гаврилюк Х. Ю. Відтворення фразеологізованих концепт-реалій поеми «Енеїда» І. Котляревського в іншомовних перекладах (на основі назв страв) / Х. Ю. Гаврилюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки. – 2014. – № 9 (286). – С. 13-19.

29. Гаврилюк Х. Ю. Джерелоцентризм польськомовного перекладу поеми «Енеїда» Івана Котляревського / Х. Ю. Гаврилюк // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред.-упоряд. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. – Дрогобич, 2013. – Вип. 7. – С. 160-167.

30. Гаврилюк Х. Ю. Картина світу та її колористика у поемі «Енеїда» І. Котляревського : особливості перекладу реалій / М. І. Зимомря, Х. Ю. Гаврилюк // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка : Філологічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2013. – Вип. 116. – С. 13-18.

31. Гаврилюк Х. Ю. Культурна адаптація поеми «Енеїда» І. Котляревського в англійському та німецькому перекладах / Х. Ю. Гаврилюк // Мова в контексті культури і міжкультурної комунікації : матеріали IV науково-практичної конференції. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2008. – С. 28-31.

32. Гаврилюк Х. Ю. Перекладацький метод Б. Мельника (на матеріалі англomовного перекладу поеми «Енеїда» І. Котляревського) / Х. Ю. Гаврилюк // Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції / під ред. В. К. Зернової. – Полтава, 2010. – С. 74-76.

33. Гаврилюк Х. Ю. Поезія Тараса Шевченка в інтерпретації Пйотра Куприся польською мовою: дискурс мотиву / М. І. Зимомря, Х. Ю. Гаврилюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка : Літературознавство / під ред. д.ф.н. Ткачука М. П. – Тернопіль : ТНПУ, 2013. – Вип. 37. – С. 272-285.

34. Гаврилюк Х. Ю. Покликання збагачувати взаємодію літератур / М. І. Зимомря, Х. Ю. Гаврилюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка : Літературознавство / під ред. д.ф.н. Ткачука М. П. – Тернопіль : ТНПУ, 2011. – № 33. – С. 401-409.

35. Гаврилюк Х. Ю. Реалія у взаємодії оригіналу та перекладу (на матеріалі німецькомовного перекладу поеми «Енеїда» І. Котляревського) / Х. Ю. Гаврилюк // Особистість на тлі епохи. Науковий збірник на пошану проф. Любомира Сеника / під ред. Зимомрі М. І. та ін. – Дрогобич : Посвіт, 2010. – С. 126-135.

36. Гальчук О. «...Не минає міт!» : Античний текст у поетичному просторі українського модернізму 1920-1930-х рр. / О. Гальчук. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2013. – 552 с.

37. Гилевич Н. Има ли значение от близък или далечен език се превежда? / Н. Гилевич // Пламък. – 1979. – № 7. – С. 181-187.

38. Голиборода І. Особливості перекладу реалій Галичини англійською мовою / І. Голиборода // Іноземна філологія. – 2011. – Вип. 123. – С. 226-232.

39. Головач У. В. Етномовний компонент поетичного тексту давньогрецької трагедії як перекладознавча проблема (на матеріалі давньогрецьких трагедій та їхніх українських перекладів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Уляна Володимирівна Головач. – К., 2003. – 17 с.

40. Голубева Н. Русско-белорусский перевод как литературный и литературоведческий феномен / Н. Голубева // Слова ў мове, маўленні, тэксце : зборнік навуковых артыкулаў / пад агульнай рэд. Н. Р. Якубук. – Брэст : БрДУ, 2012. – С. 37-39.

41. Гресько М. У сусідів близьких і далеких / М. Гресько // Жовтень. – 1969. – № 9. – С. 137-145.

42. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі [Електронний ресурс]: автореф. дис. ... д.ф.н. : 10.02.16 / Владислава Валентинівна Демецька. – К., 2008. – 56 с. – Режим доступу: <http://referatu.com.ua/referats/7569/175419/?page=0>
43. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы / Д. Дюришин. – М. : Прогресс, 1979. – 320 с.
44. Ефремов В. П. Калькирование и его отличие от заимствования / В. П. Ефремов // Известия Академии наук Казахской ССР. – 1960. – Вып. 1(14). – С. 16-25. – (Серия филологии и искусствоведения).
45. Жайворонок В. В. Національно-забарвлена лексика в поезії І. П. Котляревського / В. В. Жайворонок // Українська мова : з минулого в майбутнє : матеріали наук. конф. – К., 1998. – С. 6-9.
46. Заболоцкий Н. Заметки переводчика / Н. Заболоцкий // Мастерство перевода. – 1959. – Вып. 1. – С. 251-253.
47. Закладний В. П. Старі полтавці, хто вони? Побут давніх українців за «Енеїдою» І. П. Котляревського / В. П. Закладний, М. В. Закладний. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – 176 с.
48. Закладний В. П. Чого не їли предки наші. Українська кухня за «Енеїдою» І. П. Котляревського / В. П. Закладний, М. В. Закладний. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – 184 с.
49. Зимомря М. І. Опанування літературного досвіду. Пересемність традиції сприйняття творчості Тараса Шевченка / М. І. Зимомря, О. І. Білоус. – Дрогобич : КОЛО, 2003. – 280 с.
50. Зимомря М. І. Окраса української словесності в оцінках німецьких учених I-ї пол. XIX віку (До 200-річчя появи «Енеїди» І. Котляревського / М. Зимомря // Календар «Просвіти» на 1998 рік. – Ужгород : Просвіта, 1998. – С. 125-126.
51. Зимомря М. І. Феномен духовного тексту : визначення предмета крізь призму перекладу / М. І. Зимомря // Од слова путь верстаючи й до слова... : зб. на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак, д. ф. н., проф., заслуженого працівника освіти України. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – С. 91-99.

52. Зимомря Н. И. К вопросу о феномене воздействия национальных литератур: рецепция, оценка, перевод / Н. И. Зимомря // *Recepcja treści : studia literackie i translatoryczne / zod red. : I. Zymomyra, W. Grzeszczuk, M. Zymomyra*. – Drohobycz ; Užhorod ; Częstochowa ; Gdańsk : Posvit, 2014. – S. 279-302.

53. Зимомря Н. И. Рецепция и перевод – целостность воссоздания фразеологического текста на язык цели : теоретические, методологические и практические проблемы перевода / Н. И. Зимомря, Б. С. Чуловский. – Пятигорск, 1995. – 22 с.

54. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.

55. Зусман В. Т. Концепт в культурологическом аспекте / В. Т. Зусман // *Межкультурная коммуникация : сб. научн. трудов*. – Н. Новгород : Изд-во НГУ, 2001. – С. 38-53.

56. Ирнин Б. О переводе с близких языков / Б. Ирнин // *Мастерство перевода*. – 1985. – Вып. 13. – С. 342-349.

57. Іваницька М. Л. Розвиток уявлень про очуження та одомашнення в європейському перекладознавстві / М. Л. Іваницька // *Мовні і концептуальні картини світу : зб. Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка*. – К., 2012. – Вип. 41, Ч. 2. – С. 75-82.

58. Казакова Т. А. Стратегии решения задач в художественном переводе / Т. А. Казакова // *Перевод и интерпретация текста : сб. науч. тр. / Ин-т языкознания АН СССР*. – М., 1988. – С. 56-65.

59. Кам'янець А. Інтертекстуальна іронія і переклад : монографія / А. Кам'янець, Т. Некряч. – К. : Видавець Карпенко В. М., 2010. – 176 с.

60. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову = *Theory and Practice of Translation from Ukrainian into English : посіб.-довід.* / В. І. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 608 р.

61. Кашичкин А. В. Имплицитность в контексте перевода : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Александр Викторович Кашичкин. – М. : РГБ, 2003. – 157 с.

62. Кирсанова Р. М. Розовая ксандрейка и драдедамовый платок. Костюм – вещь и образ в русской литературе XIX века / Р. М. Кирсанова. – М. : Книга, 1989. – 288 с.
63. Кирчів Р. Відгомін творчості І. П. Котляревського в польській культурі Р. Кирчів // Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях / під ред. А. Залашка. – К. : Дніпро, 1969. – С. 448-455.
64. Кисільова Я. В. Проблема збереження колориту при перекладі національно-специфічних слів (на прикладі поняття реалія) / Я. В. Кисільова // Українська орієнталістика. – К., 2009-2010. – Вип. 4-5. – С. 70-75.
65. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц (количественные и качественные характеристики) / Т. Р. Кияк. – Львів : Вища школа, 1988. – 210 с.
66. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
67. Клиновецька З. Страви й напитки на Україні / З. Клиновецька. – К. : Час, 1991. – 218 с.
68. Коваленко О. П. Формування образу національності за лексикою «Енеїди» І. П. Котляревського / О. П. Коваленко, Н. О. Вітценко // І. П. Котляревський – перший класик нової української літератури : зб. наук. статей. – Полтава, 1998. – Ч. 2. – С. 118-119.
69. Ковганюк С. П. Практика перекладу (з досвіду перекладача) / С. П. Ковганюк. – К., 1968. – 275 с.
70. Козловський В. До питання методології дослідження лінгвокультурного концепту / В. Козловський // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2008. – № 120. – С. 3-8.
71. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії) : монографія / Л. В. Коломієць. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2004. – 522 с.
72. Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1975. – 232 с.

73. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода : проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых : учеб. пособ. / В. Н. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 2000. – 132 с.
74. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
75. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 2006 – № 2-3. – С. 111-117.
76. Коптілов В. В. Теорія перекладу : навч. посіб. / В. В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
77. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – М. : ЧеРо, 2003. – 349 с.
78. Корнева Л. Перекладацькі інтерпретації фразеологізмів (на матеріалі «Енеїди» І. Котляревського) / Л. Корнева, Л. Сологуб // Слов'янський збірник. – Полтава: Слов'янський клуб, 2006. – Вип. 5. – С. 88-92.
79. Коровина И. В. Соотношение понятий «знак», «референт», «денотат» и «концепт» как основных элементов референции / И. В. Коровина // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2010. – № 4 (1). – С. 332-336. – (Серия : Филология).
80. Королева Т. М. Оценка качества перевода художественного текста / Т. М. Королева, Я. Логвина, Таркан Тектен // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : Лінгвістичні науки. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2013. – № 17. – С. 87-93.
81. Корунець І. В. Розрізнення термінів «адекватний переклад», «еквівалентний переклад», «реалістичний переклад», «точний переклад» (до ідентифікації понять) / І. В. Корунець // Наукові записки : зб. наук. праць. – К. : Міжнародний інститут лінгвістики і права, 2001. – С. 289-291.
82. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підруч. / І. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 448 с.

83. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підруч. / М. П. Кочерган. – 2-е вид. – К. : Академія, 2005. – 368 с.

84. Кочур Г. Література та переклад : Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю : у 2-х т. Т. 1. / Григорій Кочур ; упоряд. А. Кочур, М. Кочур ; передм. І. Дзюби, Р. Зорівчак. – К. : Смолоскип, 2008. – 612 с.

85. Кретов А. А. Лингвистическая теория реалии / А. А. Кретов, Н. А. Фененко // Вестник Воронежского государственного университета. – 2013. – № 1. – С. 7-13. – (Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация).

86. Кузик Д. М. І заговорив Еней по-англійськи / Д. М. Кузик // Дзвін. – 2006. – № 4. – С. 146-148.

87. Кузнецова В. Славная нежинская ярмарка [Электронный ресурс] / Валентина Кузнецова // День. – 4 лютого 1999. – № 21. – Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/ukraina-incognita/slavnaya-nezhinskaya-yarmarka>

88. Кундзич А. Переводческая мысль и переводческое недомыслие / А. Кундзич // Вопросы художественного перевода : сб. ст. / сост. Вл. Россельс. – М. : Советский писатель, 1955. – С. 213-258.

89. Кундзич О. Перевод и литературный язык / О. Кундзич // Мастерство перевода. – 1959. – Вып. 1 – С. 7-45.

90. Кухаренко В. А. Интерпретация текста : учеб. пособие для студентов пед. ун-тов / В. А. Кухаренко. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.

91. Латышев Л. К. Разноязычные тексты как объект отождествления в переводе / Л. К. Латышев // Текст и перевод / отв. ред. А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – С. 24-34.

92. Левик В. О точности и верности / В. О. Левик // Мастерство перевода. – 1959. – Вып. 1. – С. 254-275.

93. Левый И. Две главы из книги «Искусство перевода». Творческое воспроизведение / И. Левый // Мастерство перевода. – 1966. – Вып. 5. – С. 440-469.

94. Левый И. Искусство перевода / И. Левый ; пер. с чешского В. Россельса. – М. : Прогресс, 1974. – 398 с.

95. Левый И. Состояние теоретической мысли в области перевода / И. Левый // Мастерство перевода. – 1969. – Вып. 6. – С. 406- 432.
96. Липкин С. Перевод и современность / С. Липкин // Мастерство перевода. – 1963. – Вып. 3. – С. 3-52.
97. Лівицька І. Проблема дефініції та перекладу реалій в художньому тексті / І. Лівицька // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – 2009. – Вип. 81(4). – С. 173-178. – (Серія : Філологічні науки).
98. Лозко Г. Українське народознавство / Г. Лозко. – К. : АртЕк, 2004. – 472 с.
99. Лотман Ю. До побудови теорії взаємодії культур (семіотичний аспект) / Ю. Лотман // Сучасна літературна компаративістика : стратегії і методи : антологія / під ред. Д. Наливайка. – К. : ВД «Києво-Могилянська Академія», 2009. – С. 197-210.
100. Лучук Т. І. Гермес над криницею, або Українська античність / Т. Лучук // Іноземна філологія. – 2010. – Вип. 122. – С. 339-344
101. Мальцева О. Поема І. Котляревського «Енеїда» як репрезентація української національної ідентичності / О. Мальцева // Філософія. – 2009. – № 5 (96). – С. 98-102.
102. Маркевич Н. А. Обычай, поверья, кухня и напитки малороссиян / Н. А. Маркевич // Українці : народні вірування, повір'я, демонологія. – К. : Либідь, 1991. – С. 52-170.
103. Микулина Л. Национально-культурная специфика и перевод / Л. Микулина // Мастерство перевода. – 1979. – Вып. 12. – С. 79-99.
104. Михеев М. Ю. Стратегии перевода и отстранение в художественных текстах / М. Ю. Михеев, Д. О. Добровольский // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии «Диалог 2006» : междунар. конф., 31 мая – 4 июня 2006 г. : тезисы докл. – М. : Наука, 2006. – С. 394-398.
105. Мкртчян Л. Поэзия в переводе / Л. Мкртчян // Мастерство перевода. – 1969. – Вып. 6. – С. 5-46.

106. Мольнар М. Твори Івана Котляревського в чеських і словацьких перекладах / М. Мольнар // Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях / під ред. А. Залашка. – К. : Дніпро, 1969. – С. 481-483.
107. Мрозіцька У. Л. Інтра- та екстралінгвальні чинники мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень в українській мові) [Електронний ресурс]: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Уляна Любомирівна Мрозіцька. – К., 2002. – 18 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/3876.html>
108. Неділько Г. Я. Портрет у поемі І. Котляревського «Енеїда» / Г. Я. Неділько // Творчість І. Котляревського в контексті сучасної філології : зб. наук. праць / за ред. А. А. Бурячка та ін. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 51-60.
109. Новикова М. Переводческие контексты / М. Новикова // Мастерство перевода. – 1985. – Вып. 13. – С. 45-75.
110. Новикова М. Перекладач і класика (про форми і межі перекладацької інтерпретації) / М. Новикова // «Хай слово мовлено інакше...» : статті з теорії, критики та історії художнього перекладу / упоряд. В. Коптілов. – К. : Дніпро, 1982. – С. 40-51.
111. Нудьга Г. А. Котляревський за рубежом / Г. А. Нудьга // Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях / за ред. А. Залашка. – К. : Дніпро, 1969. – С. 432-447.
112. Нямцу А. До проблеми функціонування «літературних архетипів» у європейському загальнокультурному контексті / Анатолій Нямцу // Слово і час : науково-теоретичний журнал. – 2009. – № 2. – С. 3-14.
113. Нямцу А. Миф, легенда, литература (теоретические аспекты функционирования) / А. Нямцу. – Черновцы : ЧНУ Рута, 2007. – 520 с.
114. Овсянникова Е. В. Гибридизация английского языка как проблема перевода / Е. В. Овсянникова // Вісник Сумського державного університету. – Суми : Видавництво СумДУ, 2004. – № 4 (63). – С. 93-97. – (Серія : Філологічні науки).

115. Огнев В. Проблема взаимоперевода (Заметки о польско-русских поэтических связях) / В. Огнев // Мастерство перевода. – 1964. – Вып. 4. – С. 51-73.
116. Олинська В. Ю. Національно-культурний мовний компонент у структурі «Енеїди» І. П. Котляревського / В. Ю. Олинська, З. С. Сікорська // І. П. Котляревський – перший класик нової української літератури : зб. наук. статей. – Полтава, 1998. – Ч.2. – С. 96-100.
117. Олійник Т. Лінгвокультурні особливості часових інтерпретацій в англо-українському перекладі / Т. Олійник // *Studia methodologica*. – 2014. – № 36. – С. 52-57.
118. Олійник Т. Теоретичні передумови дослідження художнього перекладу / Т. Олійник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 2 (19) 2008 – 1 (20) 2011. – С. 212-225. – Серія : Мовознавство.
119. Олікова М. О. Переклад як взаємодія двох культур / М. О. Олікова // Вісник Сумського державного університету. – 2007. – Т. 2, № 1. – С. 141-144. – Серія : Філологія.
120. Пархоменко М. Новый перевод «Энеиды» И. П. Котляревского / М. Пархоменко // Мастерство перевода. – 1963. – Вып. 3. – С. 157-182.
121. Погребенник Ф. П. Іван Котляревський у зарубіжному літературознавстві / Ф. Погребенник // Слава, сонцем засіяна. – К., 1972. – С. 181-191.
122. Погребенник Я. М. Спроби перекладу творів І. Котляревського німецькою мовою / Я. М. Погребенник // Творчість І. Котляревського в контексті сучасної філології : зб. наук. праць / за ред А. А. Бурячка та ін. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 129-141.
123. Подміногін В. Дихотомія перекладацьких стратегій очуження та одомашнення в історії європейського перекладу / В. Подміногін, А. Якимчук // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка : зб. наук. праць. – Кіровоград, 2010. – Вип. 89(1). – С. 98-102.

124. Подміногін В. О. Переклад : тенденція та традиція / В. О. Подміногін // О простом и сложном профессионально : специальный выпуск Ученых записок Харьковского гуманитарного университета «Народная украинская академия», посвященный 20-летию НУА. – Харьков : Изд. НУА, 2011. – С. 176-185.
125. Полек В. Українська література у зарубіжній критиці і перекладах / В. Полек. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1998. – 199 с.
126. Попович А. Проблемы художественного перевода / А. Попович. – М. : Высшая школа, 1980. – 198 с.
127. Прима Л. Поема Івана Котляревського «Енеїда» у німецькомовній інтерпретації Остапа Грицяя / Л. Прима // Теорія та практика перекладу : наукові записки ф-ту РГФ / за ред. М. Зимомрі, В. Кеміня, І. Зимомрі. – Дрогобич : ред.-видав. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 1. – С. 144-152. – (Серія : Філологічні науки).
128. Пыпин А. Н. История славянских литератур / А. Н. Пыпин, В. Д. Спасович. – Изд. 2-е. – Т. 1. – С.-Пб., 1879. – 448 с.
129. Работнова И. П. Русская народная одежда / И. П. Работнова. – М. : Легкая индустрия, 1964. – 75 с.
130. Рагойша В. П. Проблемы перевода с близкородственных языков. Белорусско-русско-украинский поэтический взаимоперевод / В. П. Рагойша. – Минск : Изд-во БГУ им. Ленина, 1980. – 184 с.
131. Радчук В. Глобалізація і переклад / В. Радчук // Всесвіт. – 2002. – № 5-6. – С. 134-136.
132. Радчук В. Д. Забобон неперекладності (чи під силу мові Тараса переклад цитат?) / В. Д. Радчук // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – Вип. 1. – С. 329-336 – (Серія № 9 : Сучасні тенденції розвитку мов).
133. Радчук В. Перекладність в динаміці / В. Радчук // Філологія і культура : зб. наук. пр. – К., 1996. – С. 35-40.

134. Ребрій О. В. «Образ перекладача» VS «образ автора»: взаємодія чи протидія? / О. В. Ребрій // Вісник Житомирського державного університету. – Житомир : ЖДУ імені І. Франка, 2011. – Вип. 56. – С. 170-174.
135. Ребрій О. В. Системний підхід до вироблення стратегії перекладу / О. В. Ребрій // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 848. – С. 215-220.
136. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
137. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер ; дополн. и коммент. Д. И. Ермоловича. – 3-е изд. – М. : Р.Валент, 2007. – 244 с.
138. Рильський М. Проблеми художнього перекладу / М. Рильський // Зібрання творів у 20 т. Т. 16 : Фольклористика, теорія перекладу, мовознавство. – К. : Наукова думка, 1987. – С. 239-306.
139. Рильський М. Т. «Енеїда» в російському перекладі / М. Т. Рильський // Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях / за ред. А. Залашка. – К. : Дніпро, 1969. – С. 388-391.
140. Россельс В. М. Перевод и национальное своеобразие подлинника / В. М. Россельс // Вопросы художественного перевода : сборник статей. – М., 1955. – С. 167-171.
141. Рудницька Н. М. Часова дистантність художнього твору як проблема перекладу (на матеріалі перекладів «Кентерберійських оповідей» Дж. Чосера сучасною англійською, німецькою, українською та російською мовами) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Наталія Миколаївна Рудницька. – К. : Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2005. – 19 с.
142. Садівничий В. О. До питання про символи в поемі Котляревського «Енеїда» / В. О. Садівничий // І. П. Котляревський – перший класик нової української літератури : зб. наук. статей. – Полтава, 1998. – Ч.2. – С. 30-34.
143. Святова М. И. Особенности передачи диалектной лексики на близкородственный польский и дальнеродственный английский языки (на

матеріалі произведених В.М. Шукшина) / М. И. Святова, Э. М. Исаева // Современные проблемы лингвистики и лингводидактики : матер. итог. научно-практ. конф. ф-та славянской и западноевропейской филологии. – М. : МПГУ, 2011. – С. 110-114.

144. Семенец Л. Безэквивалентная лексика в композиции поэтического текста (на примере «Энеиды» И. П. Котляревского) / Л. Семенец // Слов'янський збірник. – Полтава : Слов'янський клуб, 2006. – Вип. 5. – С. 131-137.

145. Семеніхіна О. С. До проблеми поняття «рецепція» в перекладознавстві / О. С. Семеніхіна // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 6. – С. 462-464.

146. Сергеева Д. В. К вопросу о языковой концептуализации лексем, обозначающих эмоции (на материале английского и русского языков) / Д. В. Сергеева // Современные проблемы лингвистики и лингводидактики : матер. итог. научно-практ. конф. ф-та славянской и западноевропейской филологии. – М. : МПГУ, 2011. – С. 70-83.

147. Содомора П. А. Побутові реалії Гомерової «Одіссеї» у перекладі (на матеріалі українських перекладів поеми) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Павло Андрійович Содомора. – К., 2004. – 20 с.

148. Сологуб Л. Фразеологізми «Енеїди» в перекладах різних авторів / Л. Сологуб // Іван Котляревський та українська культура ХІХ – ХХ століть : зб. наук. статей. – Полтава, 2005. – С. 87-89.

149. Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів / К. К. Стамеров. – К. : Мистецтво, 1978. – Ч. 1. – 243 с.

150. Станкевич Р. Янка Купала, Якоб Колас и Максим Богданович в Болгарии [Электронный ресурс] : монографія / Р. Станкевич. – Варна, 2005. – Режим доступа : http://liternet.bg/publish16/r_stankevich/belarus/content.htm

151. Стельмашук Г. Г. Традиційні головні убори українців / Г. Г. Стельмашук. – К. : Наукова думка, 1993. – 240 с.

152. Стріха М. Український художній переклад : між літературою і націєтворенням / М. Стріха. – К. : Факт, 2006. – 344 с.

153. Сусов А. А. Размышления о концептах / А. А. Сусов, И. П. Сусов // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2006. – № 726. – Вип. 49. – С. 14-20. – (Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов).
154. Теркулов В. Концепт як інваріантне значення номінативи / В'ячеслав Теркулов // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. – 2009. – Вип. 81(3). – С. 22-26. – (Серія : Філологічні науки).
155. Ткачук М. П. «Енеїда» І. Котляревського : до проблеми типології наратора / М. П. Ткачук // Вісник Черкаського ун-ту : зб. наук. ст. – Черкаси, 2003. – С. 3-11.
156. Тупиця О. Українська безеквівалентна лексика в «Енеїді» І. П. Котляревського / О. Тупиця // Слов'янський збірник. – Полтава: Слов'янський клуб, 2006. – Вип. 5. – С. 137-141.
157. Федоренко С. В. Міжкультурна комунікація і переклад реалій / С. В. Федоренко // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – Острог, 2012. – Вип. 25. – С. 110-112. – (Серія : Філологія).
158. Федоров А. В. О художественном переводе / А. В. Федоров. – Л. : Изд. худож. лит., 1941. – 257 с.
159. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : учеб. пособие. – 5-е изд. – С-Пб. : Филологический факультет СПбГУ ; М. : ООО Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
160. Фененко Н. А. Компенсация как категория переводоведения / Н. А. Фененко, А. А. Кретов // Вестник ВГУ. – Воронеж, 2001. – № 2. – С. 89-94.
161. Фененко Н. А. Лингвокультурная адаптация текста при переводе : пределы возможного и допустимого / Н. А. Фененко // Вестник ВГУ. – Воронеж, 2001. – № 1. – С. 70-75.
162. Фененко Н. А. Язык реалій и реалии языка / Н. А. Фененко ; под ред. проф. А. А. Кретьова. – Воронеж : ВГУ, 2001. – 140 с.

163. Фененко Н. А. Переводоведение : проблемы и решения / Н. А. Фененко, А. А. Кретов // Вестник ВГУ. – Воронеж, 2002. – № 3. – С. 71-76.
164. Фененко Н. А. Перевод как канал взаимодействия культур и языков (к проблеме языкового освоения «чужой» действительности) / Н. А. Фененко, А. А. Кретов // Социокультурные проблемы перевода. – Воронеж: ВГУ, 1999. – Вып. 3. – С. 82-94.
165. Филиппов С. И. Социокультурный контекст перевода [Электронный ресурс] : программа специального курса / С. И. Филиппов. – Режим доступа : http://www.nsu.ru/education/virtual/filippov_tr.htm
166. Филиппова О. В. Языковые реалии как вербальное выражение специфических черт национальных культур / О. В. Филиппова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2009. – №1(3). – С. 196-201.
167. Фігурний Ю. Історичні витоки українського лицарства : нариси про зародження і розвиток козацької традиційної культури та національне військове мистецтво в українознавчому вимірі. – К. : Видавничий дім «Стилос», 2004. – 308 с.
168. Хачатурян Н. Реалия и переводимость / Н. Хачатурян // Мастерство перевода. – 1973. – Вып. 9. – С. 42-61.
169. Чала Ю. Реалія і культурно-маркований знак : термінологічні аспекти перекладознавства / Ю. Чала // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2010. – Вип. 89 (1). – С. 122-126. – (Серія : філологічні науки).
170. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2007. – 248 с.
171. Чередниченко О. І. Український переклад : З минулого до сьогодення / О. І. Чередниченко // Од слова путь верстаючи й до слова... : зб. на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак, д. ф. н., проф., заслуженого працівника освіти України. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – С. 21-31.

172. Чуковский К. Собрание сочинений в 15 т. Т. 3. : Высокое искусство / К. Чуковский. – М. : Terra-Книжный клуб, 2001. – 384 с.
173. Чуковский Н. К. Реалистическое искусство / Н. К. Чуковский // Мастерство перевода. – 1962. – Вып. 2. – М. : Советский писатель, 1963. – С. 11-22.
174. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика / А. Д. Швейцер. – М. : Воениздат, 1973. – 280 с.
175. Шлейермахер Ф. О разных методах перевода. Лекция, прочитанная 24 июня 1813 г. / Ф. Шлейермахер ; пер. Н. М. Берновской ; под ред. А. Л. Борисенко // Филология. – 2000. – № 2. – С. 127-145.
176. Шуман М. Слова переводимые и слова непереводимые / М. Шуман // Мастерство перевода. – 1963. – Вып. 3. – С. 124-133.
177. Эткинд Е. О поэтической верности / Е. Эткинд // Мастерство перевода. – 1962. – Вып. 2. – С. 97-151.
178. Юревич Т. Лингвистические аспекты художественного перевода / Т. Юревич // Слова ў мове, маўленні, тэксце : зборнік навуковых артыкулаў / пад агульнай рэд. Н. Р. Якубук. – Брэст : БрДУ, 2012. – С. 165-169.
179. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків : у 3-х т. Т. 1. / Д. Яворницький. – Львів : Світ, 1990. – 319 с.
180. Якимчук А. П. Стратегія очуження в перекладі та питання етнокультурної приналежності : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 – перекладознавство / Аліна Петрівна Якимчук ; Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2011. – 20 с.
181. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода / Р. Якобсон // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 16-24.
182. Adelung J. Ch. Mithridates oder allgemeine Sprachenkunde mit dem Vater Unser als Sprachprobe im beynahe fünfhundert Sprachen und Mundarten / Johann Christoph Adelung. – Th. 2. – Berlin 1809. – 808 s.
183. Aixela J. F. Culture-Specific Items in Translation / Javier Franco Aixela // Translation, Power, Subversion. – Clevedon : Multilingual Matters, 1996. – P. 52-79.

184. Andrusyshen C. H. The Ukrainian Poets Selected and Translated into English verse / Henry Andrusyshen, William Kirkconnel. – Toronto : University of Toronto Press, 1963. – 500 p.
185. Armstrong N. Translation, linguistics, culture: A French-English handbook / Nigel Armstrong. – Clevedon : Multilingual Matters, 2005. – 232 p.
186. Baker M. In Other Words : A Coursebook on Translation / Mona Baker. – London and New York : Routledge, 1992. – 305 p.
187. Bassnett S. Constructing Cultures : Essays on Literary Translation / Susan Bassnett, André Lefevere. – Multilingual matters, 1998. – 143 p.
188. Bassnett S. Translation Studies / Susan Bassnett. – London : Routledge, 1991. – 168 p.
189. Bassnett S. Translation, History and Culture / Susan Bassnett. – Pinter Publishers, 1990. – 133 p.
190. Bezenberger A. Die osteuropäischen Literaturen und die slawischen Sprachen / Adalbert Bezenberger, Aleksander Brückner, Vatroslav Jagić. – Berlin und Leipzig, 1908. – 396 s.
191. Bilous O. Zu Modellbildungen in der Rezeptionspraxis / O. Bilous // Вісник Сумського державного університету – 2003. – № 4(50). – С. 33-35. – (Серія : філологія).
192. Boas F. Language and thought / Franz Boas // Culture Bound : Bridging the Cultural Gap in Language Teaching / ed. by J. M. Valdes. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – P. 5-7.
193. Bojko-Blochyn J. I. P. Kotljarevskyj und die westeuropäische Literatur / Jurij Bojko-Blochyn // Gegen den Strom : ausgewählte Beiträge zur Geschichte der slavischen Literaturen. – Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1979. – S. 150-160.
194. Brückner A. Geschichte der russischen Litteratur / Aleksander Brückner. – Leipzig, 1905. – 508 s.

195. Bryk I. Die Bedeutung des Dichters Iwan Kotlarewskyj für die nationale Wiederbelebung Ukrainas / Iwan Bryk // *Ruthenische Revue*. – 1904. – Nr. 1. – S. 16-20.
196. Burukina O. Food preferences of characters in fiction as a manifestation of national mentality / Olga A. Burukina // *Food and language. Sprache und Essen* / hrsg. von Eva Lavric, Carmen Konzett. – Band 2. – Frankfurt am Main ; Berlin ; Bern ; Bruxelles ; New York ; Oxford ; Wien : Peterlang, 2009. – S. 353-364.
197. Catford J. C. *A Linguistic Theory of Translation : An Essay in Applied Linguistics* / J. C. Catford. – Oxford : Oxford University Press, 1965. – 103 p.
198. Connolly D. Poetry translation / David Connolly // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / Ed. by M. Baker. – London and New York : Routledge, 2005. – P. 170-176.
199. Coulthard M. *Linguistic Constraints on Translation* / Malcolm Coulthard // *Studies in Translation*. – 1992. – № 28. – P. 9-23.
200. Dobrowsky J. *Slovanka. Zur Kenntniss der alten und neuen slawischen Literatur, der Sprachkunde nach allen Mundarten, der Geschichte und Alterthümer* / Josef Dobrowsky. – Prag, 1814. – 254 s.
201. Even-Zohar I. *Polysystem Theory* / Itamar Even-Zohar // *Poetics Today*, 1979. – №1-2. – P. 287-310.
202. Ewach H. *Ukraine's Call to America* / Honore Ewach. – The Ukrainian Cultural Society of Detroit, 1947. – 173 p.
203. Feyrer C. *Kultur und Kulnaria im Transfer : von der Alchimie des Kochens zur Synergie kulinarischer Kultureme in der Translation* / Cornelia Feyrer // *Food and language. Sprache und Essen* / hrsg. von Eva Lavric, Carmen Konzett. – Frankfurt am Main ; Berlin ; Bern ; Bruxelles ; New York ; Oxford ; Wien : Peterlang, 2009. – Bd 2. – S. 389-403.
204. Floros G. *Cultural Constellations and Translation* / Georgios Floros. – EU-High-Level Scientific Conference Series. – MuTra, 2007. – P. 1-20.
205. Franzos K. E. *Vom Don zur Donau. Neue Kulturebilder aus «Halb-Asien»* / Karl Emil Franzos. – Stuttgart, 1890. – 371 s.

206. Graham H. The travestied Aeneid and Ivan P. Kotliarevskii, the Ukrainian Vergil / Hugh Graham. – Vergilius. – 1959. – Vol. 5. – P. 5-11.
207. Grutman R. Multilingualism and translation / Rainier Grutman // Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Ed. by M. Baker. – London and New York : Routledge, 2005. – P. 157-160.
208. Guerra A. F. Translating Culture : problems, strategies and practical realities / Ana Fernandez Guerra // Art and Subversion. – 2012. – Lt. 1. – No. 1. – P. 1-27.
209. Harvey M. A Beginner's Course in Legal Translation : the Case of Culture-bound Terms [Electronic resource] / Malcolm Harvey // La traduction juridique: histoire, théorie(s) et pratique. – 2000. – Access mode: <http://www.tradulex.org/Actes2000/sommaire.htm>
210. Havrylyuk Kh. Intertextual paradigm of the Ukrainian national cuisine and its pedagogical discourse (based on "Aeneid" by I. P. Kotlyarevskiy) / Khrystyna Havrylyuk // Wybrane problemy dydaktyki w wymiarze teoretyczno-praktycznym / red. A. Karpińska, A. Szwarc. – Warszawa : Wydawnictwo Akademickie ŻAK, 2014. – S. 159-173.
211. Hermans Th. Models of translation / Theo Hermans // Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Ed. by M. Baker. – London and New York : Routledge, 2005. – P. 154-157.
212. Hermans Th. Translation in Systems : Descriptive and Systemic Approaches Explained / Theo Hermans // Translation Theories Explained. – United Kingdom : St. Jerome, 1999. – Ser. 7. – 195 p.
213. Hervey S., Higgins I. Thinking French Translation. A Course in Translation Method : French to English / Sandor Hervey, Ian Higgins. – London : Routledge, 2002. – 287 p.
214. Holzer P. Pragmatische und kulturpaarspezifische Aspekte der Übersetzung von landestypischen Kulinaria / Peter J. Holzer // Food and language. Sprache und Essen / hrsg. von Eva Lavric, Carmen Konzett. – Frankfurt am Main ; Berlin ; Bern ; Bruxelles ; New York ; Oxford ; Wien : Peterlang, 2009. – Bd 2. – S. 377-387.

215. Hongwei C. Cultural difference and translation / Chen Hongwei // *Translations' Journal*. – 1999. – № 44. – P. 121-132.
216. House J. *Translation* / Juliane House. – Oxford and New York : Oxford university press, 2009. – 122 p.
217. Ivir V. Procedures and strategies for the translation of culture / Vladimir Ivir // *Indian Journal of Applied Linguistics*. – 1987. – 13(2). – P. 35-46.
218. Ivir V. Translation and backtranslation / Vladimir Ivir // *Yugoslav General Linguistics* / ed. by M. Radovanović. – John Benjamins Publishing, 1989. – 131 p.
219. Jakobiec M. Iwan Kotlarewski i literatura polska / Marian Jakobiec. – *Slavia orientalis*. – 1970. – Nr. 2. – S. 155-163.
220. Jones F. R. On Aboriginal Sufferance : A Process Model of Poetic Translation / Francis R. Jones // *Target*. – 1(2). – P. 183-199.
221. Jurkowski M. Słownictwo ludowe w “Eneidzie” Kotlarewskiego (nazwy potraw, napojow, naczyn i ubiorow) / Marian Jurkowski. – *Slavia orientalis*. – 1970. – Nr. 2. – S. 179-194.
222. Kalėdaitė V. Translation of Lithuanian Culture-Specific Items into English / Violeta Kalėdaitė, Vilma Asijavičiūtė // *Kalbotyra*. – 2005. – 55 (3). – P. 31-37.
223. Karamanian A. P. Translation and Culture [Electronic resource] / Alejandra P. Karamanian // *Translation Journal*. – 2002. – Vol. 6. – No. 1. – Access mode : <http://www.translationdirectory.com/article14.htm>
224. Karasek J. *Slavische Literaturgeschichte* / Josef Karasek. – Teil 1 : Ältere Literatur bis zur Wiedergeburt. – Leipzig, 1906. – 178 s.
225. Katan D. *Translating cultures. An introduction for translators, interpreters and mediators* / David Katan. – Manchester : St Jerome, 1999. – 273 p.
226. Katschaniuk-Spiech I. Die Aeneas-Travestien von Blumauer und Kotljarevs'kyj / I. Katschaniuk-Spiech // *Recepcja treści : studia literackie i translatoryczne* / pod red. : I. Zymomrya, W. Grzeszczuk, M. Zymomrya. – Drohobycz ; Użhorod ; Częstochowa ; Gdańsk : Posvit, 2014. – S. 302-318.

227. Kenny D. Equivalence / Dorothy Kenny // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / ed. by M. Baker. – London and New York : Routledge, 2005. – P. 77-80.
228. Kirsanova E. Conventional and creative use of food and food metaphors in Russian fiction : challenges and translation / Elena Kirsanova // *Food and language. Sprache und Essen* / hrsg. von Eva Lavric, Carmen Konzett. – Frankfurt am Main ; Berlin ; Bern ; Bruxelles ; New York ; Oxford ; Wien : Peterlang, 2009. – Bd 2. – S. 365-376.
229. Kobylanska O. Kleinrussische Novellen / Olga Kobylanska // *Eingeleitet durch einen Essay „Ein Jahrhundert kleinrussischer Literatur“ von Georg Adam.* – J. E. E. Bruns' Verlag, 1901. – 184 s.
230. Kołakowski T. Eneida Iwana Kotlarewkiego na tle doswiadczeń gatunkowych poematu heroikomicznego (rozważania typologiczne) / Tadeusz Kołakowski. – *Slavia Orientalis*. – 1972. – Nr. 4. – S. 383-398.
231. Kovacs F. Meaning : The Translators' Role in Claryfying some misconceptions [Electronic resource] / Ferenc Kovacs // *Translation Journal*. – 2008. – Vol. 12, No. 4. – Access mode : <http://translationjournal.net/journal/46meaning.htm>
232. Kozak S. Problem tradycji narodowych i romantyzmu w „Eneidzie“ Kotlarewskiego / Stefan Kozak. – *Slavia orientalis*. – 1970. – Nr. 2. – S. 141-154.
233. Kreweckyj I. Literarische Charakterbilder. Iwan Kotlarewskyj / Iwan Kreweckyj // *Ruthenische Revue*. – 1904. – Nr. 21 – S. 599-603.
234. Lefevere A. Translation, rewriting & the manipulation of literary fame / André Lefevere. – London : Routledge, 1992. – 176 p.
235. Leppihalme R. Culture bumps : An Empirical Approach to the Translation of Allusions / Ritva Leppihalme. – Clevedon : Multilingual Matters, 1997. – 241 p.
236. Łesiów M. Elementy staroukraińskie w języku I. Kotlarewskiego / Michał Łesiów. – *Slavia orientalis*. – 1970. – Nr. 2. – S. 195-205.
237. Lewicki Jo. Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien / Joseph Lewicki. – Przemyśl, 1834. – 267 s.
238. Lewis Ph. E. The Measure of Translation Effects / Philip E. Lewis //

Difference in Translation / ed. by Joseph F. Graham. – Ithaca : Cornell University Press, 1985. – P. 31-62.

239. Liashchenko O. The Bottom of the Iceberg : The Explicitaion of the Implicit in English-Ukrainian-English Translation [Electronic resource] / Oleksandra Liashchenko // Translation Journal. – 2008. – Vol. 12, No. 2. – Access mode: <http://translationjournal.net/journal/44explicitation.htm>

240. Manning C. A. The Aeneid of Kotlyarevsky / Clarence A. Manning // The Classical Weekly. – 1942. – Vol. 36, No. 8. – P. 91-93.

241. Messick B. Notes on Transliteration / Brinkley Messick // Transalting Cultures : perspectives on translation and anthropology / ed. by Paula G. Rubel, Abraham Rosman. – Oxford ; New York, 2003. – P. 177-197.

242. Moretti M. L'Eneida di Kotljarevs'kyj specchio della societa' Ucraina alla fine del XVIII secolo / Marina Moretti // L'Ucraina del XVIII secolo. – Padova, 2000. – P. 156-174.

243. Morfill W. R. Slavonic literature / William Richard Morfill. – London, 1883. – 264 p.

244. Nevrlý M. Kotljarevskyi Ivan a jeho buditelske dilo / Mikulas Nevrlý. – Praha, 1954. – 14 s.

245. Newmark P. A Textbook of Translation / Peter Newmark. – New York, London : Prentice Hall, 1988. – 304 p.

246. Newmark P. More Paragraphs on Translation / Peter Newmark. – New Jersey University Press : Multilingual Maters, 1998. – 226 p.

247. Nida Eu. A framework for the analysis and evaluation of theories of translation / Eugene Nida // Translation : Applications and research / ed. by R. W. Brislin. – New York : Gardner Press, 1976. – P. 47-91.

248. Nida Eu. Toward a Science of Translating / Eugene Nida. – Leiden : EJ. Brill, 1964. – 331 p.

249. Nieuważny F. "Eneida" Iwana Kotlarewskiego i jej rezonans w literaturze ukraińskiej XIX wieku / Florian Nieuważny. – Slavia Orientalis. – 1970. – № 2. – S. 131-140.

250. Nord Ch. *Translating as a Purposeful Activity : Functional Approaches Explained* / Christiane Nord. – Shanghai : Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. – 154 p.
251. Nord Ch. *Translating for Communicative Purposes across Culture Boundaries* / Christiane Nord // *Journal of Translation Studies*. – 2006. – No. 9 (1). – P. 43-60.
252. Paluszkiewicz-Misiaczek M. *Strategies and Methods in Dealing with Culture-Specific Expressions on the Basis of Polish-English Translations of Certain Administrative and Institutional Terms* / Magdalena Paluszkiewicz-Misiaczek // *Theory and Practice in English Studies : proceedings from the Eighth Conference of British, American and Canadian Studies*. – Brno : Masarykova univerzita, 2005. – № 3. – P. 243-248.
253. Pavlyshyn M. *Writing in Ukraine and European identity before 1798* / Marko Pavlyshyn. – ASEES, 2007. – Vol. 21, Nos. 1-2. – S. 125-142.
254. Ping Ke. *Cultural Presuppositions and Misreading* / Ke Ping // *Meta*. – 1999. – (44) 1. – № 1. – P. 133-143.
255. Poshi I. *Culture-Specific Items and Literary Translation* / Ilda Poshi // *Mediterranean Journal of Social Sciences*. – 2013. – Vol. 4, No. 9. – P. 171-174.
256. Robinson D. *Intertemporal Translation* / Douglas Robinson // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / ed. by M. Baker. – London and New York : Routledge, 2005. – P. 114-116.
257. Šafarik P. J. *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur* / Paul Joseph Šafarik. – Prag, 1869. – 527 s.
258. Schreiber M. *Übersetzung und Bearbeitung : Zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs* / Michael Schreiber. – Tübingen : Narr, 1993. – 353 s.
259. Sembratowycz R. *An unsere Leser!* / Roman Sembratowycz // *Ruthenische Revue*. – Mai 1903. – Nr. 1. – S. 1-9.
260. Sembratowycz R. *Der russische Panslavismus und Westeuropa* / Roman Sembratowycz // *Ruthenische Revue*. – 1903. – № 9. – S. 201-207.

261. Shatulsky M. Ivan Kotlyarevsky. 1769 – 1969 / Myron Shatulsky // *The Ukrainian Canadian*. – Sept. 1969. – 516 (10). – P. 43-46.
262. Snell-Hornby M. *Translation Studies : An Integrated Approach* / Mary Snell-Hornby. – John Benjamins Publishing, 1988. – 163 p.
263. Talvj. *Übersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie* / Talvj ; mit einer Vorrede von Edward Robinson ; übertragen ins Deutsch und bewortet von Dr. B. K. Brühl. – Leipzig : Verlag von Carl Geibel, 1852. – 348 s.
264. Torop P. Translation as translating as culture / Peter Torop // *Sign Systems Study*. – 2002. – No. 30.2. – P. 593-605.
265. Toury G. The nature and role of norms in translation / Gideon Toury // *The translation studies reader* / ed. by L. Venuti. – London and New York : Routledge, 2000. – P. 205-218.
266. Trivedi H. Translating Culture vs. Cultural Translation [Electronic resource] / Harish Trivedi // *91st Meridian*. – 2005. – № 4.1. – Access mode: <http://iwp.uiowa.edu/91st/vol4-num1/translating-culture-vs-cultural-translation>
267. Venuti L. Strategies of translation / Lawrence Venuti // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* / ed. by M. Baker. – London and New York : Routledge, 2005. – P. 240-244.
268. Venuti L. *The Scandals of Translation : Towards an aethics of difference* / Lawrence Venuti. – London and New York : Routledge, 1998. – 210 p.
269. Venuti L. *The Translator's Invisibility* / Lawrence Venuti. – 2nd ed. – London and New York : Routledge, 2008. – 319 p.
270. Venuti L. Translation, History, Narrative / Lawrence Venuti // *Meta*. – 2005. – L. 3. – P. 800-816.
271. Vermeer H. Is Translation a Linguistic or a Cultural Process? / Hans Vermeer // *Studies in Translation* / ed. by M. Coulthard. – 1992. – № 28. – P. 37-49.
272. Vermeer H. Skopos and Commission in Translational Activity / Hans Vermeer // *The Translation Studies Reader* / ed. by L. Venuti. – London : Routledge, 1989. – P. 221-232.

273. Wiersema N. Globalisation and Translation : a discussion of the effect of globalization on today's translation [Electronic resource] / Nico Wiersema // Translation Journal. – 2004. – Vol. 8, No. 1. – Access mode: <http://www.translationjournal.net/journal/27liter.htm>
274. Witkowski W. Elementy polskie w języku Kotlarewskiego / Wiesław Witkowski // Slavia orientalis. – 1970. – № 2. – S. 207-212.
275. Zwolinski P. «Zyciorys językowy» Iwana Kotlarewskiego / Przemysław Zwolinski // Slavia orientalis. – 1970. – № 2. – S. 165-177.
276. Zwolinski P. Najwcześniejsza recenzja «Eneidy» I. Kotlarewskiego i jej autor / Przemysław Zwolinski // Slavia orientalis. – 1971. – № 1. – S. 81-82.
277. Zwolinski P. Szkice i studia z historii slawistyki / Przemysław Zwolinski. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk ; Łódź, 1988. – 435 s.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

278. Котляревский И. П. Энеида / И. П. Котляревский ; пер. с укр. В. Потаповой. – М. : Гос. изд-во худ. лит., 1961. – 296 с.
279. Котляревский И. П. Энеида / И. П. Котляревский ; пер. с укр. Д. Андреева. – К. : Дніпро, 1986. – 204 с.
280. Котляревский И. П. Энеида / И. П. Котляревский ; пер. с укр. И. Бражнина. – М. : Гос. изд-во худ. лит., 1953. – 224 с.
281. Котляревский И. П. Энеида / И. П. Котляревский ; пер. с укр. К. Худенского. – Калининград, 1957. – 272 с.
282. Котляревський І. П. Енеїда : поема / І. П. Котляревський ; [коментар О. Ф. Ставицького]. – К. : Рад. школа, 1989. – 286 с.
283. Котляревський І. П. Енеїда. Ivan Kotliarevsky. Aeneid / І. П. Котляревський ; translated by Bohdan Melnyk. – Canada, Toronto : The Basilian Press, 2004. – 278 p.
284. Kotlarewski I. Eneida w tłumaczeniu Piotra Kuprysia / Iwan Kotlarewski. – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2008. – 271 s.

285. Kotlarewski I. Eneida. Czesc pierwsza / Iwan Kotlarewski ; na język polski przelożona przez J. Jędrzejewicza // Antologia poezji ukraińskiej / Florian Nieuważny, Jerzy Plesniarowicz. – Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1976. – S. 121-139.

286. Kotljarevs'kyj I. Aeneide. Teil I: Aus dem Ukrainischen übersetzt von O. Hrycaj // Ukrainische Nachrichten. – Wien, 1915. Nr. 37. – S. 5-35.

287. Kotljarevs'kyj I. Aeneida / Ivan Kotljarevs'kyj ; [Deutsch von Irena Katschaniuk-Spiech; hrsg. von Leonid Rudnytzky, Ulrich Schweier]. – München : Ukrainische Freie Universität, 2003. – 242 s.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ТА ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

288. Большой толковый словарь русского языка / под ред. С. А. Кузнецова. – С.-Пб. : Норинт, 2000. – 1536 с.

289. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

290. Википедия [Электронный ресурс] : свободная энциклопедия. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org>

291. Вікіпедія [Електронний ресурс] : вільна енциклопедія. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>

292. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка [Электронный ресурс] : в 4 т. / В. И. Даль. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1955. – 2800 с. – Режим доступа: <https://slovari.yandex.ua/~книги/Толковый%20словарь%20Даля/?ncrnd=2168>

293. Енциклопедія українознавства : словникова частина : у 10 т. Т. 5. / під ред. В. Кубійовича. – Париж ; Нью-Йорк, 1966. – С. 1605-2000.

294. Етимологічний словник української мови : в 7-и т. Т. 2. / редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К. : Наукова думка, 1982-2012. – 571 с.

295. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный [Электронный ресурс] / Т. Ф. Ефремова. – М. : Русский язык, 2000. – Режим доступа: <http://www.efremova.info>
296. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
297. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 4-е изд., дополн. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
298. Павленков Ф. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка [Электронный ресурс] : pdf версія / Ф. Павленков. – С.-Пб., 1911. – 359 с. – Режим доступа : <http://www.knigafund.ru/books/27199>
299. Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка. Материалы для лексической разработки заимствованных слов в русской литературной речи [Электронный ресурс] / под ред. А. Н. Чудинова. – Изд. 3-е. – С.-Пб. : Издание В. И. Губинского, 1910. – Режим доступа : <http://www.inslov.ru>
300. Словник української мови : в 11-и т. / під ред. І. Білодіда та ін. – К., 1970 – 1980.
301. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с.
302. Толковый словарь русского языка : в 4 т. [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. – М., 1935 – 1940. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/contents.nsf/ushakov/>
303. Українська минувшина : ілюстрований етнографічний довідник / під ред. А. Пономарьова. – К. : Либідь, 1994. – 256 с.
304. Українські приказки, прислів'я і таке інше / укл. М. Номис ; упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. – К. : Либідь, 1993. – 768 с. – («Літературні пам'ятки України»).
305. Abbyu Lingvo x5 [Electronic resource] : electronic dictionary. – Вип. 15.0.511.0. – Арт. 983/1.
306. Baker M. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Mona Baker, Kirsten Malmkjaer. – London and New York : Psychology Press, 2001. – 654 p.

307. Duden Online [die elektronische Ressource] : ein deutschsprachiges Rechtschreibwörterbuch. – Digital, Joanneum Research, Graz. – Bibliographisches Institut. – Version 5.1.3.0 (Build 3.1.2011). – Access mode : <http://www.duden.de>

308. Oxford English Dictionary. – 2nd Edition 3.0. – PC with minimum 200 MHz Pentium-class processor ; 64 MB RAM ; 32-speed CD-ROM drive ; Windows 95, 98, 98 Se, NT4, 2000, ME, or XP ; 1.1 GB hard disk space to run the software from the CD-ROM and 1.7 GB to install the OED to the hard disk ; SVGA monitor : 800 x 600 pixels, 16-bit setting.

309. Uniwersalny słownik języka polskiego [elektroniczne źródło] : słownik. – Wydawnictwo naukowe PWN SA 2004. – Wersja 1.0.

310. Wikipedia [die elektronische Ressource] : die freie Enzyklopädie. – Access mode: <http://de.wikipedia.org>

311. Wikipedia [Electronic resource] : the free encyclopedia. – Access mode: <http://en.wikipedia.org>

312. Wikipedia [elektroniczne źródło] : wolna encyklopedia. – Access mode: <http://pl.wikipedia.org>

Додаток А
 Контекстуальне вживання реалій тематичної групи «традиційні напої» в оригіналі та перекладах
 поеми «Енеїда» І. Котляревського та способи їхнього відтворення

N п/п	N контексту	Мовою оригіналу [283]	Англомовний відповідник (Б. Мельник [283])	Німецькомовний відповідник (І. Качанюк-Спех [287])	Польськомовний відповідник (П. Купрись [284])	Російськомовний відповідник (І. Бражнін [280])	Російськомовний відповідник (В. Потапова [278])	Способи перекладу і трансформації 1. 2. 3. 4. 5.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1	Пили сикизку, деренівку І кримську вкусную дулівку, Що то айвовкою зовуть [с. 133]	... they drank SYKYZKU, DERENIVKU, As well, the heavenly DULIVKU [с. 133]	Getrunken wurde Schnaps aus Beeren, Auch Quittenlikör von der Krim, Welchen man dort Cydonia nannte [с. 108]	Sykizkę pili, dereniówkę I smaczną krymską też gruszkówkę, Ajwówkę zwaną, jak kto życzy [с. 122]	Хватили кстати и грушовки, Потом кизилówki, айвовки [с. 99]	Кизилóвую и дулѐвку, Вернее крымскую айвовку [с. 139]	1. відповідник відсутній 2. ситуативний відповідник 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування + транспозиція атрибуту
2	2	І брагу кухликом тягли [с. 21]	They sipped some brandy too [с. 21]	Tranken aus großen Bechern Braha [с. 6]	Си́гну́то brahe kufelkami [с. 28]	Потом на брагу налегли [с. 6]	Тянули брагу из корцов [с. 25]	1. метод уподібнення 2. транскодування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

3	І кубками пили слив'янку, Мед, пиво, брагу , сирівець, Горілку просту і калганку, Куривсь для духу яловець [с. 26]	...they drank full cups Of what was handy: Mead, beer, kvass, A share of liquor , whisky and of brandy; A scent of juniper refreshed the air [с. 26]	Man reichte Sliwowitz in Bechern, Met, Bier, die Braha und den Kwas, Auch Branntwein aus der Galantwurzel Und ebenso Wacholder-schnaps [с. 10]	Kubkami pito tu śliwowkę, Miód, piwo, brahe , kwas, lecz dłużej Zwyczajną wódkę i kminkówkę. Jałowiec się dla woni kurzył [с. 32]	И пили кубками сливянку, Мед, пиво, брагу , что могли, И просто водку, и калганку, Для духу можжевельник жгли [с. 10]	Тянули кубками сливянку, На мед и брагу налегли, Горелку пили, запеканку, Для духу можжевельник жгли [с. 29]	1. гіперонімічне перейменування 2. транскодування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
4	Цебри сивушки там стояли І браги повнії діжки [с. 45]	Large buckets full of whisky And vats of brandy soon Were ready to be drunk [с. 45]	Mit Braha hatte man die Fässer, Mit Schnaps die Eimer voll gefüllt [с. 28]	Z siwuchą stały cebry, dzbany, A brahy pełne były dzieże [с. 47]	Сивуху ведрами таскали И брагу волокли к столам [с. 27]	Сивухи ведра, дежки браги Уже стояли на виду [с. 51]	1. метод уподібнення 2. транскодування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
5	Горілку, пиво, мед і брагу Поставивши перед ватагу [с. 124]	To see not only flasks of rum, But many other sorts of alcohol [с. 124]	Ließ Bier, die Braha , Met und Schnaps An sein Mannschaft erst verteilen [с. 100]	Gorzalkę, piwo, miód i brahe Wnet postawiwszy przed watahą [с. 115]	Поставил мед, горилку, брагу , Чтоб напоить свою ватагу [с. 92]	Горелки, пива, меду, браги Он выставил своей ватаге [с. 131]	1. гіперонімічне перейменування 2. транскодування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
6	Чи буду пити мед, чи брагу ? [с. 167]	Will I drink mead, or some bad brew [с. 167]	Ob du mir Met gibst, oder Braha [с. 137]	Czy będę spijał miód czy brahe ? [с. 150]	Что будем пить мы – мед ли, брагу ? [с. 127]	Отведаю медку иль браги ? [с. 173]	1. ситуативний відповідник 2. транскодування 3. транскодування 4. функціональний аналог

								5. функціональний аналог
	7	І посилав од столу брагу [с. 180]	While relishing a special drink [с. 180]	Schickte ihr ab und zu die Braha [с. 150]	Jej braęę słał na poczęstunek [с. 163]	Мед посылав ей в угощенье [с. 138]	Сливал ей Зевс остатки браги [с. 187]	1. гіперонімічне перейменування + оцінний атрибут 2. транскодування 3. транскодування 4. ситуативний відповідник 5. функціональний аналог
	8	Не мед дають тут п'ють, а брагу [с. 228]	Not mead, but mash instead [с. 228]	Daß man nicht Met gibt, sondern Braha [с. 190]	Nie miód, lecz braęę pić tu dają [с. 201]	Увидя, что не мед, а брагу [с. 175]	Не меду жди, а только браги [с. 233]	1. ситуативний відповідник 2. транскодування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
3	9	А послі танців варенухи По філіжанці піднесли [с. 27]	And when the dance was up, They drank more brandy with stewed fruit [с. 27]	Nach so viel Mühe leerte jeder Gleich becherweise Honigschnaps [с. 11]	Po tańcach wszystkim też krupniku Po filiżance tu podano [с. 33]	А после танцев варенухи По доброй чарке поднесли [с. 11]	Хлебнув по чашке варенухи [с. 30]	1. метод уподібнення + дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. транскодування
	10	Дідона кріпко заюрила, Горшок з вареною розбила [с. 26]	Queen Dido flew into a rage And broke a pot with beverage [с. 27]	Bald wurde Dido übermütig Und warf den Schnapskrug an die Wand [с. 11]	Dydona się rozochociła, Z krupnikiem garnek aż rozbiła [с. 33]	Дидона спьяну нашалила – Горшок с горилкою разбила [с. 11]	Дидона кріпко зашалила, Корчагу полную разбила [с. 30]	1. гіперонімічне перейменування 2. ситуативний відповідник 3. метод

								уподібнення 4. гіперонімічне перейменування 5. лексико- синтаксичне перифразування
	11	Над варенухою трудився [с. 167]	His guests, the high officials, ate and drank [с. 167]	In Köpfen brodelte der Schnaps [с. 136]	Nad warenuą rad się trudził [с. 149]	Горилочку в тот час глушил [с. 126]	Трудился царь над варенухой [с. 172]	1. лексико- синтаксичне перифразування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. гіперонімічне перейменування 5. транскодування
4	12	То всякі вродяться потрави ...: Пивце, винце , медок, горілка [с. 130]	And right away appear your dish...: Like whiskey, wine and mead [с. 130]	Zum Beispiel Bier, Wein , Met und Schnaps [с. 106]	Gorzalka, winko , piwko, miodek [с. 121]	Горилка явится и мед [с. 97]	Появится любое блюдо, К нему в придачу хлеб и соль , Медок, пивцо, винцо , горелка... [с. 138]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог зі збереженням демінутива 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог зі збереженням демінутива
	13	Вродилосьь ренське з курдимомом [с. 128]	Wines , liquor and black beer [с. 128]	Rotwein soll's geben mit Gewürzen [с. 103]	Zjawilo się więc reńskie wino [с. 118]	Достали рейнских с кардамомом [с. 95]	Рейнвейн , конечно, с кардамомом [с. 135]	1. гіперонімічне перейменування 2. дескриптивна перифраза 3. контекстуальне

							розтлумачення 4. калькування 5. міжмовне запозичення	
	14	В обід пили заморські вина [с. 133]	At dinner, they enjoyed imported wines [с. 133]	Zum Mahl gab`s importierte Weine [с. 108]	Zamorskie w obiad pili wina [с. 122]	Лакали вина дорогие [с. 99]	Заморских вин запас немалый Троянцы выдули в обед [с. 139]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
	15	І воїн без вина – хом'як [с. 152]	A soldier without wine – a mole [с. 152]	Daß ohne Wein er eine Kröte [с. 126]	I że bez wina żołnierz – mięczak [с. 140]	Что воин любит харч в натуре И выпить тоже не дурак [с. 115]	И воин без вина – хомяк [с. 158]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. лексико-синтаксичне перефразування 5. функціональний аналог
5	16	І ганусною підкріпивсь [с. 219]	Had drunk before He left the tent [с. 219]	Und sich gestärkt mit Anisschnaps [с. 182]	I anyżówką się pokrzerpił [с. 193]	Анисовки хлебнул меж дел [с. 168]	Глотнул горелки с имбирем [с. 225]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. ситуативний відповідник
6	17	Що в баклагах гарячий носять [с. 94]	As well as outrageous interest reapers	Händler mit ... heißen Getränken in den Fässern	I co w bukłakach wrzątek noszą [с. 88]	И те, что сбитень разливают [с. 65]	И те, что сбитень разливали [с. 98]	1. відповідник відсутній 2. дескриптивна

			[c. 94]	[c. 71]				перифраза 3. калькування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
7	18	Та і горілочку хлистали [c. 21]	And washed them down with whiskey [c. 21]	Na, und den Schnaps natürlich auch [c. 6]	Gorzalkę też zapamiętałe [c. 28]	Горилку в запуски хлистали [c. 6]	Горелку квартами хлистали [c. 25]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
	19	І кубками пили слив'янку, Мед, пиво, брагу, сирівець, Горілку просту і калганку, Куривсь для духу яловець [c. 26]	...they drank full cups of what was handy: mead, beer, kvass, a share Of liquor, whiskey and of brandy; A scent of juniper refreshed the air [c. 26]	Man reichte Sliwowitz in Bechern, Met, Bier, die Braha und den Kwas, Auch Branntwein aus der Galantwurzel Und ebenso Wacholder-schnaps [c. 10]	Kubkami pito tu śliwowkę, Miód, piwo, braęę, kwas, lecz dłużej Zwyczajną wódkę i kminkówkę. Jałowiec się dla woni kurzył [c. 32]	И пили кубками сливянку, Мед, пиво, брагу, что могли, И просто водку , и калганку, Для духу можжевельник жгли [c. 10]	Тянули кубками сливянку, На мед и брагу налегли, Горелку пили, запеканку, Для духу можжевельник жгли [c. 29]	1. метод уподібнення 2. відповідник відсутній 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. транскодування
	20	Пилась горілка , як вода [c. 28]	The booze was drunk like Adam's ale [c. 28]	So wie das Wasser, floß der Schnaps [c. 13]	Gorzalkę niczym wodę chlali [c. 35]	Лилась горілка , как вода [c. 13]	Сивуху, пенник и настойки Лакали наравне с водой [c. 32]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування 5. ситуативний кластер

21	I, зараз запросивши в хату, Горілкою почастовав [с. 42]	He led him to his habitation And treated him to some fantastic gin [с. 42]	Man aß den Speck, trank dazu Wodka [с. 26]	Gorzalką hojnie poczęstował [с. 45]	Подать горилку приказал [с. 25]	Ему горелки нацедил [с. 49]	1. метод уподібнення 2. міжмовне запозичення 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
22	Анхіз з горілочки умер [с. 42]	That folly caused his premature demise [с. 42]	Und so durch Wodka umgekommen [с. 27]	Anchizes świat pożegnał boży [с. 46]	Что тут же ноги протянул [с. 25]	Да в тот же день к чертям убрался [с. 50]	1. лексико- синтаксичне перефразування 2. міжмовне запозичення 3. відповідник відсутній 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
23	І зараз миттю всі пустились Горілку , м'ясо купувать [с. 45]	At once, they all went out To shop for brandy [с. 45]	Im Nu befließigten sich alle Und kauften Fleisch und Wodka ein [с. 28]	Pobiegli wnet gromadą liczną Gorzalkę , mięso zakupywać [с. 47]	И мигом всей гурьбой пустились Горилку , мясо закупать [с. 26]	Немедля накупили мяса, Горелки на помин души [с. 50]	1. ситуативний відповідник 2. міжмовне запозичення 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
24	Поки не випив півквартівки З імбером пінної горілки [с. 46]	... had to start Imbibing booze . He guzzled half a quart Of ginger rye , his most beloved sort [с. 46]	Bis er ein Glas mit Schnaps erwischt [с. 29]	Dopóki nie wychylił wartko Pieprzówki zapienionej ćwiartki [с. 48]	Пока хватить не догадался Кваску, что с вечера остался, Да кварту пенной с имбирем [с. 27]	Бедняга только тем и спасся, Что кружку квасу осушил. Еще хватил полкварти пенной – Горелки с имбирем	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. ситуативний відповідник + калькування 4. калькування + вилучення

						отменной [с. 52]	5. калькування
25	Горілку так вони тягли, Тягли ту пінненьку троянці, Не вомпили сициліянці... [с. 46]	The Trojans drank the brandy , too, Their friends, Sicilians, enjoyed the brew, Was it the brandy, or the gin [с. 46]	Und schlürften Alkohol so gierig,... Soffen die Sizilianer Schnaps [с. 30]	Gorzalkę sobie tak ciągnęli; Ciągnęli siwą Trojańczycy [с. 48]	Лакали пиво, брагу, мед , Тянули пенную троянцы [с. 27]	Горелку начали лакать. Тянули пенную троянцы [с. 52]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. ситуативний кластер 5. транскодування
26	Звару пану Даресу каші, Горілки дайте лиш нап'юсь [с. 49]	He got himself in quite a mess! Give me some whiskey for a treat! [с. 49]	Nur noch ein Schnäpschen , bitte sehr [с. 32]	Gorzalki szybko dajcie przeto [с. 51]	Уж я в бою не дам оплошки, Горилки б только мне хватить [с. 29]	Даресу наварю я каші, Лишь дайте глотку промочить [с. 55]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування зі збереженням демінутивної форми 3. транскодування 4. транскодування 5. лексико-синтаксичне перефразування
27	Він [с. Зевес] од горілки ввесь обдуся [с. 53]	His face was puffed from too much booze [с. 53]	Da er vom Schnaps ganz eingenommen [с. 34]	... cały spęczniał od gorzalki [с. 53]	Зевес, хоть и шатался спьяна [с. 32]	Зевес, раздувшись от горелки [с. 57]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. лексико-синтаксичне перефразування 5. транскодування
28	По саме нільзя нахлестався, Горілочки , коли прощавсь	For he had drunk booze in excess [с. 69]	Beim Abschied hat er viel getrunken [с. 46]	Do niemożności bowiem schlał się, Gdy sycylijską	И так горилки нахлестался [с. 42]	Донельзя, бедный, нахлестался [с. 69]	1. гіперонімічне перейменування 2. лексико-синтаксичне

	[с. 69]			żegnał wyspę [с. 65]			перифразування 3. лексико-синтаксичне перифразування 4. транскодування 5. лексико-синтаксичне перифразування
29	Якому меду та горілки [с. 74]	Some looked for mead and booze [с. 74]	Die einen Honig und den Schnaps [с. 50]	Кто wódki zatem albo miodu [с. 67]	Кто мед, горилку или водку [с. 47]	Кто – водки либо сливовицы [с. 77]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. транскодування + лексична компенсація 5. метод уподібнення
30	Або горілочку пили, Не тютюнкову і не пінну , Не третьопробну, перегінну, Настояною на бодян: Під челюстями запікану, І з ганусом, і до калгану, В ній був і перець, і	And drank the excellent Tokay . The alcohol , which was first class, They used to drink glass after glass. The brandy was all spiced With aromatic anise seed, Or galingale root or any fragrant weed,	Tranken von Zeit zu Zeit den Schnaps , Doch nicht gewöhnlichen, gestreckten , Der war gleich dreifach destilliert Und aromatisiert mit Anis; In Öfen wurde er gebrannt Mit Anis und Galantwurzeln, Mit Pfeffer und	Lub też gorzałkę pociągali, Nie tytoniówkę , nie pienistą , Lecz trzeciej próby, bardzo czystą, Bo anyżówkę jak najlepszą; Pod czeluściami zapiekana, Z anyżem jako też szafranem, I z pięciornikiem oraz pieprzem	Горилкой балуясь порой – Да не какой-нибудь табачной , А перегонной , крепкой, смачной; Настойку сдабривал бодян, Случалось, медом заправляли, Калгану, перцу	А хто хотів – горелку пил. Но угощались там не пенной , А третьепробною , отменной [с. Ей вкусу придавал бадьян], А также запеканкой пряной, Анисовой или калганной.	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування + лексична компенсація 4. транскодування + калькування 5. транскодування + калькування

	шапран [с. 106]	With pepper, saffron, warm or iced [с. 106]	Safran versetzt [с. 82]	[с. 99]	прибавляли, Анису клали и шафран [с. 75]	В ней были перец и шафран [с. 110]	
31	Горілка з пляшок булькотіла [с. 120]	The men drank whiskey ... [с. 120]	Aus Flaschen gluckste nun der Schnaps [с. 97]	Gorzalka z flaszek bulgotała [с. 112]	Горилка булькнула во флягах [с. 89]	Забулькали бутылки, фляги [с. 128]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування 5. лексико-синтаксичне перефразування
32	Горілку , пиво, мед і брагу Поставивши перед ватагу [с. 124]	To see not only flasks of rum , But many other sorts of alcohol [с. 124]	Ließ Bier, die Braha, Met und Schnaps An sein Mannschaft erst verteilen [с. 100]	Gorzalkę , piwo, miód i brahę Wnet postawiwszy przed watahą [с. 115]	Поставил мед, горилку , брагу, Чтоб напоить свою ватагу [с. 92]	Горелки , пива, меду, браги Он выставил своей ватаге [с. 131]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
33	Горілку всю повипивали, Як на вечері косарі [с. 124]	Drank out what was yet anywhere , Like famished young bushwhackers [с. 124]	Der Schnaps war restlos ausgetrunken, Wie Mäher gingen sie zu Werk [с. 101]	Gorzalkę też powypijali, Jak na kolację kosiarze [с. 115]	Горилочку со дна слизали [с. 92]	До капли выдули хмельное [с. 132]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування зі збереженням демінутивної форми 5. ситуативний відповідник
34	Эней оставив із носатку Було горілки	Aeneas saved a larger pitcher Of whiskey in	Aeneas hatte noch auf Vorrat Für schwere	Eneasz dzbanek pozostawił Gorzalki tej na	Эней горилочки оставил Ведро четыре	Эней Анхизович оставил Кувшин	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне

	про запас [с. 124]	reserve for later on [с. 124]	Stunden einen Schnaps [с. 101]	zapas sobie [с. 115]	про запас [с. 93]	горелки про запас [с. 132]	перейменування 3. транскодування 4. транскодування зі збереженням демінутивної форми 5. транскодування
35	То всякі вродяться потрави ...: Пивце, винце, медок, горілка [с. 130]	And right away appear your dish...: Like whiskey , wine and mead [с. 130]	Zum Beispiel Bier, Wein, Met und Schnaps [с. 106]	Gorzalka , winko, piwko, miodek [с. 121]	Горилка явиться и мед [с. 97]	Появится любое блюдо, К нему в придачу хлеб и соль , Медок, пивцо, винцо, горелка... [с. 138]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
36	Пили горілку до ізволу [с. 133]	... to have a drink [с. 133]	Sie tranken Schnaps nach Lust und Laune [с. 107]	Gorzalkę pili z kubków, flaszek [с. 122]	Горилку пили, сколько влезет, Хлебали дружно вкусный взвар [с. 98]	Царя Латина хлебосољство Пришлось троянцам по нутру. Хлестало пенную посольство [с. 139]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування 5. ситуативний відповідник
37	Турн, по воєнному звичаю З горілкою напившись чаю, Сказать попросту, п'яний спав [с. 138]	As was his military way, Turn, drunken like a cobbler, lay Asleep [с. 138]	Turnus, als er nach Kriegersitte Tee mit viel Schnaps getrunken hat [с. 111]	Gdy Turnus jak to u wojskowych, Popiwszu grogu sobie zdrowo [с. 126]	Турн крепко нализался пенной [с. 102]	напился Турн с горелкой чая [с. 143]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. ситуативний відповідник

	38	З стрючком горілку продавала [с. 212]	Sold whiskey , even snuff [с. 212]	Verkaufte häufig Mais mit Schnaps [с. 178]	Ze strąkiem wódkę sprzedawała [с. 189]	Горилку с перцем продавала [с. 165]	Горелку с перцем продавать [с. 221]	5. транскодування 1. метод уподібнення + вилучення 2. гіперонімічне перейменування + вилучення 3. метод уподібнення + калькування 4. транскодування + калькування 5. транскодування + калькування
8	39	Пили сикизку, деренівку І кримську вкусную дулівку, Що то айвовкою зовуть [с. 133]	... they drank SYKYZKU, DERENIVKU , As well, the heavenly DULIVKU [с. 133]	Getrunken wurde Schnaps aus Beeren , Auch Quittenlikör von der Krim, Welchen man dort Cydonia nannte [с. 108]	Sykizkę pili, dereniówkę I smaczną krymską też gruszkówkę, Ajwówkę zwaną, jak kto życzy [с. 122]	Хватили кстати и грушовки , Потом кизиловки , айвовки [с. 99]	Кизилую и дулёвку, Вернее крымскую айвовку [с. 139]	1. транскодування 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
9	40	Пили сикизку, деренівку І кримську вкусную дулівку, Що то айвовкою зовуть [с. 133]	... they drank SYKYZKU, DERENIVKU, As well, the heavenly DULIVKU [с. 133]	Getrunken wurde Schnaps aus Beeren, Auch Quittenlikör von der Krim , Welchen man dort Cydonia nannte [с. 108]	Sykizkę pili, dereniówkę I smaczną krymską też gruszkówkę, Ajwówkę zwaną, jak kto życzy [с. 122]	Хватили кстати и грушовки , Потом кизилówki, айвовки [с. 99]	Кизилую и дулёвку, Вернее крымскую айвовку [с. 139]	1. транскодування + оцінний атрибут 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог + калькування 4. функціональний аналог 5. транскодування + вилучення

10	41	І мусила їй обіщати Купити збитню за алтын [с. 183]	Sibyl for her help would get a gift [с. 183]	... und versprach, Sie auch gebührend zu belohnen [с. 150]	Musiła jej obietać wiele Napitku kupić dla ochoty [с. 163]	Купить ей сбитню на алтын [с. 138]	Купить ей сбитню на алтын [с. 187]	1. лексико- синтаксичне перефразування 2. лексико- синтаксичне перефразування 3. гіперонімічне перейменування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	42	Для збитню рада хоч на все [с. 183]	... wanting some good tips , Was always ready to obey [с. 183]	Und würde alles tun für Lohn [с. 150]	Kybele, na napitek czuła [с. 163]	За сбитень все могла отдать [с. 139]	Как перед сбитнем устоятъ? [с. 188]	1. лексико- синтаксичне перефразування 2. лексико- синтаксичне перефразування 3. гіперонімічне перейменування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
11	43	І кубками пили слив'янку, Мед, пиво, брагу, сирівець, Горілку просту і калганку , Кутивсь для духу яловець [с. 26]	...they drank Full cups of what was handy: mead, beer, kvass, a share Of liquor, whisky and of brandy ; A scent of juniper refreshed the air [с. 26]	Man reichte Sliwowitz in Bechern, Met, Bier, die Brahа und den Kwas, Auch Branntwein aus der Galantwurz Und ebenso	Kubkami pito tu śliwowkę, Miód, piwo, brahę, kwas, lecz dłużej Zwyczajną wódkę i kminkówkę . Jałowiec się dla woni kurzył [с. 32]	И пили кубками сливянку, Мед, пиво, брагу, что могли, И просто водку, и калганку , Для духу можжевельник жгли [с. 10]	Тянули кубками сливянку, На мед и брагу налегли, Горелку пили, запеканку , Для духу можжевельник жгли [с. 29]	1. ситуативний відповідник 2. дескриптивна перифраза 3. ситуативний відповідник 4. транскодування 5. метод уподібнення

				Wacholder-schnaps [с. 10]				
12	44	Що ваш первак, грушевий квас! [с. 123]	Your pear kvass has no flavour [с. 123]	Was ist schon euer Birnensaft! [с. 99]	Co kwasy gruszkowy , miód lub wino! [с. 113]	Или там грушевый квасок [с. 91]	Вкусней, чем грушевый квасок [с. 130]	1. калькування + транскодування 2. гіперонімічне перейменування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
	45	Вбирали січену капусту, Шатковану, і огірки [с. Хоть се було в час м'ясопусту], Хрін з квасом , редьку, буряки [с. 124]	They ate white cabbage, thinly sliced, Cucumbers, radishes, green peas, Horseradish with roast and red beets all diced, Green peppers, onions and cheese [с. 124]	Sie aßen eingemachte Gurken Und Sauerkraut ganz fein zerhackt, Ein Festmahl wurde angeboten, Obgleich gerade Fastenzeit – Mit Fisch und Auerhahn, gebraten, Bete und Meerrettich mit Kwas [с. 101]	Wcinali rżniętą tam kapustę Lub szatkowaną i ogórki [с. Choć była pora mięsopustu], Buraczki, chrzan; kwasy łą się ciurkiem [с. 115]	Жевали кислую капусту, Огурчики, потом грибки [с. Как раз тот день был мясопустным], Хрен с квасом , редьку, бураки [с. 91]	Хрен с квасом , редьку и капусту Шинкованную, огурцы, Хоть было в пору мясопуста, Умяли наши удалцы [с. 130]	1. ситуативний відповідник 2. транскодування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
13	46	І кубками пили слив'янку, Мед , пиво, брагу, сирівець, Горілку просту і калганку, Кутивсь для духу яловець [с. 26]	...they drank Full cups of what was handy: mead , beer, kvass, A share of liquor, whisky and of brandy; A scent of juniper refreshed the air [с. 26]	Man reichte Sliwowitz in Bechern, Met , Bier, die Braha und den Kwas, Auch Branntwein aus der Galantwurz Und ebenso	Kubkami pito tu śliwowkę, Miód , piwo, brahę, kwas, lecz dłużej Zwyczajną wódkę i kminkówkę. Jałowiec się dla woni kurzył [с. 32]	И пили кубками сливянку, Мед , пиво, брагу, что могли, И просто водку, и калганку, Для духу можжевельник жгли [с. 10]	Тянули кубками сливянку, На мед и брагу налегли, Горелку пили, запеканку, Для духу можжевельник жгли [с. 29]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

			Wacholder-schnaps [с. 10]				
47	Медок , сивушку попивали [с. 57]	Was drinking vodka, mead and ale [с. 57]	Die Met und Schnaps in Mengen tranken [с. 37]	I miód , gorzałkę popijali [с. 56]	Медок , сивушку попивали [с. 34]	Сивушку сами попивали [с. 60]	1. функціональний аналог + лексична компенсація 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог зі збереженням демінутивної форми 5. відповідник відсутній
48	Якому меду та горілки [с. 74]	Some looked for mead and booze [с. 74]	Die einen Honig und den Schnaps [с. 50]	Kto wódki zatem albo miodu [с. 67]	Кто мед , горилку или водку [с. 47]	Кто – водки либо сливовицы [с. 77]	1. функціональний аналог 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. ситуативний відповідник
49	Горілку, пиво, мед і брагу Поставивши перед ватагу [с. 124]	To see not only flasks of rum, But many other sorts of alcohol [с. 124]	Ließ Bier, die Braha, Met und Schnaps An sein Mannschaft erst verteilen [с. 100]	Gorzałkę, piwo, miód i brahę Wnet postawiwszy przed watahą [с. 115]	Поставил мед , горилку, брагу, Чтоб напоить свою ватагу [с. 92]	Горелки, пива, меду , браги Он выставил своей ватаге [с. 131]	1. гіперонімічний кластер 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог

							аналог 5. функціональний аналог
50	То всякі вродяться potravи ...: Пивце, винце, медок , горілка [с. 130]	And right away appear your dish...: Like whiskey, wine and mead [с. 130]	Zum Beispiel Bier, Wein, Met und Schnaps [с. 106]	Gorzalka, winko, piwko, miodek [с. 121]	Горилка явится и мед [с. 97]	Появится любое блюдо, К нему в придачу хлеб и соль , Медок , пивцо, винцо, горелка... [с. 138]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог зі збереженням демінутива 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог зі збереженням демінутива
51	Чи буду пити мед , чи брагу? [с. 167]	Will I drink mead , or some bad brew [с. 167]	Ob du mir Met gibst, oder Braha [с. 137]	Czy będę spijał miód czy brahę? [с. 150]	Что будем пить мы – мед ли, брагу? [с. 127]	Отведаю медку иль браги? [с. 173]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог зі збереженням демінутива
52	Хлистав з нудьги охтырський мед [с. 176]	And drank from boredom and concern [с. 176]	Schlürfte aus Überdruß den Met [с. 146]	Ochtyrski żłopał z nudów miodek [с. 159]	Хлеща с тоски ахтырский мед [с. 135]	С тоски хлестал ахтырский мед [с. 183]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. функціональний аналог

								3. функціональний аналог зі збереженням демінутива 4. функціональний аналог + калькування 5. функціональний аналог + калькування
	53	Не мед дають тут п'ять, а брагу [с. 228]	Not mead , but mash instead [с. 228]	Daß man nicht Met gibt, sondern Braha [с. 190]	Nie miód , lecz braę pić tu dają [с. 201]	Увидя, что не мед , а брагу [с. 175]	Не меду жди, а только браги [с. 233]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
14	54	Могоричу всі потягли [с. 118]	They had some booze , a little sup [с. 118]	Ein jeder goß sich einen Schnaps [с. 95]	I mohoryczu wnet popili [с. 109]	Горилочку давай лакать [с. 87]	Они, распив магарычи [с. 125]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. контекстуальне розтлумачення 5. функціональний аналог
	55	І могорич всі запили [с. 127]	To celebrate the knowledge how to spell [с. 127]	Und er gewährte zur Belohnung Für jeden einen Becher Schnaps [с. 102]	I mohoryczu wnet popili [с. 117]	И сам залил за воротник [с. 94]	И вновь распили магарыч [с. 133]	1. відповідник відсутній 2. лексико-синтаксичне перефразування

								3. транскодування 4. лексико-синтаксичне перефразування 5. функціональний аналог
	56	В Олімпі ж могорич пили [с. 272]	And the Olympians had a binge [с. 272]	Die Götter tranken ihren Schnaps [с. 224]	Mohorycz już bogowie pili [с. 235]	На небе пили могарыч [с. 205]	А боги пили магарыч [с. 269]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
15	57	І од сієї він мокрухи Скрививсь, наморщивсь і зівнув [с. 50]	He made a face from sheer dismay, Then frowned and yawned in grunts [с. 50]	Und als er dieses Naß verschlungen [с. 32]	Od tej wilgoci nabrał ruchu [с. 51]	... сглотнул Его до дна единым духом [с. 30]	И после доброй опохмелки [с. 55]	1. відповідник відсутній 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. лексико-синтаксичне перефразування
16	58	Потім взялись за оковиту [с. 173]	Thereafter, they imbibed some more [с. 173]	Dann widmeten sie sich dem Schnaps [с. 142]	Wnet wzięli się za okowitę [с. 155]	Опохмелясь , совет держали [с. 131]	Хлестнув горелки духовитой [с. 179]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. лексико-синтаксичне перефразування

								5. гіперонімічне перейменування +оцінний атрибут
17	59	Пальонки вдома ковтанув [с. 191]	... he had ... a whiskey sip [с. 191]	Genemigte er sich ein Glas [с. 158]	Ów przupalanki łyknął jasnej [с. 171]	Горилки чарочку глотнул [с. 146]	Жженки выпил он [с. 196]	1. метод уподібнення 2. лексико- синтаксичне перифразування 3. функціональний аналог 4. гіперонімічне перейменування 5. метод уподібнення
	60	Пальонки кубком підкрпився [с. 260]	He had a cup of brew [с. 260]	Er stärkt sich noch mit einem Schnaps [с. 216]	I przupalanką się pokrzerpił [с. 227]	Горилкой малость подкрепился [с. 198]	- [с. 261]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. гіперонімічне перейменування 5. відповідник відсутній
18	61	Що ваш первак , грушевий квас! [с. 123]	Your pear kvass has no flavour [с. 123]	Was ist schon euer Birnensaft! [с. 99]	Co kwas gruszkowy, miód lub wino! [с. 113]	Или там грушевый квасок [с. 91]	Вкусней, чем грушевый квасок [с. 130]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. ситуативний кластер 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній

19	62	І кубками пили слив'янку, Мед, пиво , брагу, сирівець, Горілку просту і калганку, Куривсь для духу яловець [с. 26]	... they drank Full cups of what was handy: Mead, beer , kvass, a share of liquor, Whisky and of brandy; A scent of juniper refreshed the air [с. 26]	Man reichte Sliwowitz in Bechern, Met, Bier , die Braha und den Kwas, Auch Branntwein aus der Galantwurzel Und ebenso Wacholder-schnaps [с. 10]	Kubkami pito tu śliwowkę, Miód, piwo , brahę, kwas, lecz dłużej Zwyczajną wódkę i kminkówkę. Jałowiec się dla woni kurzył [с. 32]	И пили кубками сливянку, Мед, пиво , брагу, что могли, И просто водку, и калганку, Для духу можжевельник жгли [с. 10]	Тянули кубками сливянку, На мед и брагу налегли, Горелку пили, запеканку, Для духу можжевельник жгли [с. 29]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній
	63	І запивали все пивцем [с. 106]	All this washed down with beer [с. 106]	Ein Bierchen tranken sie dazu [с. 82]	To wszystko piwem zapijali [с. 99]	И запивали все пивцом [с. 75]	А запивали всё пивцом [с. 110]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог зі збереженням демінутива 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог зі збереженням демінутива 5. функціональний аналог зі збереженням демінутива
	64	Горілку, пиво , мед і брагу Поставивши перед ватагу [с. 124]	To see not only flasks of rum, But many other sorts of alcohol [с. 124]	Ließ Bier , die Braha, Met und Schnaps An sein Mannschaft erst verteilen [с. 100]	Gorzalkę, piwo , miód i brahę Wnet postawiwszy przed watahą [с. 115]	Поставил мед, горилку, брагу, Чтоб напоить свою ватагу [с. 92]	Горелки, пива , меду, браги Он выставил своей ватаге [с. 131]	1. гіперонімічний кластер 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог

								4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
	65	І пиво чорнеє з лимоном [с. 128]	Wines, liquor and black beer [с. 128]	Und mit Zitrone schwarzes Bier [с. 104]	І piwo czarne wraz z cytryną [с. 118]	И пива черного с лимоном [с. 95]	И пиво черное с лимоном [с. 135]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
	66	То всякі вродяться potravи ...: Пивце , винце, медок, горілка [с. 130]	And right away appear your dish...: Like whiskey, wine and mead [с. 130]	Zum Beispiel Bier , Wein, Met und Schnaps [с. 106]	Gorzalka, winko, piwko , miodek [с. 121]	Горилка явиться и мед [с. 97]	Появиться любое блюдо, К нему в придачу хлеб и соль , Медок, пивцо , винцо, горелка... [с. 138]	1. відповідник відсутній 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог зі збереженням демінутива 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог зі збереженням демінутива
20	67	І вижлуктив підпінка чару [с. 235]	He drank some booze [с. 235]	Und leerte einen Becher Schnaps [с. 195]	Kielicha też wytrąbił rażniej [с. 206]	И, вылакав горилки чару [с. 179]	И вылакал подпенка чару [с. 238]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. лексико-синтаксичне перефразування 4. гіперонімічне перейменування 5. транскодування

21	68	І пінної так нахлистався [с. 42]	He gulped some alcohol ... [с. 42]	Aeneas nahm zu sich so viel Von Speisen und von den Getränken [с. 27]	Tak okowitą się zakropił [с. 46]	И пенной столько нахлестался [с. 25]	Хмельного крепок нахлестался [с. 49]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. ситуативний відповідник 4. ситуативний відповідник 5. ситуативний відповідник
	69	Горілку так вони тягли, Тягли ту пінненьку троянці, не вомпили сициліянці... [с. 46]	The Trojans drank the brandy, too, Their friends, Sicilians, enjoyed the brew, Was it the brandy, or the gin [с. 46]	Und schlürften Alkohol so gierig,... Soffen die Sizilianer Schnaps [с. 30]	Gorzalkę sobie tak ciągnęli; Ciągnęli siwą Trojańszycy [с. 48]	Лакали пиво, брагу, мед, Тянули пенную троянцы [с. 27]	Горелку начали лакать. Тянули пенную троянцы [с. 52]	1. метод уподібнення + ситуативний кластер 2. гіперонімічне перейменування 3. ситуативний відповідник 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	70	А Бахус пінненьку лигав, Із Ганімедова пuzдерка [с. 54]	... while Bacchus, the fun-loving male, Drank brandy from Hannimed's rich vault [с. 54]	... leerte Bacchus Gleich eimerweise süßen Wein , Den Ganymedes ihm kredenzte [с. 35]	A Bacchus łykał siwiuteńką , Co Ganimesdes wniósł w puzderku [с. 54]	А Бахус к пенной поспешил: Уселся рядом с Ганимедом и вместе со своим соседом Враз полведерка осушил [с. 32]	А Бахус пил, кряхтя, сивуху , Трудился, сколь хватало духу, Над Ганимеда погребцом [с. 58]	1. ситуативний відповідник 2. ситуативний відповідник 3. ситуативний відповідник 4. функціональний аналог 5. ситуативний відповідник
	71	І, цупко пінної напившись	And heaving drunk some	Nach tiefem Zug aus einer Flasche	Znów okowity się napiwszy [с. 55]	И, крепко нализавшись	Хоть он изрядно охмелел [с. 59]	1. ситуативний відповідник

		[с. 54]	heady stuff [с. 54]	[с. 36]		пенной [с. 33]		2. лексико-синтаксичне перефразування 3. ситуативний відповідник 4. функціональний аналог 5. лексико-синтаксичне перефразування
	72	Хто добре пінної лигнув [с. 173]	Enjoyed a tasty snack [с. 173]	Der in der Nacht zuvor gezecht [с. 141]	Kto dobrze łyknął gorzalczyny [с. 154]	Горилки пропустил глоток [с. 131]	Успев как следует хлебнуть [с. 179]	1. відповідник відсутній 2. лексико-синтаксичне перефразування 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. лексико-синтаксичне перефразування
22	73	То пуншту хлись – судьба попрвсья! [с. 176]	All worries ... were drowned in alcohol [с. 176]	Floh man zum Punsch – und schon war`s besser! [с. 178]	То ponczu łyk – bądź lepszy, losie [с. 159]	За пуншевый стаканчик взялся! [с. 135]	Хвать пунша – и беду поправил! [с. 183]	1. гіперонімічне перейменування 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог + граматична заміна 5. функціональний аналог
	74	І по трактирах	She ate and	In Wirtshäusern	... i obficie Poncz	И по трактирам	Без церемоний	1. лексико-

		пуншт пила [с. 212]	drank in many a den [с. 212]	getrunken Punsch [с. 178]	po oberżach z nimi piła [с. 189]	пунш пила [с. 165]	пунш пила [с. 221]	синтаксичне перефразування 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
23	75	Зевес тоді кружав сивуху І оселедцем заїдав [с. 21]	At that time, Zeus imbibed cup after cup Of some cheap brew and ate a herring for a snack [с. 21]	Zeus aß gerade einen Hering, Mit Wodka löschte er den Durst [с. 7]	A Zeus wtedy bój zażarty Z siwuchą toczył pod śledzika [с. 29]	Зевес в тот час глушил сивуху И сельдью жирной заедал [с. 7]	Зевес тогда глушил сивуху , Питье селедкой заедал [с. 25]	1. гіперонімічне перейменування 2. міжмовне запозичення 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
	76	Пили на радошах сивуху І їли сім'яну макуху [с. 26]	They drank and ate an apple cake [с. 26]	Begeistert tranken alle Schnaps Und aßen dazu Brot aus Graupen [с. 10]	Wśród uciech pili wciąż siwuchę A zakąszali ją makuchiem [с. 32]	Взялись немедля за сивуху И конопляную макуху [с. 10]	С Дидоной попивал сивуху , Ел конопляную макуху [с. 29]	1. лексико- синтаксичне перефразування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	77	А що ти робиш, п'єш сивуху ?	What are you guzzling? More moonshine ?	Was tust du, elender Verräter, Du Säufer ... [с. 16]	A co tu robisz, chlasz siwuchę ? [с. 38]	Скотина, все глушишь сивуху [с. 15]	- [с. 3 6]	1. ситуативний відповідник 2. лексико- синтаксичне перефразування 3. функціональний

							аналог 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній
78	Його сивуха запалила І живота укоротила [с. 42]	He died from booze , which used to quell His thirst [с. 42]	Hatte vom Schnaps zuviel erwischt [с. 27]	Lecz go siwucha zapaliła [с. 46]	Его сивуха загубила [с. 26]	Нутро сожгла ему сивуха [с. 50]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
79	Цебри сивушки там стояли І браги повнії діжки [с. 45]	Large buckets full of whiskey And vats of brandy soon Were ready to be drunk [с. 45]	Mit Braha hatte man die Fässer, Mit Schnaps die Eimer voll gefüllt [с. 28]	Z siwuchą stały cebry, dzbany, A brahy pełne były dzieże [с. 47]	Сивуху ведрами таскали І брагу волокли к столам [с. 27]	Сивухи ведра, дежки браги Уже стояли на виду [с. 51]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
80	Хто пив тут більш од всіх сивухи ... [с. 46]	Whoever could imbibe a lot Of any alcohol ... [с. 46]	Ein jeder wollte bester sein [с. 30]	I kto najwięcej pił siwuchy [с. 49]	Кто больше всех глушил сивухи [с. 28]	Кто выпил больше всех сивухи [с. 52]	1. гіперонімічне перейменування 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

							аналог
81	Примчали з казанок сивухи [с. 50]	They brought a quart of whiskey right away [с. 50]	Sie brachten Schnaps auf schnellstem Wege [с. 32]	Przynieśli garnek mu siwuchy [с. 51]	Приволокли горшок сивухи [с. 30]	Он полным котелком горелки [с. 55]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. гіперонімічне перейменування
82	Як більш сивухи натягнуся, То не заступить і Зевес [с. 53]	When I have some more whiskey , And even Zeus won't interfere [с. 53]	Laß mich nur vorerst etwas trinken , Danach hilft dir auch Zeus nicht mehr [с. 34]	Gdy wódką lepiej się zaprawię, To Zeus nawet nie obroni [с. 53]	А как горилки накачаюсь, Так мне не страшен и Зевес [с. 31]	Дай мне сивухи нализаться И за Энтелла в бой ввязаться, Так не поможет и Зевес! [с. 57]	1. метод уподібнення 2. лексико-синтаксичне перефразування 3. метод уподібнення 4. гіперонімічне перейменування 5. функціональний аналог
83	Сивуху так, як брагу, хлище [с. 53]	He guzzles brandy like a whiz [с. 53]	Schnaps trinkt er fast so wie das Wasser [с. 34]	Jak braę chleje on siwuchę [с. 53]	Сивуху дует, точно квас [с. 32]	Как брагу, хлещет он внище [с. 57]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. ситуативний відповідник
84	Медок, сивушку	Was drinking vodka , mead and	Die Met und Schnaps in	I miód, gorzałkę porijali [с. 56]	Медок, сивушку попивали [с. 34]	Сивушку сами попивали [с. 60]	1. міжмовне запозичення

	попивали [с. 57]	ale [с. 57]	Mengen tranken [с. 37]				2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
85	Сивухи чарочку налив [с. 69]	He poured for her a little glass Of gin [с. 69]	... holte Schnaps [с. 45]	...kieliszek żytniej nalał zaraz [с. 64]	Сивухи чарочку налил [с. 41]	Ей чарку не забыл поднесть [с. 69]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. ситуативний відповідник 4. функціональний аналог 5. лексико- синтаксичне перифразування
86	Поплакавши і поридавши, сивушкою почастувавсь [с. 73]	That after shedding tears a lot, He certainly deserved a good stiff drink [с. 73]	Gönnte er sich noch einen Schnaps [с. 49]	Siwuszka sam się poczęstował [с. 66]	Хватил горилочки глоток [с. 45]	А там и чарочку сивухи , Угомонившись, пропустил [с. 75]	1. гіперонімічне перейменування+о цінний атрибут 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. гіперонімічне перейменування зі збереженням демінутива 5. функціональний аналог

87	Сивушки зараз ковтонули По ківшику ... [с. 124]	They had some whiskey for a start [с. 124]	Zunächst nahm jeder zum Erwärmen Einen recht tiefen Zug vom Schnaps [с. 100]	Siwuszki zaraz tu łyknełi [с. 115]	Затем сивушки отхлебнули [с. 92]	Сивушки сгоряча глотнули [с. 131]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог зі збереженням демінутива 4. функціональний аналог зі збереженням демінутива 5. функціональний аналог зі збереженням демінутива
88	Сивушки в кубочки наливши [с. 127]	He filled the cups with some potation [с. 127]	Und er gewährte zur Belohnung Für jeden einen Becher Schnaps [с. 102]	Siwuszki do kubeczków nalał [с. 117]	Сивушки всякому наливши [с. 94]	Всем нацедил по кружке пенной [с. 133]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог зі збереженням демінутива 4. функціональний аналог зі збереженням демінутива 5. ситуативний відповідник
89	Сивушки же трохи не з спуст [с. 128]	Wines, liquor and black beer [с. 128]	Auch Schnaps , und davon fast drei Eimer [с. 104]	Siwuszki wiadra, jak to w modzie [с. 118]	Сивушки чуть не три ведра [с. 95]	Сивухи чан Латин припас [с. 135]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування

								3. функціональний аналог зі збереженням демінутива 4. функціональний аналог зі збереженням демінутива 5. функціональний аналог без збереження демінутива
90	Сивухи відер п'ять з Будянки [с. 133]	Five pails of whiskey from BUDIANKA [с. 133]	Vom Distelschnaps ganze fünf Eimer [с. 108]	A anyżówki aż pięć wiader [с. 123]	Сивухи бочку из Будянки [с. 99]	Сивухи бочку из Будянки [с. 140]		1. метод уподібнення 2. ситуативний відповідник 3. ситуативний відповідник 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
91	Сивуха сну їм піддала [с. 189]	The whiskey made them drowsy more [с. 189]	Der Schlaf war tief nach dem Gebranntem [с. 157]	Siwucha snu dodała, błogo [с. 170]	Вояк сивуха развезла [с. 144]	Уснуть сивуха помогла [с. 195]		1. метод уподібнення 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
92	... паршивий пес, Латин	That scabby dog, the King, who	Dieser Latinus, trinkt Gebranntem	Latynus zdradny, chla siwuchę	... паршивый пес, Латин	Латин-изменник жрет сивуху		1. гіперонімічне перейменування

		зрадливий, п'є сивуху [с. 264]	guzzles The booze ... [с. 264]	[с. 218]	[с. 229]	коварный, пьет сивуху [с. 200]	[с. 263]	2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
24	93	Пили сикизку , деренівку І кримську вкусною дулівку, Що то айвовкою зовуть [с. 133]	... they drank SYKYZKU , DERENIVKU, As well, the heavenly DULIVKU [с. 133]	Getrunken wurde Schnaps aus Beeren , Auch Quittenlikör von der Krim, Welchen man dort Cydonia nannte [с. 108]	Sykizkę pili, dereniówkę I smaczną krymską też gruszkówkę, Ajwówkę zwaną, jak kto życzy [с. 122]	Хватили кстати и грушовки, Потом кизиловки, айвовки [с. 99]	Кизиловую и дулёвку, Вернее крымскую айвовку [с. 139]	1. транскодування 2. дескриптивна перифраза 3. транскодування 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
25	94	І кубками пили слив'янку, Мед, пиво, брагу, сирівець , Горілку просту і калганку, Кутивсь для духу яловець [с. 26]	... they drank Full cups of what was handy: Mead, beer, kvass , a share Of liquor, whisky and of brandy; A scent of juniper refreshed the air [с. 26]	Man reichte Sliwowitz in Bechern, Met, Bier, die Braha und den Kwas , Auch Branntwein aus der Galantwurzel Und ebenso Wacholder- schnaps [с. 10]	Kubkami pito tu śliwówkę, Miód, piwo, brahę, kwas , lecz dłużej Zwyczajną wódkę i kminkówkę. Jałowiec się dla woni kurzył [с. 32]	И пили кубками сливянку, Мед, пиво, брагу, что могли, И просто водку, и калганку, Для духу можжевельник жгли [с. 10]	Тянули кубками сливянку, На мед и брагу налегли, Горелку пили, запеканку, Для духу можжевельник жгли [с. 29]	1. міжмовне запозичення 2. міжмовне запозичення 3. метод уподібнення 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
	95	Дідона рано схопилась, Пила з похмілля сирівець [с. 27]	When Dido rose from her deep sleep, She drank some sour kvass [с. 27]	Ganz früh sprang Dido aus dem Bette, Trank zur Ausnüchterung den Kwas [с. 12]	Dydona rano się zerwała, Po kacu piła kwas chlebowy [с. 34]	Дидона рано пробудилась, Кваску с похмелья попила [с. 11]	Корда Дидона поднялась, ... С похмелья квасу напилась [с. 31]	1. міжмовне запозичення + дескриптивні елементи 2. міжмовне запозичення 3. дескриптивна

								перифраза 4. метод уподібнення з демінутивними елементом 5. метод уподібнення
	96	Поки ... кужля сирівцю не втер [с. 46]	Which followed by a pint of kvass [с. 46]	- [с. 29]	Zapiwszy kwasem to chlebowym [с. 48]	Пока хватит не догадался Кваску , что с вечера остался [с. 27]	Бедняга только тем и спасся, Что кружку квасу осушил [с. 52]	1. міжмовне запозичення 2. відповідник відсутній 3. дескриптивна перифраза 4. метод уподібнення з демінутивним елементом 5. метод уподібнення
	97	Крутії яйця з сирівцем [с. 106]	They liked boiled eggs and fried ones, too [с. 106]	Eingelegte Eier [с. 82]	Na twardo jaja zajadali [с. 99]	Квасок-сырец с крутым яйцом [с. 75]	Крутые яйца с сырцом [с. 110]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. відповідник відсутній 4. комбінована реномінація 5. транскодування
26	98	І кубками пили слив'янку , Мед, пиво, брагу, сирівець, Горілку просту	... they drank Full cups of what was handy: Mead, beer, kvass, a share Of liquor, whisky	Man reichte Sliwowitz in Bechern, Met, Bier, die Braha und den Kwas,	Kubkami pito tu śliwówkę , Miód, piwo, brahę, kwas, lecz dłużej Zwyczajną wódkę	И пили кубками сливянку , Мед, пиво, брагу, что могли, И просто водку,	Тянули кубками сливянку , На мед и брагу налегли, Горелку пили, запеканку,	1. ситуативний відповідник 2. транскодування 3. функціональний аналог 4. функціональний

		і калганку, Кутивсь для духу яловець [с. 26]	and of brandy; A scent of juniper refreshed the air [с. 26]	Auch Branntwein aus der Galantwurz Und ebenso Wacholderschnap s [с. 10]	і kminkówkę. Jałowiec się dla woni kurzył [с. 32]	и калганку, Для духу можжевельник жгли [с. 10]	Для духу можжевельник жгли [с. 29]	аналог 5. функціональний аналог
27	99	Як чикилдихи обіжрався [с. 42]	He guzzled too much booze and choked [с. 42]	Als er zu reichlich zugepackt [с. 27]	Gorzalkę chlejąc w cudzym domu [с. 46]	Он так горилкой накачался [с. 25]	Старик внищем обожрался [с. 50]	1. гіперонімічне перейменування 2. лексико- синтаксичне перефразування 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. ситуативний відповідник

Додаток Б
Контекстуальне вживання реалій тематичної групи «традиційні страви» в оригіналі та перекладах
поеми «Енеїда» І. Котляревського та способи їхнього відтворення

№ п/п	№ контексту	Мовою оригіналу [283]	Англомовний відповідник (Б. Мельник [283])	Німецькомовний відповідник (І. Качанюк-Спех [287])	Польськомовний відповідник (П. Купрись [284])	Російськомовний відповідник (І. Бражнін [280])	Російськомовний відповідник (В. Потапова [278])	Способи перекладу і трансформації 1. 2. 3. 4. 5.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1	**	- с. 133]	Und auch Pasteten aller Art [с. 108]	Z wątróbki babka- szarpanina [с. 122]	С пшеничної бабой солонину [с. 98]	На перемену – лещевина [с. 62]	1. відповідник відсутній 2. ситуативний відповідник 3. транскодування 4. ситуативний відповідник 5. метод уподібнення
2	2	Борщу трохи було не з шість [с. 45]	At least six pots of borsch with dill [с. 45]	In sechsen sprudelte der Borschtsch [с. 28]	I z barszczem było sześć aż nawet [с. 47]	Борща же было целых шесть [с. 26]	С борщом дымилось целых шесть [с. 51]	1. транскодування з дескриптивними елементами 2. транскодування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	3	Борщів як три не поденькуєш [с. 117]	With no borsch for three days [с. 117]	Den Torschtsch drei Bage nicht gegessen [с. 93]	Gdy ze trzy barszczy nie podniejesz [с. 107]	Харча как три не поденькуєш [с. 85]	Обедка три не поденькуєш [с. 123]	1. транскодування 2. транскодування + тарабарщина 3. функціональний

								аналог 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
4	Був борщ до шпундрів з буряками [с. 133]	Like borshch from young red beets [с. 133]	Braten vom Fleisch und Borschtsch mit Rüben [с. 107]	Był barszczyk z mięsem, buraczkami [с. 122]	Борщ с бураками , и галушки, И потроха в горячей юшке [с. 98]	К борщу – грудинка с бураками [с. 139]		1. транскодування з дескриптивними елементами 2. транскодування з дескриптивними елементами 3. функціональний аналог з дескриптивними елементами 4. функціональний аналог з дескриптивними елементами 5. функціональний аналог
5	Борщу скуштуйте, галушок [с. 168]	Try our borshch and dumplings, too [с. 168]	Probiert die Knödeln und den Borschtsch [с. 137]	Skosztujcie barszczu i gałushek [с. 150]	Вот борщ , галушки, вот кисель [с. 128]	Галушки кушайте, борщок! [с. 174]		1. транскодування 2. транскодування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. метод уподібнення
3	6	Хліб, бублики , кнйши вродились [с. 45]	They filled crates With bread and buns, and sauerkraut [с. 45]	Brachten Gebäck und Brot zutage [с. 28]	Zjawiły się chleb, bułki śliczne [с. 47]	Хлеб, бублики , кнйши явились [с. 26]	Добыли – не прошло и часа – Хлеб ситный, бублики , кнйши [с. 51]	1. відповідник відсутній 2. гіперонімічне перейменування 3. відповідник відсутній

								4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	7	І їли бублики , кав'яр [с. 133]	... to have ... some caviar [с. 133]	Und aßen Kaviar mit Brot [с. 107]	I obwarzanki jedli, kawior [с. 122]	Хлебали дружно вкусный взвар [с. 98]	Все ели бублики , икру [с. 139]	1. відповідник відсутній 2. ситуативний відповідник 3. метод уподібнення 4. ситуативний відповідник 5. функціональний аналог
4	8	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до сити; Гарячую , м'яку бухинку , Зразову до ріжків печінку, Гречаних з часником пампух [с. 42]	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats; They ate hot rolls , And roasted liver and full bowls Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	Stopften sich voll mit den Pasteten, Mit Eingemachtem gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen ; Brühe mit Leberknödeln drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo też kisielu; Bochenek miękki i ciepłutki , Wątróbkę, rydze przesmaczniutki e, Gryczanych placków nasypali [с. 46]	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли, А также гречневый пампух [с. 25]	Паштеты, с чесноком пампушки, Кисель с медовою сытой, Грибы с печенкою говьяжей И каравай , как пух лебяжий [с. 49]	1. метод уподібнення 2. ситуативний відповідник 3. транскодування 4. відповідник відсутній 5. семантичне увиразнення
	9	Там лакомини разні їли, Буханчики пшеничні білі [с. 50]	They ate all kinds of dainty bits, White wheat buns were their favourites [с. 50]	Höchst auserlesene Gerichte Wurden serviert, feines Gebäck Aus Weizenmehl [с. 33]	Frykasy jedli przewspaniałe, Bochenki więc pszeniczne [с. 52]	Без счету сласти истребляли, Пшеничный белый хлеб жевали [с. 30]	Был у Зевеса стол отличный: Закуски, ягоды, пшеничный Печеный хлеб , коржи, кныши [с. 56]	1. метод уподібнення 2. дескриптивна перифраза 3. транскодування 4. гіпонімічне перейменування 5. гіпонімічне

								перейменування
	10	Пухкі з кав'яром буханці [с. 106]	- [с. 106]	Und Kaviar auf zartem Brot [с. 82]	Z kawiorem miękkie bocheneczki [с. 99]	- [с. 75]	Все наедались до одышки Пшеничных калачей с икрой [с. 110]	1. відповідник відсутній 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. відповідник відсутній 5. ситуативний відповідник
5	11	Варенички пшеничні білі [с. 106]	Varenyky , their favourites [с. 106]	Aus weißem Teig die Warenyky [с. 82]	Pierogi też pszeniczne, białe [с. 99]	- [с. 75]	Вареники, оладьи, пышки [с. 110]	1. транскодування 2. транскодування з дескриптивними елементами 3. метод уподібнення 4. відповідник відсутній 5. транскодування
6	12	Тут з салом галушки лигали [с. 21]	They gobbled dumplings with hog's grease [с. 21]	Sie aßen Speck mit heißen Knödeln [с. 6]	Z słoniną kluski połykano [с. 28]	Глотали сало, и галушки [с. 6]	Кулеш, галушки и лемешку Уписывали вперемежку [с. 25]	1. метод уподібнення 2. метод уподібнення 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. транскодування
	13	А в чотирьох були галушки [с. 45]	And four with dumplings good beyond compare [с. 45]	Und in vier Töpfen kochten Knödel [с. 28]	A w czterech były pyczne kluski [с. 47]	Да пять галушками набили [с. 26]	Варились в четырех галушки [с. 51]	1. метод уподібнення 2. метод уподібнення 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. транскодування
	14	Без галушок як помирали	Where hunger killed them, not	Und als die Menschen ohne	Jak bez galuszek	Как без галушек помирали [с. 46]	Как без галушек помирали [с. 76]	1. лексико-синтаксичне

		[с. 73]	the gun [с. 73]	Knödel Hinstarben in der Hungersnot [с. 49]	umierano [с. 66]			перифразування 2. метод уподібнення 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
15	А в ющі потрух з галушками [с. 133]	And dumplings with all kinds of meats [с. 133]	Klößchen mit Brühe fein gekocht [с. 108]	Pierogi w juszce z podrobami [с. 122]	Борщ с бураками, и галушки , И потроха в горячей юшке [с. 98]	Была похлебка с потрохами [с. 139]		1. метод уподібнення 2. метод уподібнення 3. ситуативний відповідник 4. транскодування 5. відповідник відсутній
16	Для куль – то галушки сушили [с. 149]	The bullets were from dough [с. 149]	Als Kugeln – trockneten sie Knödel [с. 122]	Z pierogów kule więc suszono [с. 137]	Галушек горы насушили [с. 111]	Для пуль – галушек насушили [с. 155]		1. гіперонімічне перейменування 2. метод уподібнення 3. ситуативний відповідник 4. транскодування 5. транскодування
17	Борщу скуштуйте, галушок [с. 168]	Try our borshch and dumplings , too [с. 168]	Probiert die Knödeln und den Barschtsch [с. 137]	Skosztujcie barszczu i galushek [с. 150]	Вот борщ, галушки , вот кисель [с. 128]	Галушки кушайте, борщок! [с. 174]		1. метод уподібнення 2. метод уподібнення 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
7	18	Часник, рогіз, паслін, кислиці, Козельці, терн, глід, полуниця [с. 106]	Among the most beloved dishes Were borshch and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Knoblauch und Binsen, saure Äpfel, Hahnenfuß, Schlehen, Hagebutt , Erdbeeren ... [с. 82]	Jabłuczka dzikie, czosnek, psiankę, Truskawki, glóg , tarń bez ustanku [с. 99]	Чеснок шел в пищу, земляника, Терн, козелок, паслен, черника [с. 75]	Там кушали паслен, клубнику, Чеснок, рогоз, терн, ежевику [с. 110]	1. семантичне увиразнення 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній + лексична компенсація 5. відповідник

								відсутній + лексична компенсація
8	19	Горіхів кийвських смажених [с. 133]	Besides, some Kyiv roasted nuts [с. 133]	Aus Kyjiv fein gebrannte Nüsse [с. 108]	Z Kijowa zaś orzechy znane [с. 123]	Орехов киевских каленых [с. 99]	Орехов киевских каленых [с. 140]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
9	20	Просічне з ушками, з грінками [с. 168]	They ate: a soup with u s h k a [с. 168]	Fische mit Maultaschen und Zwieback [с. 138]	Solanką w uszkach czy z grzankami [с. 151]	Рыбное с грінками [с. 128]	Рассольник подали с грінками [с. 175]	1. відповідник відсутній 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
10	21	Тут їли розніі потрави...; свинячу голову до хрину І локшину на перемену, Потім з підлевою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці , пугрю, квашу І з маком медовий	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, рґсак , паркґ, kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там пугрю, и зубцы , и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленые блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічний кластер 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. відповідник відсутній

		шулик [с. 26]	to thrill the likerish [с. 26]	Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]				
11	22	Тут їли розніі потрави...; Свинячу голову до хрину І локшину на перемену, Потім з підливою індик ; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, пугрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal rap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, pęcak, papkę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком , За саламатой ели кашу, Там пугрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. дескриптивна перифраза 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
12	23	І їли бублики, кав'яр [с. 133]	... to have ... some caviar [с. 133]	Und aßen Kaviar mit Brot [с. 107]	I obarzanki jedli, kawior [с. 122]	Хлебали дружно вкусный взвар [с. 98]	Все ели бублики, икру [с. 139]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог

	24	Пухкі з кав'яром буханці [с. 106]	- [с. 106]	Und Kaviar auf zartem Brot [с. 82]	Z kawiorem miękkie bocheneczki [с. 99]	- [с. 75]	Все наедались до одышки Пшеничных калачей с икрой [с. 110]	1. відповідник відсутній 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
13	25	І капама , кебаб, калос [с. 155]	And карам , kebab and kalos [с. 155]	Карам , Kebab und Kalos [с. 128]	Караме , kebab oraz kalos [с. 143]	Кому достать что привелось [с. 117]	Пирожные , кебаб-калос [с. 161]	1. транскодування 2. транскодування 3. транскодування 4. відповідник відсутній 5. гіперонімічне перейменування
14	26	Потім до соку каплуни [с. 133]	Castrated cocks , and crabs , and fishes [с. 133]	Sowie im Saft geschmorte Hähnchen [с. 108]	Kapłony i niech wszyscy wiedzą ... [с. 122]	Отведали и каплунов [с. 98]	Затем с подливой каплуны [с. 139]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
15	27	Вбирали січену капусту , Шатковану , і огірки [с. Хоть се було в час	They ate white cabbage , thinly sliced , Cucumbers, radishes, green peas , Horseradish	Sie aßen eingemachte Gurken Und Sauerkraut ganz fein zerhackt, Ein Festmahl wurde	Wcinali rzniętą tam kapustę Lub szatkowaną i ogórki [с. Choć była pora	Жевали кислую капусту , Огурчики, потом грибки [с. Как раз тот день был мясопустным],	Хрен с квасом, редьку и капусту Шинкованную , огурцы, Хоть было в пору мясопушта,	1. калькування з дескриптивними елементами 2. метод уподібнення 3. калькування 4. контекстуальне розтлумачення

		м'ясопусту], Хрін з квасом, редьку, буряки [с. 124]	with roast and red beets all diced, Green peppers, onions and cheese [с. 124]	angeboten, Obgleich gerade Fastenzeit – Mit Fisch und Auerhahn, gebraten, Bete und Meerrettich mit Kwas [с. 101]	mięsopestu], Buraczki, chrzan; kwas łaf się ciurkiem [с. 115]	Хрен с квасом, редьку, бураки [с. 91]	Умяли наши удальцы [с. 58]	5. калькування
16	28	Тут їли розніі потрави...; свинячу голову до хрїну І локшину на перемїну, Потїм з пїдлевою їндик; На закуску кулїш і кашу , Лемїшку, зубці, пугрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, ręcak, papkę, kaszę , Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемѣну, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу , Там пугрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленые блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній

17	29	Тут їли рознії потрави...; свинячу голову до хрїну І локшину на перемїну, Потїм з пїдлевою їндик; На закуску кулїш і кашу, Лемїшку, зубці, пугрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and <i>a cornmeal pap</i> . They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch <i>Mehlspeise</i> und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, pęcak, papkę , kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там пугрю, и зубцы, и квашу , Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. відповідник відсутній
18	30	І капама, кебаб , калос [с. 155]	And karam, kebab and kalos [с. 155]	Карам, Kebab und Kalos [с. 128]	Караме, kebab oraz kalos [с. 143]	Кому достать что привелось [с. 117]	Пирожные, кебаб-калос [с. 161]	1. транскодування 2. транскодування 3. транскодування 4. відповідник відсутній 5. транскодування
19	31	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до сити; Гарячую, м'яку бухінку, Зразову до	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats; They ate hot rolls, And roasted liver and full bowls	Stopften sich voll mit den Pasteten, Mit <i>Eingemachtem</i> gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen; Brühe mit Leberknödeln	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo też kisielu ; Bochenek miękki i cieplutki, Wątróbkę, rydze	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли,	Паштеты, с чесноком пампушки, Кисель с медовою сытой, Грибы с печенкою говьяжей И каравай, как	1. дескриптивна перифраза 2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

		ріжків печінку, Гречаних з часником пампух [с. 42]	Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	przesmaczniutki e, Gryczanych placków nasypali [с. 46]	А также гречневый пампух [с. 25]	пух лебязий [с. 49]	
20	32	Кислиці , ягоди, коржі І всякі-разні витребеньки [с. 50]	As well as crab-apples , berries and cakes, too, And many fancy things, like tarts [с. 50]	... seltene Beeren Und Kinkerlitzchen aller Art [с. 33]	Jagody, jabłka , placki świeże, Łakomstwa różne ... [с. 52]	Лепешки, яблуки , кныши І пряники лежали горькой, Все боги, налакавшись горькой [с. 30]	Закуси, ягоди, пшеничний Печений хлеб, коржи, кныши [с. 56]	1. функціональний аналог 2. відповідник відсутній 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. відповідник відсутній
	33	Часник, рогіз, паслін, кислиці , Козельці, терн, глід, полуниці [с. 106]	Among the most beloved dishes Were borshch and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Knoblauch und Binsen, saure Äpfel , Hahnenfuß, Schlehen, Hagebutt, Erdbeeren ... [с. 82]	Jabluczka dzikie , czosnek, psiankę, Truskawki, głóg, tarń bez ustanku [с. 99]	Чеснок шел в пицу, земляника, Терн, козелок, паслен, черника [с. 75]	Там кушали паслен, клубнику, Чеснок, рогоз, терн, ежевику [с. 110]	1. семантичне увиразнення 2. дескриптивна перифраза 3. дескриптивна перифраза 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
21	34	І юшка з хляками, з кишками [с. 168]	A broth with tripe , called y u s h k a [с. 168]	Gekochte Brühe mit Gedärm [с. 138]	Z flakami juszka i z kiszka mi [с. 151]	Похлебку ели с потрохами [с. 128]	Рубцы, похлебку с потрохами [с. 175]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог

								5. функціональний аналог
22	35	Хліб, бублики, книші вродились [с. 45]	...they filled crates With bread and buns , and sauerkraut [с. 45]	Brachten Gebäck und Brot zutage [с. 28]	Zjawily się chleb, bulki śliczne [с. 47]	Хлеб, бублики, кныши явились [с. 26]	Добыли – не прошло и часа – Хлеб ситный, бублики, кныши [с. 51]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. транскодування 5. транскодування
	36	Лигав потапці і книші [с. 253]	... he would just chaw Sweet biscuits and an omelet [с. 253]	Kauen am Zwieback und Gebäck [с. 208]	Buleczki , grzanki by łasował [с. 220]	Окрошку ел бы да кныши [с. 191]	Теперь бы тихо-мирно есть им Коржи , потапцы да кныши! [с. 253]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. транскодування 5. транскодування
23	37	На закуску наклали сала, Лежала ковбаса чимала І хліба повне решето [с. 42]	They served some bacon as a snack, There was of sausage a neat stack, A heap of bread was there as well [с. 42]	Man aß den Speck, trank dazu Wodka, Auch reichlich Wurst wurde gereicht Und jede Menge guten Brotes [с. 26]	A na zakąskę to zawczasu Słoniny dano i kielbasy , I sito chleba, by zajadał [с. 45]	Потом, как случаю пристало, Приволокли ковбас и сала И хлеба в решете внесли [с. 25]	С дороги закусил он салом И кругом колбасы немалым, Умял и хлеба решето [с. 49]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	38	Що ваші гречеські ковбаси [с. 123]	Your fat sausages aren't fit For food ... [с. 123]	Was ist schon eure Wurst dagegen [с. 99]	Co wasze greckie tu kielbasy! [с. 113]	Что перед ней кныши, колбасы [с. 91]	Смачнее греческих колбасок [с. 130]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. калькування 4. гіперонімічне

							перейменування 5. калькування
39	Ковбас з десятків три Латину [с. 142]	The king would get ten sausages , all thick [с. 142]	Drei Dutzend Würste für Latinus [с. 114]	Latynusowi więc kielbasy [с. 129]	Колбас десятка три Латину [с. 104]	Колбас десятка три – Латину [с. 146]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
40	Муки, пшона, ковбас , коржів [с. 173]	- c. 173]	Sowie Wurst , Zwieback, Hirse, Mehl [с. 142]	I mąki, placków, kielbas , kaszy [с. 155]	Муки, пшона, колбас , коржей [с. 132]	Муки, пшона, колбас , коржей [с. 179]	1. відповідник відсутній 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
41	Ох, ви на смертних дуже ласі! Як грек на ніжинські ковбаси [с. 211]	Oh, you are fond of mortal lovers, Just like that Greek, who greedily devours The Nizhyn sausages [с. 211]	Ihr seid auf Sterbliche so gierig, Wie Griechen auf die feine Wurst [с. 177]	Och, na śmiertelnych wy wciąż łasę! Jak na nieżyńskie Grek kielbasy [с. 188]	Вы до людей, как кот до сала, Как грек до нежинских колбас [с. 164]	Уж больно вы до смертных падки – Что грек до нежинских колбас [с. 220]	1. калькування 2. гіперонімічне перейменування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
24	42	Часник, рогіз, паслін, кислиці,	Knoblauch und Binsen, saure Äpfel,	Jabłuczka dzikie, czosnek, psiankę,	Чеснок шел в пищу, земляника, Терн,	Там кушали паслен, клубнику,	1. семантичне увиразнення 2. ситуативний

		Козельці, терн, глід, полуниці [с. 106]	and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Hahnenfuß , Schlehen, Hagebutt, Erdbeeren ... [с. 82]	Truskawki, głóg, tarń bez ustanku [с. 99]	козелок , паслен, черника [с. 75]	Чеснок, рогоз, терн, ежевику [с. 110]	відповідник 3. відповідник відсутній 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній + лексична компенсація
25	43	І коливо з куті зробили [с. 45]	They boiled shelled wheat with poppy seed [с. 45]	Kochten Kutja aus dem Getreide [с. 28]	A w kutię miód rozprowadzili [с. 47]	Кутью из ячменя сварили [с. 26]	Кутью сварили [с. 51]	1. контекстуальне розтлумачення 2. відповідник відсутній 3. контекстуальне розтлумачення 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
26	44	Кислиці, ягоди, коржі І всякі-разні витребеньки [с. 50]	As well as crab-apples, berries and cakes , too, And many fancy things, like tarts [с. 50]	seltene Beeren Und Kinkerlitzchen aller Art [с. 33]	Jagody, jabłka, placki świeże , Łakomstwa różne ... [с. 52]	Без счету сласти истребляли, Пшеничный белый хлеб жевали, Лепешки , яблоки, кныши И пряники лежали горкой, Все боги, налакавшись горькой [с. 30]	Был у Зевеса стол отличный: Закуски, ягоды, пшеничный Печеный хлеб, коржи , кныши [с. 56]	1. метод уподібнення 2. відповідник відсутній 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. функціональний аналог
	45	Муки, пшона, ковбас, коржів [с. 173]	- с. 173]	Sowie Wurst, Zwieback , Hirse, Mehl [с. 142]	І małki , placków , kiełbas, kaszy [с. 155]	Муки, пшона, колбас, коржей [с. 132]	Муки, пшона, колбас, коржей [с. 179]	1. відповідник відсутній 2. ситуативний відповідник

								3. метод уподібнення 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	46	І ласощі все тільки їли, Сластиони, коржики , стовпці [с. 106]	They ate aome various tit-bits, Sweet cakes and buns [с. 106]	Sie aßen nur noch Leckerbissen Aus Honig und Buchweizenmehl [с. 82]	Łakocie jedli tu wspaniałe, Placuszki, pączki i bułeczki [с. 99]	Простого вовсе здесь не ели, Сластили всякую еду, и в праздники, и на неделе Коржи пекли им на меду [с. 75]	Вареники, оладьи, пышки На блюдах высились горой [с. 110]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. метод уподібнення 4. функціональний аналог 5. семантичне увиразнення
27	47	Лубенського шмат короваю [с. 133]	He sent Aeneas-Lord a piece of wedding bread [с. 133]	Als Gebäck Korowaj aus Lubenj [с. 108]	Keş lubieńskiego korowaju [с. 123]	Энею шлет ковригу хлеба [с. 99]	Лубенский каравай пахучий [с. 139]	1. дескриптивна перифраза 2. транскодування 3. транскодування 4. гіперонімічне перейменування 5. функціональний аналог
28	48	А в кітьки крашанками грали [с. 120]	But played with colored Easter eggs [с. 120]	Und würfelten um bunte Eier [с. 98]	Lecz pisankami się stukali [с. 112]	- [с. 90]	А только писанки катали [с. 129]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. семантичне увиразнення 4. відповідник відсутній 5. семантичне увиразнення
29	49	Крохналь , який їдять	- с. 133]	Und Creme , wie es die Herrschaft	І krochmal , co panowie jedzą	Кисель , что варят для панов	Кисель , что кушают паны	1. відповідник відсутній

		пани [с. 133]		mag [с. 108]	[с. 122]	[с. 98]	[с. 62]	2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
30	50	Він плакав і лигав кулешик [с. 175]	Eats boiled corn flour and continues to cry [с. 175]	Der weinte und aß seinen Brei [с. 145]	Połykał płacząc on kuleszyk [с. 158]	Он плакал и глотал кулешик [с. 134]	Из миски уплетал кулешик [с. 182]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	51	З кулешиком лемішку їла [с. 180]	... used to gulp Her daily food, the cornmeal pulp [с. 180]	Aß nur Polenta und den Brei [с. 150]	I salamachę zjadła [с. 163]	Кулешик жиденький глотала [с. 138]	С кулешиком лепешку еле [с. 187]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічне перейменування 3. семантичне виразнення 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
31	52	Лемішку і куліш глтали [с. 21]	And swallowed cornmeal pap with ease [с. 21]	Löffelten Suppe und den Brei [с. 6]	I salamachę wyjadano [с. 28]	И саламату , и пампушки [с. 6]	Кулеш , галушки и лемешку Уписывали вперемжку [с. 25]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічне перейменування 3. семантичне виразнення 4. семантичне виразнення

								5. функціональний аналог
	53	Тут їли рознії потрави...; Свинячу голову до хрину І локшину на перемену, Потім з підлевою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, пугрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and <i>a cornmeal pap</i> . They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey ,eat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais , Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, pęcak, papkę, kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За <i>саламатой</i> ели кашу, Там пугрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш , лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічне перейменування 3. відповідник відсутній 4. семантичне увиразнення 5. функціональний аналог
32	54	... до софорку кури [с. 168]	Stuffed fowl [с. 168]	Tunke mit Hühnerfleisch und Lamm [с. 138]	Faszerowane były kury [с. 151]	Ягнят и кур, горшок окрошки [с. 128]	И куры с фаршем были тут [с. 175]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. дескриптивна перифраза 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
33	55	І коливо з куті зробили [с. 45]	They boiled shelled wheat with poppy	Kochten <i>Kutja aus dem Getreide</i> [с. 28]	A w kutię miód rozprowadzili [с. 47]	Кутью из ячменя сварили [с. 26]	Кутью сварили [с. 51]	1. дескриптивна перифраза 2. комбінована

			seed [с. 45]					реномінація 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог з дескриптивними елементами 5. функціональний аналог
34	56	Лемішку і куліш глтали [с. 21]	And swallowed cornmeal pap with ease [с. 21]	Löffelten Suppe und den Brei [с. 6]	I <i>salamachę</i> wyjadano [с. 28]	И <i>саламату</i> , и <u>пампушки</u> [с. 6]	Кулеш, галушки и лемешку Уписывали вперемежку [с. 25]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічне перейменування 3. семантичне виразження 4. семантичне виразження 5. транскодування
	57	Тут їли розніі потрави...; Свинячу голову до хрину І локшину на переміну, Потім з підливою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, пугрю, квашу І з маком	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and <i>a cornmeal pap</i> . They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey ,eat and oodles Of poppy cake	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch <i>Mehlspeise</i> und Mais, Verschiedene Getreidebreie.	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę , ręcak, papkę, kaszę, Makowca kęsy miodowego	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За <i>саламатой</i> ели кашу, Там пугрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленые блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. транскодування 4. семантичне виразження 5. транскодування

		медовий шулик [с. 26]	to thrill the likerish [с. 26]	Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	[с. 32]			
	58	З кулешиком лемішку їла [с. 180]	... used to gulp Her daily food, the <i>cornmeal pulp</i> [с. 180]	Aß nur Polenta und den Brei [с. 150]	I <i>salamachę</i> zjadala [с. 163]	Кулешик жиденький глотала [с. 138]	С кулешиком лепешку еле [с. 187]	1. дескриптивна перифраза 2. міжмовне запозичення 3. семантичне вираження 4. відповідник відсутній 5. ситуативний відповідник
35	59	Теляти лизень там лежав [с. 168]	A tongue of calf was there [с. 168]	Auch Kalbszunge wurde geboten [с. 138]	Wołowe były też ozory [с. 151]	Язык телячий отварной [с. 128]	Еще язык лежал говяжий [с. 175]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
36	60	Тут їли розніі potravu...; Свинячу голову до хрину І локшину на перемену, Потім з підливою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, пугрю, квашу І з маком	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles , Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln , Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie.	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, pęcak, papkę, kaszę, Makowca kęsy miodowego	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там пугрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша . Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

		медовий шулик [с. 26]	to thrill the likerish [с. 26]	Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	[с. 32]			
37	61	Пили на радощах сивуху І їли сім'яну макуху [с. 26]	They drank and ate an apple cake [с. 26]	Begeistert tranken alle Schnaps Und aßen dazu Brot aus Graupen [с. 10]	Wśród uciech pili wciąż siwuchę A zakąszali ją makuchiem [с. 32]	Взялись немедля за сивуху И конопляную макуху [с. 10]	С Дидоной попивал сивуху, Ел конопляную макуху [с. 29]	1. ситуативний відповідник 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог + вилучення 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
38	62	Лавинії к Петру мандрик [с. 142]	Lavinia – cheesecake called mandryk [с. 142]	Quarktorte für Lavinia [с. 114]	Lawinii na dzień Piotra piernik [с. 129]	Лависе на Петра сырок [с. 104]	Лавинии к Петру – коржей [с. 146]	1. комбінована реномінація 2. метод уподібнення 3. ситуативний відповідник 4. ситуативний відповідник 5. ситуативний відповідник
39	63	І зараз миттю всі пустились Горилку, м'ясо купувать [с. 45]	At once, they all went out To shop for brandy [с. 45]	Im Nu befließigten sich alle Und kauften Fleisch und Wodka ein [с. 28]	Pobiegli wnet gromadą liczną Gorzałkę, mięso zakupywać [с. 47]	И мигом всей гурьбой пустились Горилку, мясо закупать [с. 26]	Немедля накупили мяса , Горелки на помин души [с. 50]	1. відповідник відсутній 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

	64	І м'яса в казани наклали, Варили страву і пекли [с. 45]	They made big fire and began To boil meat chunks in water and in lard [с. 45]	Man brachte Fleisch in großen Mengen, Gebacken wurde und gegrillt [с. 28]	Do kotłów mięsa nawrzucałi, Warzyli jadło smażyli [с. 47]	Все мясо в казаны поклали, Варили, жарили, пекли [с. 26]	Котлы наполнив мясом , жиром, Огонь раздули на дворе [с. 51]	1. контекстуальне розтлумачення 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	65	І бите з ними м'ясо їла [с. 212]	She ate and drank many a girl [с. 212]	Mit ihnen rohes Fleisch gegessen [с. 178]	І mięso jadła [с. 189]	И отбивные с ними ела [с. 165]	Битки в трактирах с ними ела [с. 221]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. ситуативний відповідник 3. гіперонімічне перейменування 4. метод уподібнення 5. метод уподібнення
40	66	Эней же, з хмелю як проспався, Из'їв солоний огірок [с. 27]	Refreshed by sleep, Aeneas rose, And ate a gherkin steeped in brine [с. 27]	Zugleich erwachte auch Aeneas, Aß saure Gurken ... [с. 12]	Eneasъ gdy się z chmielu zbudził, Zjadł solonego ogóreczka [с. 34]	Эней, как только отоспался, Погрыз соленый огурец [с. 12]	Эней вскочил, для опохмелки Соленый скушал огурец [с. 31]	1. дескриптивна перифраза 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
	67	Вбирали січену капусту, Шатковану, і огірки [с. Хоть се було в час м'ясопусту], Хрін з квасом,	They ate white cabbage, thinly sliced, Cucumbers , radishes, green peas , Horseradish with roast and red beets all	Sie aßen eingemachte Gurken Und Sauerkraut ganz fein zerhackt, Ein Festmahl wurde angeboten, Obgleich gerade Fastenzeit –	Wcinali rżniętą tam kapustę Lub szatkowaną i ogórki [с. Choć była pora mięsoпусту], Buraczki, chrzan; kwas lał	Жевали кислую капусту, Огурчики , потом грибки [с. как раз тот день был мясопустным], Хрен с квасом, редьку, бураки	Хрен с квасом, редьку и капусту Шинкованную, огурцы , Хоть было в пору мясопусту, Умяли наши удальцы [с. 58]	1. функціональний аналог 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний

		редьку, буряки [с. 124]	diced, Green peppers, onions and cheese [с. 124]	Mit Fisch und Auerhahn, gebraten, Bete und Meerrettich mit Kwas [с. 101]	się ciurkiem [с. 115]	[с. 91]		аналог
41	68	Зевес тоді кружав сивуху І оселедцем заїдав [с. 21]	At that time, Zeus imbibed cup after cup Of some cheap brew and ate a herring for a snack [с. 21]	Zeus aß gerade einen Hering , Mit Wodka löschte er den Durst [с. 7]	A Zeus wtedy bój zażarty Z siwuchą toczył pod śledzika [с. 29]	Зевес в тот час глушил сивуху І сельдью жирной заедал [с. 7]	Зевес тогда глушил сивуху, Питье сеledкой заедал [с. 25]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
42	69	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до сити; Гарячую, м'яку бухинку, Зразову до рижків печінку, Гречаних з часником пампух [с. 42]	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats; They ate hot rolls, And roasted liver and full bowls Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	Stopften sich voll mit den Pasteten, Mit Eingemachtem gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen; Brühe mit Leberknödeln drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo też kisielu; Bochenek miękki i ciepłutki, Wątróbkę, rydze przesmaczniutki e, Gryczanych placków nasypali [с. 46]	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли, А также гречневый пампух [с. 25]	Паштеты, с чесноком пампушки , Кисель с медовой сытой, Грибы с печенкою говьяжей И каравай, как пух лебяжий [с. 49]	1. дескриптивна перифраза 2. калькування 3. метод уподібнення 4. калькування 5. калькування
43	70	Часник, рогіз, паслін, кислиці,	Among the most beloved dishes Were borshch	Knoblauch und Binsen, saure Äpfel,	Jabłuczka dzikie, czosnek, psiankę ,	Чеснок шел в пишу, земляника, Терн,	Там кушали паслен , клубнику,	1. семантичне виразження 2. відповідник

		Козельці, терн, глід, полуниці [с. 106]	and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Hahnenfuß, Schlehen, Hagebutt, Erdbeeren ... [с. 82]	Truskawki, głóg, tarń bez ustanku [с. 99]	козелок, паслен, черника [с. 75]	Чеснок, рогоз, терн, ежевику [с. 110]	відсутній 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
44	71	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до сити; Гарячую, м'яку бухинку, Зразову до ріжків печінку, Гречаних з часником пампух [с. 42]	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats; They ate hot rolls, And roasted liver and full bowls Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	Stopften sich voll mit den Pasteten , Mit Eingemachtem gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen; Brühe mit Leberknödeln drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo też kisielu; Bochenek miękki i cieplutki, Wątróbkę, rydze przesmaczniutki e, Gryczanych placków nasypali [с. 46]	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли, А также гречневый пампух [с. 25]	Паштеты , с чесноком пампушки, Кисель с медовой сытой, Грибы с печенкою говьяжей И каравай, как пух лебяжий [с. 49]	1. ситуативний відповідник 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
45	72	Печеної різной три гури [с. 168]	There was a tasty roast [с. 168]	Drei Berge Braten aufgeschichtet [с. 138]	Pieczeni wszelkiej ze trzy fury [с. 151]	Жаркого разного три плошки [с. 128]	- [с. 175]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. метод уподібнення 5. відповідник відсутній
46	73	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats;	Stopften sich voll mit den Pasteten , Mit Eingemachtem	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в	Паштеты , с чесноком пампушки, Кисель с	1. метод уподібнення 2. ситуативний відповідник 3. функціональний

		сити; Гарячую, м'яку бухинку, Зразову до ріжків печінку , Гречаних з часником пампух [с. 42]	They ate hot rolls, And roasted liver and full bowls Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen; Brühe mit Leberknödeln drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	też kisielu; Bochenek miękki i cieplutki, Wątróbkę , rydze przesmaczniutki e, Gryczanych placzków nasypali [с. 46]	животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли, А также гречневый пампух [с. 25]	медовою сытой, Грибы с печенкою говьяжей И каравай, как пух лебяжий [с. 49]	аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
47	74	Прискочив, мов котище мурий До сирних в маслі пирогів! [с. 50]	And like a cat full of adrenaline, Jumped to the dumplings stuffed with cheese [с. 50]	Und wie ein Kater über Mäuse [с. 33]	Przyskoczył jak kociusko bure Do klusków z serem i pierogów [с. 52]	Как кот, что мчится, поспешая, К творожным пышным пирогам [с. 31]	Как рыжий кот, глаза прижмуря, В кладовку, к сырным пирогам [с. 56]	1. дескриптивна перифраза 2. відповідник відсутній 3. ситуативний відповідник + транскодування 4. калькування + дескриптивні елементи 5. калькування
	75	Эней в Олімпі буде з нами Живитись тими ж пирогами , Які кажу пекти я вам [с. 268]	Aeneas will eat here the fare , Which on my order they prepare For each Olympian god [с. 268]	Aeneas kommt auf den Olymp, Um mit uns perohy zu essen, Die ihr auf meinen Befehl kocht [с. 222]	Eneas na Olimpie z nami Pożywi się też pierogami , Co każę dla was je wypiekać [с. 233]	Эней на небе будет с нами Кормиться теми ж пирогами , Какие жалую я вам [с. 203]	Эней Троянец будет с нами Кормиться теми ж пирогами , Какие печь велю я вам! [с. 267]	1. ситуативний відповідник 2. транскодування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	76	То піднесла їм пиріжок [с. 57]	And offered them a tasty cake [с. 57]	Brachte sie Kuchen als Geschenk [с. 37]	Podąła zaraz im pierożek [с. 56]	Такое отмочила вдруг [с. 34]	Она им поднесла пирог [с. 61]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування

								3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. метод уподібнення
	77	Пиріг завдовжки із аршин [с. 129]	A longish loaf of bread [с. 129]	Langen gebackenen Perih [с. 105]	Wpierw pieróg długi z dwa arszyny [с. 120]	Пирог аршина в два длиной [с. 96]	Пирог без малого с аршин [с. 137]	1. гіперонімічне перейменування 2. транскодування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
48	78	Тут їли розніі potravu...; Свинячу голову до хрину І локшину на перемену, Потім з підлевою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, пугрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße , Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, рєсак, паркє, kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там пугрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравление блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. відповідник відсутній 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
49	79	Часник, рогіз,	Among the most	Knoblauch und	Jabłuczka	Чеснок шел в	Там кушали	1. семантичне

		паслін, кислиці, Козельці, терн, глід, полуниці [с. 106]	beloved dishes Were borshch and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Binsen, saure Äpfel, Hahnenfuß, Schlehen, Hagebutt, Erdbeeren ... [с. 82]	dzikie, czosnek, psiankę, Truskawki, głóg, tarń bez ustanku [с. 99]	пищу, земляника, Терн, козелок, паслен, черника [с. 75]	паслен, клубнику, Чеснок, рогоз, терн, ежевику [с. 110]	увиразнення 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
50	80	Лигать латинські потапці [с. 202]	To eat our crackers [с. 202]	wollt ihr Latinern Stiefel lecken? [с. 169]	Łatyńskie grzanki wam smakują? [с. 182]	Вишь, рты поразевали сдуру На каравай чужой [с. 155]	Латинские потапцы жрать! [с. 208]	1. метод уподібнення 2. відповідник відсутній 3. метод уподібнення 4. семантичне увиразнення 5. транскодування
	81	Лигав потапці і книші [с. 253]	... he would just chaw Sweet biscuits and an omelet [с. 253]	Kauen am Zwieback und Gebäck [с. 208]	Bułeczki, grzanki by łasował [с. 220]	Окрошку ел бы да кныши [с. 191]	Теперь бы тихо- мирно есть им Коржи, потапцы да кныши! [с. 253]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. ситуативний відповідник 5. транскодування
51	82	А в юшці потрух з галушками [с. 133]	And dumplings with all kinds of meats [с. 133]	Klößchen mit Brühe fein gekocht [с. 108]	Pierogi w juszce z podrobami [с. 122]	Борщ с бураками, и галушки, И потроха в горячей юшке [с. 98]	Была похлебка с потрохами [с. 139]	1. гіперонімічне перейменування 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
52	83	Просічне з	They ate: a soup	Fische mit	Solanka w	Рыбное с	Рассольник	1. гіперонімічне

		ушками, з грінками [с. 168]	with u s h k a [с. 168]	Maultaschen und Zwieback [с. 138]	uszkach czy z grzankami [с. 151]	грєнками [с. 128]	подали с грєнками [с. 175]	перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. гіперонімічне перейменування 5. метод уподібнення
53	84	Полтавських пундиків пряжених [с. 133]	Poltava toasted pastry cuts [с. 133]	Und aus Poltawa Zwiebelteig [с. 108]	Z Połtawy ciastka przypiekane [с. 123]	Полтавских пунди́ков слоеных [с. 99]	Полтавских коржиков печеных [с. 140]	1. гіперонімічне перейменування 2. дескриптивна перифраза 3. гіперонімічне перейменування 4. транскодування 5. гіперонімічне перейменування
54	85	Тут їли рознії potravи...; Свинячу голову до хрїну І локшину на перемену, Потїм з підлевою їндик; На закуску куліш і кашу, Лемїшку, зубці, путрю , квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab's, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, peçak , papkę, kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там путрю , и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И путря тоже хороша [с. 29]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічний кластер 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. транскодування

				Schluß [с. 10]				
55	86	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до сити; Гарячую, м'яку бухинку, Зразову до ріжків печінку, Гречаних з часником пампух [с. 42]	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats; They ate hot rolls, And roasted liver and full bowls Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	Stopften sich voll mit den Pasteten, Mit Eingemachtem gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen; Brühe mit Leberknödeln drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo też kisielu; Bochenek miękki i cieplutki, Wątróbkę, rydze przesmaczniutkie , Gryczanych placków nasypali [с. 46]	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли, А также гречневый пампух [с. 25]	Паштеты, с чесноком пампушки, Кисель с медовой сытой, Грибы с печенкою говьяжей И каравай, как пух лебяжий [с. 49]	1. відповідник відсутній 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. гіперонімічне перейменування
56	87	Часник, porіз , паслін, кислиці, Козельці, терн, глід, полуниці [с. 106]	Among the most beloved dishes Were borshch and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Knoblauch und Binsen , saure Äpfel, Hahnenfuß, Schlehen, Hagebutt, Erdbeeren ... [с. 82]	Jabłuczka dzikie, czosnek, psiankę, Truskawki, głóg, tarń bez ustanku [с. 99]	Чеснок шел в пишу, земляника, Терн, козелок, паслен, черника [с. 75]	Там кушали паслен, клубнику, Чеснок, рогоз , терн, ежевику [с. 110]	1. семантичне вираження 2. ситуативний відповідник 3. відповідник відсутній 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог

57	88	Рябка, тетерю, саламаху [с. 124]	<i>a dish from fruit and flour</i> [с. 124]	Mit Fisch und Auerhahn , gebraten [с. 101]	Wodzianka, kasza , sałamacha [с. 115]	Окрошку , киселя немало [с. 92]	Не стало тюри, саламаты, И пшеник уписали хваты [с. 132]	1. дескриптивна перифраза 2. ситуативний відповідник 3. гіперонімічне перейменування 4. ситуативний відповідник 5. метод уподібнення
58	89	Рябка, тетерю, саламаху [с. 124]	<i>a dish from fruit and flour</i> [с. 124]	Mit Fisch und Auerhahn , gebraten [с. 101]	Wodzianka, kasza, sałamacha [с. 115]	Окрошку , киселя немало [с. 92]	Не стало тюри, саламаты , И пшеник уписали хваты [с. 132]	1. дескриптивна перифраза 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. ситуативний відповідник 5. функціональний аналог
59	90	Тут з салом галушки лигали [с. 21]	They gobbled dumplings with hog's grease [с. 21]	Sie aßen Speck mit heißen Knödeln [с. 6]	Z ślonina kluski połykano [с. 28]	Глотали сало , и галушки [с. 6]	Кулеш, галушки и лемешку Уписывали вперемежку [с. 25]	1. дескриптивна перифраза 2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній

91	На закуску наклали сала , Лежала ковбаса чимала І хліба повне решето [с. 42]	They served some bacon as a snack, There was of sausage a neat stack, A heap of bread was there as well [с. 42]	Man aß den Speck , trank dazu Wodka, Auch reichlich Wurst wurde gereicht Und jede Menge guten Brotes [с. 26]	A na zakąskę to zawczasu Słoniny dano i kielbasy, I sito chleba, by zajadał [с. 45]	Потом, как случаю пристало, Приволокли ковбас и сала И хлеба в решете внесли [с. 25]	С дороги закусил он салом И кругом колбасы немалым, Умял и хлеба решето [с. 49]	1. метод уподібнення 2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
92	Щоб сала і пшона набрали, Щоб сухарів понапікали [с. 146]	They should bring buckwheat and some millet, And crackers and a bacon fillet [с. 146]	Brei, Speck und Brot in reicher Menge [с. 120]	By pszono i pszenice brano, Sucharów też ponapiekano [с. 135]	Чтоб сала и пшена набрали, Чтоб сухарей позапасали [с. 110]	Пшена, мучицы понемножку, Да сухари, да сала кус [с. 90]	1. метод уподібнення 2. метод уподібнення 3. відповідник відсутній 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
93	На тиждень сала з сухарями [с. 173]	With weekly share of fat , With buckwheat kasha ... [с. 173]	Für eine Woche Speck und Brot [с. 142]	Słoninę także z sucharami [с. 155]	- [с. 132]	- [с. 179]	1. гіперонімічне перейменування 2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
94	Повидла, сала , осятрини [с. 249]	Some flesh of sturgeon, bags of groats [с. 249]	Powidl, Speck , Störe und Lüster [с. 206]	Jesiotra, śliwki i słoninę [с. 217]	Велю повидла, сала дать, Сгодится в дар и осетрина [с. 189]	Повидло, сало , осетрину [с. 250]	1. відповідник відсутній 2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. транскодування 5. транскодування

60	95	Печена з часником свинина [с. 133]	- с. 133]	Schweinsbraten gab`s mit Knoblauchsoße [с. 108]	Pieczona z czosnkiem wieprzowina [с. 122]	И запеченную свинину [с. 98]	За нею – с чесноком свинина [с. 139]	1. відповідник відсутній 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
61	96	Тут їли рознії potravu...; Свинячу голову до хріну І локшину на перемену, Потім з підливою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, пугрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig`s head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey, eat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięca oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, ręcak, papkę, kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там пугрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И пугря тоже хороша [с. 29]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
62	97	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до сити ; Гарячую, м`яку бухинку, Зразову до	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats ; They ate hot rolls, And roasted liver and full bowls	Stopften sich voll mit den Pasteten, Mit Eingemachtem gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen; Brühe mit Leberknödeln	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo też kisielu; Bochenek miękki i ciepłutki, Wątróbkę, rydze	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли,	Паштеты, с чесноком пампушки, Кисель с медовою сытой , Грибы с печенкою говьяжей И каравай, как	1. ситуативний відповідник 2. ситуативний відповідник 3. відповідник відсутній 4. відповідник відсутній 5. транскодування з

		ріжків печінку, Гречаних з часником пампух [с. 42]	Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	przesmaczniutki e, Gryczanych placków nasypali [с. 46]	А также гречневый пампух [с. 25]	пух лебязий [с. 49]	дескриптивними елементами
	98	Сити із меду наситили [с. 45]	Prepared a drink with mead [с. 45]	Würzten mit Honig nach Geschmack [с. 28]	I sytę miodem nasycili [с. 47]	Сыты из меда насытили [с. 26]	... взяли меду И щедро подсластили воду [с. 51]	1. дескриптивна перифраза 2. контекстуальне розтлумачення 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. контекстуальне розтлумачення
63	99	Потім до соку каплуни [с. 133]	Castrated cocks, and crabs , and fishes [с. 133]	Sowie im Soft geschmorte Hähnchen [с. 108]	Kapłony i niech wszyscy wiedzą ... [с. 122]	Отведали и каплунов [с. 98]	Затем с подливой каплуны [с. 139]	1. відповідник відсутній 2. калькування 3. відповідник відсутній 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
64	100	Взяла ... хліба з сіллю на тарілку [с. 17]	Sped like a wasp to Aeolus, with bread and salt [с. 17]	Und Brot und Salz auf einem Teller [с. 4]	Chleb, sól na talerz [с. 26]	Хлеб- соль в тарелке прихватила [с. 4]	Хлеб- соль – на блюдо [с. 22]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
	101	От так за хліб, за сіль ти платиш? [с. 35]	Is that how you pay for my bread? [с. 35]	Ist dies der Lohn für meine Güte ? [с. 17]	Za chleb, za sól mi tak odpłacasz? [с. 40]	За хлеб за соль так расквитаться [с. 16]	За хлеб, за соль наместо платы [с. 37]	1. відповідник відсутній 2. лексико-синтаксичне перефразування 3. калькування

							4. калькування 5. калькування
102	Не раз ходив за сіллю в Крим [с. 62]	And carted crates of sea salt from Crimea [с. 62]	Er holte auch Salz aus der Krim [с. 41]	I często sól przywoził z Krymu [с. 60]	Не раз ходил за солью в Крым [с. 38]	Не раз ходил за солью в Крым [с. 38]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
103	К Ацесту зараз сам махнувши, За хліб подяковать, за сіль [с. 66]	He went to see Acestor To thank him for his bread and salt [с. 66]	Er selbst eilte noch zu Acestor, Bedankte sich für Brot und Salz [с. 44]	Do Acestor wyruszywszy, Za chleb, za sól mu podziękował [с. 63]	К Ацесту впопыхах метнулся – За хліб за соль благодарить [с. 40]	И поспешил сказать Ацесту: «Спасибо, мол, за хліб, за соль! » [с. 67]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
104	І з хлібом, з сіллю , і з другими, Подарками предорогими [с. 128]	They came with bread and salt , And many gifts they would exalt [с. 128]	Mit Brot und Salz sind sie gekommen Und manchem kostbaren Geschenk [с. 103]	Ich z chlebem, solą śle, z innymi Podarunkami najdroższymi [с. 117]	Что хлебом- солью и другими Подарками предорогими ... [с. 94]	... просит Принять хлеб- соль и преподносит Подарки дорогие вам [с. 134]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
105	Із хлібом, з сіллю причвалали, Та і подарки принесли [с. 128]	With bread and salt and things of gold [с. 128]	Mit Brot und Salz und mit Geschenken Sind sie erschienen im Palat [с. 103]	Że z chlebem, solą przyczłapało Eneaszowych posłów grono [с. 117]	Мол, хлебом- солью удружили, Да и подарки принесли [с. 94]	Что хлебом- солью и дарами Почтил его Анхизов сын [с. 134]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
106	І солі кримки, і	Some salt reserved for him	Salz aus der Krim und	І krymskiej soli kawał wielki	И соли крымской, и	Соль крымскую и	1. контекстуальне розтлумачення

		бахмутки [с. 129]	especially Right from the far Crimean sea [с. 129]	Persianer [с. 105]	[с. 120]	для панов Охапки три рубаш, кафтанов [с. 96]	соль-бахмутку [с. 137]	2. контекстуальне розтлумачення 3. калькування 4. калькування 5. калькування
	107	Прошу Енею поклоняться, І хліба- солі не пуратись [с. 133]	I welcome you with cordiality, Stay here, enjoy our hospitality [с. 133]	Entbietet meinen Gruß Aeneas, Empfangen soll er Brot und Salz [с. 107]	... dla Eneasza Przekazać ukłon proszę bardzo I chlebem – solą nie pogardzać [с. 122]	Прошу Энею поклониться, Моих щедрот не сторониться [с. 98]	Поклон Энею, а дотолє Прошу отведаť хлеба- соли [с. 139]	1. лексико- синтаксичне перифразування 2. калькування 3. калькування 4. лексико- синтаксичне перифразування 5. калькування
	108	Не поцурайтесь хліба- солі [с. 168]	Do not reject my bread and salt [с. 168]	Ihr dürft nicht Brot und Salz verschmähen [с. 137]	Lecz nie pogardźcie chlebem, solą [с. 150]	Прошу отведаť хлеба- соли! [с. 128]	Не погнушайтесь хлебом- солью [с. 174]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування
65	109	І ласощі все тільки їли, Сластьони, коржики, стовпці [с. 106]	They ate aome various tit-bits, Sweet cakes and buns [с. 106]	Sie aßen nur noch Leckerbissen Aus Honig und Buchweizenmehl [с. 82]	Łakocie jedli tu wspaniałe, Placuszki, pączki i bułeczki [с. 99]	Простого вовсе здесь не ели, Сластили всякую еду, и в праздники, и на неделе Коржи пекли им на меду [с. 75]	Вареники, оладьи, пышки На блюдах высились горой [с. 110]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. метод уподібнення 4. лексико- синтаксичне перифразування 5. метод уподібнення
66	110	Корито опішнянських слив [с. 133]	As well, a basket of OPISHNIA plums [с. 133]	Opischnian- Pflaumen einen Trog [с. 108]	Koryto śliw z Opiszni poszło [с. 123]	Корыто опошнянских слив [с. 99]	Корыто опошнянских слив [с. 139]	1. калькування 2. калькування 3. калькування 4. калькування 5. калькування

67	111	... до софорку кури [с. 168]	Stuffed fowl [с. 168]	Tunke mit Hühnerfleisch und Lamm [с. 138]	Faszerowane były kury [с. 151]	Ягнят и кур, горшок окрошки [с. 128]	И куры с фаршем были тут [с. 175]	1. відповідник відсутній 2. метод уподібнення 3. відповідник відсутній 4. відповідник відсутній+ лексична компенсація 5. відповідник відсутній
68	112	І ласощі все тільки їли, Сластьони, коржики, стовці [с. 106]	They ate aome various tit-bits, Sweet cakes and buns [с. 106]	Sie aßen nur noch Leckerbissen Aus Honig und Buchweizenmehl [с. 82]	Łakocie jedli tu wspaniałe, Placuszki, pączki i buleczki [с. 99]	Простого вове здесь не ели, Сластили всякую еду, и в праздники, и на неделе Коржи пекли им на меду [с. 75]	Вареники, оладьи , пышки На блюдах высились горой [с. 110]	1. гіперонімічне перейменування 2. дескриптивна перифраза 3. гіперонімічне перейменування 4. відповідник відсутній 5. ситуативний відповідник
69	113	А ззаду з сухарями сумка [с. 31]	A bag with crackers – on his back [с. 31]	Und hinten hing ein großer Sack [с. 15]	A z sucharami torbę z tyłu [с. 37]	Котомка с хлебom за спиною [с. 14]	А сзади – сумка сухарей [с. 35]	1. метод уподібнення 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог 4. гіперонімічне перейменування 5. функціональний аналог
	114	І всі строжили сухари [с. 124]	They finished all the crackers [с. 124]	Auch Zwieback wurde aufgetragen [с. 101]	Suchary zmietli bez rozważań [с. 115]	Схарчили даже сухари [с. 93]	До крошки сгрызли сухари [с. 132]	1. метод уподібнення 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог

							4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
115	Щоб сала і пшона набрали, Щоб сухарів понапікали [с. 146]	They should bring buckwheat and some millet, And crackers and a bacon fillet [с. 146]	Brei, Speck und Brot in reicher Menge [с. 120]	By pszono i pszenice brano, Sucharów też ponapiekanó [с. 135]	Чтоб сала и пшена набрали, Чтоб сухарей позапасали [с. 110]	Пшена, мучицы понемножку, Да сухари , да сала кус [с. 90]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
116	І насушили сухарів [с. 150]	The biscuits baked as was expected [с. 150]	Und als das Brot getrocknet war [с. 123]	I nasuszono stos sucharów [с. 137]	И насушили сухарей [с. 112]	Сушили сухари [с. 155]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
117	Велів два човни знаряджати, І сухарями запасати, І воїнів туди саджать [с. 164]	He gave the order to prepare Two boats with soldiers and their fare [с. 164]	Und ließ zwei Boote voll beladen Mit Lebensmitteln, Trockenobst [с. 135]	Rozkazał czółna dwa szykować, Jak też suchary zafasować [с. 148]	- [с. 126]	Челны, - сказал он, - снаряжайте И сухарями нагружайте! [с. 172]	1. ситуативний відповідник 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
118	На тиждень сала з	With weekly share of fat,	Für eine Woche Speck und Brot	Słoninę także z sucharami	Набили ранцы сухарями	Запас недельный сухарей [с. 179]	1. ситуативний відповідник

		сухарями [с. 173]	With buckwheat kasha ... [с. 173]	[с. 142]	[с. 155]	[с. 132]		2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
70	119	Часник, рогіз, паслін, кислиці, Козельці, терн , глід, полуниці [с. 106]	Among the most beloved dishes Were borshch and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Knoblauch und Binsen, saure Äpfel, Hahnenfuß, Schlehen , Hagebutt, Erdbeeren ... [с. 82]	Jabluczka dzikie, czosnek, psiankę, Truskawki, głóg, tarń bez ustanku [с. 99]	Чеснок шел в пищу, земляника, Терн , козелок, паслен, черника [с. 75]	Там кушали паслен, клубнику, Чеснок, рогоз, терн, ежевику [с. 110]	1. семантичне увираження 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
71	120	Троянцям всім дали тетері [с. 42]	The Trojans were fed woodcock meat [с. 42]	- с. 26]	Trojanom zaś wodzianki dano [с. 45]	Троянцы налакались тюри [с. 25]	Троянцы ... как следует наелись тюри [с. 49]	1. калькування 2. відповідник відсутній 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. метод уподібнення
	121	Рябка, тетерю , саламаху [с. 124]	<i>a dish from fruit and flour</i> [с. 124]	Mit Fisch und Auerhahn , gebraten [с. 101]	Wodzianka , kasza, sałamacha [с. 115]	Окрошку , киселя немало [с. 92]	Не стало тюри , саламаты, И пшеник уписали хваты [с. 132]	1. дескриптивна перифраза 2. калькування 3. метод уподібнення 4. ситуативний відповідник 5. метод уподібнення
72	122	Просічне з ушками , з грінками	They ate: a soup with u s h k a [с. 168]	Fische mit Maultaschen und Zwieback [с. 138]	Solanką w uszkach czy z grzankami	Рыбное с грёнками [с. 128]	Рассольник подали с грёнками [с. 175]	1. транскодування 2. метод уподібнення 3. функціональний

		[с. 168]			[с. 151]			аналог 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
73	*	Взяла ... хліба з сіллю на тарілку [с. 17]	Sped like a wasp to Aeolus, with bread and salt [с. 17]	Und Brot und Salz auf einem Teller [с. 4]	Chleb , sól na talerz [с. 26]	Хлеб-соль в тарелке прихватила [с. 4]	Хлеб-соль – на блюдо [с. 22]	Див. сіль
	123	Поставила тарілку з хлібом Перед старим Еолом-дідом [с. 17]	She put the plate with bread in front of Aeolus [с. 17]	Den Teller mit dem Salz und Brote Stellte sie vor Aeolus hin [с. 4]	Stawiając talerz z chlebem , solą Przed dziadkiem starym, cnym Eolem [с. 26]	Поставила тарелку с хлібом Перед Эолом-старым дедом [с. 4]	Хлеб-соль на стол Эолу-деду Метнула [с. 23]	1. функціональний аналог 2. контекстуальне розтлумачення 3. контекстуальне розтлумачення 4. функціональний аналог 5. контекстуальне розтлумачення
	*	От так за хліб , за сіль ти платиш? [с. 35]	Is that how you pay for my bread ? [с. 35]	Ist dies <i>der Lohn</i> für meine Güte? [с. 17]	Za chleb , za sól mi tak odpłacasz? [с. 40]	За хлеб за соль так расквитаться [с. 16]	За хлеб , за соль наместо платы [с. 37]	Див. сіль
	124	На закуску наклали сала, Лежала ковбаса чимала І хліба повне решето [с. 42]	They served some bacon as a snack, There was of sausage a neat stack, A heap of bread was there as well [с. 42]	Man aß den Speck, trank dazu Wodka, Auch reichlich Wurst wurde gereicht Und jede Menge guten Brot es [с. 26]	A na zakąskę to zawczasu Słoniny dano i kielbasy, I sito chleba , by zajadał [с. 45]	Потом, как случаю пристало, Приволокли ковбас и сала И хлеба в решете внесли [с. 25]	С дороги закусил он салом И кругом колбасы немалым, Умял и хлеба решето [с. 49]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

125	Хліб , бублики, книші вродились [с. 45]	... they filled crates With bread and buns, and sauerkraut [с. 45]	Brachten Gebäck und Brot zutage [с. 28]	Zjawily się chleb , bułki śliczne [с. 47]	Хлеб , бублики, кныши явились [с. 26]	Добыли – не прошло и часа – Хлеб ситный , бублики, кныши [с. 51]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
*	К Ацесту зараз сам махнувши, За хліб подяковать, за сінь [с. 66]	He went to see Acestus To thank him for his bread and salt [с. 66]	Er selbst eilte noch zu Acestes, Bedankte sich für Brot und Salz [с. 44]	Do Acestesa wyruszywszy, Za chleb , za sól mu podziękował [с. 63]	К Ацесту впопыхах метнулся – За хлеб за соль благодарить [с. 40]	И поспешил сказать Ацесту: «Спасибо, мол, за хлеб , за соль!» [с. 67]	Див. сіль
126	Возьми на плечі з з хлібом клунок [с. 84]	And take along a bag with bread [с. 84]	Pack ein paar Brote in den Sack [с. 59]	Na plecy zarzuć chleba torbę [с. 76]	Возьми с собой котомку с хлебom [с. 55]	Да с хлебom захвати кошелку [с. 86]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
127	Не йди в дорогу без запасу, Бо хвіст од голоду надмеш; І де-где іншого ти	You should have on your trip A good supply of bread , For often you won't find a chip Of any food and	Ohne Proviant sollst du nicht gehen, Sonst wird der Schwanz vor Hunger dick, Denn ab sofort findest du	Nie ruszaj w drogę bez zapasów, Bo z głodu spuchniesz, zanim zajdziesz; Gdzie indziej, o tym wiedz	Нельзя в дороге без припасу, Не скоро будем мы назад; Дождешься, брат, лихого часу И крошке хлеба	Не озаботишься припасом – Надуешь с голодухи хвост! Ты знаешь сам: в дороге часом Случается Великий пост.	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог

	часу І крихти хліба не найдеш [с. 84]	not a tiny shred [с. 84]	nirgends Auch nur ein kleines Krümmchen Brot [с. 59]	zawczasu, То chleba nawet krzty nie znajdziesz [с. 76]	будешь рад [с. 55]	Бог весть, найдешь ли хлеба крошку! [с. 87]	5. функціональний аналог
128	Аж баба хліб бровку шпурнула [с. 92]	Sivilla threw a hunk of bread [с. 92]	Da warf ein Stückchen Brot die Alte [с. 67]	Aż baba chleb tu psu cisnęła [с. 84]	Но баба хлеба кус швырнула [с. 62]	Яга собаке хлеб швырнула [с. 95]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
*	І з хлібом , з сіллю, і з другими, Подарками предорогими [с. 128]	They came with bread and salt, And many gifts they would exalt [с. 128]	Mit Brot und Salz sind sie gekommen Und manchem kostbaren Geschenk [с. 103]	Ich z chlebem , solą śle, z innymi Podarunkami najdrożczymi [с. 117]	Что хлебom - солью и другими Подарками предорогими ... [с. 94]	... просит Принять хлеб - соль и преподносит Подарки дорогие вам [с. 134]	Див. сіль
*	Із хлібом , з сіллю причвалали, Та і подарки принесли [с. 128]	With bread and salt and things of gold [с. 128]	Mit Brot und Salz und mit Geschenken Sind sie erschienen im Palat [с. 103]	Że z chlebem , solą przyczłapało Eneaszowych posłów grono [с. 117]	Мол, хлебom - солью удружили, Да и подарки принесли [с. 94]	Что хлебom - солью и дарами Почтил его Анхизов сын [с. 134]	Див. сіль
129	Впусти! Я хліба не чураюсь [с. 128]	Let them come in! I don't despise the bread! [с. 128]	Laßt sie herein! Ich nehm das Brot [с. 103]	Przepuśćcie! Chlebem nie romiatam [с. 118]	Впустить! Я хлеба не чураюсь [с. 94]	Откройте дверь! Я хлеба-соли не чураюсь [с. 134]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний

								аналог 5. контекстуальне розтлумачення
	*	Прошу Енею поклонятись, І хліба -солі не цуратись [с. 133]	I welcome you with cordiality, Stay here, enjoy our hospitality [с. 133]	Entbietet meinen Gruß Aeneas, Empfangen soll er Brot und Salz [с. 107]	... dla Eneasza Przekazać ukłon proszę bardzo І chlebem – solą nie pogardzać [с. 122]	Прошу Энею поклониться, Моих щедрот не сторониться [с. 98]	Поклон Энею, а дотолі Прошу отведаť хлеба -соли [с. 139]	Див. сіль
	130	І отдавали все на рать: Посуду, хліб , одіжу, гроші [с. 150]	Much more than was enough Of bread and grain, and money... [с. 150]	Schleppten sie all ihr Hab und Gut Zu den Soldaten: das Getreide, Geschirr, Brot , Kleidung und das Geld [с. 124]	I na potrzeby te wojskowe: Naczynia, chleb , pieniądze, odzież [с. 138]	И отдавали все на рать; Одежды, хлеба и посуды [с. 113]	Отчизне в поміць отовсюду Тащили хлеб , казну, посуду [с. 156]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	*	Не поцурайтесь хліба -солі [с. 168]	Do not reject my bread and salt [с. 168]	Ihr dürft nicht Brot und Salz verschmähen [с. 137]	Lecz nie pogardźcie chlebem , solą [с. 150]	Прошу отведаť хлеба -соли! [с. 128]	Не погнушайтесь хлебом -солью [с. 174]	Див. сіль
74	131	І юшка з хляками , з кишками [с. 168]	A broth with tripe , called y u s h k a [с. 168]	Gekochte Brühe mit Gedärm [с. 138]	Z flakami juszka i z kiszkaми [с. 151]	Похлебку ели с потрохами [с. 128]	Рубцы , похлебку с потрохами [с. 175]	1. функціональний аналог 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний

								аналог
75	132	Тут їли рознії потрави...; Свинячу голову до хрину І локшину на переміну, Потім з підлевою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, путрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerrettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohrkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, pęcak, papkę, kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном , Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там путрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном , Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком, И путря тоже хороша [с. 29]	1. ситуативний відповідник 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	133	Вбирали січену капусту, Шатковану, і огірки [с. Хоть се було в час м'ясопусту], Хрін з квасом , редьку, буряки [с. 124]	They ate white cabbage, thinly sliced, Cucumbers, radishes, green peas , Horseradish with roast and red beets all diced, Green peppers , onions and cheese [с. 124]	Sie aßen eingemachte Gurken Und Sauerkraut ganz fein zerhackt, Ein Festmahl wurde angeboten, Obgleich gerade Fastenzeit – Mit Fisch und Auerhahn, gebraten, Bete und	Wcinali rżniętą tam kapustę Lub szatkowaną i ogórki [с. Choć była pora mięsoпусту], Buraczki, chrzan ; kwas lał się ciurkiem [с. 115]	Жевали кислую капусту, Огурчики, потом грибки [с. Как раз тот день был мясопустным], Хрен с квасом , редьку, бураки [с. 91]	Хрен с квасом , редьку и капусту Шинкованную, огурцы, Хоть было в пору мясопусты, Умяли наши удальцы [с. 58]	1. метод уподібнення 2. калькування 3. гіперонімічне перейменування 4. калькування 5. калькування

				Meerrettich mit Kwas [с. 101]				
76	134	Часник , рогіз, паслін, кислиці, Козельці, терн, глід, полуниця [с. 106]	Among the most beloved dishes Were borshch and most delicious Holubchyky, nalysnyky, kefir [с. 106]	Knoblauch und Binsen, saure Äpfel, Hahnenfuß, Schlehen, Hagebutt, Erdbeeren ... [с. 82]	Jabluczka dzikie, czosnek , psiankę, Truskawki, głóg, tarń bez ustanku [с. 99]	Чеснок шел в пишу, земляника, Терн, козелок, паслен, черника [с. 75]	Там кушали паслен, клубнику, Чеснок , рогоз, терн, ежевику [с. 110]	1. семантичне вираження 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	135	І в кахлях понесли пашкети І киселю їм до сити; Гарячую, м'яку бухинку, Зразову до рїжків печінку, Гречаних з часником пампух [с. 42]	Enjoying tarts all day, And fruit soup and some spats; They ate hot rolls, And roasted liver and full bowls Of garlic buckwheat cream puffs, fried [с. 42]	Stopften sich voll mit den Pasteten, Mit Eingemachtem gleich vom Faß Und ofenfrischen heißen Fladen; Brühe mit Leberknödeln drauf, Und Buchweizen gewürzt mit Knoblauch [с. 27]	Miejscowi pyszne tu pasztety Przynieśli, dużo też kisielu; Bochenek miękki i ciepłutki, Wątróbkę, rydze przesmaczniutki e, Gryczanych placków nasypali [с. 46]	Из плошек глиняных паштеты Перегружали в животы. Кисель поверх паштетов лили, Печенку, зразы не забыли, А также гречневый пампух [с. 25]	Паштеты, с чесноком пампушки, Кисель с медовой сытой, Грибы с печенкою говьяжей И каравай, как пух лебяжий [с. 49]	1. дескриптивна перифраза 2. функціональний аналог 3. відповідник відсутній 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
	136	Печена з часником свинина [с. 133]	- с. 133]	Schweinsbraten gab`s mit Knoblauchsoße [с. 108]	Pieczona z czosnkiem wieprzowina [с. 122]	И запеченную свинину [с. 98]	За нею – с чесноком свинина [с. 139]	1. відповідник відсутній 2. контекстуальне розтлумачення 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній

								5. функціональний аналог
77	137	Був борщ до шпундрів з буряками [с. 133]	Like borshch from young red beets [с. 133]	Braten vom Fleisch und Borschtsch mit Rüben [с. 107]	Był barszczyk z mięsem , buraczkami [с. 122]	Борщ с бураками, и галушки, И потроха в горячей юшке [с. 98]	К борщу – грудинка с бураками [с. 139]	1. відповідник відсутній 2. метод уподібнення 3. гіперонімічне перейменування 4. відповідник відсутній 5. гіперонімічне перейменування+ калькування
78	138	Тут їли рознії potravu...; Свинячу голову до хрину І локшину на переміну, Потім з підлевою індик; На закуску куліш і кашу, Лемішку, зубці, путрю, квашу І з маком медовий шулик [с. 26]	They ate all kinds of food...: A pig's head with a sauce to lap, Then porridge and a cornmeal pap. They had a tasty barley dish And after that some noodles, Besides, some turkey meat and oodles Of poppy cake to thrill the likerish [с. 26]	Hier gab es wunderbare Speisen... Man aß Schweinkopf und Fadennudeln, Mit Meerettich pikant gewürzt, Auch Truthahn gab`s, mit feiner Soße, Als Nachtisch Mehlspeise und Mais, Verschiedene Getreidebreie. Honig- und Mohnkuchen zum Schluß [с. 10]	Jedzono różne tu potrawy...: Prosięcą oto głowę z chrzanem I z makaronem na przemiany, Indyka sosem podlanego; A na zakąskę strawę naszą: Lemieszkę, ręcak, papkę, kaszę, Makowca kęsy miodowego [с. 32]	Все пили снова, ели снова...: Свиную голову под хреном, Потом лапшу на перемену, Расправились и с индюком, За саламатой ели кашу, Там путрю, и зубцы, и квашу, Заели маковым коржом [с. 10]	На нем муравленные блюда...: Свиная голова под хреном, Кулеш, лемешка и лапша. Тому – индюк с подливой лаком, Другому – корж медовый с маком , И путря тоже хороша [с. 29]	1. гіперонімічне перейменування 2. дескриптивна перифраза 3. метод уподібнення 4. гіперонімічне перейменування 5. гіперонімічне перейменування

79	139	П'ять казанів стояло юшки [с. 45]	Five kettles filled with soup were there [с. 45]	Fünf Kessel waren voller Suppe [с. 28]	Wnet stało tam pięć kotłów z juzką [с. 47]	Пять казанов ухи сварили [с. 26]	Похлебка и уха для бедных В пяти котлах кипели медных [с. 51]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. метод уподібнення 5. метод уподібнення
	140	А в юшці потрух з галушками [с. 133]	And dumplings with all kinds of meats [с. 133]	Klößchen mit Brühe fein gekocht [с. 108]	Pierogi w juzce z podrobami [с. 122]	Борщ с бураками, и галушки, И потроха в горячей юшке [с. 98]	Была похлебка с потрохами [с. 139]	1. відповідник відсутній 2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. транскодування 5. метод уподібнення
	141	І юшка з хляками, з кишками [с. 168]	A broth with tripe, called y u s h k a [с. 168]	Gekochte Brühe mit Gedärm [с. 138]	Z flakami juzka i z kizkami [с. 151]	Похлебку ели с потрохами [с. 128]	Рубцы, похлебку с потрохами [с. 175]	1. ситуативний відповідник 2. метод уподібнення 3. функціональний аналог 4. метод уподібнення 5. метод уподібнення
80	142	Ягни і до софорку кури [с. 168]	Stuffed fowl [с. 168]	Tunke mit Hühnerfleisch und Lamm [с. 138]	Faszerowane były kury [с. 151]	Ягнят и кур, горшок окрошки [с. 128]	И куры с фаршем были тут [с. 175]	1. відповідник відсутній 2. калькування 3. відповідник відсутній 4. калькування 5. відповідник відсутній
81	143	Кислиці, ягоди , коржі І всякі-разні витребеньки	As well as crab-apples, berries and cakes, too, And many fancy	seltene Beeren Und Kinkerlitzchen aller Art [с. 33]	Jagody , jabłka, placki świeże, Łakomstwa różne ... [с. 52]	Без счету сласти истребляли, Пшеничный белый хлеб	Был у Зевеса стол отличный: Закуски, ягоды , пшеничный	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог

		[с. 50]	things, like tarts [с. 50]			жевали, Лепешки, яблоки, кныши И пряники лежали горкой, Все боги, налакавшись горькой [с. 30]	Печеный хлеб, коржи, кныши [с. 56]	3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
82	144	І дуже вкусною яєшню , Якусь німецьку, не тутешню [с. 106]	... and fried ones [с. eggs] too, With onions and garlic stew [с. 106]	Ein ausgesuchter Eierschmarrn , Nicht hiesiger, sondern aus Deutschland [с. 82]	I jajecznicę najsmaczniejszą, Niemiecką jakaś, nie tutejszą [с. 99]	Яичница в особом роде – Не наша, а немецкой вроде [с. 75]	Какою-то глазунью – чудо! – Немецкое, не наше блюдо [с. 110]	1. контекстуальне розтлумачення 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. гіпонімічне перейменування
83	145	Крутіі яйця з сирівцем [с. 106]	They liked boiled eggs and fried ones, too [с. 106]	Eingelegte Eier [с. 82]	Na twardo jaja zjadali [с. 99]	Квасок-сирец с крутым яйцом [с. 75]	Крутые яйца с сырцом [с. 110]	1. калькування 2. метод уподібнення 3. калькування 4. калькування 5. калькування

Примітка. * – повторне вживання фрагмента

Додаток В
Контекстуальне вживання реалій тематичної групи «традиційний одяг» в оригіналі та перекладах
поеми «Енеїда» І. Котляревського та способи їхнього відтворення

N п/п	N контексту	Мовою оригіналу [283]	Англомовний відповідник (Б. Мельник [283])	Німецькомовний відповідник (І. Качанюк-Спех [287])	Польськомовний відповідник (П. Купрись [284])	Російськомовний відповідник (І. Бражнін [280])	Російськомовний відповідник (В. Потапова [278])	Способи перекладу і трансформації
		3	(1) 4	(2) 5	(3) 6	(4) 7	(5) 8	1. 2. 3. 4. 5. 9
1	1	На голову бриль наложив [с. 31]	Upon his head he had a hat [с. 31]	Mit einem Helme auf dem Haar [с. 15]	Na głowie z słomki miał kapelusz [с. 37]	И лихо шляпу заломил [с. 14]	Снял войлочную шляпу в хате [с. 35]	1. гіперонімічне перейменування 2. ситуативний відповідник 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. ситуативний відповідник
	2	Перед Зевесом бриль ізняв [с. 32]	In front of Zeus, took off his cap [с. 32]	Zog ehrfurchtsvoll vor Zeus den Hut [с. 16]	I zdjął kapelusz przed Zeusem [с. 38]	Перед Зевесом шляпу снял [с. 15]	Махнул без шапки за порог [с. 35]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. гіперонімічне перейменування

	3	А то сидить в брилі , в керей [с. 220]	Who is the fellow with the hat on, looking tough? [с. 220]	Und wer ist der, mit Hut und Mantel [с. 184]	A tam kto w płaszczu, w kapeluszu [с. 195]	А вон, укывшись епанчою [с. 170]	Кто в шляпе , в епанче суконной [с. 227]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. відповідник відсутній 5. гіперонімічне перейменування
2	4	І цупко в бурку завернувшись [с. 169]	He slept like in a trench [с. 169]	Und, eingehüllt in seinen Mantel [с. 139]	Opończa też się owinawszy [с. 152]	Широкой буркою укрылся [с. 129]	Он в бурку завернулся плотно [с. 176]	1. відповідник відсутній 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	5	А хто під буркою витягавсь [с. 220]	Lay covered by their cloaks [с. 220]	Machen das Lager sich bequem [с. 185]	А хто opończa wkrywał siebie [с. 196]	А хто под буркою уснул [с. 171]	Кой-кто под буркою растянулся [с. 228]	1. гіперонімічне перейменування 2. відповідник відсутній 3. метод уподібнення 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	6	Комлицькой буркою прикрили [с. 231]	And moved him from the battle-field [с. 231]	... deckten ihn zu [с. 191]	Komlycka je opończa wkryli [с. 202]	Лохматою буркою прикрили [с. 176]	Калмыцкой буркою прикрили [с. 235]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. метод уподібнення

								+ калькування 4. функціональний аналог + дескриптивний атрибут 5. функціональний аналог + калькування
3	7	Носили латані галанці [с. 120]	Were wearing pants with patches upon patches [с. 120]	Trugen zerlumpte Kleider nur [с. 98]	Nosili spodnie polatane [с. 112]	В штанах заплатаних ходили [с. 90]	Носили рваные «голландцы» [с. 129]	1. гіперонімічне перейменування + калькування 2. гіперонімічне перейменування + калькування 3. гіперонімічне перейменування + калькування 4. гіперонімічне перейменування + калькування 5. транскодування + калькування
4	8	Хватався за дергу і тулився [с. 89]	Clutched with his hands her rag [с. 89]	Und klammerte sich an Sybille [с. 63]	Za odzież chwycił i się kulił [с. 80]	За юбками ее укрылся [с. 58]	Хватал он ведьму за дерюгу [с. 90]	1. ситуативний відповідник 2. відповідник відсутній 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. функціональний аналог
5	9	Кругом дівчата танцювали	A bevy of gay, gorgeous girls	Und dazu wirbelten im	Dziewczęta w świtkach	Дивчата бойко	И девушки плясали шибко	1. відповідник відсутній

		В дробушках , чоботах, в свитках [с. 26]	Danced to the music of that band [с. 26]	Kreise Die Mädchen, zierlich und adrett [с. 10]	przewspania- łych W nowiutkich butach w krąg tańczyły [с. 33]	тацевали, Стучали чоботами в лад [с. 10]	В суконных свитках, в сапожках [с. 30]	2. відповідник відсутній 3. відповідник відсутній 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
6	10	Були в свитках, були в охвотах, Були в дульстах і в капотах [с. 97]	Some fashionable dames with lovely braids [с. 97]	Einfach gekleidet und pompös, Damen in großen Toiletten [с. 75]	W spódnicach były, były w świtkach, W kapotach, sukniach też niebrzydkich [с. 92]	И в свитках были и в платочках , В капотах, вышитых сорочках , - У всякой жинки свой убор [с. 68]	Кто – в кунтуше , а кто – в накидке, Кто – в стеганом шелке , кто – в свитке [с. 103]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. гіперонімічне перейменування + оцінний атрибут 4. семантичне увиразнення 5. гіперонімічне перейменування
7	11	Не ті се, що в цвітних жупанах , В кармазинах або в сап'янах [с. 107]	It's not the gentlefolks Dressed in some florid cloaks , Nor those with books in hands [с. 107]	Die immer feine Kleider trugen, Und rote Stiefel, Adelsrock [с. 83]	To nie ci, co wciąż lśnię w żupanach , Czy karmazynach, safianach [с. 100]	Ни тех, что век в цветных жупанах Да в красных сапожках сафьянных [с. 76]	Не те, что в дорогих жупанах И в кармазинах, и сафьянах [с. 111]	1. гіперонімічне перейменування + калькування 2. гіперонімічне перейменування + ситуативний відповідник 3. функціональний аналог + вилучення 4. транскодування + калькування 5. транскодування + ситуативний відповідник

	12	Загубить чуйку і жупан [с. 119]	He'll lose his boast "The great I am!" [с. 119]	Verliert die Pfeife und den Rock [с. 95]	I żupan , kontusz gdzieś rozwlecze [с. 110]	Ни цвенькать, ни носить жупан [с. 88]	Навеки сбросит он жупан [с. 106]	1. відповідник відсутній 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. транскодування 5. транскодування
	13	Пошили сині всім жупани [с. 146]	Each man ... Received an overcoat in blue [с. 146]	Wurde in blau und weiß gekleidet [с. 121]	Niebieskie zszyto im żupany [с. 135]	Всем сшили синие жупаны [с. 110]	Одели в синие жупаны [с. 153]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог + калькування 4. транскодування + калькування 5. транскодування + калькування
8	14	Приходила і ся сюди В червоній юпочці баєвій, В запасці гарній фаналевій , В стьонжках, в намисті і ковтках [с. 26]	Ann had a flannel apron on, A corset from chiffon... That stunt with motley ribbons, rings And swaying corals on long strings [с. 26]	Mit einer hübsch bestickten Schürze . In einem Oberkleid aus Samt, Bänder im Haar, am Hals die Kette [с. 11]	W spódniczce drogiej, bo bajowej, W zapasce ładnej, flanelowej , W koralach, wstążkach i kolczykach [с. 33]	Явилась и она сюда. На ней сережки золотые, Корсетка , ленточки цветные, Монистами звеня слегка ... [с. 10]	В запаске, в юпочке багряной, ... Она в сережках, и в монистах, И в лентах шелковых, цветистых ... [с. 30]	1. гіперонімічне перейменування + калькування 2. гіперонімічне перейменування + калькування 3. функціональний аналог + калькування 4. ситуативний відповідник 5. відповідник відсутній

	15	<p>А послі гарно нарядилась, Як би в оренду на танець. Взяла караблик бархатовий, Спідницю і карсет шовковий І начепила ланцюжок; Червоні чоботи обула, Та і запаски не забула. А в руки з вибійки платок [с. 27]</p>	<p>Then dressed in finery from silk and crepe, As if to go to dance; she looked first class: A velvet cap perched on her mane, On her breast was a golden chain; She wore a corset and a skirt; She didn't forget her apron and she held A handkerchief in her small hand; Red boots made her look pert [с. 27]</p>	<p>Dann zog sie, wie zu einem Feste, Sich ihre schönsten Kleider an: Aus feinem Samt am Kopf die Haube, Aus Seide Mieder und der Rock, Am Hals bunt glitzerndes Geschmeide, Und rote Stiefelchen am Fuß. Nicht zu vergessen – eine Schürze, Und weißes Tüchlein in der Hand [с. 12]</p>	<p>A potem ładnie się ubrała, Jak wprost do karczmy potaćnować. Czepeczek wzięła więc niezgorszy, Spódnicę i jedwabny gorset, Łańcuszek też włożyła nowy; Czerwone wzięła buty damskie, Nie zapomniała też zapaski, Do rąk chusteczki kartunowej [с. 34]</p>	<p>Умылась и принарядилась, Как если б на гулянку шла. Чепец украшен бахромою, А шея – цепью золотою; На ножке красный сапужок, Втугую стянута шнуровка, Стан облегла корсетка ловко; В руке ее цветной платок [с. 11]</p>	<p>Оделась, как в корчму на танцы ... На ней сидит караблик ловко, Из шелка юбка и шнуровка, А ножки в красных чеботках. На голенищах – оторочка, Сверкает на груди цепочка, Платок из выбійки в руках [с. 31]</p>	<ol style="list-style-type: none"> гіперонімічне перейменування гіперонімічне перейменування функціональний аналог ситуативний відповідник відповідник відсутній
9	16	<p>На голову взяв капелюх [с. 129]</p>	<p>He wore a wide-brimmed hat [с. 129]</p>	<p>Ein großer Hut als Kopfbedeckung [с. 104]</p>	<p>Kapelusz też nasadził zřęcznie [с. 119]</p>	<p>На темя сдвинул капелюх [с. 96]</p>	<p>Надел на голову треух [с. 136]</p>	<ol style="list-style-type: none"> дескриптивна перифраза гіперонімічне перейменування функціональний аналог функціональний аналог метод уподібнення

10	17	Були в свитках, були в охвотах, Були в дульстах і в капотах [с. 97]	Some fashionable dames with lovely braids [с. 97]	Einfach gekleidet und pompös, Damen in großen Toiletten [с. 75]	W spódnicach były, były w świtkach, W kapotach , sukniach też niebrzydkich [с. 92]	И в свитках были и в платочках , В капотах , вышитых сорочках , - У всякой жинки свой убор [с. 68]	Кто – в кунтуше , а кто – в накидке , Кто – в стеганом шелке, кто – в свитке [с. 103]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. гіперонімічне перейменування
11	18	Йому Дідона підслала, Що од покійника украли: Штани і пару чобіток, Сорочку і каптан з китайки , І шапку, пояс з каламайки, І чорний шовковий платок [с. 27]	The clothes he got from Dido, who Took them from her late spouse, all new: A shirt, a pair of pants, a cap, A fitting blouse , a pair of boots, A belt made for the beauts, A handkerchief for her beloved chap [с. 27]	Die Kleider, die ihm Dido schickte, Hat ihrem Gatten sie geklaut: Das Hemd, die Hose, ein Paar Stiefel, ein Überrock aus rotem Samt , Ein Stoffgürtel und eine Mütze Mit einem schwarzen Seidentuch [с. 12]	Dydoną przysłać na myśl wpadła, To, co u nieboszczyka skradła: Więc spodnie, parę butów zgrabnych, Koszylę, Kaftan kitajkowy I czapkę, pas kałamajkowy, Chusteczkę czarną też jedwabną [с. 34]	Ему Дидона подарила Все, что от мужа сохранила: Портянки с парою сапог, Рубаху и кафтан из нанки , И поясок из коломянки, Штаны, и шапку, и платок [с. 12]	Кафтан отменный из китайки В подарок принял от хозяйки, Из коломянки кушачок. Вдова штаны ему прислала, Что у покойника украли, И черный шелковый платок [с. 31]	1. гіперонімічне перейменування 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог + калькування 4. функціональний аналог + калькування 5. функціональний аналог + оцінний атрибут
	19	На спід же білії каптани [с. 146]	As well, a jacket, white and new [с. 146]	Wurde in blau und weiß gekleidet [с. 121]	А pod spód białe znów kaftany [с. 135]	А также белые кафтаны [с. 110]	И белые полукафтаны [с. 153]	1. гіперонімічне перейменування + калькування 2. гіперонімічне перейменування + калькування

								3. функціональний аналог + калькування 4. функціональний аналог + калькування 5. метод уподібнення + калькування
	20	Він тільки що роздягсь з каптана [с. 190]	The man, undressed ... [с. 190]	- [с. 158]	Ów tylko rozdział się z kaftana [с. 171]	Серран едва кафтан свой скинул [с. 145]	Серран в сорочке , без кафтана [с. 196]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	21	Шалевий пояс і люстрини , Щоб к празнику пошив каптан [с. 249]	Some luster cloth for coats [с. 249]	... und Lüster, Sowie als Gürtel einen Schal, Auch Stoff für einen Festtagsmantel [с. 206]	Szalony pas, jak też lustrynę , By kaftan mógł odświętny sprawić [с. 217]	Да пояс, да отрез люстрина , Чтоб к празнику пошить кафтан [с. 189]	На празничный кафтан люстрину , Цветной кушак Энею дам [с. 250]	1. контекстуальне розтлумачення 2. контекстуальне розтлумачення 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
12	22	А послі гарно нарядилась, як би в оренду на танець. Взяла караблик	Then dressed in finery from silk and crepe, As if to go to dance; she looked first	Dann zog sie, wie zu einem Feste, Sich ihre schönsten Kleider an: Aus feinem Samt	A potem ładnie się ubrała, Jak wprost do karczmy potaćcować. Czepczek	Умылась и принарядилась, Как если б на гулянку шла. Чепец	Оделась, как в корчму на танцы ... На ней сидит кораблик ловко,	1. калькування + гіперонімічне перейменування 2. калькування + гіперонімічне перейменування

		бархатовий , Спідницю і карсет шовковий І начепила ланцюжок; Червоні чоботи обула, Та і запаски не забула. А в руки з вибійки платок [с. 27]	class: A velvet cap perched on her mane, On her breast was a golden chain; She wore a corset and a skirt; She didn't forget her apron and she held A handkerchief in her small hand; Red boots made her look pert [с. 27]	am Kopf die Haube , Aus Seide Mieder und der Rock, Am Hals bunt glitzerndes Geschmeide, Und rote Stiefelchen am Fuß. Nicht zu vergessen – eine Schürze, Und weißes Tüchlein in der Hand [с. 12]	wzięła więc niezgorszy , Spódnicę i jedwabny gorset, Łańcuszek też włożyła nowy; Czerwone wzyła buty damskie, Nie zapomniała też zapaski, Do rąk chusteczki kartunowej [с. 34]	украшен бахромою , А шея – цепью золотою; На ножке красный сапожок, Втугую стянута шнуровка, Стан облегла корсетка ловко; В руке ее цветной платок [с. 11]	Из шелка юбка и шнуровка, А ножки в красных чеботках. На голенищах – оторочка, Сверкает на груди цепочка, Платок из выбойки в руках [с. 31]	3. метод уподібнення + оцінний атрибут 4. метод уподібнення + ситуативний атрибут 5. транскодування + вилучення
	23	В караблицу із соболей [с. 129]	She looked attractive like a wench [с. 129]	Im Umhang mit Zobelbesatz [с. 105]	I w czepku zszytym ze soboli [с. 119]	В чепце из темных соболей [с. 96]	В караблице из соболей [с. 136]	1. відповідник відсутній 2. ситуативний відповідник 3. метод уподібнення + калькування 4. метод уподібнення + калькування 5. транскодування + калькування
13	24	Не ті се, що в цвітних жупанах, В кармазинах або в сап'янах	It's not the gentlefolks Dressed in some florid cloaks , Nor those with	Die immer feine Kleider trugen, Und rote Stiefel, Adelsrock [с. 83]	To nie ci, co wciąż lśnią w żupanach, Czy karmazyn	Ни тех, что век в цветных жупанах Да в красных сапожках	Не те, что в дорогих жупанах И в кармазинах , и	1. відповідник відсутній 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний

		[с. 107]	books in hands [с. 107]		ach , safianach [с. 100]	сафьянных [с. 76]	сафьянах [с. 111]	аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
14	25	А послі гарно нарядилась, Як би в оренду на танець. Взяла караблик бархатовий, Спідницю і карсет шовковий І начепила ланцюжок; Червоні чоботи обула, Та і запаски не забула. А в руки з вибійки платок [с. 27]	Then dressed in finery from silk and crepe, As if to go to dance; she looked first class: A velvet cap perched on her mane, On her breast was a golden chain; She wore a corset and a skirt; She didn't forget her apron and she held Ahandkerchief in her small hand; Red boots made her look pert [с. 27]	Dann zog sie, wie zu einem Feste, Sich ihre schönsten Kleider an: Aus feinem Samt am Kopf die Haube, Aus Seide Mieder und der Rock, Am Hals bunt glitzerndes Geschmeide, Und rote Stiefelchen am Fuß. Nicht zu vergessen – eine Schürze, Und weißes Tüchlein in der Hand [с. 12]	A potem ładnie się ubrała, Jak wprost do karczmy potańcować. Czepeczek wzięła więc niezgarszy, Spódnice i jedwabny gorset , Łańcuszek też włożyła nowy; Czerwone wzyła buty damskie, Nie zapomniała też zapaski, Do rąk chusteczki kartunowej [с. 34]	Умылась и принаряди- лась, Как если б на гулянку шла. Чепец украшен бахромою, А шея – цепью золотою; На ножке красный сапужок, Втугую стянута шнуровка, Стан облегла корсетка ловко; В руке ее цветной платок [с. 11]	Оделась, как в корчму на танцы ... На ней сидит кораблик ловко, Из шелка юбка и шнуровка , А ножки в красных чеботках. На голенищах – оторочка, Сверкает на груди цепочка, Платок из выбойки в руках [с. 31]	1. функціональний аналог 2. метод уподібнення + вилучення 3. функціональний аналог + калькування 4. функціональний аналог + вилучення 5. семантичне увиразнення
15	26	Еней в керею замотався [с. 169]	Aeneas, in his overcoat [с. 169]	Aeneas warf den Mantel über [с. 139]	Eneasъ się owinał plaszczem [с. 152]	Эней же в свитку завернулся [с. 129]	- [с. 176]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне

								перейменування 4. семантичне увиразнення 5. відповідник відсутній
	27	А то сидить в брilі, в кереї [с. 220]	Who is the fellow with the hat on, looking tough? [с. 220]	Und wer ist der, mit Hut und Mantel [с. 184]	A tam kto w plaszczu , w kapeluszu [с. 195]	А вон, укрившись епанчою [с. 170]	Кто в шляпе, в епанче суконной [с. 227]	1. відповідник відсутній 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. метод уподібнення 5. метод уподібнення
	28	В кереї бідного Сихея [с. 236]	- [с. 236]	Trug vom Syphaeus das Gewand [с. 195]	Odziana w plaszcz Sycheuszowy [с. 206]	В одежде бідного Сихея [с. 180]	В плаще покойного Сихея [с. 239]	1. відповідник відсутній 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. гіперонімічне перейменування
	29	Що з плеч упала і керея [с. 268]	His mantle fell down, Romeo! [с. 268]	Fort flog der Umhang von der Schulter [с. 221]	Że z ramion spadła mu kiereja [с. 232]	Прочь епанчу сорвал с Энея [с. 202]	Сбил керею с плеча Энея [с. 266]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. метод уподібнення 5. транскодування
16	30	Сховала під кибалку мичку [с. 17]	Then pushed her hair beneath the headdress edge [с. 17]	Das Haar im Kopftuch gut versteckt, Damit die Zöpfe	I pod czeppek schowała włosy [с. 26]	Моментом прибрана коса [с. 4]	Убрав под кичку волоса [с. 22]	1. гіперонімічне перейменування 2. ситуативний відповідник

				nichts verrieten [с. 4]				3. ситуативний відповідник 4. лексико- синтаксичне перефразування 5. метод уподібнення
17	31	Набув на ноги кинді нові [с. 129]	New felt shoes warmed his feet [с. 129]	Er zog ganz neue Stiefel an [с. 104]	Na nogi wzuł kalosze nowe [с. 119]	Надел галoши, рукавицы [с. 96]	В коты без голениц обулся [с. 136]	1. дескриптивна перифраза 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. метод уподібнення 5. дескриптивна перифраза
18	32	Приходила і ся сюди В червоній юпочці баєвій, В запасці гарній фаналевій, В стьонжках, в намисті і ковтках [с. 26]	Ann had a flannel apron on, A corset from chiffon... That stunt with motley ribbons, rings and swaying corals on long strings [с. 26]	Mit einer hübsch bestickten Schürze. In einem Oberkleid aus Samt, Bänder im Haar, am Hals die Kette [с. 11]	W spódnicze drogiej, bo bajowej, W zapasce ładnej, flanelowej, W koralach, wstążkach i kolczykach [с. 33]	Явилась и она сюда. На ней сережки золотые, Корсетка, ленточки цветные, Монистами звеня слегка ... [с. 10]	В запаске, в юпочке багряной, ... Она в сережках, и в монистах, И в лентах шелковых, цветистых ... [с. 30]	1. гіперонімічне перейменування 2. відповідник відсутній 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. гіперонімічне перейменування
19	33	Кожухи, свити погубили [с. 25]	We have lost our fur coats that would cost a lot of dough [с. 25]	Nichts ist gerettet [с. 9]	Kożuchy, świtkiśmy zgubili [с. 31]	Кафтаны, свитки – просто срам [с. 9]	Подрались кожухи да свиты [с. 28]	1. дескриптивна перифраза 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог 4. ситуативний відповідник

								5. функціональний аналог
20	34	Косинку нарошно згубила [с. 169]	She showed her tits [с. 169]	Mit Absicht löste sie den Zopf [с. 139]	Umyślnie chustkę też zgubiła [с. 152]	Косынку будто позабыла [с. 129]	Косынку сорвала сама [с. 176]	1. відповідник відсутній 2. лексико-синтаксичне перефразування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
21	35	Взяла очіпок грезетовий І кунтуш з усами люстровий , Пішла к Зевесу на ралець [с. 21]	Upon her head she put a brocade hood, In her kuntush and in a mournful mood She went to Zeus [с. 21] * outer clothing	Mit einem Oberrock aus Samt , Am Kopfe eine Brokathaube, So ist vor Zeus sie angelangt [с. 6]	Włożyła czepek brokatowy, Z galonem kontusz lustrynowy I do Zeusa poszła żwawo [с. 29]	Чепец надела для порядку, Люстринову кофту в складку [с. 7]	В кунтуш люстриновий одета, В очипке новом из грезета [с. 25]	1. комбінована реномінація 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог + калькування 4. ситуативний відповідник + калькування 5. транскодування + калькування
22	36	А послі гарно нарядилась, Як би в оренду на танець. Взяла караблик бархатовий, Спідницю і карсет шовковий І начепила	Then dressed in finery from silk and crepe, As if to go to dance; she looked first class: A velvet cap perched on her mane,	Dann zog sie, wie zu einem Feste, Sich ihre schönsten Kleider an: Aus feinem Samt am Kopf die Haube, Aus Seide Mieder und der Rock,	A potem ładnie się ubrała, Jak wprost do karczmy potaćcować. Czepeczek wzięła więc niezgorszy, Spódnicę i jedwabny	Умылась и принарядилась, Как если б на гулянку шла. Чепец украшен бахромою, А шея – цепью	Оделась, как в корчму на танцы ... На ней сидит кораблик ловко, Из шелка юбка и шнуровка, А ножки в красных	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

		<p>ланцюжок; Червоні чоботи обула, Та і запаски не забула. А в руки з вибійки платок [с. 27]</p>	<p>On her breast was a golden chain; She wore a corset and a skirt; She didn't forget her apron and she held A handkerchief in her small hand; Red boots made her look pert [с. 27]</p>	<p>Am Hals bunt glitzerndes Geschmeide, Und rote Stiefelchen am Fuß. Nicht zu vergessen – eine Schürze, Und weißes Tüchlein in der Hand [с. 12]</p>	<p>gorset, Łańcuszek też włożyła nowy; Czerwone wzyła buty damskie, Nie zapomniała też zapaski, Do rąk chusteczki kartunowej [с. 34]</p>	<p>золотою; На ножке красный сапужок, Втугую стянута шнуровка, Стан облегла корсетка ловко; В руке ее цветной платок [с. 11]</p>	<p>чеботках. На голенищах – оторочка, Сверкает на груди цепочка, Платок из выбойки в руках [с. 31]</p>	
23	37	<p>Жвяхтіли мокрі личаки [с. 192]</p>	<p>Their shoes were mucky [с. 192]</p>	<p>Es plätscherte bei jedem Schritt [с. 160]</p>	<p>Mlaskały łapcie ich łykowe [с. 173]</p>	<p>- [с. 147]</p>	<p>лаптишки хлюпали [с. 92]</p>	<p>1. гіперонімічне перейменування 2. лексико- синтаксичне перифразування 3. метод уподібнення + дескриптивний елемент 4. відповідник відсутній 5. метод уподібнення</p>
24	38	<p>І в ліжник зараз нарядилась [с. 57]</p>	<p>And with a shawl upon her back [с. 57]</p>	<p>Warf sich vom Bett die Decke über [с. 36]</p>	<p>Kilimkiem jakimś się przykrywszy [с. 55]</p>	<p>Троянкою переряди-лась [с. 34]</p>	<p>Лишь завернулась в покрывало [с. 60]</p>	<p>1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. відповідник відсутній</p>

								5. гіперонімічне перейменування
25	39	Приходила і ся сюди В червоній юпочці баєвій, В запасці гарній фаналевій, В стьонжках, в намисті і ковтках [с. 26]	Ann had a flannel apron on, A corset from chiffon... That stunt with motley ribbons, rings And swaying corals on long strings [с. 26]	Mit einer hübsch bestickten Schürze. In einem Oberkleid aus Samt, Bänder im Haar, am Hals die Kette [с. 11]	W spódniczce drogiej, bo bajowej, W zapasce ładnej, flanelowej, W koralach, wstążkach i kolczykach [с. 33]	Явилась и она сюда. На ней сережки золотые, Корсетка, ленточки цветные, Монистами звеня слегка ... [с. 10]	В запаске, в юпочке багряной, ... Она в сережках, и в монистах, И в лентах шелковых, цветистых ... [с. 30]	1. дескриптивна перифраза 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
26	40	Серпанків вісім на намітки [с. 142]	And cotton fabric for the women's heads [с. 142]	Acht Ballen Musselin für Gewänder [с. 114]	A na narzutki płótno tkane [с. 129]	Да льна, да пряжи, да съестного, Да кисеи, да фитилей [с. 104]	И кисеи на покрывало [с. 146]	1. контекстуальне розтлумачення 2. ситуативний відповідник 3. ситуативний відповідник 4. відповідник відсутній 5. гіперонімічне перейменування
	41	І приколов його, як квітку, Що баби колять на намітку [с. 191]	The victim had no chance To make an utterance [с. 191]	Und ihn wie eine Blume brach, - Wie Frauen sie als Kopfschmuck tragen [с. 158]	Wnet przekłuł go jak kwiat malutki, Co baby kłuja na narzutki [с. 171]	И к полу приколов без спросу, Как девка цветик вешний в косу [с. 146]	Ни дать ни взять, как цветик алыї Прикальвает к покрывалу ля украшения женский пол [с. 197]	1. відповідник відсутній 2. дескриптивна перифраза 3. ситуативний відповідник 4. відповідник відсутній 5. гіперонімічне перейменування

27	42	Із дір онучі волочилися [с. 89]	Through which some rags were coming out [с. 89]	Lumpen hingen aus jedem Loch [с. 64]	Onuce z dziurek się ciągnęły [с. 81]	Онучи по земле тащились [с. 59]	Хоть выжми – мокрые онучи , Сорочки дедовой не лучше, Из постолов худых видны [с. 91]	1. ситуативний відповідник 2. ситуативний відповідник 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	43	Онучі інші полоскали [с. 220]	The others washed the wrappings for their feet [с. 220]	Andere waschen die Fußlappen [с. 185]	Onuce jedni tam płukali [с. 196]	Или онучи полоскали [с. 171]	Онучи мыли в тишине [с. 228]	1. контекстуальне розтлумачення 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	44	Шапки, свитки, кульбаки, троки, Онучі , постолои, волоки Шпурлялись ... [с. 245]	The cloaks, the saddles, straps and hats, Foot-clouts , bast-footwear and cravats, Were dumped ... [с. 245]	Stiefel , Fußlappen , Schuhe aus Bast, Mützen und Jacken, Sättel, Gurte, Wie Garben, wurden sie gebrannt [с. 203]	Kto czapkę, świtkę, siodło, troki, Onuce , łapcie czy wojłoki [с. 214]	Кто нес кафтан, кто поясок ... Онучи , лапти и братины... [с. 186]	Мешки онуч , лаптей, сапог , Лядунки, сабли, шапки, свитки [с. 247]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

28	45	Тобі я дам на дві охвоти [с. 79]	You will receive from me some money [с. 79]	Es gibt für dich Zum Ansporn doppelte Belohnung [с. 55]	Na dwie spódnice dam ci oto	Дарю две юбки за потеху [с. 51]	Я дам тебе на две запаски [с. 82]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. лексико-синтаксичне перефразування 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. ситуативний відповідник
	46	Були в свитках, були в охвотах , Були в дульстах і в капотах [с. 97]	Some fashionable dames with lovely braids [с. 97]	Einfach gekleidet und pompös, Damen in großen Toiletten [с. 75]	W spódnicach były, były w świtkach, W kapotach, sukniach też niebrzydkich [с. 92]	И в свитках были и в платочках , В капотах, вышитых сорочках , - У всякой жинки свой убор [с. 68]	Кто – в кунтуше , а кто – в накидке, Кто – в стеганом шелке, кто – в свитке [с. 103]	1. відповідник відсутній 2. лексико-синтаксичне перефразування 3. гіперонімічне перейменування 4. семантичне увиразнення 5. семантичне увиразнення
	47	Купив би музи на охвоту [с. 215]	I would like to but the Muse a drink [с. 216]	Ich gab` der Muse fürs Gewand [с. 182]	Już na spódnice muzie dałbym [с. 193]	Купил бы музе я на юбку [с. 168]	На юбку музе дам с охотой [с. 225]	1. лексико-синтаксичне перефразування 2. гіперонімічне перейменування 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. гіперонімічне перейменування

29	48	Взяла очіпок грезетовий І кунтуш з усами люстровий, Пішла к Зевесу на ралець [с. 21]	Upon her head she put a brocade hood , In her kuntush and in a mournful mood She went to Zeus [с. 21]	Mit einem Oberrock aus Samt, Am Kopfe eine Brokathaube , So ist vor Zeus sie angelangt [с. 6]	Włożyła czepek brokatowy , Z galonem kontusz lustrynowy I do Zeusa poszła żwawo [с. 29]	Чепец надела для порядку, Люстринову кофту в складку [с. 7]	В кунтуш люстриновий одета, В очипке новом из грезета [с. 25]	1. калькування + гіперонімічне перейменування 2. калькування + метод уподібнення 3. метод уподібнення + ситуативний атрибут 4. метод уподібнення + вилучення 5. транскодування + калькування
	49	Як дам – очіпок ізлетить! [с. 215]	I'll knock the hood off your damn head! [с. 215]	Du kriegst, daß deine Haube fliegt! [с. 180]	Jak dam – to czepek z ciebie zleci! [с. 191]	Как дам раза – чепец слетит [с. 166]	Очипок с головы слетит! [с. 223]	1. гіперонімічне перейменування 2. метод уподібнення 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. транскодування
30	50	Набула без панчіх патинки [с. 57]	She went to Iris stockingless [с. 57]	Barfüßig und mit Latschen nur [с. 36]	Bez pończoch wzula wnet patynki [с. 55]	В домашних туфлях шасьт к Иресе [с. 33]	Обулась без чулок [с. 59]	1. лексико- синтаксичне перефразування 2. лексико- синтаксичне перефразування 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
31	51	Набула без панчіх патинки [с. 57]	She went to Iris stockingless [с. 57]	Barfüßig und mit Latschen nur [с. 36]	Bez pończoch wzula wnet patynki [с. 55]	В домашних туфлях шасьт к Иресе [с. 33]	Обулась без чулок [с. 59]	1. відповідник відсутній 2. метод уподібнення 3. транскодування

								4. метод уподібнення 5. відповідник відсутній
32	52	Платочком сльози обтирала [с. 25]	She wiped them with a napkin with a lace [с. 25]	Und wischte sich aus dem Gesicht Die Tränen fort mit einem Tüchlein [с. 9]	Chusteczką łezki wycierała [с. 32]	Платочком сльози вытирала [с. 9]	Платочком сльози утирала [с. 29]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	53	А послі гарно нарядилась, Як би в оренду на танець. Взяла караблик бархатовий, Спідницю і карсет шовковий І начепила ланцюжок; Червоні чоботи обула, та і запаски не забула. А в руки з вибійки платок [с. 27]	Then dressed in finery from silk and crepe, As if to go to dance; she looked first class: A velvet cap perched on her mane, On her breast was a golden chain; She wore a corset and a skirt; She didn't forget her apron and she held A handkerchief in her small	Dann zog sie, wie zu einem Feste, Sich ihre schönsten Kleider an: Aus feinem Samt am Kopf die Haube, Aus Seide Mieder und der Rock, Am Hals bunt glitzerndes Geschmeide, Und rote Stiefelchen am Fuß. Nicht zu vergessen – eine Schürze, Und weißes Tüchlein in der	A potem ładnie się ubrała, Jak wprost do karczmy potańcować. Czepeczek wzięła więc niezgorszy, Spódnicę i jedwabny gorset, Łączuszek też włożyła nowy; Czerwone wzyła buty damskie, Nie zapomniała też zapaski, Do rąk chusteczki	Умылась и принаряди- лась, Как если б на гулянку шла. Чепец украшен бахромюю, А шея – цепью золотою; На ножке красный сапожок, Втугую стянута шнуровка, Стан облегла корсетка ловко; В руке ее	Оделась, как в корчму на танцы ... На ней сидит кораблик ловко, Из шелка юбка и шнуровка, А ножки в красных чеботках. На голенищах – оторочка, Сверкает на груди цепочка, Платок из выбійки в руках [с. 31]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог + дескриптивний атрибут 4. функціональний аналог + дескриптивний атрибут 5. калькування

			hand; Red boots made her look pert [c. 27]	Hand [c. 12]	kartunowej [c. 34]	цветной платок [c. 11]		
54	Йому Дідона підслала, Що од покійника украла: Штани і пару чобіток, Сорочку і каптан з китайки, І шапку, пояс з каламайки, І чорний шовковий платок [c. 27]	The clothes he got from Dido, Who took them from her late spouse, all new: A shirt, a pair of pants, a cap, a fitting blouse, A pair of boots, a belt made for the beaυts, Ahandkerchief for her beloved chap [c. 27]	Die Kleider, die ihm Dido schickte, Hat ihrem Gatten sie geklaut: Das Hemd, die Hose, ein Paar Stiefel, ein Überrock aus rotem Samt, Ein Stoffgürtel und eine Mütze Mit einem schwarzen Seidentuch [c. 12]	Dydonа przysłać na myśl wpadła, То, со u nieboszczyka skradła: Więc spodnie, parę butów zgrabnych, Koszylę, Kaftan kitajkowy I czapkę, pas kałamajkowy, Chusteczkę czarną też jedwabną [c. 34]	Ему Дидона подарила Все, что от мужа сохранила: Портянки с парюю сапог, Рубаху и кафтан из нанки, И поясок из коломянки, Штаны, и шапку, и платок [c. 12]	Кафтан отменный из китайки В подарок принял от хозяйки, Из коломянки кушачок. Вдова штаны ему прислала, Что у покойника украла, И черный шелковый платок [c. 31]	1. функціональний аналог 2. калькування 3. калькування 4. функціональний аналог 5. калькування	
33	55	Плащем з клейонки обернувся [c. 129]	His topcoat was from cotton [c. 129]	Vom imprägnierten Stoff den Mantel [c. 104]	W plaszcz klejonkowy się owinął [c. 119]	Плащом широким обернувся [c. 96]	Накидку из клеенки новой [c. 136]	1. гіперонімічне перейменування 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог + калькування 4. функціональний аналог + оцінний атрибут 5. ситуативний відповідник

	56	На нiм була свиняча шкура, Котору вiн як плащ носив [с. 219]	And wore a pig skin day and night [с. 219]	Mit einer Schweinehaut am Rücken, Die er wie einen Mantel trug [с. 183]	Na grzbiecie nosił świńską skórę I nią jak plaszczem się obwiął [с. 195]	На нем была свиная шкура, Ту шкуру он как плащ носил [с. 169]	Как плащ , надел свиную шкуру [с. 226]	1. контекстуальне розтлумачення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
34	57	Убрання, постоли порвались [с. 25]	The rough road damages and batters our shoes [с. 25];	Kleidung und Schuhwerk ist kaputt [с. 9]	Ubranie, łapcie z łyka starte [с. 31]	Одежду, лапти – все порвали [с. 9]	И постоли вконец разбиты [с. 28]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. транскодування
	58	Згадай, який прийшов до мене, Що ні сорочки не було; І постолів чорт мав у тебе... [с. 35]	You should recall in what condition You came to me: on your lean frame There was no shirt, no shoes ... [с. 35]	Denke daran, wie du gekommen: Völlig zerlumpt und ohne Hemd, Ohne Sandalen an den Füßen... [с. 18]	Przypomnij, jakiś do mnie przyszedł, Koszulki nawet już nie miałeś; I łapcie diabli mieli, słyszysz? [с. 40]	Лаптей ошметки на ногах [с. 17]	Без постолов пришел ко мне [с. 37]	1. гіперонімічне перейменування 2. ситуативний відповідник 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. транскодування

	59	Обутий в драні постоли [с. 89]	His tattered shoes were full of holes [с. 89]	An seinen Füßen voller Dreck Klebten zerrissene Sandalen [с. 64]	Obuty był też w łapcie starte [с. 81]	Обут был в лапти грозный муж [с. 59]	Хоть выжми – мокрые онучи, Сорочки дедовой не лучше, Из постолов худых видны [с. 91]	1. гіперонімічне перейменування 2. ситуативний відповідник 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. транскодування
	60	Покіль не будуть ціловати Ноги чиєсь постола... [с. 112]	It'll be like that until a holy whipper Will force the kings to kiss his slipper [с. 112]	Bis damit angefangen wird, Pantoffel jemandem zu küssen... [с. 88]	Aż nie rozpoczną tam całować W pantofel czyjejs nogi wzutej [с. 105]	Покуда сам не поцелует Униженно чужих лаптей... [с. 80]	Пока, склоняясь, не поцелует С ноги святейшей постола [с. 116]	1. ситуативний відповідник 2. ситуативний відповідник 3. ситуативний відповідник 4. метод уподібнення 5. транскодування
	61	Шапки, свитки, кульбаки, троки, Онучі, постоли , волоки Шпурлялись ... [с. 245]	The cloaks, the saddles, straps and hats, Foot-clouts, bast-footwear and cravats, Were dumped ... [с. 245]	Stiefel , Fußblappen, Schuhe aus Bast , Mützen und Jacken, Sättel, Gurte, Wie Garben, wurden sie gebrannt [с. 203]	Kto czapkę, świtkę, siodło, troki, Onuce, łapcie czy wołoki [с. 214]	Кто нес кафтан, кто поясок... Онучи, лапти и братины... [с. 186]	Мешки онуч, лаптей , сапог , Лядунки, сабли, шапки, свитки [с. 247]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. метод уподібнення
35	62	Йому Дідона підослала, Що од покійника украла: Штани і пару чобіток, Сорочку і каптан з	The clothes he got from Dido, Who took them from her late spouse, all new: A shirt, a pair of pants, a cap, a fitting blouse, A pair of boots,	Die Kleider, die ihm Dido schickte, Hat ihrem Gatten sie geklaut: Das Hemd, die Hose, ein Paar Stiefel, ein Überrock aus	Dydona przysłać na myśl wpadła, To, co u nieboszczyka skradła: Więc spodnie, parę butów zgrabnych,	Ему Дидона подарила Все, что от мужа сохранила: Портянки с парюю сапог, Рубаху и кафтан из	Кафтан отменный из китайки В подарок принял от хозяйки, Из коломянки кушачок . Вдова штаны	1. контекстуальне розтлумачення 2. дескриптивна перифраза 3. калькування 4. калькування 5. гіпонімічне перейменування

	китайки, І шапку, пояс з каламайки , І чорний шовковий платок [с. 27]	a belt made for the beaubs , A handkerchief for her beloved chap [с. 27]	rotem Samt, Ein Stoffgürtel und eine Mütze Mit einem schwarzen Seidentuch [с. 12]	Koszylę, Kaftan kitajkowy I czapkę, pas kalamajkowy , Chusteczkę czarną też jedwabną [с. 34]	нанки, И поясок из коломянки , Штаны, и шапку, и платок [с. 12]	ему прислала, Что у покойника украла, И черный шелковый платок [с. 31]	
63	І пояс цупко підтягнув [с. 84]	And tightened his pants belt enough ... [с. 84]	Legte den Gürtel um die Taille [с. 60]	Podkasał się jak też przepasał [с. 77]	Кушак потуже подтянул [с. 55]	Потуже зтягнув кушак [с. 87]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. лексико-синтаксичне перефразування 4. гіпонімічне перейменування 5. гіпонімічне перейменування
64	За пояс лико одвічало [с. 89]	His belt was made from bast [с. 89]	An seinem Gürtel hinge in Beutel [с. 64]	Miał pasa tylko miał prawdziwe [с. 81]	Им гашник лико заменяло [с. 59]	А пояс лико заменяло [с. 91]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. ситуативний відповідник 5. транскодування
65	Шалевий пояс і люстрини, Щоб к празнику пошив каптан	Some luster cloth for coats [с. 249]	... und Lüster, Sowie als Gürtel einen Schal , Auch Stoff für einen	Szalony pas , jak też lustrinę, By kaftan mógł	Да пояс , да отрез люстрина, Чтоб к празнику	На празничний кафтан люстрину, Цветной	1. відповідник відсутній 2. контекстуальне розтлумачення 3. калькування

		[с. 249]		Festtagsmantel [с. 206]	odświętny sprawić [с. 217]	пошить кафтан [с. 189]	кушак Энею дам [с. 250]	4. транскодування 5. гіпонімічне перейменування
36	66	І рукавиці взяв шкапові [с. 129]	With gloves his clothing was complete [с. 129]	Sowie die Handschuhe aus Leder [с. 104]	A rękawice wziął juchtowe [с. 119]	Надел галоши, рукавицы [с. 96]	Взял рукавицы и надулся [с. 136]	1. функціональний аналог 2. дескриптивна перифраза 3. калькування 4. функціональний аналог + вилучення 5. функціональний аналог + вилучення
37	67	Уже нашили рушників [с. 123]	With all the necessary towels [с. 123]	Handtücher waren vorbereitet [с. 100]	Ręczniki już powyszywali [с. 114]	Уже нашили рушников [с. 91]	Уже нашили рушников [с. 131]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
38	68	Не ті се, що в цвітних жупанах, В кармазинах або в сап'янах [с. 107]	It's not the gentlefolks Dressed in some florid cloaks, Nor those with books in hands [с. 107]	Die immer feine Kleider trugen, Und rote Stiefel , Adelsrock [с. 83]	To nie ci, co wciąż lśnił w żupanach, Czy karmazynach, safianach [с. 100]	Ни тех, что век в цветных жупанах Да в красных сапожках сафьянных [с. 76]	Не те, что в дорогих жупанах И в кармазинах, и сафьянах [с. 111]	1. відповідник відсутній 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог 4. контекстуальне розтлумачення 5. функціональний аналог

69	Ошийник носить із сап'яну [с. 119]	He wears leathern collar round his nape [с. 119]	Er muß ein Safranhalsband tragen [с. 96]	Obrożę nosi ze safianu [с. 110]	Ошейник носит из сафьяна [с. 88]	На нем сафьяновый ошейник [с. 107]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
70	А се сап'янці - самоходи [с. 130]	Here are morocco- leather shoes [с. 130]	Dann automatische Pantoffel [с. 107]	To buty są, co same idą [с. 121]	А вот сапожки - сороходы [с. 98]	А вот сапожки - самоходы [с. 138]	1. дескриптивна перифраза 2. ситуативний відповідник 3. гіперонімічне перейменування 4. гіперонімічне перейменування 5. гіперонімічне перейменування
71	Сап'янці із Торжка новенькі [с. 249]	He must be correspondingly well dressed, Must have his Sunday best [с. 249]	Ganz neue Stiefel Frisch vom Markt [с. 206]	I buty z Torzka safianowe [с. 217]	Прибавим из Торжка сапожки [с. 189]	Козловые сапожки тоже И табеньки тисненой кожи [с. 250]	1. лексико- синтаксичне перефразування 2. гіперонімічне перейменування 3. дескриптивна перифраза 4. гіперонімічне перейменування 5. ситуативний відповідник

39	72	Кожухи, свити погубили [с. 25]	We have lost our fur coats That would cost a lot of dough [с. 25]	Nichts ist gerettet [с. 9]	Kożuchy, świtkiśmy zgubili [с. 31]	Кафтаны, свитки – просто срам [с. 9]	Подрались кожухи да свиты [с. 28]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. транскодування 4. транскодування 5. транскодування
	73	Кругом дівчата танцювали В дробушках, чоботах, в свитках [с. 26]	A bevy of gay, gorgeous girls Danced to the music of that band [с. 26]	Und dazu wirbelten im Kreise Die Mädchen, zierlich und adrett [с. 10]	Dziewczęta w świtekach przewspaniałych W nowiutkich butach w krąg tańczyły [с. 33]	Дивчата бойко тацевали, Стучали чоботами в лад [с. 10]	И девушки плясали шибко В суконных свитках , в сапожках [с. 30]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. транскодування 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
	74	Свитина вся була в латках [с. 35]	Your nakedness was peeping out! [с. 35]	Nur Fetzen hingen dir am Leib [с. 18]	I świtka w łatkach, o nicponiu [с. 40]	Да свитка на две половины [с. 17]	А свитка – из одних заплат [с. 37]	1. відповідник відсутній 2. ситуативний відповідник 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	75	Була на йому біла свита Из шаповальсько го сукна, Тясомкою кругом обшита, Сім кіп стоялася вона	He wore a beautiful white cloak From cloth made by a fulling mill, It was lace rimmed just like a toque,	Der war mit einem Rock bekleidet, Genäht aus echtem weißem Filz, Rundum mit einem Band umrandet,	Ów białą świtkę miał na sobie, Z drogiego sukna, z każdej strony Jej poły pas z tasiemki zdobił,	На кучере белела свита Из шерстобитно го сукна, Тесемкою кругом обшита, Пятишник	Он белою гордился свитой Из шерстобитного сукна, По краю галуном обшитой.	1. контекстуальне розтлумачення 2. контекстуальне розтлумачення 3. контекстуальне розтлумачення 4. контекстуальне розтлумачення 5. контекстуальне

	[с. 66]	It was expensive and is still [с. 66]	Im Wert war er fast sieben Schock [с. 44]	Za cztery ruble ją kupiono [с. 63]	стоила она [с. 41]	Ей семь полтин была цена! [с. 68]	розтлумачення
76	Були в свитках , були в охвотах, Були в дульетах і в капотах [с. 97]	Some fashionable dames with lovely braids [с. 97]	Einfach gekleidet und pompös, Damen in großen Toiletten [с. 75]	W spódnicach były, były w świtkach , W kapotach, sukniach też niebrzydkich [с. 92]	И в свитках были и в платочках , В капотах, вышитых сорочках , - У всякой жинки свой убор [с. 68]	Кто – в кунтуше , а кто – в накидке, Кто – в стеганом шелке, кто – в свитке [с. 103]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. транскодування 4. семантичне увиразнення 5. семантичне увиразнення
77	Сівілла грошки в калитку. Піднявши пелену і свитку [с. 117]	She put them straight into a leather pouch Embellished with an ornate ouch [с. 117]	Die sie in ihren Beutel warf Und war in dem Moment verschwunden [с. 94]	Sybilla szast do mieszka wszystko, Uniósłszy wraz podolek z świtką [с. 108]	И спрятав кошелек под свитку [с. 86]	Здрав исподницу , Сивилла В мешочек медяки сложила [с. 124]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній
78	Шапки, свитки , кульбаки, троки, Онучі, постолы, волоки Шпурлялись ... [с. 245]	The cloaks , the saddles, straps and hats, Foot-clouts, bast-footwear and cravats, Were dumped ... [с. 245]	Stiefel , Fußlappen, Schuhe aus Bast, Mützen und Jacken , Sättel, Gurte, Wie Garben, wurden sie gebrannt [с. 203]	Kto czapkę, świtkę , siodło, troki, Onuce, łapcie czy wojłoki [с. 214]	Кто нес кафтан , кто поясок ... Онучи, лапти и братины... [с. 186]	Мешки онуч, лаптей, сапог , Лядунки, сабли, шапки, свитки [с. 247]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. метод уподібнення 5. функціональний аналог

	79	Жінки, порозпускавши коси, Розхристані і без свиток [с. 245]	And women with unplaited braids Bare-breasted and without waistcoats [с. 245]	Rissen vor Schmerz die Kleidung auf [с. 203]	Bez świtek wszystkie, rozchełstane [с. 214]	Без свиток , яростной толпой [с. 187]	Растрепаны, простоволосы [с. 247]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. транскодування 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній
40	80	Серпанків вісім на намітки [с. 142]	And cotton fabric for the women's heads [с. 142]	Acht Ballen Musselin für Gewänder [с. 114]	A na narztyki plótno tkane [с. 129]	Да льна, да пряжи, да сьєстного, Да кисей , да фитилей [с. 104]	И кисей на покрывало [с. 146]	1. дескриптивна перифраза 2. метод уподібнення 3. дескриптивна перифраза 4. метод уподібнення 5. метод уподібнення
41	81	Ні холодно було, ні душно, А саме так, як в сіряках [с. 107]	In there, 'twas neither cold, nor hot, It was like in a peasant coat , just right [с. 107]	Es gab nicht Hitze und nicht Kälte, Sondern genau das rechte Maß [с. 83]	Nie było zimno jak to w grudniu, Ni duszno, lecz jak w szarym plaszczu [с. 100]	Все здесь не холодно, не душно, Как в доброй свитке из сукна [с. 75]	И – словно вы зипун надели – Ни холодно, ни душно вам! [с. 48]	1. дескриптивна перифраза 2. відповідник відсутній 3. дескриптивна перифраза 4. дескриптивна перифраза 5. метод уподібнення
42	82	Йому Дідона підослала, Що од покійника украла: Штани і пару чобіток, Сорочку і каптан з китайки,	The clothes he got from Dido, Who took them from her late spouse, all new: A shirt , a pair of pants, a cap, a fitting blouse, A pair of boots, a belt made for	Die Kleider, die ihm Dido schickte, Hat ihrem Gatten sie geklaut: Das Hemd , die Hose, ein Paar Stiefel, ein Überrock aus rotem Samt,	Dydoną przysłać na myśl wpadła, To, co u nieboszczyka skradła: Więc spodnie, parę butów zgrabnych, Koszylę ,	Ему Дидона подарила Все, что от мужа сохранила: Портянки с парою сапог, Рубаху и кафтан из нанки,	Кафтан отменный из китайки В подарок принял от хозяйки, Из коломянки кушачок. Вдова штаны ему прислала,	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. відповідник відсутній

	І шапку, пояс з каламайки, І чорний шовковий платок [с. 27]	the beaυts, A handkerchief for her beloved chap [с. 27]	Ein Stoffgürtel und eine Mütze Mit einem schwarzen Seidentuch [с. 12]	Kaftan kitajkowy I czapkę, pas kałamajkowy, Chusteczkę czarną też jedwabną [с. 34]	И поясok из коломянки, Штаны, и шапку, и платок [с. 12]	Что у покойника украла, И черный шелковый платок [с. 31]	
83	Згадай, який прийшов до мене, Що ні сорочки не було; І постолів чорт мав у тебе... [с. 35]	You should recall in what condition You came to me: on your lean frame There was no shirt , no shoes [с. 35]	Denke daran, wie du gekommen: Völlig zerlumpt und ohne Hemd , Ohne Sandalen an den Füßen... [с. 18]	Przypomnij, jakiś do mnie przyszedł, Koszulki nawet już nie miałeś; I łapcie diabli mieli, słyszysz? [с. 40]	Иль позабыл ты, в самом деле, Каким сюда ко мне пришел? Рубашки не имел на теле... [с. 17]	Сорочки не было на теле [с. 37]	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. метод уподібнення 5. транскодування
84	Аж до сорочки ввесь роздягся [с. 53]	With only his shirt on [с. 53]	Ohne Hemd , kämpfend [с. 33]	Aż do koszuli sięrozebrał [с. 52]	Энтелл, кафтан на землю скинув [с. 31]	Энтелл разделся до рубaхи [с. 56]	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. відповідник відсутній 5. метод уподібнення
85	Що промочило до сорочки [с. 62]	For they were soaked down to the bone [с. 62]	Bis auf der Haut war jeder naß [с. 41]	Że przemoczyło do niteczki [с. 60]	Всех вымочило до сорочки [с. 37]	Всех промочило до сорочки [с. 64]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. відповідник відсутній 4. транскодування 5. транскодування

	86	Сорочка , зв'язана узлами, Держалась в силу на плечах, Попричепляна мотузками, Як решето, була в дірках [с. 89]	The shirt tied up by knots Was held on his bare back – would you believe? – By strings. That shirt with all the spots Had more holes in it than a sieve [с. 89]	Das Hemd hing schlapp von seiner Schulter, Gebunden nur durch eine Schnur, Mühsam von Knoten festgehalten; Es war durchlöchert wie ein Sieb [с. 64]	Koszula , spięta węzłkami, Już ledwie ramion się trzymała, przyczepiona sznureczkami Jak sito już opdziurawiła [с. 81]	Истлев, сорочка с плеч валилась, Ей было уж, поди, лет сто, Не раз, не два она чинилась, Вся в дырках, словно решето [с. 59]	Сорочка , стянута узлами, Держалась на плечах с трудом, Бечевкой скреплена местами, Могла поспорить с решетом [с. 91]	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. транскодування
	87	Роздягшись до сорочок [с. 201]	The two with their coats off [с. 201]	Zogen sich aus bis auf das Hemd [с. 168]	Rozdziali się do samych koszul [с. 181]	Кафтаны поскидав долой [с. 154]	Протиснувшись, жупаны скинув [с. 206]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. ситуативний відповідник 5. ситуативний відповідник
	88	Сидить, розхриставши сорочку [с. 220]	He wears no coat [с. 220]	Mit einem aufgeknöpften Hemd ? [с. 184]	W koszuli siedzi rozchłestanej [с. 195]	Лежал в расстегнутой сорочке [с. 170]	Сидит в распахнутой сорочке [с. 227]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. транскодування 5. транскодування
43	89	Взяла спідницю і шнурівку [с. 17]	Dressed in a fitting corselet and in a skirt [с. 17]	In <i>einfaches Gewand</i> gehüllt [с. 4]	Włożyła gorset i spódnicę [с. 26]	Корсет и юбку нацепила [с. 4]	Шнуровку хватъ и юбку тоже [с. 22]	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування + оцінний атрибут 3. функціональний

							аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
90	А послі гарно нарядилась, Як би в оренду на танець. Взяла караблик бархатовий, Спідницю і карсет шовковий І начепила ланцюжок; Червоні чоботи обула, Та і запаски не забула. А в руки з вибійки платок [с. 27]	Then dressed in finery from silk and crepe, As if to go to dance; she looked first class: A velvet cap perched on her mane, On her breast was a golden chain; She wore a corset and a skirt ; She didn't forget her apron and she held A handkerchief in her small hand; Red boots made her look pert [с. 27]	Dann zog sie, wie zu einem Feste, Sich ihre schönsten Kleider an: Aus feinem Samt am Kopf die Haube, Aus Seide Mieder und der Rock , Am Hals bunt glitzerndes Geschmeide, Und rote Stiefelchen am Fuß. Nicht zu vergessen – eine Schürze, Und weißes Tüchlein in der Hand [с. 12]	A potem ładnie się ubrała, Jak wprost do karczmy potańcować. Czepeczek wzięła więc niegorszy, Spódnicę i jedwabny gorset, Łańcuszek też włożyła nowy; Czerwone wzyła buty damskie, Nie zapomniała też zapaski, Do rąk chusteczki kartunowej [с. 34]	Умылась и принаряди- лась, Как если б на гулянку шла. Чепец украшен бахромою, А шея – цепью золотою; На ножке красный сапжок, Втугую стянута шнуровка , Стан облегла корсетка ловко; В руке ее цветной платок [с. 11]	Оделась, как в корчму на танцы ... На ней сидит кораблик ловко, Из шелка юбка и шнуровка, А ножки в красных чеботках. На голенищах – оторочка, Сверкает на груди цепочка, Платок из выбойки в руках [с. 31]	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. ситуативний відповідник 5. функціональний аналог
91	Се діви чесні, непорочні, Яким спідниці не було [с. 107]	As well, some young and decent maid, Who had no	Die Mädchen ehrlich und so sittsam, Die ihren Rock	To panny skromne i przykładne, Co im	Здесь девы чистые, которым Не надувало	И девы- голубицы есть. Небось им юбки не	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування

			skirt to wear [c. 107]	nie hochgesteckt [c. 84]	spódnicę nie pęczniały [c. 101]	под подол [c. 76]	вздувало [c. 112]	3. функціональний аналог 4. лексико- синтаксичне перефразування 5. функціональний аналог
	92	Венера, без спідниці , боса [c. 169]	His mother, barefoot, without skirt [c. 169]	Lief Venus ohne Rock und barfuß [c. 139]	To Wenus bez spódnicy , bosa [c. 152]	Венера собралась в дорогу – Простоволоса , босонога [c. 129]	Венера, соскочив с полатей, Простоволосая, в халате [c. 176]	1. функціональний аналог 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
44	93	Приходила і ся сюди В червоній юпочці баєвій, В запасці гарній фаналевій, В стьонжках , в намисті і ковтках [c. 26]	Ann had a flannel apron on, A corset from chiffon... That stunt with motley ribbons , rings And swaying corals on long strings [c. 26]	Mit einer hübsch bestickten Schürze. In einem Oberkleid aus Samt, Bänder im Haar, am Hals die Kette [c. 11]	W spódniczce drogiej, bo bajowej, W zapasce ładnej, flanelowej, W koralach, wstążkach i kolczykach [c. 33]	Явилась и она сюда. На ней сережки золотые, Корсетка, ленточки цветные , Монистами звеня слегка ... [c. 10]	В запаске, в юпочке багряной, ... Она в сережках, и в монистах, И в лентах шелковых , цветистых ... [c. 30]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
45	94	В німецькім фуркальці була [c. 129]	... was smartly dressed In German garb , first class [c. 129]	Geschmückt mit deutschem Firlefanzen [c. 105]	W niemieckim stroju wstępowała [c. 119]	В заморской кофте расшитой [c. 96]	В немецком платье , налегке [c. 136]	1. гіперонімічне перейменування 2. ситуативний відповідник 3. гіперонімічне перейменування

								4. ситуативний відповідник 5. гіперонімічне перейменування
46	95	В халатику, простоволоса [с. 169]	In gown , bareheaded and without a shirt [с. 169]	Im Umhang nur, das Haar gelöst [с. 139]	W chalacie , nie przykrywszy włosów [с. 152]	Венера собралась в дорогу – Простоволоса , босонога [с. 129]	Венера, соскочив с полатей, Простоволосая, в халате [с. 176]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
47	96	Кругом дівчата танцювали В дробушках, чоботах , в свитках [с. 26]	A bevy of gay, gorgeous girls Danced to the music of that band [с. 26]	Und dazu wirbelten im Kreise Die Mädchen, zierlich und adrett [с. 10]	Dziewczęta w świtkach przewspaniałych W nowiutkich butach w krąg tańczyły [с. 33]	Дивчата бойко тацевали, Стучали чоботами в лад [с. 10]	И девушки плясали шибко В суконных свитках, в сапожках [с. 30]	1. відповідник відсутній 2. відповідник відсутній 3. функціональний аналог + оцінний атрибут 4. транскодування 5. функціональний аналог
	97	А послі гарно нарядилась, Як би в оренду на танець. Взяла караблик бархатовий, Спідницю і карсет шовковий І начепила	Then dressed in finery from silk and crepe, As if to go to dance; she looked first class: A velvet cap perched on her mane,	Dann zog sie, wie zu einem Feste, Sich ihre schönsten Kleider an: Aus feinem Samt am Kopf die Haube, Aus Seide Mieder und der Rock,	A potem ładnie się ubrała, Jak wprost do karczmy potańcować. Czepeczek wzięła więc niezgorszy, Spódnicę i jedwabny	Умьлась и принарядилась, Как если б на гулянку шла. Чепец украшен бахромою, А шея – цепью	Оделась, как в корчму на танцы ... На ней сидит кораблик ловко, Из шелка юбка и шнуровка, А ножки в красных	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. транскодування

	ланцюжок; Червоні чоботи обула, Та і запаски не забула. А в руки з вибійки платок [с. 27]	On her breast was a golden chain; She wore a corset and a skirt; She didn't forget her apron and she held A handkerchief in her small hand; Red boots made her look pert [с. 27]	Am Hals bunt glitzerndes Geschmeide, Und rote Stiefelchen am Fuß. Nicht zu vergessen – eine Schürze, Und weißes Tüchlein in der Hand [с. 12]	gorset, Łańcuszek też włożyła nowy; Czerwone wzięła buty damskie , Nie zapomniała też zapaski, Do rąk chusteczki kartunowej [с. 34]	золотою; На ножке красный сапожок , Втугую стянута шнуровка, Стан облегла корсетка ловко; В руке ее цветной платок [с. 11]	чеботках. На голенищах – оторочка, Сверкает на груди цепочка, Платок из выбойки в руках [с. 31]	
98	Йому Дідона підослала, Що од покойника украла: Штани і пару чобіток , Сорочку і каптан з китайки, І шапку, пояс з каламайки, І чорний шовковий платок [с. 27]	The clothes he got from Dido, Who took them from her late spouse, all new: A shirt, a pair of pants, a cap, a fitting blouse, A pair of boots , a belt made for the beaυts, A handkerchief for her beloved chap [с. 27]	Die Kleider, die ihm Dido schickte, Hat ihrem Gatten sie geklaut: Das Hemd, die Hose, ein Paar Stiefel , ein Überrock aus rotem Samt, Ein Stoffgürtel und eine Mütze Mit einem schwarzen Seidentuch [с. 12]	Dydona przysłać na myśl wpadła, To, co u nieboszczyka skradła: Więc spodnie, parę butów zgrabnych , Koszylę, kaftan kitajkowy I czapkę, pas kałamajkowy, Chusteczkę czarną też jedwabną [с. 34]	Ему Дидона подарила Все, что от мужа сохранила: Портянки с парю сапог , Рубаху и кафтан из нанки, И поясok из коломянки, Штаны, и шапку, и платок [с. 12]	Кафтан отменный из китайки В подарок принял от хозяйки, Из коломянки кушачок. Вдова штаны ему прислала, Что у покойника украла, И черный шелковый платок [с. 31]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній

	99	Шкапові чоботи набув [с. 84]	Aeneas got a pair of sturdy boots [с. 84]	Zog seine festen Stiefel an [с. 60]	Wzuł buty więc z juchtowej skóry [с. 77]	Поспешно чоботы обул, Обдернул свитку ...[с. 55]	Обулся в чоботы конёвьи [с. 87]	1. контекстуальне розтлумачення 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. транскодування 5. транскодування
48	100	Загубить чуйку і жупан [с. 119]	He'll lose his boast "The great I am!" [с. 119]	Verliert die Pfeife und den Rock [с. 95]	I żupan, kontusz gdzieś rozwlecze [с. 110]	Ни цвенькать, ни носить жупан [с. 88]	Навеки сбросит он жупан [с. 106]	1. відповідник відсутній 2. калькування 3. метод уподібнення 4. відповідник відсутній 5. відповідник відсутній
49	101	Йому Дідона підслала, Що од покійника украла: Штани і пару чобіток, Сорочку і каптан з китайки, І шапку , пояс з каламайки, І чорний шовковий платок [с. 27]	The clothes he got from Dido, Who took them from her late spouse, all new: A shirt, a pair of pants, a cap , a fitting blouse, A pair of boots, a belt made for the beaυts, A handkerchief for her beloved chap [с. 27]	Die Kleider, die ihm Dido schickte, Hat ihrem Gatten sie geklaut: Das Hemd, die Hose, ein Paar Stiefel, ein Überrock aus rotem Samt, Ein Stoffgürtel und eine Mütze Mit einem schwarzen Seidentuch [с. 12]	Dydonа przysłać na myśl wpadła, То, со u nieboszczyka skradła: Więc spodnie, parę butów zgrabnych, Koszylę, Kaftan kitajkowy I czapkę , pas kałamajkowy, Chusteczkę czarną też jedwabną [с. 34]	Ему Дидона подарила Все, что от мужа сохранила: Портянки с парою сапог, Рубаху и кафтан из нанки, И поясok из коломянки, Штаны, и шапку , и платок [с. 12]	Кафтан отменный из китайки В подарок принял от хозяйки, Из коломянки кушачок. Вдова штаны ему прислала, Что у покойника украла, И черный шелковый платок [с. 31]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. відповідник відсутній

102	На землю шапку положивши [с. 50]	He put his headgear on the ground [с. 50]	Er warf die Mütze auf den Boden [с. 32]	Na ziemię czapkę tu cisnąwszy [с. 51]	Энтелл ударил оземь шапкой [с. 30]	Энтелл сердито шапку скинул [с. 55]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
103	Набакир шапочка стриміла, Далеко дуже червопіла [с. 66]	The coachman's cap was tilted to one side, Its colour was seen far and wide [с. 66]	Kokett am Kopf saß eine Mütze , Von weitem sichtbar war ihr Rot [с. 44]	Na bakier czapka mu sterczała, Z daleka bardzo czzerwiała [с. 63]	Папаха набекрень сидела И верхом издали алепа [с. 41]	Шапчонка набекрень сидела, Как вишня , издалёка рдела [с. 68]	1. контекстуальне розтлумачення 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. метод уподібнення 5. функціональний аналог
104	І шапку цупко підв'язавши [с. 83]	Made sure his cap still stayed Upon his head [с. 83]	Die Mütze fest in seiner Hand [с. 57]	І czapkę mocniej nasadziwszy [с. 74]	И крепко шапку подвязавши [с. 53]	И шапку подвязав бечевкой [с. 84]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
105	Такі сиділи всі в шапках [с. 93]	Such people sat with headgear on [с. 93]	Die hatten Mützen auf dem Kopfe [с. 70]	Siedzieli w czapkach wszyscy społem [с. 87]	Таких держали в колпаках [с. 64]	В больших рогатых колпаках [с. 97]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний

							аналог 4. ситуативний відповідник 5. ситуативний відповідник
106	Якраз по нашому закону Пред нею шапочку ізняв [с. 101]	In line with our custom, he Behaved well, acting chivalric: Took off his hat [с. 101]	Und gleich, nach alter Väter Sitte, Zog er die Mütze vor ihr ab [с. 77]	Przemówił po naszymu do niej, Czapeczkę zdjawszy nieodzownie [с. 94]	И, по казацкому закону Перед вдовою шапку сняв [с. 71]	Как подобает по закону, Шапочку сбросил перед ней [с. 105]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
107	Не ті, що в золотих шапках [с. 107]	Not mitred holy clerics [с. 107]	Und deren Kopfmützen aus Gold [с. 83]	Czy w złoty czapkach się obnoszą [с. 100]	Ни тех, что в митрах золотых [с. 76]	Не в златотканых колпаках [с. 111]	1. лексико-семантичне перефразування 2. калькування 3. калькування 4. ситуативний відповідник 5. ситуативний відповідник
108	По шапці всякий розличався [с. 146]	The kozaks – by their headgear frame [с. 146]	Und man erkannte sie an Mützen [с. 121]	Czapkami swymi się różniły [с. 135]	По шапке каждый различался [с. 110]	По шапкам их распознавали [с. 153]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог

	109	Новими чванились шапками [с. 146]	Were bragging of their caps [с. 146]	Prahlten mit ihren neuen Mützen [с. 121]	Chwalili swymi się czapkami [с. 136]	Те чванились, как в сейме паны [с. 110]	От новых шапок и жупанов Спесь раздувала атаманов [с. 153]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. транскодування
	110	В шапках , було, як мак цвітує [с. 149]	Their caps like poppies in full bloom [с. 149]	Wie roter Mohn, mit ihren Mützen [с. 121]	Jak maki w czapkach kwitną oto [с. 136]	Как мак, папахами цветет [с. 110]	Все в шапках , словно мак, цветут [с. 153]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. метод уподібнення 5. функціональний аналог
	111	Шапки , свитки, кульбаки, троки, Онучі, постолі, волоки Шпурлялись ... [с. 245]	The cloaks, the saddles, straps and hats , Foot-clouts, bast-footwear and cravats, Were dumped ... [с. 245]	Stiefel , Fußlappen, Schuhe aus Bast, Mützen und Jacken, Sättel, Gurte, Wie Garben, wurden sie gebrannt [с. 203]	Кто czapkę , świtkę, siodło, troki, Onuce, łapcie czy wojłoki [с. 214]	Кто нес кафтан, кто поясок ... Онучи, лапти и братины... [с. 186]	Мешки онуч, лаптей, сапог , Лядунки, сабли, шапки , свитки [с. 247]	1. гіперонімічне перейменування 2. гіперонімічне перейменування 3. функціональний аналог 4. відповідник відсутній 5. функціональний аналог
50	112	В шинелі сірій щеголяла [с. 212]	She marched dressed in a military cloak [с. 212]	Zog oft Soldatenmantel an [с. 178]	Chodziła też w wojskowym płaszczu [с. 189]	В шинели серой щеголяла [с. 165]	Привыкла щеголять в шинели [с. 221]	1. дескриптивна перифраза 2. дескриптивна перифраза 3. дескриптивна перифраза

								4. функціональний аналог + калькування 5. функціональний аналог + вилучення
51	113	Взяла спідницю і шнурівку [с. 17]	Dressed in a fitting corselet and in a skirt [с. 17]	In <i>einfaches Gewand</i> gehüllt [с. 4]	Włożyła gorset i spódnicę [с. 26]	Корсет и юбку нацепила [с. 4]	Шнуровку хвать и юбку тоже [с. 22]	1. метод уподібнення 2. гіперонімічне перейменування 3. метод уподібнення 4. міжмовне запозичення 5. транскодування
52	114	Йому Дідона підслала, Що од покійника украла: Штани і пару чобіток, Сорочку і каптан з китайки, І шапку, пояс з каламайки, І чорний шовковий платок [с. 27]	The clothes he got from Dido, Who took them from her late spouse, all new: A shirt, a pair of pants , a cap, a fitting blouse, A pair of boots, a belt made for the beauts, A handkerchief for her beloved chap [с. 27]	Die Kleider, die ihm Dido schickte, Hat ihrem Gatten sie geklaut: Das Hemd, die Hose , ein Paar Stiefel, ein Überrock aus rotem Samt, Ein Stoffgürtel und eine Mütze Mit einem schwarzen Seidentuch [с. 12]	Dydona przysłać na myśl wpadła, To, co u nieboszczyka skradła: Więc spodnie , parę butów zgrabnych, Koszylę, Kaftan kitajkowy I czapkę, pas kałamajkowy, Chusteczkę czarną też jedwabną [с. 34]	Ему Дидона подарила Все, что от мужа сохранила: Портянки с парю сапог, Рубаху и кафтан из нанки, И поясок из коломянки, Штаны , и шапку, и платок [с. 12]	Кафтан отменный из китайки В подарок принял от хозяйки, Из коломянки кушачок. Вдова штаны ему прислала, Что у покойника украла, И черный шелковый платок [с. 31]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	115	Мав без матні одні холоші, І тільки слава, що в штанах	Your fame was in your pants , you lout; Which were so	Die Hose ohne Hosenbein – Das war dein einziges	Bez matniś spodnie miał i sądzę, Że tyle sławy,	И только слава, что в штанах : Мотня	А шаровары?.. Только слава, Что в шароварах	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог

		... [с. 35]	full of holes at that! [с. 35]	Vermögen [с. 18]	že to spodnie [с. 40]	отдельно от штанины [с. 17]	был ты, право [с. 37]	3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. семантичне увиразнення
	116	Пошарпані штани були [с. 89]	His pants were torn throughout [с. 89]	Völlig zerfetzte alte Hose [с. 64]	I spodnie były też podarte [с. 81]	Штаны от ветхости лоснились, Промокнув до мотни к тому ж [с. 59]	Вконец обтерханы штаны [с. 91]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
	117	І кров забризкала штани [с. 259]	And blood besmeared his pants [с. 259]	Über die Hose quoll das Blut [с. 214]	Až krew zbryzgała spodnie jemu [с. 225]	Кровь брызнула, залив штаны [с. 196]	И кровь забрызгала штаны [с. 259]	1. функціональний аналог 2. функціональний аналог 3. функціональний аналог 4. функціональний аналог 5. функціональний аналог
53	118	В єдамашковому шушоні [с. 129]	She wore a sable damask tog [с. 129]	Gekleidet im Gewand aus Seide [с. 105]	W serdaczku już adamaszkowym [с. 119]	И шелком шушуна скрипела [с. 96]	Уселась в травчатой шубейке [с. 136]	1. ситуативний відповідник 2. гіперонімічне перейменування 3. семантичне увиразнення + калькування 4. функціональний

								аналог + ситуативний атрибут 5. гіперонімічне перейменування +ситуативний атрибут
54	119	Приходила і ся сюди В червоній юпочці баєвій, В запасці гарній фаналевій, В стьонжках, в намисті і ковтках [с. 26]	Ann had a flannel apron on, A corset from chiffon... That stunt with motley ribbons, rings And swaying corals on long strings [с. 26]	Mit einer hübsch bestickten Schürze. In einem Oberkleid aus Samt, Bänder im Haar, am Hals die Kette [с. 11]	W spódnicze drogiej, bo bajowej, W zapasce ładnej, flanelowej, W koralach, wstążkach i kolczykach [с. 33]	Явилась и она сюда. На ней сережки золотые, Корсетка, ленточки цветные, Монистами звенья слегка ... [с. 10]	В запаске, в юпочке багряной, ... Она в сережках, и в монистах, И в лентах шелковых, цветистых ... [с. 30]	1. метод уподібнення 2. дескриптивна перифраза 3. калькування 4. міжмовне запозичення + вилучення 5. транскодування + калькування